י. ל. פּרץ

די ווערק פון יצחק לייבוש פרץ. צוועלף בענד.
צוזאַמענגעשטעלט אונטער דער רעדאַקציאָן פון
דוד פינסקי

אכטער באַנד.

ארויסגעגעבען פון פארלאַג „אידיש“, ניו-יאָרק.
תר״פ — 1920

י. ל. פרץ

ערצעהלונגען. מעשה׳לעך. פאָעמען אין פראָזאַ

ארויסגעגעבען פון פארלאג „אידיש“, ניו-יארק.

Copyright 1920 by

JEWISH BOOK AGENCY

ערצעהלונגען

ווענוס און שולמית.

אין קלויז הינטער'ן אויווען זענען געזעסען צוויי ישיבה־בחורים, חיים און זעליג. חיים האט געלעזען הויך פון א געשריבענעם ביכעל, און זעליג הערט צו און פארריכט א שוך מיט א פראסטען נאדעל־פאדעם.

„...און שעהן איז חנה געווען ווי ווענוס..."

— זאג מיר, זעליג, איך בעט דיך, וואס מיינסטו מיט'ן ווארט ווענוס? — האט חיים א פרעג געטאן.

— ווענוס איז א מיטאלאגישער גאט — האט איהם זעליג געענטפערט, שטעכענדיג אין שוך אריין.

— וואס איז אזוינס מיטאלאגיע?

— דאס ווייסט דו אויך נישט, חיים?... דו געדענקסט יענע וואך איז געקומען צו פאהרען א משונה'דיגע בריאה מיט א לאנגען פארטוך און מיט א רויט מיצעל, און האט פארקויפט בזיל־הזול לאקרעץ־פלעצעל מיט נאך אנדערע זיסע זאכען?

— אהא!

— דאס איז געוועזען א גרעק, און עס איז דא אזא גאנץ פאלק, וואס הייסט מיט'ן נאמען „גרעקען".

— און אלע פארקויפען לאקרעץ־פלעצעל?

— געה, דו נאר, זיי האבען זייער אייגען לאנד — „גריכענ־לאנד"... די גרעקען זענען אן אלט פאלק... זיי ווערען דערמאנט אין תנ"ך. זייער לאנד הייסט „ארץ יון", זיי אליין — „יונים".

— וואסער יון? נישט פון דעם קומט ארויס „איוואן"?

— חס ושלום! יונים זענען גאר גרעקען — „מלכות יון". אט די יונים זענען אמאל געווען זעהר א שטארק און א געבילדעט פאלק... דו האסט אודאי געהערט: אריסטו,

ס א ק ר א ט; זיי ווערען דאך געבראכט פון אונזערע חכמים, ווי פונ'ם ר מ ב " ם... א ר י ס ט ו, למשל, האט געגלויבט, אז די וועלט איז א קדמון... דאס אלץ זענען גרעקען. נאר די גרעקען, כאטש זיי זענען געווען געבילדעט, געקאנט מאלען, זעגען, שני־צען און אלע שעהנע מלאכות, זענען זיי פארט געווען פראסטע גע־צען־דינער, האבען זיי פראסט געדינט עבודה זרה.

— או ווא!

— זעהסט דאך! און אט די מעשיות, די ספורים פון די גע־צען, פון די אפגעטער, הייסט מ י ט א ל א ג י ע.

— אהא! נו, און וואס איז ו ו ע נ ו ס?

— אין דער מיטאלאגיע איז ווענוס די געטין פון שעהנקייט...

— וואס הייסט ג ע ט י ן?

— פארשטעהסט דו: ביי זיי האט יעדער פאך, יעדע מלאכה א באזונדערען גאט. ווי, למשל, מען זאגט ביי אונז, אז יעדע אומה האט א־הר שר... למשל שניצעריי, פאעזיע, שעהנהייט, געזונטהייט, גבורה...

— האט דאס אלץ געטער? נאר וואס מיינט מען געטין? א ק ל י י ן געטעל?

— ניין, גאט איז אז „ע ר", געטין איז א „ז י".

— הא? נקבות? זיי האבען אריינגעזעצט אין הימעל אריין נקבות?

— ע, חיים, פארוואס מענער יא און נקבות נישט?

— אמת; איך האב אבער געמיינט, זעליג, אז געטער דארפען זיין נישט זכרים און נישט נקבות...

— דו מוזט וויסען, חיים, אז די גרעקישע געטער זענען גלייך צו מענשען; דער חלוק איז נאר דאס, וואס זיי לעבען אייביג. דער־פאר האבען זיי גלייך ווי מענשען קינדער, ווייבער און פלגשים, נאר שטארבען קאנען זיי באין אופן נישט! אט, למשל, דער העכסטער פון זיי, י ו פ י ט ע ר אליין, דער גרעסטער גאט, וואס האלט דעם דונער אין דער האנט און אלע געטער ציטערען פאר איהם אימת מות; ער אליין איז פונדעסטוועגען א פאנטאפעל, א גאר־נישט ביי זיין ווייב יונאנא, ווי א פראסטער מלמד ביי דער רבי'־צין. איך האב דיר שוין אמאל דערצעהלט פון דעם פילאזאף סאקראטעס'עס ווייב, פון דער מרשעת ק ס א נ ט י פ ע; זי איז

געוועזען א הונט קעגען דער יונאָנאַ! היינט שטעל דיר פאָר, וואָס פאַר א צרות יופּיטער האָט געליטען; ער האָט זיך אודאי צעהן מאָל אין טאָג געוואונשען דעם טויט... נאָר נייז, שטאַרבען קאָן ער נישט!

— הכלל — ווענוס?

— אָט ווענוס איז די געטין פון דער שעהנקייט! אצינד וועל איך דיר פאַרלעזען איהר געשיכטע.

זעליג האָט אוועקגעלעגט דעם האַלב־פאַרריכטען שוך, ארויס־געשלעפּט א ברודיג פּאַפּיר פון בוזעם און אָנגעהויבען לעזען:

— ווענוס, אפראַדיטא, אפּאַגענאַ, פּאַנטאַגענע, אַנדיאָמעטאַ...

— דאָס איז דייטש? איך פאַרשטעה דאָך נישט קיין וואָרט— האָט זיך חיים געוואונדערט.

— נאַרעלע, דאָס זענען די נעמען, וואָס ווענוס האָט געהאַט אין פאַרשידענע ערטער אין גריכענלאַנד און דערנאָך אין רוים.

זי האָט מעהר נעמען, ווי יתרו; וואָס טויגען מיר די נעמען. לייען די מעשה בעסער!

זעליג לעזט:

„אונטער די פאַרשידענע נעמען איז ווענוס געווען היילינ אין די פאַרשידענע שטעדט, אַלס געטין פון דער ליעבע.“

— שוין נישט שעהנקייט?

— אַלץ איינס! „זי איז נישט געבוירען געוואָרען פון א מאַ־מען, זי איז ארויסגעשפּרונגען פון ים, זי איז א בילד־שעהנע נקבה, זעהר א רייצענדע...“

— א רייצענדע? וואָס הייסט דאָס?

— דאָס הייסט, זי האָט יעדען גערייצט, אויפגעקאָכט דאָס בלוט, וכדומה.

— אהא!

— „זי האָט מען פאַרגעשטעלט גאַנץ אָדער האַלב נאַקעט...“

— פע!

— „איהר מאַן איז געווען וואולקאַן...“

— וואָס איז דאָס פאַר א מין חיה?

— אויך א גאָט, דער גאָט פון פייער... עהנליך צו אונזער

ת ו ב ל ־ ק י ן; ער האָט ערפונדען די מלאכה פון אייזען קאָוועז, דאָס הייסט אויף דייטש די „שמידע־קונסט“, פּאַרשטעהסט?

— אביסעל.

— „נאָר מיט איהם האָט זי קיין קינדער נישט געהאַט...“

— געטער גט'ן זיך נישט און האָבען חתונה אָהן חופּה וקדושין.

„דערפאַר אָבער האָט זי געהאַט קינדער מיט אַנדערע געטער און מיט מענשען אויך.“

— ווי הייסט? גלאַט אַזוי, ממזרים הייסט עס?

— זיי־זשע נישט קיין שוטה, חיים! אַז געטער זענען פטור פון חופּה, קדושין און גט, איז ביי זיי נישט דאָ קיין ערוה און קיין ממזרים...

— יאָ, אודאי, אַז מען וואַשט זיך נישט, דאַרף מען נישט בענשען; דו זאָגסט דאָך אָבער מיט מענשען אויך?...

— נו, וואָס זשע איז? הלמאי אונזערע בני־אלהים, וואָס זענען דערמאָנט אין פּסוק...

— נו, נו, לייען ווייטער.

„מיט מ אַ ר ס ' ן האָט זי געהאַט צוויי קינדער...“

— ווי זאָגסט דו? מ ר ס צי מ ר ס נ אַ?

— נישט מרס, נישט מרסנא, נאָר מיט מאַרס'ן, מיט'ן גאָט מאַרס, דאָס איז דער „איש מלחמה“, דער גאָט פון מלחמות, דער קריגס־גאָט.

— „צוויי מיט באַקכוסען, מיט'ן גאָט, וואָס האָט צו שאַפען איבער וויין און אַנדערע משקאות.“

— דאָס מוז זיין אַ מין ל ו ט, אַ גוטער שכור!

— „צוויי מיט מ ע ר ק ו ר“...

— ווער איז דער?

— מערקור איז דער גאָט פון גנבים, סוחרים, משולחים!

— זעהר אַ געמיינער שדוך.

— מיט איינעם אַ נ כ י ז ע ס, אַ פּראָסטען בשר ודם, האָט זי זיך געטראָפען ערגעץ לעבען אַ טייך, זייענדיג פאַרשטעלט אין אַ פּאַסטושקע; פון דעם וויזוט איז געבוירען געוואָרען אַ אינגעל... אַמאָל האָט זיך איהר געטראָפען אַזאַ מעשה: עס האָט זי נאָכגע־יאָגט אַ חברה רוצחים — האָט זי זיך באַהאַלטען אין אַ הייל און האָט גערופען ה ע ר ק ו ל ע ס ' ן.“

— ווער איז דאס?

— דאס איז א שטארקער גאט, נישט אפילו א גאנצער נאר א האלבער גאט; איינער אליין האט ער אויסגערייניגט איין טאג זעקס־און־דרייסיג פערד־שטאלען...

— ווייטער, ווייטער, זעליג; עס הויבט שוין אן צו נודיען און קאפויר צו געהן. כ׳לעבען.

— „הערקולעס איז געקומען אין דער הייל אריין, ער האט ארייגעלאזט די רוצחים איינציגווייז, איינעם נאכ׳ן אנדערען. מען האט זיי צורעכט געמאכט"...

— פע, חלשות!

— „די ווענוס פלעגט זיך שטארק נוקם זיין אין די, וואס האבען געלאכט אויס דער ליעבע. איינוואוינער פון שטעדט האט זי פארוואנדעלט, דאס הייסט מגלגל געווען, אין אקסען."

— גענוג! — האט חיים אויסגעשריען, אויפשפרינגענדיג,— עס קעהרט זיך די גאל! ווענוס, א געטין, כא, כא, כא! געהאט טויזענט מאנען, גע׳הרג׳עט, געשטאכען, געקוילעט — נאוף, זנות, רציחה, פע!

חיים האט אויסגעשפיגען און זעליג איז אויפגעשטאנען אין איין צארן.

— ע! — האט זיך זעליג אנגערופען באליידיגט — דו ווייסט וואס דו רעדסט און וואס דו שפייסט... דו נעמסט א טייער, שעהן מלבוש, און טוסט עס אן אויף דער לינקער זייט, דרעהסט איבער דעם ספאדעק און מאכסט א פורים־שפיל!... ווענוס איז נאר א משל, אזא מין אידעאל, אויף אזא־נ׳ארט, למשל, ווי אין שיר־השירים שולמית...

— אקוראט, כא, כא, כא! שעמען מעגסט דו דיך, זעליג! פונקט גלייך! שולמית אין שיר השירים איז א געזונטע, א פרישע, א שטיק אייזען! די ברידער האבען איהר געהייסען היטען זייערע וויינגערטנער, האט זי איהר וויינגארטען נישט געהיט; דאס פנים איז איהר אפגעברענט, נאר זי איז נישט קיין ציג׳יינערין; דער האלז איז וויים ווי מירמעלשטיין; זי שמעקט מעהר, ווי אלע פעלדער, וועלדער און גערטנער צוזאמען. זי קוקט נישט אראפ פאר בושה און בלאזט זיך נישט, ווי אן אינדיק; זי קוקט גלייך, זי האט זיך נישט וואס צו שעמען. זי האט אזוינע גוטע, ווארעמע הארציגע

אויגען, ווי צוויי גוטע טויבען! און ליפּען האָט זי — צוויי דינע, רויטע פּעדים. און זי שנירט נישט דאָס פּיסקעל און מאַכט נישט קיין מאוס׳ע עווית; זי רעדט גלייך, און האָניג גיסט זיך איהר פון מויל!... אז דו זעהסט זי, קומט דיר קיין שלעכטער געדאַנק נישט אריין אין קאָפּ; נאָר פאַרקעהרט: דו פאַרלירסט גאָר די געדאַנקען. זי גיט אויף דיר א קוק מיט אַן אויג, לאָזט דו דיינע אראָפּ ווי א גנב; דיין הארץ אין דיר הויבט אָן ציטערען און צאַפּלען, ווי א געקוילעטער האָהן. זי איז איינפאַך, ריין און ציכטיג, ווי ערשט געפאַלענער שניי! אַט קומט אָן דער זומער, א ניי לעבען אויפ׳ן פעלד און אינ׳ם גאָרטען, די טירטעל־טויב הויבט אָן צו ברומען, די בלומען הויבען אָן שפּראָצען, דער פייגענבוים בליהט. די וויינטרויבען בלישטשען! אַלץ ווערט אויפגעלעבט, אַלץ האָט זיך אויפגעכאַפּט צו נייעם לעבען און איהר הארץ האָט ערפילט א ניי געפיהל! פּלוצים איז דאָס געפיהל געקומען און באַלד מיט׳ן גאַנצען שרעקליכען כח! שטאַרקער ווי דער טויט איז איהר ליעבע, טיפער ווי דער גיהנום איז איהר קנאה. און איהר ליעבע איז אייביג, טייכען וועלען זי נישט פאַרפליסען, דער ים אליין וועט זי נישט פאַרלעשען... און ליעב האָט זי נאָר איינעם: א יונגען, שעהנעם פּאַסטוך; זי ווייסט נישט, אז דער פּאַסטוך טראָגט א קרוין אויפ׳ן קאָפּ, אז ער איז דער גרעסטער מלך אויף דער וועלט! זי איז פּראָסט, אָפען און עהרליך, זי קאָן נישט שפּילען קיין ראָמאַן, קיין „טשיטשיבאַבע“, איהר טוט וועה, וואָס ער איז נישט איהר ברודער פון איין טאַטען און פון איין מאַמען, זי זאָל איהם קאָנען קושען פראַנק און פריי אין אַלע גאַסען! אַט! דאָס איז שולמית! דאָס איז, ווי דו זעהסט, אַן אידעאַל פון אַן אמת׳ער אידישער טאָכטער, וואָס האָט א טאַטען און א מאַמען, נישט ווי דיין ווענוס, די אויסגעלאַסענע.

— דו פאַרגעסט אבער איין זאַך — האָט איהם איבערגעשלאָגען זעליג — דו פאַרגעסט, אז דאָס אַלץ, דאָס הייסט די מיטאָלאָגיע איז נאָר משלים; דערונטער שטעקען פילאָזאָפישע און רעליגיעזע געדאַנקען.

— אדרבא, פאַרקעהרט! גאָר פאַרקעהרט די סברא! ווי פאַרקליידט מען הויכע געדאַנקען אין נידעריגע משלים? ווי פאַרבינדט מען בריליאַנטען אין א ברודיגער שמאַטע? און וואָס הייסט

איז דען ביי אונז אידען שיר השירים נישט קיין משל? איז דען נישט ש ל מ ה דער רבונו של עולם אליין, דער מלך שהשלום שלו? און שולמית איז דען נישט די כנסת ישראל? די ריינע, נאר פארשווארצטע כנסת ישראל?! נאר סודות אהין, סודות אהער, שולמית איז טאקע שולמית, און ווענוס, להבדיל אלף אלפי אלפים הבדלות, איז אזוינס, וואס איז נישט ווערט די רעד! הערסט דו, זעליג, ימח שמה!!! מעק אוים איהר נאמען פון דיין ספר, און שרייב — ווי הייסט דאס מיידעל, וואס דו באשרייבסט? חנה, ראכם זיך?

— חנה.

— נו, שרייב, אז זי איז אזוי שעהן געוועזן, ווי... אדער ניין, שרייב נישט! הערסט דו! זאלסט דיך נישט דערוועגען, עס וואלט געוועזן א העזה פון דיר; לאז דיין חנה מיט די פיסלעך, ווי די שפילקע־קעפלעך גלייך זיין צו וועמען דו ווילסט, צו מ ר י ם'; מיט דער פויק, צו א ב י ג י ל'ן, צו ר ח ב'ן, צו ד ל י ל ה'ן. לאז זיין צו וועמען דו ווילסט, אפילו צו אסתר המלכה; נאר נישט צו שולמית, קיינע קאן נישט גלייך זיין צו איהר, קיינע נישט, הערסט?!...—

פון וואַנען נעמט זיך: „ער שפּילט פאַר'ן טייוועל“

עס האט געקאַנט זיין אַ קלעזמער, וואס האט זיך איין אַ מייד־
דעל אויף אַ חתונה פארליעבט. ער האט זעלטען, זעלטען שעהן
און טרויעריג געשפּילט, ווייל ער האט באמערקט, אַז זי הערט,
פיהלט און פארשטעהט איהם.

אויף דער חתונה, וואו זי איז געוועזען, האט ער געשפּילט
שטענדיג וויינענדיג, שטענדיג האַרץ־רייסענדיג; שטענדיג האט זיך
זיין וועהטאַג געגאסען און געגאסען.

און דער עולם האט נישט פארשטאנען, וואס עס איז, און האט
דערביי „מצוה־טענץ“ געטאנצט; זי איינע האט פארשטאנען, און
די ליכט אין איהרע אויגען, אָדער דער פייכטער טוי אין זיי, האט
אויף זיין שפּילען געענטפערט.

איז אָבער זי אויף דער חתונה נישט געוועזען, האט ער גלייך
ווי אַלע אַנגעהויבען גרימפּלען און רופען:

— שבת, שבת!

עס האט געהילכט, געשאַרפּעט, געריסען, די געדערים איבער־
געוואָרפען...

און דער עולם האט געזאגט:

— היינט שפּילט ער וואויל! ער רייסט איין סטרונע נאָך
דער צווייטער!

דערנאָך האט ער אויף איהר אייגענע חתונה געשפּילט.

זי איז אַ יתומה געוועזען, און ביים אל־מלא־רחמים האט די
פידעל אַזוי יאמערליך געוויינט, אַזוי געקלעמט, אַזוי געקרעכצט,
אַז...

אַז די מענער האבען געוויינט ווי ווייבער, און ווייבער האבען
גע'חלש'ט.

— דער טייוועל שטעקט אין זיין פידעל, — האָט מען גע־זאָגט.

און ערשט, אז די כלה האָט אָנגעהויבען חלש'ען און ווייבער האָבען זיך מיט קרעמפּען צולאָכט, האָט מען איהם די פידעל פון די הענט ארויסגעריסען.

דאמאָלט ערשט האָט מען באַמערקט, אז ער האָט גלעזערנע אויגען...

דערנאָך האָט ער א צייט לאַנג נישט געשפּילט.

ער איז ערגעץ פאַרפאַלען געוואָרען, אפשר ערגעץ קראַנק גע־לעגען... אין א צייט אַרום האָט מען איהם ווידער אין קאַפּעליע געזעהן, נאָר — קוים דערקענט... בלאַס, אויסגעמאָגערט, מיט פאַר־לאָשענע אויגען; גאָרנישט דער מענש, און גאָרנישט דאָס שפּילען. ער האָט שוין מעהר קיין שטייגער נישט געשפּילט, אפילו נישט פרים געהאַלטען. אַז אַנדערער האָט געשפּילט פרים, און ער האָט צוגעהאָלפען, זיצענדיג, נישט ריהרעוודיג...

איינמאָל האָט ער זי דערזעהן ביי א „וועטשערע". ער איז אויפגעשפּרונגען, אויסגעריסען די פידעל ביים פרים און אָנגע־הויבען שפּילען. שפּילען ווי אַמאָל: דאָס אויג פלאַמט, דאָס האַרץ דריקט, די פידעל וויינט —

נאָר קיינער הערט נישט... ז י הערט אויך נישט! זי האָט זיך צוריק פאַרמישט צווישען די ווייבער, ער זעהט זי נישט, איהר בליק ענטפערט נישט —

— העי! קלעזמער! — שרייט א מחותן — שפּילט עפּעס פרעהליכם צו דער וועטשערע! —

כאַפּט ער די פידעל, וואַרפט צו דער ערד און אַנטלויפט.

— אין דעם יונג שטעקט דער טייוועל, — האָט מען געזאָגט.

פון דאמאָלט אַן האָט ער גאָר אויפגעהערט צו שפּילען אויף חתונות. דער עול פון פרנסה איז אינגאַנצען אויפ'ן ווייב געפאַ־לען; ער איז געזעסען אין שטוב, שטענדיג מיד, בלאַס, אָהן כח.

דאָס ווייב האָט געזאָגט: א דבוק, און געמאַכט זיך א שטעל אויפ'ן מאַרק מיט געקאָכטע אַרבעס.

זי דאַנקט און לויבט דעם אויבערשטען, וואָס האָט זי גע־שטראָפט מיט רחמנות, וואָס האָט איהר א גוטען דבוק געשיקט. אַז אַנדערער שלאָגט און הרג'עט און האַקט אויס שויבען. דער דבוק

איז כאטש א גוטער. א שטילער... וואלט זי געהאט געלט, וואלט זי צו א גוטען איד געפאהרען.

— ער איז אזוי גוט, — ריהמט זי זיך, — אז ער שילט אפילו נישט. אמאל פלעגט איהם גיבער א קללה ארוים פון מויל; היינט איז ער שטיל ווי א טויב. ער וויל אפילו נישט עסען... גיט מען איהם, עסט ער, נישט — נישט!

נאר טיילמאל, האלבער נאכט, מעהרסטענטיילס אין א לבנה־נאכט — הויבט ער זיך אויף, נעמט אראפ די פידעל פון וואנט, זעצט זיך צום פענסטער און שפילט.

ער שפילט אמאל וויינענדיג, אמאל לאכענדיג; אמאל בעט ער, אמאל בייזערט ער זיך, אמאל רייסט ער די סטרונעס, אמאל גלעט ער זיי אזוי איידעל, אזוי פיין, אזוי הארצעדיג־ווייך, אז עס צוגעהט אין אלע גלידער...

און דער עולם זאגט:

— ער שפילט פאר'ן טייוועל.

צוריקגעקומען.

דאמאלט האט נאר אנגעהויבען צו יעהרען ביי אונז, און גע־יעהרט האבען מיר אויף דער לאנגער גאס אין א קנייפע, אין א באזונדער צימער ביי א קיילעכדיגען שטאם־טיש. מיר האבען ביר געטרונקען, ביים קעלנער קרעדיט געהאט און גערעדט וועגען קונסט. וועגען אויפלעבונג פון דער קונסט א. ד. גל.

איין שטול איז א געוויסע צייט געשטאנען לער. א יונגער דיכטער האט געפעהלט. און יעדען אווענט האט מען איהם אויס־געקוקט: ער מוז קומען. צושטעלענדיג דאס ביר, האט דער קעל־נער געפרעגט: נאך נישט דא אונזער יונגער הער דיכטער? און פאר דעם לערען שטול דאך א גלאז געשטעלט. ער האט אויך גע־וואוסט, אז דער יונגער דיכטער מוז קומען.

און ווירקליך איינמאל, שוין צימליך שפעט — ער איז גע־קומען!

אלע זענען אויפגעשפרונגען, אלע הענט האבען זיך אויסגע־שטרעקט צו זיין הוט, צום מאנטעל, און אלע מיילער האבען גע־פרעגט:

— עפעס באשאפען?

— א סקיצע?

— א בינטעל לידער?

— א פאעמא?

— א ראמאן?

מען איז זיכער געווען, אז איהם האט אן „ארבייט“ פאר־האלטען.

ער אבער ענטפערט:

— א שטיק לעבען איבערגעלעבט!

עס ווערט נאך אינטערעסאנטער. מען קוקט איהם אין געזיכט אריין:

— ווי געענדערט...

— מאָדנע אויגען באַקומען...

— אַ נייער שרומפּ אין שטערן.

— בלאַס —

— אַ מאָדנע גרימאַסע אַרום די ליפּען...

— עפּעס וואַרפט זיך אַ זילבער־פאָדעם אין די האָר...

עמיץ אָבער פרעגט:

— מיט וועמען?

מען בויגט זיך צו איהם איבער:

— אַ ברונעטקע? אַ בלאָנדינקע?

און דער נאָהנטסטער:

— איך קען זי נישט?

— חברים, — הויבט ער די ברעמען אויף, — נאָך וואָס פרעגען? איהר האָט מיך נישט איינמאָל מיט איהר צוזאַמען באַגעגנט; מיך געגריסט, זי אפילו נישט באַמערקט... איהר האָט צו איהר געשטאַלט קיין שליסעל נישט געהאַט — פאַר אייך גאָרנישט געווען, פאַר מיר — אַלץ...

ער בויגט זיך איבער דעם אַנלעהן:

— צו אַרעם, ברידער, איז די מענשליכע שפּראַך; עס האָט דערפאַר קיין נאָמען נישט. שטאַרקער פאַר ליעבע, צערטליכער פאַר פריינדשאַפט —

„עס, אַ יום־טוב געווען!“...

„נישט קיין תמוז־זון, פון שייך אַרויסגענומען, און נישט קיין שטראַל־ און שאָטען־שפּיל אין אַ פאַר׳כשוף׳טער לבנה־נאַכט“...

עמיץ רוקט זיך מיט אַ שטילען גערויש פון טיש אָפּ — באַליידיגט. קיינער אָבער מערקט עס נישט און ער רוקט זיך שטיל צוריק.

און ער מאַכט:

— אַ דיכטערישע ווירקליכקייט!

„אַ שטיק צייט אָהן אַ וואָכען־טאָג, אַ שכינה־אָפּגלאַנץ אָהן אַ שאָטען פון אַן אויסען־וועלט...“

— אויגען אַזוינע?

— אויגען! זי קוקט אויף דיר, און טיף אין דיר הויבט פּלוצלונג אַן שטיל און זיס צו רוישען. דאָס ציטערען די פליגעל פון

דיין נשמה יתרה... עס איז שבת, עס איז יום־טוב ביי דיר אין הארץ... קליינע גאָלדענע הארפּען קלינגען: מזמור שיר ליום השבת...

ער שטעלט זיך אויף, ווארפט מיט א קאָפּ־באוועגונג די האר אויפ'ן נאקען ארונטער —

— ווייסט זוער אויף קלאָר, וואס „אפּרסמון" — וואס „שמן אפּרסמון" איז?

מיר שווייגען; ער זעצט זיך צוריק; ער ווייסט אויך נישט אויף קלאָר.

— און דאָך, איבער דער גאנצער צייט בין איך מיט איהר איי־בער א טייכעל פון שמעקענדיגען שמן אפּרסמון געשוואומען.

א וואונדערבארער שמייכעל וויגט זיך ארום זיינע ליפּען:

— אויף א לייכטען זילבערנעם שיפעל אין געשטאלט פון א פרומען, ערנסטען ווייסען שוואן, וואס האט זיך געטראגען, אהין פון „וואנען", אהין „וואו אהין" און מיר האבען נישט געפרעגט. א ווייס סאמעטען פענדעל האט קוים געוועהט מיט א י י ן גאָל־דען געשטיקט ווארט: שטיל!

און נאך אפּעטמען:

— צווישען צוויי רייהען שטילע ציפּרעסען איז עס, דאס טיי־כעל, געפלאסען. — אין דער הויך קושען זיך די קרוינען מיט די גרין־פּארטרוימטע בלעטער, אונטער א ליעב־אראפּגעלאזטען הי־מעל; אונטען — א גאלעריע פון ליכט־ארקאדען, אויף בלומען, אויף בשמים־פעלדער ארוים...

איך האב נאר געברויכט איהר האנט צו נעמען, די אויגען צו שליסען — — — —

— און?

— זי איז אוועק...

מען פרעגט:

— צו טאטע־מאמע?

— צום מאן?

— צו קינדער?

— אלץ איזנם! אוועק האט זי געמוזט...

און צוריק יוידיאנער:

— איך האב זי נישט פּארהאלטען...

עס איז אווענט געווען. אין דרויסען געהט אונטער די זון

און איהרע אָפּגלאַנצען שפּילען אַרום די ווענט. זי געהט, זיי— נאַך... זיי רייסען זיך אָפּ פון די ווענט און ציהען זיך צו איהר און פארשווינדען, און מיר ווערט גרוי, גרוי... איך האָב די אויגען גע־שלאָסען...

איך זיץ און איך פיהל, אַז נאָך עמיץ געהט איהר נאָך — מיין נשמה יתרה... גוט...

— געה — טראַכט איך — מיט איהר! ביי מיר וועט שוין קיין שבת און קיין יום־טוב נישט זיין —

ער בלייבט שטיל. עמיץ איז אויפגעשפּרונגען מיט אַ פולען גלאָז אין דער האַנט:

— לעבען זאָלען אונזערע שבתים און ימים טובים!

און אריינשפּארענדיג דעם דיכטער דאָס גלאָז אין דער האַנט אריין:

— מאַך הבדלה, ברודער!

— — — — — — — — — — — — — — — — —

דער קעלנער האָט אָנגעהויבען לעשען. —

אַן אומבאַקאַנטע.

אין א קליינער מענער־געזעלשאפט האָט מען וועגען פרויען און זייער איינפלוס אויפ'ן מענער־לעבען גערעדט.

— אויף מיר — האָט זיך אָפּגערופען א יונגער ארצט — האָט א גרויסען איינפלוס געהאט נאר א י י ן פרוי און דערצו — אַן א ו מ ב א ק א נ ט ע.

געבעטען, האט ער די קליינע געשיכטע דערצעהלט.

אלס יונגער סטודענט איז ער אמאָל פארבעטען געוואָרען אויף אַ טאַנץ־אָווענט אויף א זומער־וואוינונג. דער אָוועגט האָט זיך פאָרצויגען ביז פאר־טאָג. עס איז א משוגע'נע, לוסטיגע נאכט געווען. די טאַנץ־ און פלירט־אַטמאָספערע האָט איהם באַרוישט, און אלס יונגער מענש, אָהן פּאָראורטיילען, האָט ער פון לוסטיגען בעכער אין איין אָטעם געטרונקען: נישט איין טענצעריןֿ, מעהר אלס מען האָט געברויכט, צוגעדריקט צו די פאַרזילבערטע מונדיר־קנעפּ, נישט איינער מיט קוים אויסגעשפּראָצטע וואָנסען־שפּיצען די פלאַמענדיגע בעקלעך געשטרייפט. די, וואָס ער האָט אָפּגע־פיהרט אהיים, קעגען דער אויפגעהענדיגער זון געקושט, און צו איהר אונטערגאַנג א ראַנדעוואו באַשטעלט. א פרעהליכען וויר־וואַר אין קאָפּ, א קאַפּעליע לוסטיגע זומער־פייגעלעך אין יונגען האַרץ— און די פרישע זון טרינקט מיט צופלאָסענעם גאָלד די שמעקענדיגע לופט אין וואלד, די אויפגעכאַפּטע פייגעל אויף די טוי־באַפּערעלטע ביימער צוויטשערען און ער טאַנצט־אונטער זיין פרעהליכען וועג.

פּלוצלונג איז ער שטעהן געבליבען.

אין א זומער־וואוינונג האָט זיך א טיר געעפענט. עס איז ארויס א באָרוועסע און קנאָפּ־געקליידעטע געשטאַלט, האַלב מיידעל, האַלב קינד, מיט גרויסע גאַזעל־אויגען און א באַל צום שפּילען און די לאַנגע דינע הענט... א ווײַלע איז זי שטעהן געבליבען, פאַר־

וואונדערט פון שעהנעם מארגען, פארבליפט... און אז זי האט איהם, זיך אומקוקענדיג, דערזעהן, האט זי זיך נישט פארשעמט; נאר אנגעשטעלט אויף איהם צוויי ריינע קינדער־אויגען, וואס האבען, קוקענדיג איהם גלייך אין געזיכט אריין, געפרעגט: דיך האט אויך אויפגעוועקט די זון? ביסט א גוטער מענש? — ווילסט מיר נישט טון קיין שלעכטס? וועסט שפילען מיט מיר אין באל?...

און ער האט זיך פלוצלונג פאר'ן ריינעם קינד טיף אין טיפס־טען הארץ פארשעמט און איז אנטלאפען גלייך צו דער סטאנציע און אפגעוואַרט דעם צוג אהיים. —

דאס הארץ האט איהם געזאגט, אז ער וועט זי נאך אמאל טרעפען, און ער האט זיך צום לערנען גענומען... ער האט זיך גע־לערענט. לערנענדיג, אנ'ם קינד פארגעסען און זיין דיפלאם באקו־מען. ער מוז זיך איינריכטען אלס פראקטיצירענדער ארצט. ער האט אנגעהויבען „ביוועז“ אין הייזער און אין קורצען באקומען א גאנצען אויסוואהל פון כלות מיט נדן. אויף צוויי האט ער זיך ערנסטער אפגעשטעלט... און עס איז אויך געקומען דער טאג, ווען ער האט זיך געלאזט דעצידירען. ער געהט איבער דער מארשאל־קאווסקא אין דער ריכטונג צום זאקסישען גארטען; לענקט אפ רעכטס ביים גרינעם פלאץ, טרעט אפ אין א בלומען־געשעפט, קויפט א בוקעט און געהט אין גארטען אריין. פאסירענדיג דעם גארטען, וועט ער באשליסען, וואוהין דעם בוקעט צו טראגען: אויפ'ן טעאטער־פלאץ — א לוסטיגע בלאנדינע מיט געזאנג און קלאוויר — אדער אויף סענאטארען־גאס — א בלאסע דעקאדאנס מיט פארצעלאן־מאלעריי און פאטאגראפיע... א שווערע וואהל. פלוצלונג גיט איהם עפעס, ווי א קלאפ אין הארץ. ער הויבט די אויגען אויף און דערזעהט — זי! שלאנק, אנגעשפארט אן א בוים איז זי געשטאנען. בלאס, ווי נאך א גליקליך איבערגעקומענער קרענק... פון אונטער די אראפגעלאזטע ברעמען שטראלט ארויס און צושפרייט זיך איבער'ן בלאסען געזיכט דאס ריינסטע, שטילס־טע גליק, מיט וועלכען זי האט אויף איהר קינד געקוקט, אויף איהר קינד אין א וויג — — —

און ער האט זיך פלוצלונג אין טיפסטען חארץ פארשעמט.
אוועקגעווארפען דעם בוקעט און איז צוריק אהיים — ארבייטען...

צום דריטען מאל האט ער זי אין שפיטאל אויפ'ן טויטען־בעט געטראפען.

אין די אומרוהיגע טעג האט מען זי פון גאס מיט א דורכ־געשטאכענער ברוסט געבראכט... אהן דאקומענטען, אן אומבא־קאנטע, צופעליג געשאסענע, מיט אפענע, צושראקענע גאזעל־אוי־גען, וואס האבען דעם גאנצען טומעל נישט פארשטאנען...

זינדיג בלוט.

איך בין שוין דאָ דעם דריטען טאָג, און קיין דאָקטאָר אַליין נאָך פאַר די אויגען נישט געזעהן.

נעכטען האָב איך נאָך איין געוואָרטעל שפּאַצירט: די קראַנקע חבר'טעס מיינע פאַרצעהלען, ווי דער דאָקטאָר איז אַ גוטער דאָקטאָר, קורירט אויסגעצייכענט, נאָר אַ נערוועזער איז ער. שרייט, בייזערט זיך, וואַרפט מיט די הענט. קריגט טיילמאָל אַזוינע שפּיציגע אויגען, מענשען דורכצושטעכען. און אַז ער ווערט שוין גאָר ווילד, ווערט ער אויף אַ צוויי־דריי טעג פאַרשוואונדען און קומט צוריק אַ באַרוהיגטער...

זיי זאָגען, אַז ער איז פאַרליעבט אין מיין באַרעמהאַרציגער שוועסטער. שעהן איז זי, אַ העלע בלאָנדינע, לאַנגע ברעמען, שטענדיג אַראָפּגעלאָזטע.

ווער וויים, צי זי באַהאַלט נישט אונטער די ברעמען די גוטע פלעמלעך. בלאָנדינען שפּריצען אַמאָל מיט גאָלדענע פונקען.

איך פּראָפּאָניר דער באַרעמהאַרציגער שוועסטער, זי זאָל רופען אַן אַנדער דאָקטאָר און זאָג איהר, אַז איך קאָן באַצאָהלען. ענטפערט זי אויף זיכער:

— היינט, מאָרגען קומט ער.

— אָבער אַ דאָקטאָר זאָל פאַרשווינדען פון אַ שפּיטאָל.

לאָזט זי לענגער די ברעמען אַראָפּ:

— ווער וויים, וואָס ביי אַ מענש קאָן זיין אויפ'ן האַרץ...

— און וואָס טוט ער דאַמאָלט, ער טרינקט?

זי ענטפערט נישט; געהט שטיל אַרויס.

זי האָט איהם אויך נישט פיינט.

— — — — — — — — — — — — — — — —

אַז איך האָב געבעטען ביי דער באַרעמהאַרציגער שוועסטער

טינט־און־פעדער און פאפיר, האט זי מיך געפרעגט, צו וועמען איך וויל שרייבען.

— צו א חתן?

— איך האב קיין חתן נישט — ענטפער איך איהר — איך האב אלע מענער גלייך ליעב.

— געדענק, וואו דו ביסט!

איך וועל שוין נישט פארגעסען, אז עס איז מיר שווער פון בעט אראפ.

איך וויל גלאט עפעס שרייבען. אביסעל פון מיר אליין. די מענער האבען נאר ליעב אויסגעטראכטס. לאמיך אמאל שרייבען. אויב איך האב נישט מיט וועמען צו רעדען, א ווארט אמת וועגען זיך.

— — — — — — — — — — — — — — — —

מען דארף פארשרייבען, ווי אזוי איך בין אהערגעקומען.

אז דער נייער „פעטער" האט מיך איבערגעקויפט און אהיים געפיהרט, האט ער אריינגעשריען אין צווייטען צימער אריין:

— א גלאז טיי!

און מיך געהייסען זיצען.

איך קוק מיך אום — א זאל, געבעט מעבעל. א פיאנא. דא וועט זיין פרעהליכער. אין נעבען־צימער הויבט זיך אן שליאפען אין שטעק־שיך. עס וויגט זיך אריין די „מומע" — א מאשין פון פלייש, מיט'ן גלעזעל טיי. זי שטעלט עס פאר מיר, קוקט אויף מיר א ווייל׳ע מיט אויסגעלאשענע אויגען. קומט זי צו נעהנטער, קוקט מיר אין פנים אריין, הויבט מיר אויף מיט די פעטע פינגער די ברעם און באטראכט די אויגען, גיט פלוצלונג א שארף אראפ די בלוזקע ביים קראגען, און ווערט אויפגעפלאמט און גיט צום פעטער א ירגזון־געשריי:

— אקס!

שפרינגט ער אויף פון א קאנאפע:

— וואס איז?

— פרעג נישט. נאר געה מיט איהר גלייך צום דאקטאר, זאל ער זי באטראכטען און ארויסגעבען א צייגעניש. אניט וועט ער דיר דאס געלט נישט אפגעבען!

און געהט צוריק ארויס מיט'ן גלאז טיי.

ער פאַרענטפערט זיך פאַר איהר אין ברייטען רוקען אריין:
— ווער האָט זיך געזאָלט ריכטען — אַזאַ צנועה'דיג פּנים'ל...
און אויף מיר גיסט ער זיך אָן מיט בלוט:
— אוי, אַ רוח אין דיין טאַטענס טאַטען אריין...
וואָס ער שילט מיין אַנטלאָפענעם טאַטען, וואָס איך קען נישט, טוט מיר הנאה. ער לויפט אָבער צו מיר מיט די פויסטען. זי האָט עס אָבער, די נישט דערגאַנגענע מומע, דערפיהלט, אָפּגע־שטעלט זיך אויף דער שוועל:
— ריהר נישט! אַנגעריהרטע סחורה נעמט מען נישט אָפּ...
אַ „פעטער" פאַלגט, ריהרט ער מיך נישט אָן און שילט אַלץ מיך און מיין טאַטען... מיין טאַטע, ווי געזאָגט, אַרט מיך נישט... מיך אַליין האָב איך אָבער אויך פּלוצלונג פיינט געקריגען; איך האָב הנאה פון זיינע קללות. און זאָלען זיי — טראַכט'איך — מקוים ווערען! גיך און באַלד, טאַטע־פאָטער! — בעט איך צום הימעל אַרויף.
און עס באַטראַכט מיך אַ דאָקטאָר און קלינגט באַלד אָן אַהער. און מען קומט נאָך מיר...
איך האָב אַ שפּיגעלע געבעטען; די באַרעמהאַרציגע שוועסטער שאָקעלט נישט צופרידען מיט'ן קאָפּ; גיבען, גיט זי. אַ גוטע איז זי. זעהר אַ גוטע...
מיין צנועה'דיג פּנים איז נאָך ריין.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— פאַרוואָס קומט צו דיר קיינער נישט? — פרעגט באַרעמ־הארציג די שוועסטער.
— איך האָב נישט קיינעם...
— האָסט נישט קיין פאָטער?
— ער איז, נאָך איידער איך בין געבוירען געוואָרען, ערגעץ אַוועק. קיינער ביי אונז הערט נישט פון איהם. אפשר לעבט ער נישט.
— און ברידער, שוועסטער?
— איך בין דאָס ערשטע און לעצטע קינד געווען...
— און אַ מאַמען?
דרעה איך מיך אָפּ צו דער וואַנט און שלוכץ.
— אַ מאַמען...

אז עולה, נישט געדאַרפט איהר נאָמען דערמאָנען, אויפשרייבען... ווי קומט זי, די פרומע, די ציכטיגע, די הייליגע אהער?
אבער אויסמעקען קאָן איך נישט, די האַנט וויל נישט...
אַט ליגט זי אומבאַהאָלפען, די האַנט איבער'ן טישעל... אַ בלויליכע, רויטליך געשפרענקעלט...
און געמיינט האָב איך, אז דאָס וועט מיך מיידען...
אז איך בין זינדיג געוואָרען מיט'ן זינדיגען לייב, האָט זיך מיין גאַנצע נשמה אומגעקערט צו גאָט. אין גימנאַזיע פון חברים און חבר'טעס אַזויפיעל שלעכטס און אויסלאַכעניש ווענען גאָט געהערט, אַזויפיעל געגען איהם אין ביכלעך געלעזען, — און איך האָב אַלץ מיט אמאָל פון קאָפּ, פון האַרץ אַרויסגעוואָרפען — האָב אַנגעהויבען צו דאַווענען. אַלע תעניתים געפאַסט, יום־כפור זיך אָפּגעשלאָסען, קיינעם נישט אַריינגעלאָזט... און אַזויפיעל צוליעב דעם צדקה געגעבען, אַלע מתנות, וואָס איך פלעג באַקומען, אַלע קליידער, וואָס איך האָב אויסגעטאָן, אַרעמערע חבר'טעס אַוועקגעגעבען. און אַלץ אינאיינעם זיך געבעטען: באַרעמהאַרציגער פאָטער, איך זינדיג, איך האָב שלעכט און זינדיג בלוט, שטראָף מיט וואָס דו ווילסט, נעם מיך אינגאַנצען צו, נאָר דאָס נישט, דאָס נישט!
ער איז נ י ש ט קיין גוטער!
און אפשר בין איך מיר שולדיג אַליין. נישט געדאַרפט אַוועקגעבען חבר'טעס, זיי זאָלען בעסער געפעלען אין גאַס... געדאַרפט שענקען אַלמנות, יתומות. אויסזוכען אמאָל אַן אָרעמע כלה און געבען אַ חופה־קלייד...
ציגד וועל איך שוין וויסען, זאָל נאָר דער דאָקטאָר קומען, לאָמיך נאָר אַרויס פון דאַנען.
און אפשר קומט עס מיר פאַר א י ה ר טויט...
נישט געקאָנט איבערטראָגען, די פרומע, די הייליגע... דאָס וואָרט, וואָס יאָגט זיך פון האַרץ אַרויס צו די ליפּען, וויל איך נישט אַרויסזאָגען, דאָ שוין מעהר נישט אויפשרייבען.

— — — — — — — — — — — — — — — —

ענדליך געקומען דער דאָקטאָר...
אַ ברונעטעל, עטוואָס פאַרזילבערט, גאָלדענע פענסנע, אַ צוגעשפּיצט בערדעל, פון וועלכען ער הערט נישט אויף צו צופּען. שטעהענדיג מיט דער באַרמהאַרציגער שוועסטער, שלינגט ער זי

מיט די אויגען, און זי, קוים — קוים זי רויטעלט זיך און רייסט אלץ די האנט אוים פון זיינע.

ער שעפּטשעט איהר:

— אלץ ווענדט זיך אן אייך! נאר אן אייך!

זי אבער ענטפערט נישט און שטויסט איהם צו מיין בעט צו.

ער ווערט אויך ערשטוינט:

— טאקא סקראמנא נא טווארזשו!

— א פנים פון א הייליגער, — גיט ער צו.

— לעסטער־מויל! — שרייט איהם אן די שוועסטער.

— פארדאן, — און הויבט מיך אן באטראכטען.

ארויסגעהענדיג נאכ'ן פארשרייבען, מאכט ער צו דער שוועסטער אין טיר:

— פול גיפט!

אזוינע, ווי איך, באקומען שארפע אויערען...

זעהר גוט; איך וויל אן מיר א נקמה דערלעבען...

דאס פנים וואלט מיר דאך א שאד געווען.

— — — — — — — — — — — — — — — —

דאס פנים האב איך פון דער, וואס איך וויל דא נישט דער־מאנען... פון דער הייליגער, וואס האט מיין שאנד און זינד נישט געקאנט איבערלעבען...

מיין זינדיג בלוט פון וועמען?

געוויס פון אנטלאפענעם טאטען...

איך דערמאן מיך, אונטערגעהערט אמאל א געשפּרעך צווישען צוויי חברים שילער אין גימנאזיום־גערטעל. זיי זענען אויף דער באנק געזעסען, איך בין הינטער־ארום צוגעקומען, געוואלט איי־נעם, דעם, וואס איז מיר אזוי געפעלען, הינטען־ארום די אויגען פארשטעלען. הער איך, ווי דער צווייטער זאגט:

— אוי, האב איך ליעב מאניע'ן!

דאס האט ער מיך געמיינט, און דער, וואס איך האב כמעט ליעב געהאט, ענטפערט:

— נו... נישט וויט פאלט דאס עפּעלע פון בוים...

— — — — — — — — — — — — — — — —

— פארוואס ביסט דו צו מיר אזוי גוט, שוועסטער?

— דו האסט געוויס אזוי פיעל געליטען...

— אבער נישט נאָר געליטען... געוועזן פרייד אויך... אפילו שאַמפּאַניער...

— רעד אויף זיך נישט קיין בייז. איך בין זיכער, מען האָט דיך פאַרגוואַלטיגט...

— אמת, אין גימנאַזיום, דער רעליגיאָנס־לעהרער!

— אוממעגליך! — שרייט זי אויס.

— דיר, שוועסטער, וועל איך קיין ליגענס נישט זאָגען. דאַ, איבערהויפּט, זאָג איך און שרייב קיין ליגענס נישט. פאַר ליגנע־רינס מאַכען אונז די מענער... אבער דאָס נאָר אַז אַנהויב געוועזן... און אויך — ווילסט הערען, שוועסטער?

זי זאָגט, זי מוז!

— שולדיג, שוועסטער, איז מעהר מיין זינדיג בלוט.

איך האָב דאָך געוואוסט, אַז ער וויל מיך...

בעט זי זיך: זאָגט נישט אַרויס!

— איך האָב עס, ווי אין אַ בוך אויף זיין ברוין־היציג געזיכט געלעזען, — אין זיינע ווילד־פלאַמענדיגע אויגען, מיט וועלכע ער פלעגט אויף מיר... זיינע ווילדע הענט און פאַרציטערטע פינגער, מיט וועלכע ער פלעגט טאַפּען אַרום מיר די לופט... אַז זיין ברע־נענדיג אָטעם, מיט וועלכען ער פלעגט, ביים אויסהערען, אויף מיר בלאָזען...

— און?

— און גאַנצע נעכט געפיבערט פאַר טויט און שרעק פאַר דעם, וואָס קאָן, וועט און דאַרף קומען...

— האָסט איהם ליעב געהאַט!

— פיינט געהאַט...

— וואָס דען?

— זינדיג בלוט!

געוואוסט און אָנגעהויבען אליין אָוונט־צייט אַרומגעהן אין פּאַרק, וואו ער פלעגט אַמאָל שפּאַצירען, אָדער זיצען ערגעץ אין די אָפּגעלעגענסטע אַלייען... טאָמער וועט ער מיך באַגעגענען... געזע־סען און געפיבערט...

— פאַרוואָס האָסט דו דיך פאַר דער מאַמען נישט פאַרטרויט?

— פאַר דער היייליגער? אויף קיין פאַל!

— פאַר אַ חבר'טע?

— נישט געהאט... אלע האבען מיך געמידען... אלץ, געוויס, דער טאטע מיינער...

און איינמאל — ער געהט.

מיך באפאלט א שרעק און פאל אויף א באנק; ער געהט פאר־ביי און זעהט מיך נישט; אין שאטען פון אן אקאציע בין איך גע־זעסען... ער געהט פארביי, און פון מיר, אהן מיין וויסען, אהן מיין ווילען רייסט זיך ארויס עפעס א פרעמד, הייזעריג געשריי, נישט מיין שטים! ער קערט זיך אום, דערקענט און גיט אויך אזא ווילד געשריי... עס שניידט מיך דורך א קאלטער שרעק... און איז שוין ביי מיר...

ווי א ווילד טיר ברומט ער. מיט די משוגע'נע הענט רייסט ער פון מיר די קליידער אראפ, בריהט מיך מיט'ן אטעם, רייסט מיך, קושענדיג מיט די ציין...

און איך, פאר עקעל און שרעק, וועהר מיך, וועהר מיך מיט ציין און נעגעל, וויקעל זיך ווי א שלאנג און טיף, טיף אין האר־צען ברענט עפעס ווי א פייערל דער וואונש, ער זאל זיגען...

ער זיגט און די אקאציע באשיט אונז ביידע מיט איהרע שנייעלעך...

דערנאך... אהיים געהן נישט געקאנט...

— פארוואס? א מאמע איז אלץ מוחל...

— נישט וועגען דעם געהט עס, שוועסטער. נישט געקאנט צו איהר קומען א פ א ר ז י נ ד י ג ט ע... אויף קיין פאל; בע־סער דער טויט. איך האב מיר גארנישט געקאנט פארשטעלען, אז איך זאל פארגיפטען מיט מיין זינדיגען אטעם איהר לופט... איך טאר נישט זיין מיט איהר אין איין שטוב; דאס האב איך געוואוסט!

צו דער היים, אן אפגעריסענע, צוקראצטע, מיט אקאציען־שנייעלעך באשיטע בין איך געלאפען, אבער נאר צום פענסטער, צו דער שויב מיט די ליפען צוגעפאלען...

זי איז אין שטוב ביים טיש געשטאנען. די פרומע, די הייליגע, גאט געבעטען האט זי... איהרע ליפען האבען געוויס געמורמעלט: טאטע־פאטער, בארעמהארציגער פאטער, דערבארעם זיך איבער אונז... דערבארעם זיך, ווי א טאטע דערבארעמט זיך איבער זיין קינד... פאטער אין הימעל...

— ביי אייך זאגט מען אויך אזוי?

זי וואונדערט זיך.

— און בין אנטלאפען, שוועסטער...

— וואו אהין?

— אויס דער שטאדט ארויס, אין דער וועלט אריין... ווייטער און ווייטער פון איהר, זי נישט צו באליידיגען, זי נישט צו פארשעמען... זאל זי מיינען, כ'בין ערגעץ פארפאלען געווארען, א חיה האט מיך צוריסען... און בין ווייט ווייט הינטער'ן שטעדטעל, אויפ'ן שאסיי געפאלען...

איז עמיץ דורכגעפאהרען, אפשר מיין אייגענער טאטע...

— וואס רעדסט דו, קינד!

— קאן זיין...

אז אלטער מאן מיט קאצענע אויגען. זיך אפגעשטעלט, מיך אויפגעהויבען און אין וועגעלע ארייגנענומען... באלד נאך אמאל מיך געשענדט... צו דער סטאציע צוגעפאהרען, בילעטען געקויפט, אהער מיך געבראכט, ביי זיך געהאלטען א צייט און דערנאך פארקויפט...

א בלאסע, א צושיטערטע וויל זי אוועקגעהן...

— ווארט, שוועסטער, טרינק אויס ביז צו ענד:

— זי, די פרומע, די הייליגע מיינע, איז געוואר געווארען, מיר נאך די שפורען נאכגעקומען, אוועקגעפאלען און — געשטארבען...

און זי ליגט הי אויפ'ן בית־עלמין באגראבען...

און איך האב געוואוסט, און ביי איהר בעט נישט געשטאנען... נישט איך האב איהר די אויגען פארמאכט... איך בין נאך איהר לויה נישט געגאנגען, איהר קבר נישט געזעהן...

נישט געקאנט. איך קאן נישט, איך טאר נישט!

און געגאנגען בין איך פון האנט צו האנט, פון הויז צו הויז און — געטרונקען פיעל...

— — — — — — — — — — — — — — — —

דער דאקטאר האט אויך משוגע'נע הענט, לאנגע פינגער און טאפט אויך די לופט ארום דער הייליגער שוועסטער.

— שוין, דאס געזיכט פארנעמט זי אויך...—מאכט ער צו דער שוועסטער, אהן א פונק רחמנות...

זי גנב'עט מיר דערווייל דאס שפיגעלע פון אונטער'ן קישען אפיר, איך זעה און מאך מיך נישט זעהענדיג...

היינט האט ער געזאגט, אז עס וועט שוין לאנג נישט גע־דויערן...

— קינד, — מאכט זי צו מיר נאך זיין אוועקגעהן — צייט זיך „אויסצוגלייכען" — שלום צו ווערען מיט גאט...

— בא, — גיט זי טרויעריג צו — וואלסט דו פון אונזער רע־ליגיע געווען...

און זי דערצעהלט, ווי גוט, ווי בארעמהארציג איהר גאט איז. אלץ איז ער מוחל... אבי מען טוט נאר תשובה, אבי מען האט נאר חרטה... ער אליין עפענט די טויערען פון הימעל...

— כ'וויל נישט אין הימעל אריין, שוועסטער!

— ווא—אס?

— דארט איז מיין מאמע!

שריי איך אויס מיט טויט־שרעק. פארגעסענדיג דאס ווארט, וואס איך האב מיר געגעבען, זי דא נישט צו דערמאנען...

שטעהט זי א ווייל און געהט דערנאך געריהרט און לאנגזאם ארויס, זאגענדיג:

— דאך, טראכט דעריבער, קינד...

און כאפט די הענט צו די אויגען...

— — — — — — — — — — — — — — — — —

איך טראכט.

גאנצע נעכט טראכט איך. איך שלאף אזוי ווייניג און אזוי שלעכט...

אבער נישט וועגען תשובה און חרטה טראכט איך... אין גיהנום פארפאלען ווערען וויל איך... מיט איהר זיך נישט טרעפען! און מיך האב איך אזוי פיינט, אזוי פיינט! אז מיר וואלט איך אן אייביגע נקמה דערלעבט... איך וויל קיין תשובה טון. איך האב דאך דא אויפגעהערט צו דאווענען, וואס עס איז ביי גאט צו בעטען... איך זאל איהם קאנען נאך מעהר דערצערנען, זאל ער נאך מעהר, נאך הארטער שטראפען!

מיט טויט־שרעק טראכט איך, אבער גאר וועגען עפעס אנ־דערש.

איך וועל דא שטארבען, וועט מען מיך הי באגראבען...
אין איין ערד מיט איהר ליגען וויל איך נישט... איך וויל די

ערד, וואו זי ליגט, מיט מיר נישט פאראומרייניגען... באין אופן נישט...

ארויס מוז איך, ארויס פון דאנען אין דער וועלט אריין.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— דאקטאר, שרייבט מיך אויס פון שפיטאל...

— נו, פרואוו אראפ פון בעט...

— דאקטאר, — שלאגט איבער די שוועסטער, — פארשרייבט איהר בעסער א מיטעל צו שלאפען, זי שלאפט אזוי וועניג און שלעכט.

ער פארשרייבט און זי ברענגט מיר — מארפיום.

— דאס איז א שרעקליכער סם, — זאגט זי — מעהר ווי צוויי, דריי טראפען מיט אמאל — זאל גאט היטען!

און דאס פלעשעלע איז אזוי אומשולדיג ווייס, און די שטראַלען פון דער אונטערגעהענדיגער זון שפילען זיך דערמיט...

ווייטער אין גערטעל צושפילט זיך א פויגעל...

איך האב קיין טראפען נישט גענומען און קיין אויג נישט צוגעמאַן...

אויפ'ן אידישען בית־עלמין באגראבען ווערען, — נישט און נישט!

און באלד צו־מארגענס:

— שוועסטער!

— וואס, קינד! — וויפיעל רחמנות פאר שטארבענדיגע!

— שיק נאך א גלח...

— וואס הייסט?

— איך וויל אננעמען דיין רעליגיע. איך וויל צו דיין גאט, צו דיין בארעמהארציגען גאט...

דערפרעהט, פייל פון בויגען לויפט זי; איך שריי איהר נאך; פון מיר ארויס שרייט עס, איך קאן מיך נישט איינהאלטען:

— נעשווינדער! איך טאר נישט ליגען אויפ'ן אידישען בית־עולם...

צום גליק, הערט זי שוין נישט.

און נאך דעם זעלבען טאג איז עס געשעהען...

פאר'ן טויט איילט מען זיך, א נשמה נישט צו פארלירען...

קומט צו־מאַרגענס דער דאָקטאָר, ווייסט ער שוין און וואַרפט מיר צום בעט צו, נאָך פון טיר:

— פּאַסקודסטוואַ!

ווי האָב איך באַלד נישט דערקענט, אַז עס איז אַ איד? אָבער ווי קומט ער צו דער הייליגער שוועסטער?

— אַזאַ שווײנערײַ פאַר'ן טויט!

— געשווײגען זאָל זײַן! — שרייט אויף איהם די שוועסטער.

אַ איד! אַ איד! אַזוי שרייט מען אויף אַ איד... און וואַרפט איהם צו אַ בליק פול מיט האַס... און ווי שעהן זי איז אין צאָרן.

ער קאָן אָבער נישט שווייגען; שוים שפּריצט איהם פון מויל:

— ווען אויף דער שוועל פון לעבען... אַ יונגערמאַן... פאַר־ליעבט זיך...

— דאָס איז ביי אייך געווען דער פאַל?

איך דערקען איהר שטימע נישט; אַ סיק פון אַ שלאַנג...

ער מיטיגירט זיך נישט:

— און ווען צוליעב קאַריערע? ! נישט כדאַי, צוליעב אַ נאַ־רישקייט, צוליעב אַזאַ אידיאָטיזם, ווי רעליגיע איז, אַ גאַנץ לעבען צו ליידען...

— שווייג!

פער „דו“!

איך קריג רחמנות אויפ'ן דאָקטאָר, וואָס ציטערט פאַר אויפ־רעגונג אויפ'ן גאַנצען לייב.

— אַ שאָד, — שרייט ער הייזעריג — אַ שאָד!

עס איז אַ שאָד, וואָס עס איז קיין גאָט נישט דאָ, קיין הי־מעל, קיין גיהנום, וואָס דאָס אַלץ איז אַן אויסגעטראַכט שפּינ־וועבס, נשמות־פליגען צו כאַפּען... מיר צוליעב, פאַר מיר און פאַר אַזוינע, ווי איך, וואָלט געדאַרפט זיין אַ הימעל און אַ גאָט אין הי־מעל, און אַ גאָט, וואָס שטראָפט. פאַר אונז דאַרף זיין אַ גיהנום, אַן אמת'ער גיהנום, מיט קעסלען מיט סמאָלע, און אַז אייביג פייער זאָל אונטער זיי ברענען, נישט אויפהערט...

— חלואי, דאָקטאָר!

קוקט ער מיך אָן צומישט און אַנטלויפט.

— — — — — — — — — — — — — — — —

די באַרעמהאַרציגע שוועסטער האָט איהר קריסטליכע פליכט געטאָן און צו וויסען געטאָן וואו מען דאַרף, אַז דער דאָקטאָר, אַליין געטויפט, רעדט אָפּ פון דער הייליגער רעליגיע.

זי קומט צו מיר מיט אַ אַנדערען... מיט אַן אַלטען, גאָלען ציטער־קאָפּ, אַ צושמייכעלטען. זי האָט רויטע, אַנגעשוואָלענע אויגען — וועה טוט איהר! זיינע אַלטע אויגען גלעטען אַזוי נישט איבער'ן געזיכט...

— ערגער! (עס הויבט זיך נישט אָן) אומזיסט מיין היציגער קאָלעגע איבערגעשראָקען... אייערע זענען אַזוי פאַנאַטיש. און מערק־ווירדיג — די געטויפטע נאָך מעהר... נישט וואונדערליך, שוועס־טער?

זי שווייגט.

— עס וועקט אין זיי נאָך שטאַרקער...

— אָבער — ווענדט ער זיך צו מיר — באמת — אַלץ איינס... אונזער גאָט איז דער גאָט פון אַלע באַשעפענישען, זיין רחמנות וועקט זיך אויף אַלע גלייך. אַלע איינס, וואָס פאַר אַ רעליגיע... אַלע זענען מיר גאָטס קינדער... איין הימלישער פאָטער פאַר אַלע... און פאַר אַלע, אויב מיט גאָט זיך פאַראייניגט, איז אָפען דער הי־מעל... פריהער אָדער שפּעטער...

ער פאַרשרייבט אַ נייעם רעצעפּט, געהט, שמייכלענדיג, אַרויס — איך פאַרהאַלט די שוועסטער. און אין טויט־שרעק פרעג איך זי:

— אמת?

— אמת, קינד?

— און קיין זינד איז נישט אימשטאַנד אויף אייביג אין גיהנום אריין צו וואַרפען...

— קיין? פאַראַן... צום ביישפּיל, אַז מען נעמט זיך דאָס לע־בען אַליין... מען שטאַרבט אָהן ודוי, מען באַקומט נישט קיין קריסט־ליך באַגרעבעניש... ווי אַ הונט ווערט מען באַגראָבען...

— איך בין שלעפעריג, שוועסטער!

זי קושט מיך אין שטערן אריין (זי האָט קיין מורא נישט). גנעהמ ארוים און איך כאַפּ מיך צום מאָרפיום...

— אויף אייבינג אין גיהנום אריין! לכל הדעות! מיט מיין מאַמען (צום לעצטען מאָל איהר נאָמען דערמאָנט) זיך אין ערגעץ נישט טרעפען...

באַשולדיגט קיינעם נישט אין מיין טויט!

אויפ׳ן געלעגער.

צוויי חברים זענען זיי געווען, אין איין צימער געוואוינט, יע־דען אווענט אויפ׳ן באלקאן פון צימער געזעסען, אין לבנה־שיין זיך און די נשמות געבאדען, און פון שטילער זיסער פריינדשאפט און איהר סימבאל די לבנה געערדט. און מעהר מיט די אויגען ווי מיט׳ן מויל. זיי האבען נישט געדארפט רעדען. איין נשמה האט ביי דער צווייטער דאס שטילע נחת פון דער שטילער פריינדשאפט פון אויג געזויגען.

איז אבער געקומען דער טאג פון בענקשאפט...

אין יענעם אווענט האבעןביידע נשמות דערפיהלט, אז לבנה־שיין און שטילע פריינדשאפט איז נישט דאס ג א נ צ ע לעבען. און עס האט זיך זיי פארבענקט צום ג א נ צ ע ן לעבען.

ביידע האבען עס דערפיהלט מיט אמאל. און יעדער פון זיי,— אז דעם צווייטענס נשמה איז פאר איהם שוין נישט אפען, נישט אנטפלעקט, נאר ווי איינגעהילט אין עפעס, ווי אין עפעס פאר־שלייערט.

און דערפיהלט האבען ביידע, אז פון היינט אן וועט שוין איינער דעם אנדערען נישט גענוגען, אז אין הארץ פון יעדען וועקט זיך עפעס נ י י ע ס, עפעס א וואונדערליך פרעמדס, פון וועל־כען עס וועט אויסשפראצען ביי יעדען פאר זיך אליין דאס לעבען אין זיין גאנצקייט, און דער צווייטער וועט דערינען קיין חלק נישט האבען.

און זיי האבען, נישט וויסענדיג און נישט ווילענדיג, אפגע־ווענדט די קעפ איינער פון צווייטען. דערנאך האט זיך איינער אויפגעהויבען און, נישט מעלדענדיג דעם צווייטען, ארויס — פון באלקאן, פון צימער, פון די טרעפ אראפ, אין גאס אראפ געצויגען. און באלד האט זיך אויפגעהויבען דער צווייטער, שטיל אין צימער

אריינגעגאנגען, אויפ'ן געלעגער זיך אויסגעצויגען און די אויגען פארמאכט...

דער וואס איז אין גאס אריין האט זיך אומגעקוקט און פלוצ־לונג אויסגערופען:

— לער, לער! עפּעס פעהלט, עפּעס מוז מען באקומען, עפּעס מוז מען דערגרייכען.

און ער האט פלוצלונג דערפיהלט, אז לעבען איז נאר א גאנץ לעבען, און אז ער קאן קיין גאנץ לעבען נישט האבען, ווייל ער האט נאר א האלבע נשמה. די צווייטע העלפט פעהלט, זי מוז מען זוכען, געפינען, א גאנץ לעבען צו באקומען, און דאס גליק פון גאנצען לעבען...

און ער לויפט ראש איבער דער גאס, און פון איין גאס אין דער צווייטער; קוקט אלעמען אין די אויגען אריין, זוכענדיג זיין צווייטע העלפט נשמה.

— — — — — — — — — — — — — — — —

ערשט דעם צווייטען טאג איז ער צוריק אהיים געקומען... מיט א פרייד אין שטוב אריינגעפאלען:

— געפונען, געפונען!

דער חבר, וואס איז נאך אלץ אויפ'ן געלעגער צוצויגען, פרעגט:

— וואס?

— מיין צווייטע העלפט נשמה!

— ווי אזוי?

דער אריינגעקומענער זעצט זיך ביים חבר צוקאפּענס:

— זעה, ווי איך שטראל! איך פיהל, מיינע אויגען גיסען ליכט...

און צו זיך קומענדיג:

— ווי אזוי, פרעגסט דו? איך האב געזוכט... איך בין א מאן, מוז, טראכט איך, מיין צווייטע העלפט נשמה זיין ביי א פרוי. געה איך אין די גאסען און זוך ביי פרויען... פון פרויען־אויגען, טראכט איך, מוז צו מיר ארויסקוקען מיין צווייטע העלפט נשמה, נאך וועל־כער איך בענק. און טרעף איך די אויגען, וועל איך זיי דערקע־נען. יענע העלפט בענקט דאך אויך נאך מיינער... זי וועט א ציטער טון... בין איך געגאנגען, געגאנגען, געגאנגען — — — —

— און געטראפען!

— אויגען, זאג איך דיר! אך, אויגען! מיין צווייטע העלפט נשמה קוקט ארויס, מיט אזא הארציגקייט... זי האט מיך באמערקט; אונזערע אויגען — זיך געטראפען. זי האט, ווי איך האב פריהער געוואוסט, א ציטער געטאן; אויפ'ן גאנצען לייב א ציטער. זי האט זיך דאך באהערשט, מיט געוואלד פון מיינע דעם בליק אפגעריי־סען און ווייטער געגאנגען. איך געה איהר נאך. ווי א שאטען געה איך איהר נאך. פון גאס צו גאס. זי קלאפט אין א טויער... מען עפענט. איך ציטער — דאס הויז וועט מיר איינשלינגען מיין צווייטע העלפט נשמה. און אזוי איז געשעהען. נאר פאר'ן אריינ־געהן האט זי זיך אויף א סעקונדע צו מיר אומגעקערט, א בליק געווארפען, א גוטען, א הארציגען. מיין צווייטע העלפט לעבען האט זיך מיט מיר געזעגענט, אויף איבער נאכט געזעגענט... אזוי האב איך געפיהלט, אזוי האב איך געמוזט פיהלען, און א גאנצע נאכט אויף און אפ פאר'ן טויער געשפאנט, מיט מיין העלפט נשמה ביי דער צווייטער אויף דער וואך...

דער מארגען גרויט, דער מארגען בלייכט... דער טאג וועקט זיך, — — —

— זי האט זיך באוויזען...

— געווים! מיך מיט א לייכטער קאפ־באוועגונג באגריסט! מיט א קוים־קוים גערויטעלטען שמייכעלע ארום די זיסע ליפען. איך בין צוגעגאנגען.

— גוט מארגען...

— גוט יאהר! דער שטילער ענטפער...

איך האב זי באגלייט... דערנאך ערלויבניש באקומען, זי צו באזוכען, איהרע עלטערן וועלען באשטעהען... היינט אוועקט געה איך! ווינש מיר גליק! איך האב ליעב, בין געליעבט, מזל־טוב זאג...

— נאר! — ענטפערט דער צווייטער — דו האסט קוים א כלה... איך, ליגענדיג דא, האב מעהר דורכגעלעבט... א כלה געהאט, אונטער דער חופה געשטאנען... קינדער געהאט... דריי, פיער, פינף... דערנאך קינדס־קינדער...

ביי דיין אריינקומען אז אייניקעל באגראבען...

אהן נרן איז ערגער ווי פּאָקען.

אין קופּע איז געווען פינסטער און צוויי מענשען האבען גע־כראָפּעט. זיי האבען זיך פּאַרדריסליך אויפגעכאַפּט, ווען דער אבערקאנדוקטאָר איז אריינגעקומען מיט דער לאמטערנע רעווידי־רען די בילעטען. ערשט דאמאָלט האבען זיי זיך איינגעזען דאָס אנ־דערע דערזעהן.

— יאש ? ! — האט פרעהליך אויסגערופען א פּיסטעל.

— אנדרזשעי ! — האט געענטפערט א טענאָר.

זיי האבען אפּגענומען די בילעטען און זיך צוקושט.

— וואוהין ? — פרעגט יאש.

— אין דער וועלט אריין ! — ענטפערט טרויעריג דער טענאָר.

— איך אויך ! — זאגט דער פּיסטעל — א שעהנע וועלט ! דאָקטאָריי איז אויך שוין קיין געשעפט נישט... אוים גוטע ציי־טען.

— מיך האט אן אומגליק געטראָפען ! — קרעכצט דער טענאָר.

— מיך אויך... שערשע לא פאם... א „זי“ ?

— א זי !

— נו, א ליעבע ?

— אן אומגליקליכע ליעבע, — קרעכצט דער טענאָר — גאָט זאל היטען... אזוינס טרעפט זיך איין מאָל אין הונדערט יאָהר !

— איך האָב אויך א ליעבע, איך אנטלויף אויך דורך איהר אין דער וועלט אריין — ענטפערט דאָס פּיסטעל — נאָר ביי מיר איז אזוינס, וואָס עס טרעפט זיך יעדען טאָג זעהר אָפט, אומאינ־טערעסאנט... וואָס איז דיר געשעהען ?

דער טענאָר האט אפּגעקרעכצט, מיט'ן טיכעל זיך אפּגעווישט דעם שטערן און דערנאָך די נאָז מיט די ברילען. ער האט זיך פאַר־ריכט די לאצען, אויסגעגלייכט די טשופּרינע, נאָך אמאָל א קרעכץ געגעבען און פאַרצעהלט :

— געדענקסט דאָס הויז צימרינג אין פּלאָצק?

— אויב איך געדענק? אָפּט א קערטעל, אמאָל א טענצעל און שטענדיג גרויסארטיגער טיי מיט פּראכטפולע שינקע!... א רייך הויז, עטליכע מיידלעך... פאניא... פראניא, און... און...

— אננא, — האָט דער טענאָר ארויסגערעדט מיט געפיהל.

— יאָ! יאָ! ווען נישט, וואָס איך בין אריבער קיין קאליש, וואָלט איך זיך זיכער אין איינער פארליעבט! נאָר איך האָב אלץ געקלערט צו ווערלכער אויפהויבען מיינע ראָמאַנטיש־קעלבער־נע בלויע אויגען, און איידער איך האָב געהאַט א ישוב, האָב איך געכאַפּט א צוויי פון לאַטיין. וואָס מאכען זיי?

— דער אלטער צימרינג איז געשטאָרבען.

— א שאָד אזא פּארטנער! שטענדיג א פּאָר רובעל פאַר־שפּילט. ער שטעהט מיר פאָר די אויגען, „ווער ליגט?" „איהר!" "אויף וויפיעל?" „אַהן צוויי!" און ער האָט פארשריבען. ער האָט קיינמאָל נישט געוואוסט, אויף וואָס ער האָט אנגענומען און ווי־פיעל לעזען ער האָט געמאַכט. ווען האָט מען עס דאָס לעצטע מאָל אריינגעלעגט און... פּאַרשיט?

— ערשט א פּאָר יאָהר.

— זי, די צימרינג, וואָס מאכט? אוראי איינגעמאכטס? גע־דענקסט, זי פלעגט גאנצע סלאָיעס דערלאַנגען, מען פלעגט מיט א פּאריזער לעפעל שעפּען?

— זי איז דערנאָך בלינד געוואָרען.

— בלינד? און די קינדער?

— פאניאַ איז אויך געשטאָרבען.

— פאניא, אזא ריז?

— אויף סוכאָטע!

— און פאניאַ?

— האָט חתונה געהאַט מיט א רייכען קאָמיסיאָנער.

— און אננא, די בלאָנדינע מיט לאנגע זיידענע האָר, ווי געהט עס איהר?

— אויך קראַנק אויף סוכאָטע, זיצט היינט אין די בערגער.

— אננאַ?

דער טענאָר ווייטער אַ קרעכץ געגעבען, ער האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ אויף דער ברוסט.

— דו האָסט זיך פאַרליעבט אין אננאַ'ן?

— מיר האָבען זיך אמת און שטאַרק ליעב געהאַט, — ענטפערט טרויעריג דער טענאָר.

— טעמפּעראַטור? — שמייכעלט יאַש.

— נאָר אַהן חוזק, אָהן דיינע מינעס. איך בעט דיך, שווייג! עס טוט מיר נאָך צו שטאַרק וועה. איך האָב זי אמת, אמת געליעבט...

— נאַרעלע, דו מיינסט איך וועל לאַכען פון דיר? איך האָב אויך געליעבט. דו אין פלאַצק, איך אין קאַליש. דיינע, אננאַ, האָט זיידענע, מיינע — סאַמעטענע האָר. די לבנה האָט אונז ביידען גלייך געשיינט. געקושט האָבען מיר ביידע גלייך. דו אפשר נאָר די ווייסע האַנטשוה, איך — די רויטע ליפּען אויך... עס איז נישטאָ וואָס פון דיר צו לאַכען!

— נישט אוים מיר, אוים דער ליעבע מיינער לאַך נישט. דאָס איז מיין איינציג פּאַמיאַנטעק אין מיין לעבען. איך וועל שוין מעהר נישט לעבען. איך שווער דיר!

— שווער נישט! איך האָב אויך געשוואוירען. איך האָב מיין אַמאַליע, כ'ליעבען, גאַנץ ערענסט, גאַנץ ערענסט, מיט'ן גאַנצען האַרצען געשוואוירען. איך בין אַזוי גליקליך געווען!

דאָס פּיסטעל האָט געציטערט.

— איך בין אויך גליקליך געוועזען, יאַש; באַלד נאָכ'ן עקזאַמען האָבען מיר זיך דאָס וואָרט געגעבען! אַך! עס איז געוועזען אַזאַ שעהנע, אַזאַ ליכטיגע נאַכט! מיר האָבען שפּאַצירט אין גאָרטען...

— נו, האָבען די פייגעל געזונגען, די בוימער זיך גע'סוד'עט און אייערע הערצער האָבען געקוואָלען?

— ווייטער? לאַך נישט, איך בעט דיך! פייגעל האָבען טאַקע גאַנץ אַנדערש געזונגען, מיר האָט זיך באמת געדאַכט, אַז די בוימער סוד'ען זיך און ווייזען אויף אונז מיט די צווייגען... דאָס האַרץ האָט מיר געקוואָלען און זי האָט געוויינט... זי האָט יאָמערליך געוויינט...

— געוויינט?

— דאמאלט האט שוין דער פאטער נישט געלעבט. די עלטע־רע שוועסטער אויך נישט. די מוטער איז אוועקגעפאהרען מיט'ן מאן. זי איז געבליבען איינע אליין מיט דער בלינדער מוטער, זי האט זיך מיט מיר געזעגענט. אך, ווי שעהן זי איז דאמאלט געווען!

—ווארט, איך וועל זי אויסמאלען. מיינע האט מיך אויך געזעגענט, זי האט אויך געוויינט. זי האט מיך ארומגענומען מיט איהרע דינע הענטלעך און אויפגעהאנגען זיך מיר אויפ'ן האלז! דורך די טרערען האט זי מיר געקוקט אין די אויגען אריין. עס איז דונקעל געווען, נאר איך האב געזעהן אין די אויגען א תהום פון ליעבע, פון גליק! איהר אטעם האט מעהר געשמעקט, ווי א גאנץ יאהר... כ'האב זיך דאמאלט דערמאנט אן מיין טאטענס „בשמים־שקעטעלע". וואס איך פלעג עס האלטען צו דער הבדלה. די האר... נאר דיינע איז א בלאנדינע, מיינע האט געהאט לאנגע שווארצע האר. זי האט זיי מיר פארווארפען איבער'ן קאפ, מיר האבען זיך אונטער דער נעץ געקושט!... עס איז נאך דונקעלער געווארען, נאר איהרע אויגען האבען געלייכט, געברענט! איך האב זי גע־כאפט אויף די הענט, ווי א קינד. איך האב זי צוגעדריקט צום הארץ אזוי שטייף, אזוי שטארק, אז זי האט אזש א געשריי געטאן פאר וועהטאג, און באלד נאך געבעטען זיך: נאך אמאל, נאך אמאל! זי וויל, עס זאל איהר נאכאמאל אזוי דער אטעם פארפעה־לען, אזוי וועה טון!

ער האט אראפגעלאזען דעם קאפ און געריהרט צוגעגעבען:

— גלויב מיר, איך האב עס גאנץ ערענסט געמיינט!

— ניין! — ענטפערט דער טענאר, — דאס האב איך קיינ־מאל נישט געטאן! איך האב זי נישט צוגעדריקט צום הארץ. ניין, איך האב עס קיינמאל נישט געקאנט, קיינמאל נישט געוואלט. פאר מיר איז גענוג געווען, אז איך בין געזעסען צופוסענס און זי האט מיר געגלעט די האר! עלעקטרישע פונקען זענען מיר דורכגעפלוי־גען דורך די נערוועז... און איהרע אויגען, איהרע אויגען — האסט נישט אביסעל בראנפען?

נאכ'ן ביסעל בראנפען האט ער ווייטער דערצעהלט:

— דעם זעלבען אווענט זענען געווען מיינע תנאים.

— צו דעם האב איך ווייטער נישט צוגעלאזט — ווארפט אריין דאס פיסטעל, — נאר דער טענאר מאכט זיך נישט הערענדיג.

— מיר האָבן זיך ביידע געזעצט צופוסענס דער אַלטער מאַמען. די ברענענדיגע טרערן פון די בלינדע אויגן זענען אונז אויף די קעפּ גערונען.

— אַ, — ווערט דעם פּיסטעל גרינג אויפ׳ן האַרץ — שטילע תנאים, דאָס איז עפּעס אַנדערש! דאָס שאַדט נישט!

— די אַלטע איז אַזוי איינגעשלאָפן, און מיר זענען זיך אַזוי געזעסן ביז אין גרויען טאָג אַריין. מיר האָבן גערעדט פון אַלץ אין דער וועלט, פון אונזער צוקונפט.

— מיינע — פאַלט אַריין דאָס פּיסטעל — האָט דוקא געוואָלט אַ גרינעם איבערצוג אויפ׳ן מעבל! אַ וואוינונג ניט אַנדערש, ווי מיט דרייערליי גענג.

— האָק מיר נישט איבער! מיינע האָט פון דעם נישט גע־רעדט... ווערהערענד די פינף יאָהר, וואָס איך האָב שטודירט, האָט זי געזאָלט אָסך לעזען, אָסך שטודירען, כדי מיר זאָלען דערנאָך קאָ־נען אַרבייטען צוזאַמען.

— צוזאַמען אויסשניידען די אַלטע „פלוימען״? — האָט זיך נישט איינגעהאַלטען דאָס פּיסטעל.

דער טענאָר איז אויפגעשפּרונגען, גלייך אַ שלאַנג וואָלט איהם געביסען.

— יאוש!!!

— אַנדרזשעי, אַנדרזשעי! מיין ליעבער חבר! צי לאַך איך דען אויס דיר? אויס איהר? אויס דער ליעבע? גאָט זאָל היטען! איך לאַך אויס מיר. האָב איך דען נישט דאָס איינענע געטאָן? האָט זיך דען מיר דער הימעל נישט געעפענט אין איהרע אויגען? און ווער עמען עפענט זיך נישט דער הימעל, ווען מען קריגט דעם אַטעסטאַט? און ווער עלכער פאַרליעבט זיך דאַן נישט? אַנדרזשעי — מאַכט ווייטער דאָס פּיסטעל — בייזער זיך נישט. זעהסט, דו האָסט זיך געבעטען, איך זאָל נישט לאַכען, פאַרוואָס איז דיר איינ־געפאַלען, אַז איך וועל לאַכען? לעג נאָר די האַנט נישט אויפ׳ן האַרצען, נאָר גראַבעל דיר אין מוח... פאַרוואָס האָסטו געוואוסט, אַז מיר קאָן איינפאַלען, אַז עס איז נאָר מעגליך צו לאַכען?
אַנדרזשעי לאַכט.

— אויף מיין וואָרט — בעט זיך ווייטער דאָס פּיסטעל — איך לאַך נאָר אויס מיר! ביי מיר איז גאָר קיין תנאים, אפילו

קיין שטילע נישט געווען! איהרע עלטערען האבען גארנישט גע־וואוסט דערפון. דער טאטע, עפעס א מין שלאק, א גולם; די מאמע, א כיטערקע, אן איינגערעדטע חכמה, א פראסטע אידענע! נאר זי אליין איז געווען א וואוילע מויד! פלאם־פייער! זי האט פון קיין תנאים נישט גערעדט. זי האט מיר צופיעל געגלויבט. איך בין אויך זיכער געווען. און מיר האבען אויך גערעדט פון צוזאמען צו ארבייטען. אויף אלע וואקאציעס בין איך געקומען.

— יאש! — האט אנדרזשעי געשריען, — איך רעד נישט מעהר מיט דיר!

— פארוואס?

— דו האסט חתונה געהאט מיט איהר? — פרעגט דער דאק־טאר.

— ניין!

— פארוואס?

— דו ווילסט וויסען פארוואס? גוט, כ'וועל דיר פארצעהלען.

— ניין! איך וועל דיר פריהער מיין געשיכטע דערצעהלען— ענטפערט דער טענאר עררעגט. הער!

דאס פיסטעל האט צוגעלעגט דאס אויער צום אנלעהן, ער זאל בעסער הערען.

— איך האב זי א גאנצע צייט נישט געזעהן, ווי דו... איך בין אויף וואקאציע אהיים נישט געקומען, איך האב לעקציעס געגעבען א גאנץ יאהר, איך האב געארבייט אכטצעהן שעה אין מעת־לעת.

— ווארום?

— זי איז ארעם געווען... צימרינג האט באנקראטירט באלד נאך זיין אוועקפאהרען.

— און דו האסט געוואוסט?

— יא, איך האב געוואוסט, יא. איך האב געשיקט יעדען חודש די העלפט פון מיין פארדינסט, הערסט? וועהרענד די פינף יאהר האב איך פון איהר, און זי פון מיר, אויסער דורך א געלע־גענהייט, קיין באגריף נישט באקומען. עס איז א שאד געווען מארקעס. איהר מוטער איז א פאר מאל קראנק געווען. וועהרענד די פינף יאהר האב איך געארבייט שווער אכטצעהן שעה אין מעת־לעת און די רעשט צייט פאר וועהטאג נישט געשלאפען. ענדליך

אין די אלטע געשטארבען, איך האב פארזעצט מיין פאלטא, איך האב טעלעגראפירט, זי זאל קומען.

דער טענאר האט אראפגעלאזען דעם קאפ און האט זיך פארטראכט אביסעל.

— ראס איז געווען דעם זעקס און צוואנציגסטען מאי, — האט ער נאכהער אנגעפאנגען. — איך בין געזעססן אין שטוב, איך בין שוין אייניגע טעג גאנץ פריה געווען אויפ'ן וואקזאל און זי איז נישט געקומען. איינמאל האט זיך מיר געדאכט, אז דאס איז זי. איך האב געזעהן א וואאלירטע דאמע: עס האט זיך מיר געדאכט זי... נאר די דאמע האט זיך אומגעדרעהט און געגאנגען אין אן אנדערער זייט. איך בין געזעססן אין שטוב, אויפ'ן בעט, קיין בענקעל איז ביי מיר נישט געווען... ביינאכט, דאס ליכט איז אויסגעגאנגען.

— פארוואס האסטו זיך נישט געלעגט? זיך נישט אויסגעטון?

— איך האב עס שוין א חודש נישט געטאן... איך בין געזעססן און געשלאפען.. די ערגסטע חלומות האב איך געהאט. דאס שטיבעל איז אהן פענסטער, געדענקסט? דו ביסט אמאל ביי מיר געווען, איך האב מיך רואינירט אויף ליכט בייטאג!... די ערגסטע חלומות האב איך געהאט... מיר האט זיך געדאכט, אז זי האט געמוזט קראנק ווערען, זי מוז נאך קראנק זיין... גאט! דו קאנסט קיין באגריף נישט האבען.

דער טענאר האט געציטערט און דאס פיסטעל האט שטילערהייט אפגעגענעצט —

— אינמיטען האב איך זיך אויפגעכאפט. איך זעה, עמיצער קניט פאר מיר, אימיצער האלט מיך ביי דער האנט און קוקט מיר אין פנים אריין. זי! זי! זי איז עס געווען! — נאר זי איז אויפגעשפרונגען און אנטלאפען אין צווייטען עק צימער אריין.

— א האלב איילענדיגער שפרונג, — מאכט דאס פיסטעל; אבער דער טענאר הערט נישט און דערצעהלט ווייטער.

— אננא, אננא! — רוף איך זי מיט פרייד און שרעק צוזאמען; איך האב דערקענט די וואאלירטע דאמע... איך האב געפיהלט, אז עפעס דרעהט זיך מיר שרעקליכעס אין מח.

— אננא! וואס אנטלויפסטו פון מיר?—זי רוקט זיך אלץ אפ,

איך וויל אויפשפרינגען, דאס הארץ קלעמט. איך שטרעק אוים די הענט.

— זיץ! — האט זי אויסגעשריען, — אום גאטעס ווילען, זיץ! ריהר זיך נישט פון ארט. אויב דו הויבסט זיך אויף, שטארב איך!

דאס בלוט האט מיר געשטארט אין די אדערען. איך האב גע־פיהלט, אז יעדעס ווארט איהרס שניידט מיך אין הארצען, אז מיין מוח ווערט מיר דול, פארווירט —

— אננא! אננא! — האב איך קוים ארויסגערעדט — אננא!

— איך האב צו דיר א בקשה, — מאכט זי אזוי טרויעריג און מיט אזויפיעל טרערען אין דער שטימע, אז איך האב געמיינט, עס פלאצט אין מיר עפּעס, אז אט, אט איז אן עק מיט מיר.

— זאג...

— שווער מיר צו, אז דו וועסט טון, וואס איך וועל דיך בעטען. — איך האב איהר געשוואוירען.

— זיץ, ריהר דיך נישט... איך וועל צו דיר צוגעהן. איך וועל דיר געבען א קוש. נאר דו זאלסט מיר נישט צוריקגעבען. הערסט? דערנאך...

— וואס דערנאך? וואס דערנאך? — האב איך געפרעגט דערשראקען.

— דערנאך וועסטו זעהן, — האט זי געענטפערט מיט א וועה־טאג — שווער מיר!

— איך שווער!

זי איז צוגעגאנגען. זי האט איינגאנצען געציטערט. זי האט זיך געוואקעלט. זי האט פאר מיר געקניט; געקוקט מיר אין די אויגען אריין, כאטש עס איז פינסטער געווען. ראפּטום האט זי זיך אויפ־געהויבען, מיר א קוש געגעבען און א געשריי געטאן פון הארץ אזוי הויך, אזוי שטארק, אזוי שניידענדיג. איך — זעהסטו — האב פארגעסען אן דער שבועה, איך האב זי געכאפּט אויף דער האנט — און זי האט גע׳חלש׳ט! איך האב זי געקושט, גערופען — זי הערט נישט. איך האב זי געלעגט אויפ׳ן בעט... איך האב קוים געפונען שוועבעלעך, קוים אנגעצונדען און...

— און וואס?

— הערסט! הערסט! זי איז געווען געשטופּעלט, זי האט

געפּאַקט. זי האָט אַ פּנים ווי אַ ריב־אייזען! איך בין אַנטלאָפֿען פון שטוב!...

— און זי?

— אַז איך בין צוריקגעקומען, איז זי שוין נישט געווען.

— און עד היום?

— עד היום...

— דו זוכסט זי?

— איך זוך זי.

— ביי מיר — ענטפערט יאַש, נאָך אַ ווײַלע שווײַגען — איז נאָר פאַרקערט! זי זוכט מיך, איך אַנטלויף... אפשר האָט מײַנע אויך געפּאַקט, נאָר איך ווייס נישט... פאַרשטעהסט? מיין שיער־געוואַרענער שווער האָט באַנקראָטירט...

— נו?

— אַהין גדן, ברודער, איז ערגער ווי פּאַקען.

דער סימן.

מיט שטאַלצע גרינע בוימער־קעפּ און לוסטיג־פאַרביגע בלו־מען־אויגען קוקט דער רייך־אויפגעבליהטער גאָרטען צום אָפּאַלען־בלויען הימעל אַרויף.

און אפשר גאָר צו די ווייסע, זילבער־ווייסע טויבען, וואָס שווימען **אונטער** איהם.

צו די זילבער־ווייסע טויבען, וואָס וויגען און הויבען זיך אונטער'ן בלויען, טיפען הימעל, אויף די ציטערדיגע ליכט־וועלען אין דער לופט.

און, אז די טויבען הויבען זיך העכער, שלאָגען זיי זיך פון דער ליכט־אָנגעזאָפּטער לופט נישט אָפּ, פאַרשווימען זיי אין איהר און פאַרשווינדען, גלייך דער בלויער הימעל האָט זיי צו זיך געצויגען, אַרויפגענומען צו זיך...

זיי בלייבען אין דער הויך נישט לאַנג...

זיי פאַרבענקען זיך און פליהען צוריק אַראָפּ צו די שטאַלצע גרינע בוימער־קעפּ, צו די לוסטיג־פאַרביגע בלומען־אויגען פון רייך־אויפגעבליהטען גאָרטען... און לאָזען זיך אַראָפּ, און עס בליצען די זילבערנע פליגעל און זיי רוישען אזוי ווייך, אזוי ווייך...

און דריי מענער שפּאַצירען אין גאָרטען, אין גרין־גאָלדענעם ליכט, אויפ'ן געל־גאָלדענעם זאַמד פון אַ לאַנגער אַלעע.

שוואַרצע שפּאַצירען זיי און מיד שלעפּען זיי זייערע שוואַרצע שאָטען אונטער זיך.

און איינער מיט זיין שאָטען שטעלט זיך פּלוצלינג אָפּ און פרעגט:

— ווער שטאַרבט פון אונז פריהער?

— וואָס פאַלט דיר איין? — וואונדערט זיך דער צווייטער.

און דער דריטער ענטפערט.

— איך!

— יונגערהייט — דערצעהלט ער — האָב איך אַ האַרץ־פּעה־לער באַקומען. דאָקטוירים האָבען געהיילט, אָבער נישט אויסגעהיילט, איהר קוקט מיך אַן? אויפ'ן פּנים געזונט און פריש; אינעווענינ, אין האַרץ, שפּאַצירט אַרום דער טויט...

דער צווייטער לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ און מיינט, אַז דער ע ר ש ט ע ר וועט ע ר זיין!

— אַז עלענד־נאַריש לעבען געלעבט — פּאַרטיײטשט ער — אויסגעוועבט פון וועהטאָג און פינסטער מזל. מיין נשמה מוז זיין אַ שוואַרצע, אַ שוואַרצע, ווי אַ קראָה... פליגעל האָט זי אפשר, נאָר שוואַרצע, קיין איינציגער ליכטיגער בליק פון ליעבע, געטרייע אויגען איז אויף איהר נישט געפאַלען... אַזאַ לעבען האַקט זיך איבער, ווי אַ פאָדים... אַזאַ נשמה בענקט אין דער אייביג־פינסטערער נאַכט אַריין — — —

— און דאַך — רופט זיך אַן דער ערשטער — וועל איך געהן פ׳אַ ר איך! צוריטעלטע נערוועז... פאַרשלאָפענע טעג, פאַרוואָגעלטע נעכט...

זיי טרעפען אַ באַנק און זעצען זיך.

זיי זעצען זיך, בלייבען שטיל און קוקען אויף די טויבען, אויף די ווייס־זילבערנע טויבען, וואָס לאָזען זיך פון בלויען הימעל אַראָפּ און שווימען אין דער ליכטיגער לופט.

— לאָמיר זיך מאַכען אַ סימן! — מאַכט איינער פון די דריי.

— ווי אַזוי?

— זעהט, די טויבען פליהען, וואָס אַמאָל נעהנטער צו אונז. פאָראויס שווימט איינע, אַ גרויסע, אַן עכט זילבערנע טויב... אַ ווייסע אָהן אַ שוואַרצען פלעק, אָהן אַ שוואַרץ פּינטעלע — נישט באַפלעקט, ריין...

— אַלזאָ?

— שטעלט אייך פאָר: זי איז דער טויט! דער ריינער, ווייסער טויט! און פאַרוואָס זאָל דער טויט נישט זיין אַזוי ווייס, אַזוי בליצענדיג ריין?

זי פליהט צו אונז, און איהר צורוקט אייך.

איך בלייב אין דער מיט, און איהר רוקט אייך אָפּ ביז צו די עקען פון דער באַנק.

און איבער וועמענס קאפ עס וועט דורכשווימען די ערשטע, די ווייסע, די אומבאפלעקטע טויב — — דער טויט, דער — דער, חייסט עס, האט דער ערשטער דעם צייכען באקומען — צום געהן...

און די טויבען־שאר שווימט וואס אמאל נעהנטער.

זי הויבט זיך און צופליסט אין דער ליכט־אנגעזאפטער לופט — —

און זיי פארבענקען זיך צום רייך־אויפגעבליהטען גארטען, צו זיינע שטאלצע בוימער־קעפ, צו זיינע פיעל־פארביגע בלומען־אויגען און לאזען זיך אראפ.

זיי הויבען זיך אויף און אפ און שווימען אלץ נעהנטער, אלץ נעהנטער צו די דריי שווארצע שאטען אין ליכטיג־פארביגען לעבען...

און די איינע, די גאר ווייסע, די גאר ריינע — דער זילבערען־בליצענדיגער טויט שווימט פאראויס...

און וואס נעהנטער זי קומט צו די דריי שאטען, שטילער בלייבען זייערע הערצער, מיט שטארערע אויגען קוקען זיי איהר נאך...

און די טויבען קומען פון דעם בלויעם הימעל, און שווימען נאך נעהנטער, גאר נעהנטער; דער ענטפער, דער טויט — די ווייס־זילבערנע טויב שווימט פאראויס!

און, אז די טויב קומט נאך נעהנטער צו, ווערען די דריי שאטען פארציטערט, שפרינגען די דריי מענער אויף און צולויפען זיך אין גארטען.

נ י ש ט   ג ו ט.

אויב איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען א מעשה.

פריהער אבער, מוז איך אייך זאגען, ווער איך בין.

א שניידער בין איך.

אייגענטליך בין איך קיין שניידער   נ י ש ט ;   מיינע אבות אבותי זענען קיין שניידער נישט געווען. נאר, אז עס האט זיך גע־מאכט, און איך האב פארגעסען דאס לערנען פון תלמוד־תורה און פארלוירען די עטליכע גילדען, וואס מען האט מיר געגעבען נדן,— האב איך מיך געמוזט נעמען צו דער נאדעל.

פארוואס גראדע צו דער נאדעל? ווייל גראד האב איך געהאט א שכן, וואס האט געלעבט פון דער נאדעל. און איין שטוב האב'־מיר געוואוינט. —

אין דריטען ווינקעל האט אפילו געוואוינט א שוסטער אויך; איז עס אבער א שווערע מלאכה, און א פארריסטע, א פארסמא־ליטע...

מיין שכן פון ערשטען ווינקעל איז געווען א דאמען־שניידער; בין איך אויך געווארען א דאמען־שניידער.

צו דער ארבייט האב איך מיך מיט אמאל נישט גענומען; איך האב געווארט: אפשר וועט מיר א נס געשעהען. איך, אדער מיין ווייב, קאנען א כשר'ע מציאה געפינען; נאר דערוויילע, אבי נישט לעדיג צו געהן, האב איך מיך צוגעזעצט צום שכנ'ס טיש, גע־פרואווט אננעהען קנעפלעך, „צוסטריגעווען". און דערנאך — עפעס נעהען אויך! פאמעלעך אריינגעגארט!

צום אויפנעהען א גאנץ קלייד בין איך   נ י ש ט   געקומען, און האלט נאך נישט דערביי ביז'ן היינטיגען טאג; נאר פארלא־טען, פארפרעסען, אויסוואשען און ארויסנעמען א פלעק, אפילו א מאס נעמען, — דאס האב איך מיך אויסגעלערענט, מיט דעם האב

איך געלעבט און עס לעבט זיך נאך... זאל אן אנדערער צושניידען; א געשעפט דאס איז.

איך קאן נישט זאגען, עס איז נ י ש ט פון די ערגסטע מלאכות. ערשטענס — פרעהליך: א שניידער זינגט א לידעל, לאזט זיך גאנץ אפט ארויס אין די דערפער, צווישען פריצים, מען זעהט א וועלט, און מען לעבט א וועלט. נישט פארפינסטערט, ווי א פארסמאליטער שוסטער...

גוט. איז מיר אבער דערווייל נישט פאר אייך, נישט פאר קיין שום איך געדאכט, דאס ווייב אוועקגעקומען... צרות...

נישט דאס אבער וויל איך אייך פארצעהלען.

ווארים וואס? בין איך אן אלמן; וואוין איך מיר אליין אין א קליין שטיבעל ערגעץ העט, העט, כמעט הינטער דער שטאדט; איבער'ן מויל גיסט זיך נישט, נאר גארנישט; מען טרעפט א גוטען ברודער, מען נעמט א קאפ, מען בארגט א „זהב טהור", און מען לעבט ווייטער.

מאכט זיך אבער א מעשה. אזוי ווי מען זאגט: א גאנץ יאהר שכור, פורים ניכטער! אבער נישט א דרייער אין שטוב! וואס טראכט איך? איך וועל מיך איינבעטען צו א גוטען ברודער! עס איז דאך נאריש, איך וועל דאך נישט ארומגעהן פורים מיט א טרוקענעם האלז, פארט אזא נס געשעהען! אסתר המלכה, כאטש א גרינע, איז אלץ נאך ווערט, מען זאל איהר צוליעב נ י ש ט געהן בדרך הישר ווי ניכטערערהייט!...

געה איך מיר ארויס פון שטוב און האלט אין איין קלערען: צו וועלכען שניידער געהט מען?

גאר פרעהליך איז ביי אהרן דבשה'ס. בראנפען גיסט זיך ראַרט, ווי וואסער. ער טרינקט, זי טרינקט. די טאכטער, זאגט מען, האט אויך דעם ביטערען טראפען נישט פיינט! אבער טאקע צוליעב דער טאכטער, האב איך קיין חשק נישט אהין צו געהן! א בתולה פון א יאהר דרייסיג, אפשר מיט א שמיץ, און שדכ'ענט זיך צו מיר. אז זי דערזעהט מיך, נעמט זי „מים אויף די עינים". קוקט זי אויף מיר, ווי א שאף אויף זאלץ, און פארגלייסט נאך די אויגען, אז מען זעהט די שווארצאפעל נישט ארויס, סאמע ווייסעל, צוויי שיסעלעך סמעטענע...

ניין, צו אהרן דבשה'ס געה איך נישט... צו אנדערע רייכע

שניידער אודאי נישט! זיי קוקען אויף מיר פון דער הויך, ווי א סאַווע אין די פעדערען אויף א נאַקעטע הינדעל... איז טאַקע שלעכט: געה טרעף, וועלכער קבצן איז נישט קיין פּורים־שפּילער און האָט אין דערהיים א קאַפּ?

און אזוי קלערענדיג, האָב איך א טעות, און אויפ'ן אָרט פון געהן אין שטאָדט אריין, געה איך גאָר ארויס פון שטאָדט... העט אוועק.

אז איך דערמאָן מיך, בין איך שוין א היבש שטיק וועגס ווייט פון שטאָדט. שטעהט א וועלדעל, געה איך אריין. נאָך וואָס? כ'וויים נישט! איך געה... פרעגט מיך בחרם, וואו אהין?

טרעף איך א האָלץ־העקער; פרעג איך איהם: ווייט צו א קרעטשמע?

טראַכטען טראַכט איך מיר, הינטער דער שטאָדט קריגט מען אויך א טרונק בראַנפען! אי וואָס? עס איז נישטאָ קיין געלט, קאָן מען טרעפען ביים קרעטשמער ארבייט, און טרינקען דערוויילע על חשבון המלאכה... אַז ערל געטרויט!

זאָגט ער, דער האָלץ־העקער: נישט ווייט.

געה איך ווייטער; צוויי וועגען. איינער — רעכט, איינער — לינקס. נעם איך מיך רעכטס, איך בין דאָך א שניידער, האַלט די נאָדעל אין דער רעכטער האַנט, איז די רעכטע האַנט בילכער!

אויסגעוויזען האָט זיך. אַז בעסער וואָלט געווען, ווען איך נעם מיך לינקס. און אפשר פאַרקערט? איך זאָל מיך געווען נעמען לינקס, וואָלט קיין מעשה נישט געווען...

הכלל, איך געה רעכטס. און געה, און געה.

דורשטיג בין איך שוין לאַנג; ווער איך נאָך הונגעריג.

קאַלט אביסעל איז מיר אויך געוואָרען... אזוי, עס בלאָזט אבי־סעל צווישען די ביינער. — און אינמיטען — סטאָפּ! א צוים.

אַן אייזערנע צוים. שוואַרצע אייזערנע שטאַנגען מיט פּאָר גילדעטע שפּיצען, — א מורא!

א פורטקע איז דאָ. ביי דער פורטקע — א גלאָק. בין איך נישט פויל, נעם איך און קלינג אַן.

הערט זיך הינט בילען. ווערט מיר קאַלט אין די קנעכעל און וויל מאַכען פּליטה. הער איך אַבער, מען רופט: „שטיל!“ — בלייב איך שטעהן; איך בין דאָך נישט קיין מלמד, איך זאָל מיך שרעקען פאַר הינט!

באַווייזט זיך אַן אַלטער ערל, אַנגעטאָן ווי אַ יעגער, מיט גרינע לאַצען, שטעקט אריין דעם גרויען קאָפּ, מיט צוויי צורינענע אויגען, צווישען די שטאַנגען, און פרעגט, ווער איך בין.

זאָג איך: אַ שניידער.

— וואָס דאַרפסט דו?

— אַ טרונק בראַנפען!

לאַכט ער, ווייזט ער מיר צוויי שורות אַלטע, אויסגעקרימטע ציין. אַבער אַ פלעמעל אין די אויגען!

ביסט דו מיין מענש, טראַכט איך! דיר איז אויך טרוקען אין האַלז!

דאַרף מען אריינגעהן מיט איהם אין אַ נעהנטערען שמועס.

א י ך שטעה אין דער זייט, ע ר אין יענער זייט און מיר רעדען.

א י ך פרעג און ע ר ענטפערט.

— וואָס איז דאָ אַזוינס?

— אַ פּאַלאַץ.

— און דו ווער ביסט?

— דער היטער פון פּאַלאַץ.

— און ווער וואוינט אין פּאַלאַץ?

— אַ פּריצה!

— וואָס פאַר אַ פּריצה?

— אַ שעהנע פּריצה.

— אַ שעהנע?

— און אַ משוגענע...

— וואָס פאַר אַ משוגע׳נע?

— זי וויל נישט חתונה האָבען! עס געפעלט איהר קיינער נישט.

לאַך איך:

— אפשר וועט זי מיך וועלען!

— פּרוּאוו, — מאַכט ער. — אפשר איז זי ד י ר באַשערט!

און אזוי רעדענדיג, שליסט ער אויף! לאזט מיך אריין. שטע־הען מיר שוין ביידע אויף י ע נ ע ר זייט.

א חברה היגט דרעהען זיך ארום מיט לאנג־ארויסגעשטעקטע צונגען, — הער איך זיי? — אז ער האלט מיט מ י ר!

— איך בין אן אלמן, — זאג איך איהם.

— פרואוו... עס האבען אסך שוין געפרואווט... דייטשען, אר־מענער, ציגיינער... פרואוו דו אויך... אפשר וועט דיר בעסער גע־לינגען...

קוק איך איהם אן! איך ווערטעל מיך שניידעריש, פאר איהם איז עס „חי וקים".

געה איך צוריק צו מיין זאך און פרעג מכח אביסעל בראנפען.

— פאראן — זאגט ער — אין פאלאץ בראנפען, מעד אויך, ווייך... און חתנים נעמט מען שעהן אויף, מען גיט צו עסען, צו טרינקען... כיד המלך, — זאגט ער.

ווערט מיר שוין אביסעל נישט היימליך.

איז ער נישט, דער אלטער, אביסעל פארדרעהט? ניין, ניכ־טער, א קלארען בליק האט ער.

זאג איך:

— גענוג, אלטער, שפאס אן דער זייט! מיר איז, ווירקליך, טרוקען אין האלז! אזוי טרוקען, אז דאס קול קומט ארויס, ווי פון א בלעך... און הונגעריג בין איך, אז ווינטען בלאזען מיר אין מאגען!

— נו, קום, — שמייכעלט ער, — קום, עסען און טרינקען וועט נישט פעהלען.

מיין איך, אז ער פיהרט מיך צו ז י ך; פיהרט ער מיך צום פאלאץ!

און א פאלאץ, — עס איז דען צו באשרייבען? דער מחבר פון אקדמות, וואלט געגליבען מיט אן אפען מויל! זיילען און זיילען, מיט גאלדענע שלאנגען, אדלער, כל'ערליי מיני פלעדער־מייז אויף די זיילען...

און דאס אלץ מיט גאלדענע קרוינען אויף די קעפ... און ער פיהרט מיך צו צו א גאניק, אויסגעלעגט מיט א טערקישען דיוואן. און גיט מיך איבער צו א לאקיי.

— א חתן! — זאגט ער.

דער לאקיי שמייכעלט און פיהרט מיך ווייטער.

די פריצה, פארשטעהט זיך. ליגט מיר נישט אין דער לינקער פאה. אבער א שניידער בין איך, וויל איך זעהן...

און וואס? מען וועט מיך דאך ג י ש ט הענגען! לאז איך מיך פיהרען.

פיהרט מען מיך. פון איין סאלאן ארויס, אין צווייטען אריין; פון א גרינעם סאלאן צו א געלען; פון א געלען — צו א רויטען. פון א רויטען — צו א בלויען... די קאלירען שווינדלען מיר אין די אויגען.

און עס געהט א גאנג, א געיעג. נאר מען לויפט. און די פאר־בען הויבען זיך מיר אן צו מישען. איך האב שוין קיין צייט נישט אפילו דאס מעבעל אין די סאלאנען צו באטראכטען. די פארטרע־טען אויף די ווענט, קאלירטע פלעקען לויפען מיר. אויג ארויס, אויג אריין; און איין לאקיי גיט מיך איבער דעם צווייטען, איינער דעם צווייטען...

אלץ האט דאך אבער א סוף, שטעלט מען מיך אין א סאלאן. נאר אין א ווייסען סאלאן...

רעכטס, זאגט מען מיר, געהט א טיר צו דער פריצה אליין, און לינקס — א טיר, ארויסצואווארפען פון פאלאץ, אויב דער חתן גע־פעלט נישט!

קוק איך, מן הסתם, אויף דער טיר צו דער פריצה; דערזעה איך א קליין לעבעל אין טיר.

— וואס איז דאס? — פרעג איך.

פארטייטשט מען מיר, אז דורך דעם לעבעל קוקט די פריצה אויף די חתנים!...

— און ווי אזוי זעהען די חתנים די פריצה?

— אט! — מאכט דער לאקיי, פון וועלכען עס בליצט און קאפעט מיט גאלד, און ווייזט מיר א פארטרעט אויף דער וואנט. א שטאלצע נקבה, א ריז... א בליק פון אן אמת'ער שררה'טע, כאטש זי שטעהט עפעס אויף די קני! און האט עפעס ארום די ליפען, וואס רייצט און ציהט ממש, ווי מיט צוואנגען.

איך בין דאך א שניידער, האב גענוג קליידער געמאסטען, שעהנע נקבות און פריצות געזעהן, אבער — וואס זאל איך אייך זאגען — אזוינס האט זיך מיר אפילו נישט גע'חלומ'ט!

דער יצר־הרע אליין!

און דאס הארץ קלאפט שוין, ווי ביי א גזלן!
און איך פארגעם שוין וועד איך בין, וואס איך בין; ווער און וואס זי איז; מיין באבעס דאגה!
איך ציה מיך אויס ווי א סטרונע און ווארט אויף איהר ווי א איד אויף משיח'ן, ווי א פרומע נשמה אויף עולם־הבא!
מ'גיט א קלונג! דער לאקיי פארטייטשט: די פריצה געהט!
און נעמט מיך אן, שטעלט מיך קעגענאיבער דעם לעכעל אין טיר, און נייגט זיך פאר מיר מיט א שמייכעל, און פארשוויגדט.
און איך שטעה, און ציטער א ריהר צו טון מיט א ברעם. און די פאר סעקונדען, וואס איך בין געשטאנען, זענען יאהרען. און ווייטער א קלונג און עס קומט אריין דער זעלבער לאקיי.
— געפעלען! — זאגט ער...
מיין איך, דער שלאג האט מיך געטראפען.
— נאר, — זאגט ער.
— וואס נאר?
— נאר אומריין — האט זי געזאגט. זי הייסט דיך פיהרען אין בעדעל אריין.

איך וועל אייך נישט לאנג ברייען...
איהר זעהט דאך, אז איך בין צוריק שניידער; פארשטעהט איהר דאך, אז דער שדוך איז נישט עולה יפה געוועזען... אבער דער „נאר" מיט'ן בעדעל האבען מיר דעם מארך פון די ביינער ארויס־געצויגען!
פריהער האט מען מיך געבאדען, דער ברוד זאל אראפ, דער שוויים זאל אראפ... מילא, א שניידער, פון וועג, געגאנגען צו פוס, איז אבער ווייטער א „נאר".
די מלבושים מיינע געפעלען איהר נישט...
זאג איך, איך וועל שיקען נאך מיין שבת'דיגע קאפאטע, — מאך איך מיך, הייסט עס, גרויס. ווארים, פאר אונז זאגענדיג, האב איך קיין שבת'דיגע קאפאטע נישט פארמאגט!...
וויל זי אבער, איך זאל מיך אנטון דייטש...
ווילט זיך מיר נישט! וואס איז עפעס פלוצלונג — דייטש?

דערמאנט מיך אבער דער יצר־הרע, אז איך האב געזעהן אמאל דעם פראנקפורט־אם־מיינער רב, וואס איז ארומגעפאהרען זאמלען נדבות אויף א ישיבה, און איז אויך געגאנגען דייטש, — מילא, אז א ראש־ישיבה מעג, מעג איך דאך אודאי, — באשטעה איך...

הייסט מען מיך אבער אוועקווארפען דעם ארבע כנפות, — טראכט איך: הלמאי א אידענע, האט אויך א חלק עולם הבא, און באגעהט זיך אהן ארבע כנפות! גיב איך אוועק די ציצית... אז עס איז איהר איינגעפאלען!

פרעגט מען מיך נאך, צי איך קאן רעדען פריצ'יש לשון. זאג איך: אודאי! איך האב דאך גענעהט ביי פריצים! גענעהט, געפרעסט, געמאסטען... אויף פריצ'יש לשון געזונגען, געקריגט זיך, געבעטען זיך, און די ציין פארדעט... זאגט מען: ניין, דאס איז ווענינ! מען מוז קאנען לעזען און שרייבען אויך!

נעמט מען מיך צו א לעהרער... לערענט ער מיט מיר גראמאטיק, — שוויץ איך! מילא... אויסלערנען וועל איך מיך, א אידיש קעפעל האב איך... נאר — און דא איז דער הונט באגראבען — לערען אומגעגעסען... פשוט אומגעגעסען, ווארים, עיקר שכחתי — כאטש א שניידער, לעב איך אין פאלאץ מיט טיי און געבראטענע קארטאפעל, נאריש, קיין טרפות וועל איך דאך נישט עסען!... איז מיר טאקע שווער... פאל איך אביסעל אפ...

איך קען שוין אביסעל גראמאטיק, איך רעד שוין, קיין מעשה נישט, מיט דער ריש. נאר — איך פאל אבער אריין אין דער דאר...

און די פריצה וויל דוקא א „מענש"; הייסט מען עסען!
הויבט זיך ווייטער אן א מעשה מיט'ן יצר־הרע!

פת עכו"ם, זאגט ער, איז נישט פון די גרויסע זאכען... אין אסך אידישע הייזער קויפט מען שוין לאנג דייטשע זעמעל... פון חזיר רעדט מען נישט! פריצים עסען אויך א גאנץ יאהר קיין חזיר נישט... אלא וואס, וויעלקאנאץ? אדער דו וועסט דיך ביז דאמאלט צוגעוואוינען, אדער דו וועסט דיך מאכען קראנק, לעגען אין בעט אריין און הייסען דיר דערלאנגען איינגעמאכטס! און אפשר וועסט דו ביז דאמאלט דער פריצה אזוי געפעלען, אז זי וועט אויך אנהויב־

בען צו עסען כשר'ס, און וועט גאר, דיר צוליעב, מאכען א קוגעל אויך!

הער איך איהם, לכתחלה, ווי'ן רב... פאר טרפות האב איך אביסעל אפשיי... א פריצה, ווייס איך, פארגעהט — און גיהנום באשטעהט! אז אייביגע זאך!

נעמט ער מיך אבער, דער ממזר, אויף קאוויאר...

און קאוויאר ווייס איך שוין נישט... אפשר גאר פון כשר'ע פיש!

און קאוויאר עסט מען מיט ציבעלעס!

און איך שפרינג שיער נישט אויס דער הויט ארויס! שוין דריי וואכען דעם כשר'ן ריח נישט געפיהלט; אויס מענש בין איך אהן א ציבעלע!

טראכט איך מיר, לאזען זיי נאר געבען קאוויאר! איך וועל עסען די ציבעלעס... און פאר דרך־ארץ א לעק טון א שווארצען רויג — און אפשר אויסשפייען...

עס שפייט זיך אבער נישט... איך עס קאוויאר מיט א לעפעל און ווער טאקע אביסעל פולער...

קוק איך אין שפיגעל אריין — א גאנצער מענש! וואס א מענש? א גאנצער פריץ בין איך! די אויגען קלאר, אויסגעשלאפען... די באקען בליהען ווי די רויטע עפעל! און פלייצעס!

וואו די פאות זענען אהינגעקומען? אסור, אויב איך ווייס... מען האט זיי מיר אפשר אין שלאף אונטערגעשניטען. די בארד איז אויך ערגעץ אוועקגעקומען... מיין באבעס דאגה! אומשטיינס געזאגט, וואס מיין גאנץ שניידעריש שפיציג בערדעל איז ווערט געווען! אבער א יונג מיט ביינער — בין איך... דער פריצה געפעלען מוז איך!

האב איך דאך אבער פארט א שטיקעל יצר־טוב אין מיר; הויבט ער אן נאגען: וואס טייטש? נישט מיט קיין אידיש קינד...

קומט דער יצר הרע און פארמאכט איהם דאס מויל.

— ווי הייסט, — זאגט ער, — און בת יתרו? איי וואס,— קודם מתן תורה? אבער משה רבינו, נישט קיין שניידערעל...

און אסתר המלכה איז אויך, דאכט זיך, א אידיש קינד געווען. א שפאס — אסתר המלכה, און האט גענומען א גוי — אן

אחשורש! און א נארישען אחשורש... און פונדעסטוועגען מאכט מען נאך א יום־טוב דערפון!

איי וואס? זי האט אידען א טובה געטאן, וועסט דו אויך טובות טון!

די פּריצה האט קיה, וועסט דו אוועקגעבען אידען בילינג די פּאכט... זי האט קרעטשמעס, וועסט דו אריינזעצען אידען בחצי חנם... זי האט וועלדער, וועלען אידעלעך האבען... וועסט זיי פאר־קויפען תבואה אויפ׳ן פעלד! האב קיין מורא נישט, עס וועט זיין א יום־טוב!

דער יצר־טוב וואלט אפשר געענטפערט, קומט אבער באותו הרגע אריין די פּריצה, הער איך איהם?...

און — בכבודה ובעצמה די פּריצה, — טויזענט מאל שענער פאר׳ן פּארטרעט! און א לאקיי טראגט נאך א גאלדענע טאץ... און אויף דער טאץ שטעהען גאלדענע בעכער, און אן אלטע פלאש וויין...

„לחיים" וויל זי מיט מיר טרינקען...

„נסך", שרייט דער יצר־טוב.

„טפּש"! ענטפערט דער יצר־הרע...

און באמת, וואס איז נסך נאך גאלען די בארד, אנטון דייטש, עסען טרפות?

זעץ איך מיך איהר צופוסענס און טרינק...

„לחיים" און „לחיים"!

זי גיסט, איך ט ר י נ ק!

נאך א פּאר כוסות, קוש איך איהר די זוים פון קלייד... זי איז דאך א פּריצה — ביסלעכווייז!

נאך א כוס! און זי אליין דערלאנגט מיר שוין די שפּיץ פינ־גער צום מויל... לאנגע, שמאלע, ווייס־רויטליכע פינגער... טאקע כצפּיחות בדבש!

פרעגט זי מיך, צי איך וויל טרינקען איהר געזונט פון איהר פאנטאפעלע...

א ו י ב איך וויל!

עס איז נאר א שאד, וואס זי האט אזוינע קליינע פיסעלעך — אזוינע קליינע פאנטאפעלעך! פאנטאפעל וואלט איך אויסגעטרונ־קען, שטיוועל, פויערשע — וואסער־שטיוועל!

וואס טו איך? טרינק איך צ ו ו י י פאנטאפעלעד; און נאך אמאל צוויי, און נאך אמאל.

פרעגט זי מיך, צי איך קאן זינגען?

א פראגע.

וועלכער שניידער קאן עס נישט זינגען?

דער קאפ דרעהט זיך, די צונג לויפט אביסעל, נאר זינגען מוז מען.

שטעל איך מיך אויף און זינג.

און וואס זינג איך?

מיין אלט ליעדעל, אלע זינגען עס:

וואס מיר זענען, זענען מיר,
אבער אידען זענען מיר,
וואס מיר טוען, טוען מיר,
און כפרות שלאגען מיר!

הערט זי „כפרות“; גיט זי א קלונג...

קומען אריין דריי לאקייען, פרעגען מיך נישט א ווארט, נעמען מיך אן און ווארפען מיך ארוים דורכ'ן פענסטער!

פאל איך...

גוט, וואס איך בין געפאלען אויף עפעס ווייכס; פון אזא הויך, — די ביינער וואלט איך געקליבען!

מיין איך, איך בין געפאלען אויף א סטוינג היי, אויף הויך גראז, ווייזט זיך נאר אוים — אויף בעט־געוואנט...

אויף יונה דבשה'ס בעט בין איך געפאלען!

עס איז א שכור'ער, פורים'דיגער חלום געווען!

צו אלדע שווארץ יאהר, צו זייערע קעפ, צו מיינע שונאים'ס קעפ...

מילא, איך האב נישט געוואלט געהן צו יונה דבשה'ס, און בין נעגאנגען, א שעהנע כפרה!

מיין באבעס דאגה!

זאָגען זיי אבער, אז שכור׳ערהייט בין איך פּאר יונה דבשה׳ס
טאָכטער, וואָס קוקט אויף מיר מיט די צוויי שיסעלער סמעטענע.
ווי א שאָף אויף זאַלץ, א חתן געוואָרען —
דאָס איז נישט גוט!

ווי אזוי די וואלד־ישיבה איז בטל געווארען.

(איבערארבייטונג).

עס איז געווען פארצייטענס...

פונדעסטוועגען איז פונקט אזוי ווי היינט פריהמארגען אויפ־געשטאנען די זון, מען האט געקלאפט אין שול און ותיקין זענען געלאפען דאווענען; פונקט פארנאכט האט זיך דיזעלבע זון געלעגט און אנגעהויבען אונטערגעהן און מען האט ווייטער געדאווענט. יע־דען פריה־מארגען איז די ערד אויפגעשטאנען, ווי תחית המתים און די פייגעלער האבען געזונגען א שבח צום בורא עולם, וואס האט צוריק אפגעגעבען די נשמות, און פארנאכט האט זיך די ערד וואס אמאל מעהר איינגעהילט אין א נעבעל און איינגעשלאפען. און די פייגעלער האבען אפגעזונגען זייער קריאת שמע און בא־האלטען זיך אין די נעסטען... און דאמאלט ערשט איז לעבעדיג געווארען אין די בתי מדרשים. אינעווייניג האבען געציטערט קליינע פלעמלער, ווי נשמה־ליכטלער, און פון דארט איז ארויס־געשוואומען א טרויעריג ווייכער נגון, ווי א הספד אויף דער גע־שטארבענער וועלט!... אין מ י ט ע ן — האט מען געקלאפט צו חצות...

ווייטער נישט — איין טאג איז גלייך געווען צום צווייטען, איין נאכט צו דער צווייטער. נאר טיילמאל פלעגט זיך דער הי־מעל פארציהען מיט וואלקען, פלעגט זיך צוהיצען, צובייזערען— פלעגט מען זאגען שכחו וגבורתו... אויסלעגען ספרים ביי די פענס־טער און פארשטעקען זיך אונטער'ן איבערבעט...

ווי היינט פלעגט טרעפען, אז אינמיטען דער שטילער נאכט, געהענדיג צו חצות, האט א איד, נישט ווילענדיג, אויפגעהויבען די

אויגען צום הימעל, און געזעהן, ווי א שטערן גליטשט זיך אויס, פאלט אראפ, נאט ווייסט וואוהין, אין ים צי אין שאול תחתית אריין; פלעגט ער אפזיפצען: א שטערן גליטשט זיך אויס, מכל־שכן א בשר ודם! — —

און מען האט ווייטער געלעבט. איין טאג איז גלייך געווען צום צווייטען, איין נאכט צו דער צווייטער; שטיל און רוהיג — אויסער, אז עס זענען דורכגעגאנגען זעלנער און מען האט אויף עט־ליכע טעג צושטעלט זיי אין די הייזער, פלעגט זיך הערען געשרייען פון טיר און פענסטער — אדער, אז אין בית־המדרש האט זיך אפ־געשטעלט א גלות־ליידענדער פרוש און האט דערצעהלט מעשיות פון ל"ו צדיקים אדער פון לצים, וואס האבען איהם גענארט אויפ'ן וועג...

עס פלעגט זיך אויך טרעפען, אז עמיץ איז נפטר געווארען. פלעגט זיין א לויה, פלעגען אין דער שטילער גאס קלינגען זילבער־נע צדקה־פושקעס, דער שמש פלעגט רופען: צדקה תציל ממות, קרובים האבען געוויינט, ווייבער — מעהר און שטארקער...

פונקט אזוי, ווי היינט!

נאר אזוינע ישיבות, ווי דאמאלט זענען געווען, איז שוין היינט נישטא!

די באריהמטע ישיבה איז געווען א פרושים־ישיבה אין א ווילדען וואלד.

די ישיבה איז געווען אין סאמע מיטען וואלד, גאר ארומגע־צוימט על פי קבלה מיט א שם... קיינמאל האט אהין קיין חיה רעה נישט פארבלאנדזשעט, קיין יעגער־קויל נישט געטראפען און עט־ליכע וויארסט ארום האט אפילו קיין פויגעל נישט געזונגען, מען זאל זיי נישט שטערען אין לערנען. געלערענט האט מען ווינטער אין היילען, זומער אונטער'ן פרייען הימעל. יעדער פרוש האט זיך געהאט זיין קלעצעל פון א בוים. אז עס פלעגט אמאל קומען א נייער תלמיד, האט זיך תוך כדי דבור אונטערגעשניטען א בוים, איבערגעלאזט פאר'ן נייעם תלמיד דאס „קלעצעל" און איז זיך אוועקגעגאנגען און האט שטיל זיך אוועקגעלעגט אין א זייט.

געגעסען האבען זיי שוואמען, וואלד־אויבס, רויזען־בלעטלעך.

פארשידענע וואורצלען — ערב שבת ויום טוב פלעגט זיך באלד אין דערפריה הערען א געבלעקעריי, וואס פלעגט קומען אלץ נעהנ־טער און נעהנטער; דאס האט דער וואלד געשיקט דער ישיבה קרבנות — עטליכע ווידער לכבוד שבת, און דער ראש הישיבה פלעגט אליין שחט'ען און די תלמידים כשר מאכען...

טאג און נאכט האט מען געלערענט, נאר אין א יומא דפגרא האט מען דערצעהלט פון משיח'ס צייטען, פון די עשרת השבטים, פון די נסים אויפ'ן ים הקרוש! און וויפיעל תלמידים אזויפיעל בריליאנטען האבען אונטער די שטערען געלייכט; אויפ'ן ראש הישיבה האט נישט אנדערש, ווי די שכינה גערוהט!

אין טעם גן־ערן האט מען געפיהלט, ווען מען איז געקומען צו רבה בר בר חנא'ס מעשה'לעך...

„איינע האט איהם אויסגעשטעלט א פליגעלע... די צווייטע א פיסעלע"...

מיט אפענע מיילער האט מען געהערט.

איינמאל אבער איז די הייליגע שטילקייט פון דער ישיבה צורודערט געווארען.

ווי פון די עולמות העליונים איז עמיץ אראפ מיט א קאזשיא־לעק און געפאלען דעם ראש ישיבה צו די פיס!

עס פלעגט טרעפען, אבוואל זעלטען, אז פון פרושים, וואס ליידען גלות, פלעגט אמאל איינער זוכה זיין צו ד ע ר ז ע ה ן די ישיבה און אריינגעלאזט צו ווערען פון שם הקודש...

— אבער נאך וואס קאזשיאלקעס? — בייזערט זיך אביסעל דער ראש ישיבה.

דער געפאלענער הויבט זיך אויף, עפענט דאס מויל, דער ראש ישיבה מיינט, ער וויל בעטען מחילה און מאכט אוועק מיט דער האנט:

— נו, נו, בטול תורה — זעץ דיך און לערן!...

עס איז אבער א טעות געווען. קיין בוים האט נישט „מפנה מקום" געווען, און דער אויפגעהויבענער האט געזאגט:

— איך בין נישט קיין פרוש, רבי, א דארף־שניידער בין איך!

די פּרושים קוקען זיך איבער איינער מיט'ן צווייטען.

— ווי דען קומסט דו אהער איבער דעם צוים? — פרעגט דער ראש ישיבה.

דאָס שניידערל זאָגט, אז ער האָט קיין צוים פאַר די אויגען נישט געזעהן...

עס האָט זיך איהם אויסגעלאָזט די ארבייט אין אַ י י ן דאָרף, איז ער געגאַנגען איבער'ן וואלד אין אַ צווייט דאָרף אריין. איז עס אָבער ביינאַכט געווען, האָט ער זיך, געהענדיג, פאַרדריי־מעלט, פאַרבלאָנדזשעט און פאַרטאָג איז ער געקומען אין אַ פרעמד דאָרף אריין. דער ערשטער פרעמדער הונט איז איהם באַפאַלען, איז ער צוריקגעלאָפען אין וואלד, דער הונט נאָך, ער לויפט, דער הונט לויפט נאָך. פּלוצים האָט ער איהם אָנגעכאַפּט ביי אַ פוס, האָט ער זיך געגעבען אַ ריס אויס, געמאַכט אַ קאָזשיאַלעק און —

— בין איך געקומען אהער — האָט דאָס שניידערל מיט אַ געלעכטערל געענדיגט — האָט איהר עפּעס צו נעמען אין מויל אריין?

— קינד מיינס, — זאָגט דער ראש ישיבה ערנסט, — עס איז נאָך צייט צו רעדען פון חומר... נאָר זיי וויסען, קינד מיינס, אז די ישיבה איז ארומגעצוימט מיט אַ שם־הקודש, אז קיין שום מענש און קיין שום חיה ועוף קאָן די צוים נישט אריבער — קוק ארויף צום הימעל! זעהסט דו דאָ אַ צייכען פון אַ פויגעלע? ער „רום רקיע" האָב'מיר זיך פאַרצוימט, און אויב דו ביסט אריבער, איז עס אַ סימן, אז עס איז נישט פּשוט, — עס איז קיין פרעמדער דאָרף געווען, קיין פרעמדער הונט געוועזען — עס איז מעשה־נסים! דאָס האָט דיך זכות אבות אהער געטריבען. פאָלג מיך, נעם אַ ספר און זעץ דיך און לערען!

אַ נאָהנטער בוים האָט געהערט דעם ראש־ישיבה'ס רייד און האָט זיך אָנגעהויבען צו שאָקלען, אַ סימן, אז ער וויל אָפּטרעטען דעם אָרט דעם נייעם תלמיד, נאָר דאָס שניידערל ענטפערט:

— לאָ, מיט אַ ספּאָדעק, רבי'ניו! איך האָלט גאָרנישט פון אייער זיצען און לערנען...

— אַ גרויסע קונץ — מאַכט ער ווייטער — צו זיצען אין וואלד! אהן דאגת פרנסה, אהן ווייב און קינד און לערנען! געהט בעסער אין שטאָדט אריין, און טוט עפּעס! איהר ווילט אראָפּ־

ברענגען משיח'ן. וואס? אומזיסט אייער ארבייט, אייערע צוואנ־ציג—דרייסיג נעהען דעם מאנטעל פאר'ן מלך המשיח, יא? און דארטען זיצען הונדערטער און טויזענטער, וואס טרעגען אויף, וואס איהר נעהט!

און דאס שניידערל מאלט זיי אויס, וואס אין שטאדט טוט זיך, ווי דער יצר־הרע האט ארייגגענארט דעם גאנצען עולם אין א זאק אריין און מען בייסט און מען ווערגט זיך איינס דאס אנדערע איבער דער פינסטערער פרנסה...

זיין שווארץ שפיציג בערדעל ציטערט, די אויגען ברענען, ווי קוילען, די הענט ציטערען און ווארפען זיך, פייער שיט זיך איהם פון מויל — —

— סדום־ועמורה — זאגט ער — ניין און ניינציג מענשען הונגערען און פארקויפען די נשמה פאר א שטיקעל טרוקען ברויט. דער הונדערטסטער זיצט, ווי א פליג אויף א פלאסטער האניג און ווערט אנגעשוואלען און פארזינדיגט זיך די יאהרען...

מענער פארקויפען די נשמה, ווייבער דאס לייב; מען קיי־קעלט זיך בארג אפ אין גיהנום אריין — וואס וועט העלפען אייער תורה?

דער ראש־ישיבה מיט די פרושים לאזען אראפ די קעפ.

— וואס העלפט דאס אראפלאזען די קעפ? — לאכט דאס שניידערל — אויב איהר ווילט דוקא משיח זאל קומען, הערט א ש נ י י ד ע ר ש ע עצה אדער ש ו ו י י ג ט און זינדיגט מיט, וועט ווערען „כלו חייב“, אדער געהט און זאגט מוסר, „גוואלד, רוצחים“ און זייט „מחזיר למוטב“, וועט זיין „כלו זכאי“... אניט — וואנצען! — און דערוויל — אדיע! דער הונט איז שוין אודאי צוריק אין דארף אריין.

עס נעדויערט אווילע, איידער די פרושים זענען צו זיך גע־קומען און האבען מיט א געשריי: עזות־מחוצף־פנים, זיך א ווארף געטאן „קורע כדג“ צו זיין דאס שניידערל...

דאס שניידערל האט אבער שוין צייט געהאט צו מאכען א קאזשיאלעק צוריק, און איז נעלם געווארען צווישען די בוימער.

— אזא רשע, אזא רשע! — קריצען די פרושים מיט די ציין.

דער ראש־ישיבה אבער גיט א ציטערן, זיי זאלען שווייגען.

— שווייגט, קינדער, — זאָגט ער טרויעריג, — ער איז געד רעכט, דאָס שניידערל, (אויב עס איז נאָר א פּראָסטער שניידערל געוועזן, נישט אליהו הנביא!) ער האָט אונז געזאָגט, וואָס מען דאַרף טון, וואָס איך דאַרף טון!

די פּרושים שווייגען, טראַכטענדיג: אפשר טאַקע אליהו... אזוי געשווינד נעלם געוואָרען... און דער ראש־ישיבה הייסט זיך דערלאַנגען דעם שטעקען.

— איך געה אין שטאָדט, קינדער! איך וועל טון, ווי דאָס שניידערל האָט געהייסען! איך וויל מיך פּרואווען ראַנגלען מיט'ן ס"ם — און איהר בלייבט דאָ און לערענט און בעט פאַר מיר רחמים!

אַלע זאָגען צו, און מען דערלאַנגט איהם דעם שטעקען, ווי ער האָט באַפוילען.

ער איז געגאַנגען גלייך פאַר זיך און די הייליגע באהאַלטענע צוים האָט איהם דורכגעלאָזט!

שוין דריי מאָל האָבען די פּרושים מחדש געווען די לבנה, און דער ראש־ישיבה האָט זיך נישט געוויזען, ערשט נאָכ'ן פיערטען קדוש החודש ביים שלום עליכם, עליכם שלום! האָט ער זיך באוויזען, די תלמידים זענען איהם אקעגען געלאָפען מיט פרייד — נאָר ער האָט זיי אָפּגעשטעלט מיט דער האנט, און איז, א וואָרט נישט רעד דענדיג, אריינגעגאַנגען אין זיין הייל אריין.

זיבען טעג האָט ער געהאַט התבודדות, זיבען טעג און זיבען נעכט זענען די תלמידים געשטאַנען נישט טויט נישט לעבעדיג און געוואַרט און ערשט אויפ'ן אכטען טאָג איז ער ארויסגעקומען פון דער הייל, און האָט זיי דערצעהלט, וואָס עס איז מיט איהם אין די דריי חדשים געשעהען.

און דעם וועג פון ישיבה אין שטאָדט אריין האָט ער דער־צעהלט שטיל, געלאַסען און אפילו מיט א שטיקעל נחת...

געהענדיג האָט ער גלערענט אויסענווענדיג הלכות סוכה!...

ביי טאָג און ביינאַכט האָט ארום איהם געברילט פון חיות רעות, צווישען די בוימער איז געווען א רעש'נדיג פליהעריי, לאַד כעריי, געיאָגעריי, ער האָט זיך אבער נישט אומגעקוקט און ווייד טער געלערענט. — א פּאָר מאָל איז איהם עפּעס געפלויגען איד

בער'ן קאפ, וואס אמאל נידעריגער און נידעריגער, געקלאפט מיט די פליגעל, עפעס געקראקעט, ער האט אפילו קיין אויג נישט אויפ־געהויבען... מעהרסטענטיילס איז ער מיט פארמאכטע אויגען גע־גאנגען און איינגאנצען איינמאל — דורך א פרעמדע מחשבה, וואס האט זיך איהם מיט געוואלד ארייגגעריסען אינמיטען גמרא אריין, זיך אנגעשלאגען מיט'ן שטערן אן א בוים. ער האט זיי א צייכען געוויזען. פארטאג נאר האט ער געהאט גובר צו זיין גרויסע מניעות — די פייגעלעך מיט זייער שירה! עס ווערט אזא געשריי, א גע־ליארם!... נאר מען איז איהם בייגעשטאנען (ער ווארפט א דאנק־בארען בליק צו די תלמידים) און די פויגעל־שירה האט איהם נישט שטארק מבלבל געווען... א פאר מאל האט זיך עפעס א טייכעל פאר די פיס פארוואלגערט, האט ער זיך אפגע'טובל'ט און ארי־בערגעגאנגען. טיילמאל האט ער קיין ערד נישט געפיהלט אונטער די פיס, נאר געגאנגען איז ער — מען האט'ן ארויסגעהאלפען (ווייטער א דאנק די תלמידים מיט א ליעבליכען בליק).

איינמאל איז ער אבער נישט ארוים מיט גרויס נצחון... אין זיבען טעג נאכ'ן ארויסגעהן פון ארט... ער איז געקומען צו אן ארט, וואו דער וואלד איז מקטיר זיין קטורת צום רבונו של עולם... עס זענען ארויסגעפלויגען ריחות, עס האבען זיך ממש געהוידערט בשמים, זיי האבען זיך איהם איינגעזאפט דורך אלע אברים, און ער איז אפגעשוואכט געווארען, דאס לערנען האט זיך איבערגע־ריסען („צי האט איהר גראד דאמאלט נישט מבטל תורה געווען, קינדער"), איין בורא עולם ווייסט, צו וואס ער וואלט געקומען, ווען נישט, וואס עמיצער האט זיך באוויזען אין פריצ'ישע קליי־דער, אויף א פערד, און האט איהם דערלאנגט מיט עפעס א ווייכס איבער די אקסעל... דאס האט איהם אויפגעוועקט...

און אזוי ווייטער, ביז'ן שטאדט אריין.

אז ער איז אבער געקומען צו דער שטאדט, האט זיך דער קול ווי איבערגעבראכען, טיילמאל הייזעריג געווארען. די אויגען האבען טרוקען געברענט און איבער די פרושים'ס פנים'ער איז געלאפען זיין הייסער אטעם — —

— מאקע סדום ועמורה! — קרעכצט דער ראש־ישיבה — פון מיר צו מיר איז ער געגאנגען — קיין רעכטער ביסען!

רבנים — רבונו של עולם — רבנים! ארבייטען מיט דער תורה, ווי מיט א האק... זיי ארבייטען מיט איהר טאג און נאכט, ביז זי ווערט שטימפיג, און זיי שארפען זי נישט... פרעסען אויף חתונות, ברית'ן און אלערליי סעודות און פסק'נען פון „חיי־אדם"... דער פראסטער עולם איז פארגרעבט, קינדער געהען ארום אהן תורה, אהן עברי... די בעלי־בתים — רחמנא לצלן — פרעסער און זויפער און װאכערניקעס... מען טרעט די תורה מיט די פיס... ווייבער אין די אייגענע האר... יונגען געהען ארום און פייפען, די מיידען לערנען זיך קלעזמער זיין און שפילען אויף אלע כלים...

און ער זאמעלט די זינד און פארשרייבט זיך אין זכרון, סוף כל סוף וועט ער געהן אין בית־המדרש און וועט זיי זאגען, הייסע סמאלע וועט ער זיי גיסען אויף די קעפ...

צולעצט אבער האט ער גאר אויף א מאוס'ע זאך געטראפען...

ער איז ארויסגעגאנגען התבודדות אין גאס און אויסגעלעגט זיך אין קאפ די חטאים, און פון אויבען באשמירט יעדען חטא מיט זיין עונש אין גיהנום, פלוצים גיט איהם א בליץ פאר די אויגען... צוועלף ליכטיגע פענסטער מיט אמאל... א סעודת מצוה צי וואס?... ער געהט אריין... א וואלקען רויך, ער זעהט גארנישט... ארויס שלאגט א ליכט פון שבעת הימים און אינעווייניג אן ענן כבד... עס בייסט זיך די אויגען... צו וואס אבער געוועהנט זיך נישט א מענש?... ער האט אנגעהויבען צו זעהן...

און דער ראש־ישיבה פארברעכט די הענט, צואווייגט זיך, ווי א קליין קינד און דערצעהלט, וואס ער האט געזעהן...

געפרעסען און געטרונקען האבען זיי, ביי קליינע און גרויסע טישלעך געזעסען... און זכרים און נקבות צוזאמען... און געגעסען אומגעוואשען, אויפגעשטאנען אומגעבענשט... אויף'ן ארט פון תורה — נבול פה גערעדט, און אויף אלערליי לשונות, וואס ער האט גארנישט פארשטאנען, נאר אין די זינדיגע אויגען געלעזען... חלשות'דיגע חצופות מיט'ן גאנצען פאסקודסטווע אינדרויסען האבען ארומגעטראגען שוימענדיגע קופעל ביר, גלעזער וויין... דער רויך איז געוועזען פון פאפיראסען מיט ציגארען, אפילו ווייבער האבען גערויכערט, און פון דאמפענדיגע מאכלים—אינדרי־

קעס, גענז, קאפהענער און אנדערע — אודאי עופות טמאים... דאס האבען אויך מיידען ארומגעטראגען... און איינער גיט זיי א קניפ, דער צווייטער א כאפ אויף דער שוים, דער דריטער א טשמאקטש אין באק... רבונו של עולם, רבונו של עולם... ווילסט טאקע כולו חייב?

און די פרושים האבען אראפגעלאזט די אויגען און געזיפצט און דער ראש־ישיבה דערצעהלט ווייטער:

דערנאך האט עפעס א קונצען־מאכער קונצען געמאכט, איז לופטען געפלויגען, דורך רייפען, פייער געשלונגען און גלאט חוזק געמאכט — אריבערגעשפרונגען א שטרוי וכדומה, און דער עולם לאכט, קוקט און פאטשט מיט די הענט, און זינגט עפעס אזוינע פאסקודנע שירים. תיפלות רחמנא לצלן... און דאס הארץ וויינט אין מיר... רבונו של עולם, די שעהנע קולות, וואס דארפען דיך לויבען, וואס טוען זיי? און אין דער זייט איז געשטאנען א מין קאסטען, א גרויסער שעהנער קאסטען, אודאי פון פימסענהאליץ... און פון פארענט זענען געשטאנען צוויי מנורות, רעכטס א מנורה און לינקס א מנורה מיט אנגעצונדענע ליכט... און פלוצים איז איינע, א חצופה, צוגעגאנגען, אנגעטאן, ווי אין תכריכים, די ווייסקייט האט געבלענדט... און זי איז צוגעגאנגען, גענומען א שטיק קאסטען און אנגעהויבען קלאפען אין קאסטען אריין מיט לאנגע פינגער, און פון קאסטען ארוים האבען אנגעהויבען ארויס־צימבלען שדים ורוחות, און עס האט געצימבעלט און געקלונגען, טיילמאל ממש גדודנערט, טיילמאל האט עפעס ארויסגעוויינט, ווי א נשמה בעט זיך תקון — — — זעה איך שוין, וואס דא טוט זיך, ווי דער כשוף געהט! לויף איך אין דער מיט אריין, כאפ א בענ־קעל, שפרינג ארויף מוסר זאגען — צושמעטערען..

די שטימע פון ראש ישיבה האט זיך ווייטער אפגעבראכען, און מיט גאר א גרעסערען געוויין האט ער צוגעגעבען:

— ווייס איך נישט, צי איך האב א שלעכטען שפרונג גע־טאן — ווארים ווען שפרינג איך? — צי איז דאס בענקעל לאס געווען — — —

אראפגעפאלען בין איך...

און דאס גאנצע גיהנום איז אויפגעשפרונגען און עס ווערט

ווייטער א געפאטשעריי... די רשעים האבען געמיינט, עס איז וויי־טער א קונצען־מאכער, וואס פאלט פאר חוזק וועגען..

איינע פון די חצופות אבער האט געזעהן, אז עס איז נישט קיין כשוף מאכען..

און דער ראש־ישיבה צוגיסט זיך שוין מיט געוויין:

און זי איז צוגעגאנגען, און האט מיך אויפגעהויבען, און האט מיך מיט די פאסקודנע פינגער געגלעט איבער'ן פנים און האט מיך מיט א פאסקודנע זינגענדיג פויגעל־קול געפרעגט, צי האב איך מיך, חס־ושלום נישט עפעס געטאן, און אז איך האב א שעהנע בארד, און אז אלטע לייט האט זי ליעב...

און זי האט מיך, רחמנא לצלן, מטמא געווען, דער מוסר איז מיר פון קאפ ארוים... איך בין אנטלאפען אין וואלד, ש"י טבילות געמאכט, איך האב מיך געבארעט אפילו מיט'ן שם, ער זאל מיך ארייגלאזען..

און ער ווארפט אן אומגליקליכען בליק אויף די תלמידים:

— אפשר האט איהר פאר מיר נישט ערנסט מתפלל געווען?

נאר די תלמידים האלטען אלע אראפגעלאזען די קעפ און שווייגען... די פנים'ער זענען געררויטעלט, א פנים בושה..

— בין איך צוריק געקומען — ענדיגט דער ראש ישיבה — היינט, קינדערלעך איז שפעט... וועלען מיר געהן שלאפען אין די היילען. מארגען, נאר מארגען פארטאג וועל איך אייך וועקען — אהין געהן וועל איך שוין נישט, ניין — צו דעם דארף מען פאר־צייטיגע צדיקים... נאר דא וועלען מיר מאכען תקונים, סגופים... תפלות... מוירען וועלען מיר ברעכען..

צומארגענס אבער איז אויסער דעם ראש־ישיבה שוין קיינער נישט געווען..

אומזיסט האט ער גערופען און געוועקט... דער עולם איז ביי־נאכט אין שטאדט אריין..

און אזוי איז די ישיבה בטל געווארען..

עס קאן, חס־ושלום בלייבען ביי אונז כולו חייב...

דער חשוב ביים קאַנאַניק.

חשיבות איז דאָך אַ גרויסע זאַך.

דער רבונו של עולם באַשאַפט די רפואה פאַר דער מכה: האָט ער באַשאַפען גלות, האָט ער באַשאַפען די מטבע, וואָס פאַרגרינגערט דעם גלות און האָט צובאַשאַפען חשיבות, וואָס העלפט אפילו ביי אַ נקי כפים.

נושא חן דאַרף מען זיין!

אַט מיין מאַמע, עליה השלום, האָט נושא חן געווען ביי אונזער קאַנאַניק... פון אייביג אָן האָבען מענשען מיילער, האָבען זיי גערעדט. אידישע מיילער וועט קיינער נישט פאַרשטאָפּען, נאָר אַזאַ יאָהר זאָל איך האָבען, ס'אַרא כשר'ע אידענע מיין מאַמע איז געווען...

און וואָס איז אַרויסגעקומען פון חשיבות?

ערשטענס פּרנסה: צום קלויסטער, וואו דער קאַנאַניק איז קאַנאַניק, געהערען ביי אונז צוועלף געוועלבער. האָט די מאַמע, עליה השלום, געהאַלטען איין געוועלב פאַר זיך, און עלף האָט זי פאַרדונגען, און האָט, פאַרשטעהט זיך, דערצו נישט צוגעלעגט. הייגט, זייט די מאַמע, עליה השלום, איז נפטר געוואָרען, האַלט איך די געוועלבער!

און איך טו אויך אַזוי: איינס האַלט איך פאַר זיך, עלף פאַרדינג איך.

פאַרשטעהט זיך, אַז דער עולם שווייגט נישט; יאָהר ביי יאָהר, אַז עס קומט פאַר יאָהאָנע, באַוואַרפט מען דעם קאַנאַניק מיט בריף, מיט הספות, נאָר ער ענטפערט נישט קיינעם. אַז מען קומט צו איהם אהיים, אָדער, אַז מען פאַלט צו איהם צו אין גאַס — אַ פּראָסטער מענש איז ער — לאָזט ער צו זיך רעדען — ענט־

פערט ער: פארפאלען; דבורה'ס זוהן האט שוין א „הייזאווקע"— מיין מאמע, עליה השלום, האט געהייסען דבורה רחל, זאגט ער בקצור דבורה, און „הייזאווקע" איז אונזער „חזקה"; אז זיי נעמען ביי אונז א ווארט, מאכען זיי דערפון קוידערניש!

מען האט אפילו פרובירט אונטער'מסר'ן, שרייבען צום ביס־קופ, איז אבער ביי זיי, להבדיל, א ח ד ו ת, ענטפערט דער ביסקופ א ווארט און שיקט אפ צום קאנאניק!

מען האט נאך דערנאך געפרואווט אונטערהעצען די „מיעש־טשאנעס". היום, דער קאנאניק מאכט בדיל הדל דעם קלויסטער, און מען האט אויך נישט גע'פועל'ט. ביי זיי, אז מען איז, איז מען, מישט זיך נישט ווער עס וויל אין רעליגיעזע זאכען, ווען מען הייסט מאכען חאגע, איז חאגע, און וואס דער קאנאניק טוט, קומט איהם א קוש אין האנט אריין.

אונזערס א רב, להבדיל אלף אלפי הבדלות, וואלט עס גע־דארפט טון! מען וואלט איהם אהן בארד און פאות אוועקגעשיקט וואו דער פעפער וואקסט!

בא! זאל ער פרואווען האלטען אזא גאספאדיניע, ווי מיין קאנאניק האלט!

הכלל, מען האט פרנסה!

נאר פרנסה איז נישט דער עיקר. קודם כל איז פרנסה א גאט־זאך, און וואס טו איך, אז דער קאנאניק געהט אוועק פון דער וועלט? ער איז א זיבציגער און אפשר אן אכציגער. נו, מיינט איהר די וועלט וועט אונטערגעהן? איך האב נאך אזויפיעל בטחון אין זיין ליעבען נאמען, אז איך וועל אפילו קיין איבעריגען קרעכץ נישט געבען — דער עיקר איז, די טובה, וואס מען קאן אמאל טון א איד, אז מען איז א חשוב!

אויסרעכענען די טובות, וואס איך האב געטאן דער שטאדט און אזוי איינצעלנע בעלי־בתים ביי מיין קאנאניק, בין איך נישט אימשטאנד, און בטבע האב איך מיך פיינט צו באריהמען. נאר פון

איין טובה מוז איך אייך דערצעהלען, ווייל עס האט שוין אנגע־ריהרט גאר טיף, גאר טיף!

און הערט, וואס עס קאן זיך טרעפען:

א אידענע האב איך, זאל זי געזונט און שטארק זיין, איז זי באמת א גרויסע חכמה, טאקע קלוג, ווי דער טאג. עס איז דאך נאריש, אין די אויגען אריין וועל איך איהר דאס נישט זאגען; אין די אויגען אריין, ווער שמועסט אויב עמיץ איז דערביי, בין איך דער מאנספארשוין, האלט זי דאס מויל! איך האב פיינט, אז א אידענע נעהמט אין ספאדיק! נאר איך מעג דאך אייך זאגען: זי וועט נאך צעהן מאנספארשוינען אריינגנארען אין זאק אריין!

א שפאס, מיין טריינע ביילע!

שטעהען מיר, איך און טריינע ביילע, אזוי אין געוועלב; א זומער־טאג איז עס געוועזן. לייזען אין שניט־זאַיים האט זיך נישט געלייזט, מען זעהט נישט קיין פויער פאר א מיליאן, — שטעהען מיר אזוי און קוקעןביידע אין גאס אריין, קעגענאיבער צום קאַ־נאניק׳ס הויז.

פלוצים כאפט מיך טריינע ביילע אן ביי דער האנט.

— הערסט דו — זאגט זי — משה, ביים קאנאניק איז נישט פשוט! דארט טוט זיך עפעס.

— וואס איז?

— ערשטענס, — זאגט זי — זענען די פארהאנגען אראפ־געלאזט.

זאג איך: פאר דער זון.

זאגט זי: ניין, נעכטען איז אויך א הייסער טאג געוועזן און די פארהאנגען זענען געוועזן צושפרייט, מען האט געקאנט זעהן, ווי די דיקע גאספאדיניע איז ארומגעגאנגען בארוועס און האט זיך געפאכעט און געפאכעט.

— און די פענסטער — זאגט זי — זענען פארמאכט.

זאג איך: פאר׳ן שטויב.

— נעכטען — זאגט זי אבער — איז א גרעסערער שטויב גע־ווען, און די פענסטער זענען געשטאנען אפען!

— הכלל, וואס איז?

האט זי אבער, מיין טריינעביילע, נאך געזעהן, ווי וואס אמאל באווייזט זיך די גאספאדיניע אויף דער שוועל, האלט הינטער זיך די טיר, קוקט זיך אום אין אלע זייטען און ווערט צוריק פאר־שוואונדען.

— זי ווארט אודאי אויף געסט — זאג איך.

זאגט זי: ניין, עס שטעקט עפעס דערינען!

זאג איך איהר: עט, וואס א נארישער אידענע פאלט איין!

פונדעסטוועגען געה איך צו צו דער טיר פון געוועלב, שטעל מיך אויף דער שוועל, די גאספאדיניע באווייזט זיך, כאפ איך אראפ די בובע, שריי איהר אריבער „גוט מארגען", פארשטעהט זיך, אויף פויליש, און זי ענטפערט מיר נישט קיין ווארט, פאר־שווינדט און פראלט צו די טיר.

טוט עס מיר שוין א פיק אין הארץ; טריינע ביילע, אפנים, איז גערעכט.

איז'ן איז זי בטבע א שטילע, דרך ארץ פאר א מאן האט זי. ענטפערען וועט זי נישט, נאר גערעכט, זעה איך שוין, איז זי.

טוט מיר שוין באנג, וואס איך האב איהר געזאגט נארישע אידענע, צי אפשר שלים־מזל'ניצע, איך גערענק שוין אליין נישט וואס; נאר מילא, איך וועל מיך דאך נישט געהן פארענטפערען פאר א אידענע, הויב איך מיך אויף און געה אין גאס אריין.

אפשר, קלער איך, וויים מען עפעס אין גאס.

אין איינוועגס רינגעל איך ארום דעם קאנאניק'ס הויז און דערזעה, אז אויף יענער זייט, ביי דער קיך, שטעהט א פוהר. די פערד זענען פארשוויצט, ווי פון א שווערען וועג, שטעהען אונטער דערעס און קייען פריש היי.

דערקען איך די פערד. דאס זענען דעם וואלקאווייסקער — א דארף ביי אונז — דעם וואלקאווייסקער שרייבערס פערד.

דער שרייבער קומט אפט אין שטאדט אריין, פארפאהרט צו מיר און קויפט סחורה (א צאהלער איז ער אויף אלע שונאים געזאגט!); טיילמאל קומט ער צום קאנאניק און ברענגט איהם מתנות: אייער, פוטער, הינער, אינדיקעס און גענז. אמאל האזען אויך, — דער שרייבער געהט אויף „פאלאוואניע!".

נו, הכלל — איז ער היינט פארפאהרען צום קאנאניק, האט

ער מתנות געבראכט, נו, וואס־זשע איז דער סוד? וואס הענגען אראפגעלאזט די פארהאנגען און וואס איז די גאספאדיניע אזוי פאר מיר אנטלאפען?

שטעל איך מיך אפ און ווארט אויפ'ן שמייסער.

קומט ער ארויס פון קיך, ווישט זיך מיט'ן ארבעל דאס מויל. אודאי נאך א פעט שטיקעל כשר פלייש, ווי דען! און איך פרעג איהם: יאנטעק, וואס טוסטו דא?

איך קען איהם, דעם יאנטעק'ן. אז דער שרייבער קויפט און נעהם ארויס אויף דער פוהר, באקומט ער א טרונק בראנפען, צו אזוי א מטבע!

היינט פארריקט יאנטעק די כובע. ער האט גאר קיין צייט נישט צו מיר!

איך לאז מיך פארט אריין מיט איהם אין א שמועס.

— וואס האט איהר געבראכט דעם גלח?

שוויגט ער.

— א מתנה?

ער שוויינט.

— אייער, אינדיקעס, האזען, פוטער?

יאנטעק שוויגט און דרעהט זיך אוועק.

אינמיטען ווערט ער גאר בייז און כאפט די בייטש.

— נעהסט נישט אוועק? — מאכט ער.

עס פארדריסט מיך אפילו, איך זאל נישט קענען אויסנארעןביים „חמיל" וואס איך דארף; נאר וואס זאל איך טון? געגען א בייטש און א הונט בין איך קיין בריה נישט!

לאז איך מיך טאקע אין גאס.

טרעף איך דעם וואלקאווימקער שרייבער ארויסגעהן פון א טראקטיר.

ער וואקעלט זיך אביסעל. אט, אט, טראכט איך, פאלט ער, דער דראנג; ער איז טאקע הויך און דאר, ווי א דראנג... און די אויגעלעך, ווי מאנדעלעך זענען שטארק פארלאפען.

הויב איך פאר איהם אפ דאס היטעל און פרעג, צי ער האט געבראכט דעם קאנאניק א שעהנע מתנה.

זאגט ער: זעהר א שעהנע.
און שמייכעלט זעהר גנב'יש: זעהר א שעהנע!!
פרעג איך איהם: וואס? צום עסען?
זאגט ער: ניין!
— צום טרינקען?
לאכט ער ווייטער: ניין!
זאג איך: עפּעס ארייננצושטעלען אין שטוב אריין?
קוקט ער מיך ווייטער אַן פון אויבען ביז אראָפּ.
— יא, — זאגט ער — אין שטוב, נאָר עס מוז נישט שטעהן.
אמאָל, בפרט ביינאכט, ליגט עס.
און צולאכט זיך מיט א געלעכטער:
— אוי, ביסט דו א נאַר, שמואל'יק!
מילא, לויף איך צוריק צו זוגתי אין געוועלב און דערצעהל איהר אלץ, מלה במלה.
ווערט זי רויט און בלאַס און גיט א פרעג:
— לייבעל ווילקאָוויסקער האָט א טאָכטער?
— דאכט זיך — זאג איך — יא!
גיט זי א געשריי: איז זי ביים קאַנאַניק!
און אזוי ווי זי שרייט ארויס, ריהרט מען דעם פאָרהאַנג ביים קאַנאַניק'ס פענסטער און איך דערזעה מיט מיינע אייגענע אויגען א שאָטען פון א נקבה, וואס דרעהט זיך ארום אין שטוב.
און איך בין זיכער, אז עס איז נישט די גאָספּאָדיניע!
ערשטענס, איז דער שאָטען א דינער געווען; צווייטענס, טראָגט די גאָספּאָדיניע שטענדיג א טיכעל אויפ'ן קאָפּ, און דא האָב איך דערזעהן בלויזע האָר.
אז בלויזע האָר איז עס דאָך א מיידעל, און ווייסען ווייס איך, אז לייבעל ווילקאָוויסקער האָט פון ערשטען ווייב א מיידעל חתונה צו מאכען — ווערט מיר טאַקע פינסטער אין די אויגען! ערשטענס, לייבעל, נעבעך, א גוטער פריינד, אפילו א שטיקעל קרוב, צווייטענס — א אידישע נשמה.
לויף איך גלייך צו שמעלקען דעם אייער־הענדלער.
— האָט איהר נישט ביי זיך א טרונק בראַנפען?
— לחיים, לחיים!
ס'איז מיר שוין טרוקען געוואָרען אין האַלז.

יאָ, וואו האַלט איך?

בין איך געלאָפן צו שמעלקע אייער־הענדלער.

שמעלקע אייער־הענדלער קענט איהר דאָך אודאי, כל מום־רע איז ער, דער שמעלקע, א זולל וסובא, א שטיקעל מסר דערצו און איז שוין דריי מאָל געזעסען, נאָר דאָס ווייב זיינס, שפּרינצע ביילע, איז אַן אמת'ע אשה צנועה, טאַקע א כשר'ע אידענע און ליידט זיך פון איהם אַן צרות צרורות... א גהינום האָט זי ביי איהם.

און די שפּרינצע ביילע איז מיין ווייבס א „שמעלקע שבשמעל־קע" און לייבעל ווילקאָווישקער גאָר א נאָהענטע קרובה, א שני בשלישי, דאַכט זיך. פון וואַנען דען, מיינט איהר, קומט מיין משפּחה'שאַפט מיט לייבעל ווילקאָווישקער?

קלער איך, אַז אויב עס איז עפּעס, מוז מען שוין ביי שמעלקען וויסען.

וכך הוה. עס איז שוין א שליח מיוחד געוועזען! מילא, שמעלקע איז דאָך שמעלקע, זיצט ער זיך ביים טיש און טרינקט טיי, נאָר א פּנים האָט ער געהאַט, אויף אַלע שונאי־ציון. שפּרינצע ביילע אָבער, טאַקע שענערע לעגט מען אין קבר אריין! נאָר חלש'ן וויל זי! און איך האָב איהר נישט וואָס פאַראיבעל צו האָ־בען. מען האָט א זוהן צו דער חופּה, א מיידעל וואַקסט אויך אונ־טער, נאָכ'ן מיידעל געהען ווייטער אינגלעך! איז ווייניג „יחוס עצמי" פון שמעלקען, דאַרף זיך נאָך טרעפען אַזאַ מעשה!

און אַז שמעלקע דערזעהט מיך, שפּרינגט ער אויף:

— הערסט, — זאָגט ער, און א קול האָט ער ווי פון גרוב ארויס — הערסט, געה צום קאַנאַניק, זאָל ער זי ארויסלאָזען!

עס איז לייכט צו זאָגען: געה צום קאַנאַניק, ווי אַזוי געהט מען, אַז מען פאַרהאַמערט זיך?

— איך גיב א הונדערטער אויפ'ן קלויסטער! — שרייט שמעלקע.

— מילא, — טראַכט איך, — איך וועל פּרואווען.

— נאָר שטיל — זאָגט ער.

שטיל איז שטיל, איך וועל אפילו ביימאָג נישט אריינגעהן.

איך לאָז מיך אין בית־המדרש אריין, לערען מיר א פּרק משניות, און דאַווען מיר אָפּ מנחה און פאַר מעריב לאָז איך מיך צום קאַנאַניק.

אויפ'ן וועג טרעט איך אפ אין געוועלב, נעם אונטער דער פאלע א טערקיש טוך — נהרג ווערט זי דעם קאנאניק'ם גאספא־דיניע פאר א טערקיש טוך — און געה!

איך געדענק אפילו נישט, צי איז דאס מיין איינפאל געוועזן מיט'ן טערקישען טוך, צי טריינע ביילעס. נאר געטראפען מיט'ן טוך האב איך.

ביי דער שוועל האט זי מיך געוואלט פארהאלטען.

„דער קאנאניק איז נישט אין דער היים."

זאג איך: איך האב איהם יא געזעהן דורכ'ן פענסטער.

זאגט זי: ער איז מיד.

זאג איך: אויף מיין ווארט, א נויטיג געשעפט, און ווייז איהר דאס טערקישע טוך.

לאזט זי אריין.

דער קאנאניק איז זיך געזעסען אין דער ערשטער שטוב ביים טיש, מיט א לאנגער אנטיפקע אין מויל און האט זיך געזופט טיי; און דער קאפ זיינער שאקעלט זיך איהם אזוי און שאקעלט זיך, און ער הערט נישט, אז איך בין אריינגעקומען.

זאג איך איהם: גוט נאוועגט!

דרעהט ער זיך איבער און זאגט: גוט יאהר, מיין קינד!

אזוי איז ביי זיי דער מנהג, יעדער גלח איז א פאטער און אלע פון זיין קלויסטער זענען זיינע זיהן, אי וואס — גארנישט. זיהן זאל זיין זיהן.

בעט ער מיך זיצען און שמייכעלט.

— ווילסט זי ארויסנעמען?

איך זאג אייך, א שטיין איז מיר אראפ פון הארצען. איך האב מיר געבראכען דעם קאפ און אפילו זיך מתיעץ געווען מיט טריינע ביילע'ן פון וואס מען הויבט אן, פון פרנסה צי פון פאליטיק און ווי אזוי מען שלאגט זיך דערנאך צו צום עסק און ער פשוט: ווילסט זי ארויסנעמען? פרעגט ער.

— מן־הסתם, זאג איך, יא.

און בין נאך מטעים די זאך, אז איך האלט איהם פאר א קלוגען, וואס גלויבט נישט אין די אלע נארישקייטען... און וואס דארף ער אויף דער עלטער, מיט איין פוס אין קבר אריין, צו טון לייבעל ווילקאוויסקער צוא עולה! און דאס מיידעל, זאג איך איהם,

וועט אויך אודאי חרטה האָבען, און לאָז מיך אריין אין א שמועס, אז אלע האָבען דאָך איין גאָט, נאָך וואָס, נאָך ווען? וכדומה, גלעט ער מיך מיט א שמייכעל איבער'ן היטעל און ווייזט מיר אָן אייף דער טיר אין דער צווייטער שטוב אריין. דאָס הייסט, געה, רעד מיט איהר.

פרעג איך פונדעסטוועגען: מעג איך?

שאָקעלט ער מיט'ן קאָפּ אויף יאָ.

און אויב זי וועט באַשטעהן — זאָגט ער — גנב'ע זי ביינאַכט ארוים. נאָר שטיל! עס זאָל הייסען, זי איז אנטלאָפען! וואָרים די מעשצאַנעס וועלען דיך צורייסען.

און איך הער איהם מיט איין אויער, איך שטעה שוין אויף דער שוועל, און איידער איך עפען די טיר, טראַכט איך מיר:

רבונו של עולם, זיי דו מיט מיין צונג! לערען דו מיר, וואָס צו זאָגען, איך זאָל טרעפען צו איהר הארץ!

און ווי איך טראַכט אזוי, קריג איך פּלוצים א גרויסען בטחון, אז פריהער גאָט און דערנאָכדעם איך, וועל זי ראַטעווען, און איך גיב אַן עפען אויף די טיר, און ווי זי דערזעהט מיך, גיט זי א געשריי: גוואַלד! אז די פּיס האָבען אָנגעהויבען אונטער מיר צו ציטערען!

איך מאַך מיר אָבער נישט דערפון און געה גלייך צו איהר צו.

די טיר האָב איך הינטער זיך פאַרמאַכט; וואָס דאַרף ער דאָרט צוהערען, וואָס איך וועל איהר זאָגען? טאָמער וועל איך רעדען אויף זיין אמונה.

און צו איהר ווינק איך: שאַ, שאַ!

— איך וועל דיר, זאָג איך, חס ושלום, גאָרנישט טון, עס וועט דיר, חס ושלום, קיין האָר נישט געקרימט ווערען!

זעהט זי דאָך, אז איך רעד מיט איהר ווייכע דבורים, און קיין פּנים פון קיין גזלן האָב איך אויך נישט, פאַרשווייגט זי און זעצט זיך אוועק. קוק איך אזוי אויף איהר, א מיידעל פון א יאָהר זעכצעהן־זיבענצעהן, מילך און בלוט, און זי זיצט אזוי פאַר מיר און לאָזט אראָפּ דעם קאָפּ און פינגטעלט, זעה איך מיט די אויגען,

און האלט זיך איין מיט אלע כוחות נישט ארויסצולאזען קיין געוויין.

„סימן טוב ומזל טוב,“ טראכט איך מיר. איך וויל דאך אבער דאך וויסען אין וואס עס געהט, הויב איך ווייטער אן מיט ווייכע דבורים.

איך בין דיינס א קרוב, זאג איך, דיינס א נאהנטער קרוב (פאר אזא ליגען וועט מען מיך אויף יענער וועלט ניט הענגען ביי דער צונג), האב איך, זאג איך, טאקע רחמנות אויף דיר.

א יונג מיידעל, זאג איך, א נאריש מיידעל, פאלט איהר עפעס איין, טוט זי, דערנאך רייסט מען פון זיך שטיקער.

הויבט זי אויף מיר די אויגען מיט אזא מין צער, מיט אזא פחד'יגען צער, אז עס נעמט מיך ביים הארץ.

וואס קאן דאס זיין? קלער איך.

— צי גלויבסט דו טאקע, אז יענעם איז בעסער?

שאקעלט זי דעם קאפ אויף ניין.

— האסט דו זיך, חס ושלום, אין איינעם פון זיי פארליעבט? היינטיגע צייטען, טראכט איך, איין איך אין דארף.

ווייטער ניין.

— מען האט דיך ארויסגע'גנב'עט?

— אויך נישט.

— וואס דען?

וויינט זי בדמעות שליש, און דערצעהלט מיר אזא מעשה:

א שלעכטע שטיף־מאמע האט זי.

צרות צרורות האט זי פון איהר.

קיין גלייך ווארט האט זי נאך נישט געהאט פון איהר.

און דאס ברויט האט זי באהאלטען, פארשלאסען דאס ברויט און דאס מיידעל האט געהונגערט! און לייבעל — גארנישט!

וואו זענען זיינע אויגען געווען, ווייס איך נישט! א כלה־מיידעל, האט מען זי געלאזט ארומגעהן נאקעט און בארוועס, קיין פריש העמד אויף שבת נישט ארויסגעגעבען! סוכות, פסח — פאר קיין גראשען נישט געמאכט.

און וועגען א תכלית קלערט מען גארנישט.

צוויי זיהן און א טאכטער האט ער חתונה געמאכט: לייבעל איז, קיין עין הרע, א איד אן עושר, געגעבען צו טויזענט רובל

נדן, לייטישע חתונה־קליידער געמאכט — נאָר דאמאָלט האָט נאָך א מאמע געלעבט! היינט דערצעהלט זי, נעבעך, אז עס קומט א שדכן, — דער פּאָטער איז פאריאָגט, שטענדיג אויף פערד און ביטקע — שאפּט איהם די שטיף־מוטער אָפּ מיט גאָרנישט! גיט איהם א טרונק בראנפען און געה ווייטער!

איינמאָל האָט זיך געטראָפען אזא מעשה:
די שטיף־מאמע האָט איהר דערלאנגט אין באק.
איינמאָל און דאָס צווייטע מאָל, א פארביטערט הארץ האָט דאָס מיידעל געהאט, האָט זי איהר אָפּדערלאנגט.

ביינאכט, אז ליבעל איז אהיימגעקומען, אויסגעהערט פון דער שטיף־מאמע די מעשה פון איהר צד, אזוי ווי זי האָט דער־צעהלט; דאָס מיידעל איז שוין געלעגען אין בעט, פרעגט ער זי נישט איבער, רעדט נישט קיין ווארט, געהט צו צו דער שוועל, טוט אויס א שטיוועל, געהט צו צום מיידעלס בעט און הויבט אָן שלאָגען! און נישט מיט דער כאָליעווע, נאָר דוקא מיט דער צוויי־טער זייט, און וואו ער האָט געטראָפען.

דאָס מיידעל האָט עס איבערגעקרענקט.

און אז זי האָט דערזעהן, אז דער פּאָטער האָט אויך אויף איהר קיין רחמנות נישט, ווענען א תכלית קלערט מען נישט, איז איהר איינגעפאלען — שמד'ן זיך! פּארטרויט האָט זי זיך פאר'ן שרייבער, וואָס פלעגט אריינקומען צו ליב'ן, און ער האָט זי אהער נעבראכט.

און אזוי רעדענדיג, פאלט איהר ארונטער דער קאָפּ, עס ווערט איהר, לא עליכם, נישט גוט, זי הויבט אָן חלש'ן...

וואָס האָט זיך ארויסגעוויזען? אז זי האָט פון נעכטען נישט גענגעסען! דאָס הארץ האָט איהר געזאָגט, אז זי איז נאָך נישט פארפאלען, אז גאָט קאָן איהר נאָך העלפען, און זי האָט נישט טועם געווען נישט ביים שרייבער, נישט ביים קאנאָניק, קיין פת־עכו"ם, אפילו קיין ביסעל ווארעמע וואסער אין מויל נישט געהאט.

ברענג איך איהר א גלאָז וואסער.

מילא — זעה איך דאָך מיט וועמען איך האָב צו טון, מיט א כשר קינד! א אידישע טאָכטער, זי זוכט, נעבעך, א תכלית — זאָג איך איהר פיין ערליך ווארט און שווער איהר ביי די ציצית,

אז אויב זי וועט זיך לאָזען ארויסנעמען, מאַכט מען איהר חתונה כיד המלך.

פּאַלט זי מיר צו די פיס און הויבט מיר אָן קושען די שיך.

פון וואנען, מיינט איהר, פאַהר איך אצינד?

פון מיידעלס תנאים.

באותו הלילה האָט מען דאָס מיידעל ארויסגעצויגען דורך א פענסטער; איך האָב זי גלייך אָפּגעפיהרט צו שפּרינצע ביילען, לייבעל מיט זוגתו זענען דאָרט געווען.

וואָס זאָל איך אייך זאָגען?

האָט דער איך געטאַנצט פאַר שמחה! האָט דער איך געגאַ־סען מיט הייסע טרערען פאַר פרייד, האָט די שטיפ־מאַמע געכאַפּט דאָס מיידעל און געהאַלזט און געקושט און טויזענטער מאָל די הענט איהר געקושט, און שפּרינצע ביילע האָט אָפּגעקאָכט א וועטשערע, אבער א וועטשערע!

וואָס זאָל איך אייך זאָגען — שמחת בית השואבה!

און וואָרט האָב איך געהאַלטען.

באותו הלילה האָט לייבעל איינגעלעגט ביי מיר א שטר חוב קוויטעל אויף צוויי טויזענט קארבווינים, צוזאַמען נדן מיט הוצאות החתונה, און בגדים, ווי עס דאַרף צו זיין, צוגעזאָגט קעסט. די שטיפ־מאַמע האָט אוועקגעגעבען איהר גאַנצע צירונג, שמעלקע האָט איינגעלעגט ביי מיר הונדערט רובעל, וואָס ער האָט געוואָלט געבען אויף ווייס איך וואָס, פאַר דער כלה דרשה־געשאַנק —

און מען איז אהיים געפאַהרען — איין לעבען —

און היינט זענען די תנאים געווען, שעהנע תנאים, אַן אמת'ע שמחה! און א וואוילער חתן!

פאַרשטעהט זיך פון וייט, פון טיף רוסלאַנד ערגעץ; נאָר א יונג מיט ביינער, א בן תורה אפילו — טריינע ביילע און שפּרינצע ביילע (זיי הייסען ביידע נאָך איין באָבען) האָבען זיך נישט מיט וואָס צו שעמען.

אפילו איך, ברוך השם, אויך נישט.

און דאס אלץ האט געמאכט, וואס? חשיבות ביים קאנאניק! אז אנדערען וואלט ער ריק און לענד געבראכען.

און ווייסט איהר, וואס איך וועל טון?

איך האב מיר א נדר געטאן, איך קום אהיים, געה איך נישט אין שטוב אריין, און פאהר מיר גלייך, מיט דער דראשקע דורך דעם מארק, מיין טריינע ביילע קוקט מיך אודאי אויס און וועט מאכען גרויסע אויגען, מאכט נישט אויס! איך וועל גלייך פארפאהרען צום בית עולם, געהן אויף דער מאמע, עליה השלום'ס, קבר, און אנזאגען איהר די בשורה, אז ביי לייבעל'ס טאכטער איז תנאים געוועזען!

און עס קומט איהר! פריהער גאט און דערנאך איהר זכות... ווען נישט זי, וואלט איך אפשר געהאט אזא דעה ביים קאנאניק, ווי איהר.

א קלעזמער טויט.

א סקעלעט ליגט אין בעט. א סקעלעט איבערגעצויגען מיט א געלער, דארער, טרוקענער הויט; מיכל כלי־זמר שטארבט אוועק. לעבען איהם אויף א קאסטען זיצט מירל זיין ווייב מיט געשוואלענע אויגען פאר געוויין. אין ענגען שטיבעל זענען צושפרייט זייערע אכט זיהן, אלע — כלי־זמר. שטיל, קיינער רעדט נישט צום צוויי־טען; עס איז נישטא פון וואס צו רעדען. דער דאקטאר האט שוין לאנג אוועקגעמאכט מיט דער האנט, דער רופא אויך. אפילו ראובן פון הקדש, דער אמת'ער מומחה, האט אויך געהייסען שריי־בען דריי פ'ען... קיין ירושה וועט נישט זיין, די חברה קדישא וועט געבען תכריכים און א קבר, די חברה נושאים — וועט נאך צוגעבען א טרונק בראנפען... אלץ איז אפען און דייטליך, נישטא פון וואס צו רעדען. איין מירל וויל נישט זיך אונטערגעבען!... זי האט נאך אלעם ערשט אויפ'ם ניי גאר געוואלדיג איינגעריסען די שול. ציינד קומט זי ערשט פון קברים־מעסטען. זי האלט זיך איהרם — — „ער שטארבט דורך די קינדערס זינד. זיי זענען נישט פרום, הולטאיען, דעריבער נעמט זיי גאט, ב"ה, דעם טאטען צו"... „די קאפעליע פארלירט די קרוין; עס וועט שוין קיין שום חתונה קיין פנים נישט האבען, עס וועט ביי קיין איד שוין קיין אמת'ע שמחה נישט זיין."

גאטס רחמנות איז דאך גרויס. מען דארף שרייען, בעטען, וועקען! און זיי, די קינדער, די כלי־זמר־יונגען, „האבען גאר קיין רחמנות נישט, געהען אהן לייבצודעקלעד..." ווען נישט די גרויסע זינד, האט זי א פעטער—א שוחט אין הימעל; ער מוז דארטען זייי־גאר דאס אייבערשטע פון שטייסעל, ער וואלט איהר נישט אפגע־זאגט! ביים לעבען, זכרונו לברכה, פלעגט ער זי שטענדיג גלע־

טען... ער איז איהר אודאי היינט אויך נישט שלעכט. ער וואָלט זיך געמיהט, ער וואָלט אַלץ געטאָן... נאָר די זינד — שרייט זי — ד׳ זינד! „מען פאָהרט אויף גוי׳שע בעלער, מען עסט דאָרט ברויט מיט פּוטער, גאָט ווייסט וואָס נאָך!... אהן ארבע כנפות... ער וועט דאָך נישט דורכברעכען קיין מויער... ער טוט אודאי זיינס... אוי, די זינד, די זינד!“

די זיהן ענטפערען נישט, זיי קוקען אראָפּ אויף דער ערד; יעדער אין זיין ווינקעלע.

— עס איז נאָך צייט! — כליפּעט זי, — קינדער! קינדער! געוואַלד, קינדער! תשובה טוט!

— מירל, מירל, — רופט זיך אָן דער קראַנקער, לאָז געמאַך, מירל, עס איז שוין פאַרפאַלען, איך האָב שוין מיינס אָפּגעשפּילט, מירל. הער אויף, מירל, איך וויל שטאַרבען!

מירל ווערט אונטערגעצונדען!

—„א רעכטע שעהנע ריינע!... שטאַרבען וויל ער! שטאַרבען! און יעך, און מעך... ניין, איך וועל דיך נישט לאָזען שטאַרבען, דו מוזט לעבען... דו מוזט... איך וועל אַזוי שרייען, אז עס וועט נישט קאָנען קומען צו יציאת נשמה!“ עס זעהט אויס, אז אין מירל׳ס הארץ האָט זיך געעפענט אַן אַלטע, נישט פאַרהיילטע וואונד.

— לאָז געמאַך, מירל, — בעט זיך דער קראַנקער — מיר האָבען זיך ביידע שוין גענוג אָנגעשאָלטען ביים לעבען... גענוג... פאַר׳ן טויט פּאַסט נישט אַזוינס... אוי, מירל, מירל, א י ך האָב געזינדיגט, ד ו האָסט געזינדיגט... נאָר אַן עק!... שווייג בעסער! איך פיהל כסדר, ווי דער קאַלטער טויט קריכט מיר ארויף פון די שפּיץ פינגער פון די פיס ביז צום הארץ, עס שטאַרבט א צאָהל נאָך א צאָהל... שריי נישט, מירל... עס איז גלייכער אַזוי!

— ווייל דו ווילסט מיינער פּטור ווערען, — פאַלט אריין מירל אין די רייד,—אוי, דו האָסט שטענדיג געוואָלט פּטור ווערען,— וויינט זי ביטער — שטענדיג! די שוואַרצע פּעשע איז דיר נאָר געלעגען אין הארץ... דו האָסט שטענדיג געזאָגט, אז דו ווילסט שטאַרבען... וועה צו מיינע יאָהר... ער טוט אפילו צינד קיין תשובה נישט... אפילו צינד... צינד...

— נישט נאָר די שוואַרצע פּעשע, — שמייכעלט ביטערליך

דער קראנקער, — עס זענען אסך שווארצע פּעשעס געוועזען, און ווייסע אויך, און געלע אויך... נאָר דיך, מירל, האָב איך קיינמאָל נישט געוואָלט פּטור ווערען... א מויד איז א מויד, דאָס איז שוין א כלי־זמר׳שע זאך... עס ציהט ווי א בלאָטער, עס איז עפּעס א מין טשעקאוואשטש... א ווייב איז דאך א ווייב! דאָס זענען צוויי גאָר אנדערע זאכען... געדענקסט, אז די שווארצע פּעשע האָט דיר גע־רעדט א שלעכט ווארט, האָב איך זי אינמיטען גאס אויסגעטשאַס־קעט אויף אלע זייטען...

— שווייג שטיל, מירעל! א ווייב איז א ווייב! אויסער,— אז מען גט זיך... אויך — טוט וועה דאָס הארץ... גלויב מיר, מירל, איך וועל בענקען נאָך דיר... נאָך אייך אויך, קינדער! איהר האָט מיר אויך גענוג צרות אנגעטאָן, נאָר גאָרנישט... דאָס ליגט שוין אינ׳ם פידעלע — אינ׳ם כלי־זמר לשון... איך ווייס, איהר האָט מיך נישט עהרליך געהאלטען, דאָך ליעב געהאט, אז איך האָב אמאָל געטאָן אן איבעריגען טרונק־בראנפען, האָט איהר גע־ווארטשעט „שכור"... מען טאָר נישט אזוי, א טאַטען טאָר מען נישט... מילא... איך האָב אויך געהאט א טאַטען און האָב איהם אויך נישט בעסער באהאנדעלט... נאָר אן עק פון דער זאך!... איך בין אייך מוחל...

ער איז מיד געווארען רעדענדיג.

— איך בין אייך מוחל, — האָט ער נאָך אמאָל אנגעהויבען נאָך א פּאָר סעקונדען. ער האָט זיך אביסעל אונטערגעהויבען אויפ׳ן בעט און באטראכט דעם עולם...

— זעה נאָר, — זאָגט ער פּלוצלונג, — די ביקעס! ארייג־געשלאָגען די אויגען אין דר׳ערד אריין, גלייך עס קאָן קיין צוויי נישט צעהלען!

— הא? פּאַרט א שאָד א טאַטע! כאָטש א שכור, הא?

דער אינגסטער זוהן האָט אויפגעהויבען די אויגען. אין דער איינענער רגע האָבען איהם די ברעמען אנגעהויבען ציטערען, און ער האָט ארויסגעלאָזט א געוויין. די רעשט ברידער זענען איהם נאָך. אין א מינוט ארום איז דאָס גאנצע פיער־אייליגע שטי־בעל פול געוועזען מיט יללה...

דער קראנקער האָט געקוקט און געשעפּט נחת.

— נו, — מאכט ער ראפּטום מיט א פרישען כח, — געננוג! איך האָב מורא, עס וועט מיר צופיעל א שאָד זיין! געננוג, קינ־דער! פאָלגט א טאטען!

— רוצח! — שרייט מירל, — רוצח, לאָזען זיי ווייגען, זייערע טרערען קאָנען העלפען. רבונו של עולם...

— שווייג, מירל, — האקט איהר דער קראנקער איבער, — איך האָב דיר שוין געזאָגט, איך האָב מיינס שוין אָפּגעשפּילט... געננוג... עה! חיים, בערעל... יונה... אלע! הערט! געשווינד, נעמט די כלים!

אלע גלאָצען אויס די אויגען.

— איך הייס, — מאכט דער קראנקער, — איך בעט אייך! טוט מיר צוליעב, נעמט די כלים און קומט צו צום בעט!

די קינדער האָבען געפאָלגט און ארומגעשטעלט זיך ביים בעט; דריי פידעל, איין קלארנעט, א באַס, א טראָמפּייט...

— לאָז מיך הערען, ווי די קאפּעליע וועט שפּילען אָהן מיר... — מאכט דער קראנקער.

— מירל'שי, איך בעט דיך, רוף דערווייל אריין אונזער שכן.

דער שכן איז געוועזען דער שמש פון דער חברה נושאים, מירל האָט נישט געוואָלט לכתחלה געהן, נאָר ער האָט אויף איהר געקוקט מיט אזא מין געבעט, אז זי האָט איהם געמוזט פאָלגען. שפּעטער האָט זי דערצעהלט, אז דער „מירל'שי" און דער קוק פאר'ן טויט זענען געוועזען גאָר להבדיל די אייגענע ווי באלד נאָך דער חופּה... „איהר געדענקט, קינדער, מאכט זי, זיין זיס קול און זיינע אויגען!"

דער שמש פון דער חברה נושאים איז אריינגעקומען, ער האָט געוואָרפען אן אויג אויפ'ן חולה און געזאָגט:

— זייט מוחל, מירל, רופט אריין א מנין.

— מען דארף נישט, — רופט זיך אָן דער קראנקער, — וואָס טויג מיר א מנין? איך האָב מ י י ן מנין, מיין קאפּעליע! געה נישט, מירל, איך דארף נישט קיין מנין...

און, אויסדרעהענדיג זיך צו די קינדער, מאכט ער:

— הערט, קינדער... שפּילט אַ ה ן מיר, ווי מ י ט מיר, שפּילט גוט... זייט נישט קיין שקצים אויף אָרעמע חתונות... האַלט עהרליך די מוטער, און צינד — שפּילט מיר אָפּ די ודוי... אונזער שכן וועט פֿאַרזאָגען...

און — די פֿיער־איילענדיגע שטוב איז געוואָרען פֿול מיט מוזיק.

אין חדר אַריין, שקצים!

דאָס שטעדטעל האָט זיך צולעגט אויף דעם רוקען פון אַ נישט הויכען בערגעל. אַז מען שטעהט ביים טייכעל, וואָס פליסט איהם צו־פוסענס, זעהט מען אַלע הייזלעך, איינס איבערם אַנדערע: אָט, דאָס איז דעם רב'ס הייזעל, נישט ווייט פון דער מקוה... דאָס איז די שול מיט'ן בית־המדרש אינאיינעם, דאָס איז אַ שורה בעלי־בתי'שע הייזער: די אויסגעווייסטע געהערען צו רייכע, די שוואַרצ־ליכע — צו די אָפּגעקומענע... אָט אביונ'ישע שטיבלעך... דערנאָך ערשט באַווייזט זיך דער בית־עולם... כסדר — אַלץ. מען זעהט אַפילו די יאַטקעס אַרוים, וואו דער קצב הויבט די האַק איבער אַ רעדעל ווייבערשע קעפּ און שילט לכבוד שבת!

באַרג אָפּ לויפען צוויי בחורים; אין שינעטענע קאַפּאָטקע־לעך, שיך און זעקלעך. די הענט אַריינגעלאָזט אין די גאַרטלען. אויף די קעפּ גלאַנצענדיגע היטעלעך, געווים פון חלב! נישט פון חלב, פון וועלכען מען מאַכט ערשט ליכט, נאָר פון חלב, וואָס טריפט פון היימיש־נעצויגענע ליכטלעך, וואָס ווערען גענוצט צו „וואַנט־אותיות“.

אפשר ווייסט איהר נישט, ווי אַזוי מען מאַכט וואַנט־אותיות? אין דערהיים, אַז טאַטע־מאַמע זענען נישטאָ; אין חדר, ווען דער רבי איז דערטרונקען געוואָרען אין אַ פּני־יהושע; אַמבעסטען אין בית־המדרש, אין אַ שעהנעם העלען טאָג, ווען די בעלי־בתים שפּאַ־צירען אָדער עסען אָנבייסען — נעם אַ חלב'ען ליכטעל, שרייב דער־מיט עפּעס אַן אויף דער וואַנט, למשל, „משנכנס אדר מרבים בשמחה“. קאָנסטו גע'כתיב'עטע אותיות, איז נאָך בעסער, עס וועט אַרויסקומען שענער, בולט'ער... דערנאָך נעם דאָס היטעל, שמיר עס איין אין רוס (סאַזשע) פון אויבען, רייבט דערמיט אינע־ווייניג, אַז דער וואַנט, איין מאָל און צוויי מאָל, דערנאָך נעם

דאָס איינגעשמירטע היטעל אַז ביים דאַשעק און קלאַפּ אַ פּאָר מאָל איבער די חלב׳ענע אותיות. װעסט זעהן, װאָס עס װעט זיין... עס װעט ארויסקומען װי געדרוקט!

און דאָס איז דער גאַנצער סוד פון די אָפּגעריסענע דאַשקעס, צופלויגענע היטלען! די מאַמעס װייסען נישט דערפון. זיי מיינען, אַז די תורה איז דאָס שולדיג! רייסט זיך דיר אָפּ אַ קנעפּעל פון אַ הויז, פאַרפלעקסטו אַ שינעטענע קאַפּאָטע, אדער, דו ברענגסט אהיים אַ פּאָר אויסגעװייקטע שטיװעל — בין איך דיך נישט מקנא; אָבער אַז דאָס היטעל איז פאַרפּעצט, שמייכעלט די מאַמע:

„נעבעך, — טראַכט זי — אַלץ פון דער תורה. פון לערנען שװיצט איהם דאָס קעפּעל! נעבעך... פונקט װי דעם פּאָטערס טלית פון דאַװנען... אזא װאָרים און שוין אזא שװיצען!"

היטעל־מאַכער האָבען אויך הנאה דערפון. אַ קינד מוז אויף יעדען יום־טוב באַקומען אַ ניי היטעלע, לכל הפּחות — אויף יעדען פּסח!

מיר האָבען זיך פאַרשמועסט און אַז אונזערע צװיי בחורים פאַרגעסען!

עס זענען געװוים בחורים; יונגעלייטלעך לויפען נישט אזוי. אַז מען טראָגט אַ מיהל־שטיין אויפ׳ן האַלז, לויפט זיך נישט, האָט מען קיין כח נישט צו לויפען. אַז מען עסט אפילו קעסט פּאַסט אויך נישט צו לויפען... האַלט מען זיך אליין אין דער מעלה...

זיי לויפען אַראָפּ פון באַרג, װערען ערגעץ פאַרלוירען הינטער אַ הייזעל, שװימען באַלד צוריק אַרויס, קוקען זיך אום צי מען יאָגט זיי נישט נאָך... צװעלף איז דער זייגער, און דאָס זענען חדר־אינגלעך. פּופּצעהן יעהריגע חדר־אינגלעך; אודאי זיך ארויסגע־גנב׳עט פון רבי׳ן... װאָס ערגער די צייט איז, לענגער לערענט מען ביי מלמדים! עס דויערט איידער מען קלייבט צונויף אַ נדן, און ב י ז צו די תנאים מ ו ז מען דאָך לערנען אין אַ חדר!

זיי זענען שוין ביים טייך... ביידע הויבען: פריהער די לינקע, דערנאָך די רעכטע פוס, שליידערען, ביי יעדען אויפהויבען אַ פוס, אַראָפּ אַ שוך; פייל פון בויגען האָבען זיי שוין אַראָפּגעװאָרפען די קאַפּאָטקעלער, און זעצען זיך שוין אויפ׳ן זאַמד, אויסצוטון די זאָקען.

— ווייסט, בערל — פאַרהאַלט זיך איינער און זאָגט — איך פאַרשטעה פאָרט נישט דעם רבינו תּם... באַשר, דער רבונו של עולם וויל נישט מבזה זיין זיינע באַשעפענישען און געבען זיי עולם־הבא אומזיסט... דעריבער וואָס? וויל ער דעריבער, זיי זאָ־לען דעם עולם־הבא פאַרדינען... גוט. נאָר טאָמער פאַרשטעהסטו בושה? וואָס איז? איך נעם עפּעס ביי אַ פּרעמדען? צי איך נעם ביי אַ בשר ודם, וואָס עס ווערט איהם ווייניגער? הא? עס קאָסט איהם עפּעס, דעם רבונו של עולם? אַ בשר ודם, אַז ער האָט אַפילו קרח'ס אוצרות, וויל ער באַהאַלטען אויף שפּעטער, פאַר קינדער, פאַרשטעהסט — לדורות...

— אָבער פונדעסטוועגען — ענטפערט דער צווייטער — איז פאָרט אַ גרעסערע מדרגה, אַז מען נעמט אַפילו ביים רבונו של עולם אויך נישט אומזיסט! נאָר שכר!...

— שטעהט דאָך אָבער — שלא על מנת לקבל שכר...

— דאָס איז ווייטער עפּעס אַנדערש...

זיי האָבען זיך פאַרשמועסט, און פאַרגעסען, נאָך וואָס זיי זענען געקומען. זיי האָבען אַלץ נאָך די זעקלעך נישט אויפגע־בונדען. זיצענדיג אין זאַמד, פאַרקנייטשען זיי די שטערענס אין היי־סען וכוח. ביי יעדער שטאַרקער תנועה, צופליהען זיך די ציצית פון די טלתים קטנים, צוקריכען זיך אַרום אין זאַמד.

— נו, איז רעכט — שכר! אָבער עונש? פאַרוואָס נאָך — עונש?

— דער עונש איז טאַקע דערויף, מען זאָל בעסער ווערען, תשובה טון... מפשפש במעשיו זיין...

— גוט... הא תינח, אויף דער וועלט; אָבער אויף יענער וועלט, וואָס פאַר אַ טעם האָט דאָרט דער עונש?

— זאָגט טאַקע דער רבינו תם, אַז דאָרטען איז שוין דער עונש אַן אַנדערער: דאָרט רייניגט מען אָפּ די טומאה, וואָס האָט זיך אַנגעקלעפּט אַן די נשמות... למרק... הייסט עס, וואָרים אַ חטא איז אַ פלעק... וואַשט מען טאַקע... מטהר איז מען...

— יאָ. אָבער...

נאָך עמיץ לאָזט זיך אַראָפּ פון באַרג.

עס איז אַ דאַרע, הויכע אידענע; אַ דיקע שאַל איבער'ן קאָפּ...

א בעזים אין האנט... די אויגען איהרע ברענען, דער אטעם איז היים...

— שקצים! — שרייט זי אין איין כעס, — אין שעהנעם העלען טאג — באדען! א כפרה, זייגער צוועלף — באדען!

— פאר דעם וועל איך צאהלען מלמד־געלט! — שרייט זי און ווארפט איבער'ן קאפ מיט'ן בעזים.

די פילאזאפען אבער זעהען נישט און הערען נישט:

— עס איז דאך פארט א רחמנות אויף דער נשמה... זי האט טאקע געזינדיגט, נאר ווי זאגט די גמרא, וואס רש"י ברענגט: אין אדם חוטא, אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות... נאר א משוגע'נער טוט אן עברה... אויסער א שוגג...

— און אז דער יצר הרע איז א תקיף?

— בין איך דאך ערשט אן אמת'ער אונס!

— טאקע? און דברי הרב ודברי התלמיד... הא? און היינט וואו איז א מומר להכעים?

— זעהסטו, א מומר להכעים, איז טאקע נישט צו פאר־שטעהן! נעם א האק און שפאלט דיר אליין דעם קאפ...

— איך וועל אייךביידע די קעפ שפאלטען, שקצים עכברושים!

— דונערט שוין נאהנט דער אידענעם קול.

— די מאמע! די מאמע! — שרייען די פילאזאפען, כאפען אין די הענט אריין דאס אוועקגעווארפענע אגטון און אנטלויפען צוריק בארג אויף.

די מוטער סאפעט און לויפט נאך מיט'ן בעזים, שרייענדיג אלץ אינאיינעם:

— אין חדר אריין, שקצים!

דער חלום.

יונגערהייט (א צייט פון דריי ביז צוועלף יאהר) בין איך כמעט נישט ארויסגעקומען פון שטוב. איך בין עטליכע מאָל געפעהרליך קראַנק געוועזען און דער דאָקטאָר האָט מיר פאַרווערט דאָס לערנען. בסוד סודות פאַר'ן בייזען דאָקטאָר, וואָס פלעגט פאַר נישט פאָלגען טופען מיט די פּיס און קולות מאכען, האָט מען מיך אין דערהיים קוים אויסגעלערענט דאַווענען. איך פלעג גאַנצע טעג זיצען, זומער — ביים פענסטער, און ווינטער — אין בעט, און אויסהערען די ליעדעלעך, מיט וועלכע מיין קליין ברודערלס ניאַניע פלעגט איהם איינשלעפערען... ערשט צום צוועלפטען יאָהר האָט מען מיך אויף א האַלבען טאָג געשיקט אין חדר אריין, אויך האָט מען דעם רבי'ן שטרענג אנגעזאָגט, ער זאָל מיך נישט מאַטערען און — גאָט באַהיט! — נישט אַנריהרען. —

נאָך עטליכע וואָכען זיין אין חדר, בין איך געוואָרען א מין „כוי": האַלב איד און האַלב גוי... דער ניאַנעס ליעדעלעך און דעם רבי'נס מעשיות האָבען זיך מיר וואונדערליך אויסגעמישט אין מוח. ווי אזוי איך האָב מיר פאָרגעשטעלט די הייליגע זאכען, ווייס איך שוין נישט... פאַרפלאָנטערט זענען זיי געוועזען געווען; נאָר געצייטערט האָב איך פאַר צוויי מלאך־המות'ן. מיט איינעם — א זכר— האָט מיך דער רבי באַקאַנט געמאַכט. ער האָט מיר דערצעהלט, אז „ער" האָט טויזענט אויגען און א שווערד אין דער האַנט! זיין פּנים האָט ער מיר נישט באַשריבען, און דעריבער האָב איך איהם אליין צוגעגעבען דעם רבי'נס בייז, ביינעריג פּנים, זיין שפּיציגע נאָז, שפּיזיגע אויגען און קאַלטאַנאַוואַטע באָרד און פּאות. די שווערד

האָב איך דעם מלאך־המות געלאָזט אין דער רעכטער האַנט, און אין דער לינקער אריין האָב איך איהם אריינגעשטעקט דעם קאַנטשיק מיט די בלייערלעך. וואָס דער רבי פלעגט גאַנץ אָפט אראָפּלאָזען אויף מיינע חברים׳ס אקסעל.

דעם צווייטען, אדער בעסער געזאָגט — די צווייטע מלאך־המות׳טע, האָט מיר פאַרגעשטעלט מיין ברודערס ניאַניע. שטענדיג פלעגט זי זינגען פרומע ליעדעלעך; אַזוינע אויסגעצויגענע, וויינענדיגע, וויינע, אז עס פלעגט מיך אָנכאַפּען ביים הארץ... גאַנץ אָפט פלעגט זי זיך ערגעץ-ארוים׳גנב׳ענען, צוריקקומען מיט א רויטען פּנים, טרערען אין די אויגען און ציטערדיגע הענט; זי וואַקעלט זיך אויף די פיס און זינגט מיט א טרויעריגען, דעמפּיגען קול, ווי פון א גרוב ארויס, א ליעדעל פון מלאך־המות. דאָס איז געווען, ווי געזאָגט, א נקבה; איינגעהילט אין א ווייס ליילעך, פליהט זי ארום אין דער לופט, און אויף וועמען זי וואַרפט ביינאַכט דאָס ליילעך, דעם נעהמט מען מאַרגען תכריכים...

טיילמאָל שאַקעלט זי מיט׳ן ווייסען ליילעך איבער א גאַנץ דאָרף אדער א שטאָדט, — דאַמאָלט ווערט א מגפה. אהנ׳ם ליילעך איז די „נקבה“ אפילו גאַרנישט מאוס; בלויע אויגען, לאַנגע, העל־זיידענע האָר...

דאָס איינענע יאָהר האָט מיך דער טאַטע דאָס ערשטע מאָל מיטגענומען ראש־השנה צום דאַווענען. קומענדיג אין שול אריין, און דערזעהענדיג דעם ווייסען עולם, האָב איך אָנגעהויבען ציטערען. נאָר דער טאַטע, וואָס האָט מיך געפיהרט ביי דער האַנט, האָט דאָס נישט באַמערקט און האָט מיך נאָכגעשלעפּט ביז צו דער מזרח־וואַנט .ער האָט מיך אַנידערגעזעצט לעבען זיך און געגעבען אַן אויפגעמישט מחזור׳ל אין דער האַנט אריין. איך האָב פון ווייסען עולם קיין אויג נישט געקאָנט אָפּרייסען, און דאָס געוויין פון דער ווייבערשער שול האָט מיך דורכגענומען... שפּעטער האָב איך באַמערקט דעם וואַלד מיט ליכט אין ארון, אין דער רעכטער האַנט ביים חזן, און נישט ווייסענדיג פאַרוואָס, האָב איך מיך נאָך מעחר געשראָקען און צוגעדריקט זיך פעסטער צום טאַטען.

— ביסט, נעבעך, מיד פון דער היץ, — האט דער טאטע געזאגט, — לעג דיך אביסעל צו...

איך האב׳ן געפאלגט. איך האב מיך צוגעלעגט אויף דער באנק און אנגעשפארט דעם ברענענדיגען קאפ אויפ׳ן טאטענס שויס. מיט פארמאכטע אויגען בין איך אביסעל רוהיגער געווארען. פון דער ווארעם בין איך באלד איינגעשלאפען, און עס האט זיך מיר נע׳חלום׳ט א וואונדערליכער חלום:

איך בין געלעגען קראנק אין בעט און דער טאטע מיט דער מאמען זענען געשטאנען איבער מיר און האבען געוויינט. די מאמע האט זיך פארשטעלט די אויגען מיט א טיכעל, נאר דער קאפ מיט די פלייצעס האבען שרעקליך געציטערט. דעם טאטען זענען געררונען די טרערען איבער די איינגעפאלענע באקען, פון דארט זענען זיי אראפ אויף דער ברייטער, בלאנדער בארד, און פון דארט — אויף דער ברוסט. אין א ווינקעל זענען געשטאנען צוויי דאקטוירים, וואס האבען מיך נאר וואס באטראכט, און סוד׳ען זיך אצינד אויף לאטייניש, קוקענדיג אויף מיר פון דער זייט. גאט ווייסט — קלער איך מיר — וואס פאר א ביטער־געזאלצען פלעשעלע זיי וועלען מיר אצינד פארשרייבען. נאר אזוי לייכט וועל איך שוין נישט איינגעמען. ווען זיין קאווע־לעפעלעך, ווען מיר די מאמע מוזען געבען איהר יום־טוב׳דיגע ציטער־נארעל צו שפילען, און אויב גאנצע עס־לעפעל — וועל איך נאך וועלען דעם טאטענס זילבערנעם גארטעל מיט׳ן גאלדענעם קאפעל פון פסח׳דיגען סדר...

איך האב געמוזט אין חלום אסך איינגער זיין, אז עס האט זיך מיר אזוינס פארגלוסט.

נאר פלוצלונג האב איך דערזעהן אין די פענסטער, קעגען וועלכע איך בין געלעגען — צוויי געשטאלטען.

אין פענסטער פון דער רעכטער זייט איז געשטאנען די מלאך־המות׳טע אין ווייסען ליילעך, און אין פענסטער פון דער לינקער זייט — דער מלאך־המות מיט טויזענט אויגען און א שווערד אין האנט... זי וויל שוין אויסטון דאס ליילעך, וויל עס ווארפען אויף מיר; ער הויבט שוין אויף די שווערד, — נאר זיי האבען זיך איינס דאס אנדערע דערזעהן, איינס פאר דעם אנדערען זיך דערשראקען אוןביידע זענען פארשוואונדען געווארען...

פאר שרעק האב איך מיך אנגעהויבען צו שטיקען, דאס בלוט איז אין מיר פארקיהלט געווארען, אונטער די נעגעל האט מיך גע־שטאכען, ווי מיט שפילקעס, און די עטליכע האר, וואס זענען מיר געבליבען נאכ'ן טיפוס, האבען זיך אויפגעשטעלט און געריסען זיך פון דער הויט ארויס, גלייך זיי ווילען אנטלויפען פאר שרעק...

מען באמערקט מיין לאגע, עס ווערט א געשריי, די טאטע־מאמע מיט די דאקטוירים לויפען צו מיר צו, פלוצלונג... ווערט מיר פינסטער פאר די אויגען.

צי האט מיר עמיץ די האנט אויף די אויגען ארויפגעלעגט? צי האט מען פאר'ן מלאך המות די לאדען פארמאכט? צי חלש איך? און אפשר בין איך גאר געשטארבען?

קוים האב איך מיך דאס געפרעגט, האט זיך דער חלום פאר־ענדערט.

איך בין שוין טאקע א געשטארבענער... ביידע מלאך־המות'ן פיהרען מיך ערגעץ. — וואלד אויס, וואלד איין, איבער טאל און איבער בערג.

איך האב מורא צו פרעגען, וואו אהין מען פיהרט מיך. זיי זעהען ביידע אזוי שרעקליך אויס, אז איך ציטער א ריהר צו טון מיט די ליפען. אויך וויים איך נישט, צי א טויטער מעג און קאן רעדען...

— מן הסתם אין גן־עדן אריין, — טרייסט איך מיך, — איך בין דאך א גוטער געוועזען און אזוי פיעל געליטען יונגערהייט... איך האב קיינעם קיין גוטס נישט געטאן, ווארים וואס פאר א גוטס קאן טון א קראנק אינגעלע? דאך זומער־צייט, אין שעהנעם וועט־טער, אז מען האט מיך צוגערוקט אויף א פאטעל צום פענסטער, פלעג איך ארויסשיטען די פייגעלער עסען... פיצלעך זעמעל, קריש־קעלעך ברויט, טיילמאל אויך פעדעמלעך פלייש, אויב איך אליין האב גראד געגעסען...

און מען פיהרט מיך טאקע אין דער אייגענער רגע איבער א גרינעם וואלד, וואו די פייגעלער וואוינען. זיי שטעהען גאנצע מחנות אויף די בוימער, און זינגען אלע אין איין כאר:

— אין גן־עדן אריין, אין גן־עדן אריין! דו ביסט א גוטער געווען, דו האסט אונז, ארעמע, שוואכע פייגעלער, עסען גע־געבען!

און טאמער, חלילה, אין גיהנום אריין? פרעגט דאס פאר־קלעמטע הארץ. אין דער רגע פארטוישט זיך די געגענד; דער וואלד ווערט פארשוואונדען, און איך פליה צווישען שנייענע בערג... ארום איז קיין צייכען פון לעבען נישטא. עס פינקעלט אזוי קאלט, עס בלישטשעט אזוי שטאר, אזוי טויט... פלוצלונג באווייזט זיך א סטא־דע שווארצע קראהען מיט פייערדיגע אויגען.

— קרא־קרא־קרא — שרייען די קראהען — אין גיהנום אריין, אין גיהנום אריין! אונז האט ער קיינמאל נישט קיין קרישקעלע געווארפען.

און די קראהען האבען אמת געזאגט. פאר זיי האב איך שטענדיג מורא געהאט. איינמאל האט זיך א קראה צוגעשלאגען, מן־הסתם — פאר הונגער, צום פענסטער, און האט געדראפעט אין די שויבען... אויפ'ן פענסטער־ברעטעל אין שטוב איז געלעגען ברויט... איך בין אפילו קראנק געלעגען, איינער אליין געווען אין שטוב, איך האב דאך געקאנט רופען, מען זאל די ארעמע ראטע־ווען... איך האב מיך אבער פאר דער קראה דערשראקען און באַ־האלטען אונטער דער קאלדרע... נאכ'ן ווינטער, אז דער שניי איז אפגעגאנגען, האט מען הינטער'ן פענסטער א טויטע קראה געפו־נען...

פלוצלונג הייבען מיר זיך אן אראפצולאזען. די לאנדשאפט האט זיך ווייטער געענדערט, מיר פליהען איבער אומגעהויערע פעל־זען, וואס שטעהען קאפ אויף קאפ און באוואכען עפעס א וואסער. צי איז דאס דער ים הקדוש, צי דער סמבטיון, אדער אן אנדער וואסער — ווייס איך נישט. מיר האבען עטליכע רעדער געמאכט איבער די פעלזען, און ענדליך זיך אראפגעלאזט צו א הייל. מיינע באגלייטער האבען מיך אריינגעלאזט, געהייסען זיך אנידערזעצען ביי דער וואנט, און זיי האבען זיך אנידערגעזעצט הינטען ביים

ארייננאנג; די מלאך־המות'טע פון איין זייט, דער מלאך־המות פון דער צווייטער. אין דער הייל איז פינסטער, נאר אויף דער קאלטער, גליטשיגער ערד טאנצען ארום עטליכע ליכטיגע קיילעכ־לעך, כמעט די אייגענע, וואס איך האב ערב ראש־השנה ביי אונז אין קעלער געזעהן, ווען דער משרת האט מיך מיטגענומען, אויס־קלייבען א גוטע פלאש וויין אויף קידוש...

די ליכטיגע קיילעכלעך האבען מיך פלוצלונג דערמאנט אז דערהיים... איך האב אנגעהויבען קלערען, וואס דארטען טוט זיך. צי דער טאטע האט מיך שוין פארגעסען, צי די מאמע דערמאנט מיך כאטש אמאל, צי קומען זיי כאטש אמאל אויף מיין קבר?... און ווער זיצט אויף מיין בענקעל ביים טיש? און ווער קריגט די לע־בערלעך פון די פיש?

עס האט מיך אנגענומען א ביטער געוויין, נישט איינצוהאל־טען, און איך ווארף א בליק מיט שרעק אויף מיינע שומרים... רבונו של עולם! וואס איז דאס אזוינס?

פון דער מלאך־המות'טע האט זיך אראפגערוקט דאס ווייסע ליילעך... וואס פאר א זיידענע האר! וואס פאר א בלויע אויגען! א רויט־פארטרונקען פנים מיט א האלב־גאלען קאפ... און דער קאפ וואקעלט זיך און די נאז (כאטש נישט קיין לאנגע) שלאגט זיך אלע מאל אן אן דער פלאש, וואס זי האלט איןביידע ציטערדיגע הענט... איך קוק מיך בעסער צו, — דאס איז ז י! ז י, מיין ברו־דערס ניאניע!...

איך ווארף אן אויג אויפ'ן צווייטען, — וואס פאר א מוי־זענט אויגען? וואס פאר א שווערד? עס זיצט מיין רבי, רויכערט א לאנגע ליולקע־ציבעק, האלט־צו איין אויג און וויל פארמאכען דאס צווייטע...

צי חלומ'ט זיך מיר?

פלוצלונג עפענט די מלאך־המות'טע איין אויג און פרעגט:

— א צא, פשיא יוכא, פאוויע רבי'ציו, יאק טשיע מו זעמ־נאו זאבאמשי?

דער מלמד ענטפערט נישט, א שמייכעל ווייזט זיך אויף זיין פנים, אוןביידע שלאפען איין...

זיי שנארכען. און איך באנוץ די געלעגענהייט און אנטלויף...

איך לויף איבער טאל און בערג, וואלד אויס, וואלד איין, און קום ענדליך אין א שטאדט אריין... איך קוק מיך אום — עס איז מיין שטאדט! נאר עס איז שטיל, גלייך דאס גאנצע שטעדטעל וואלט אויסגעשטארבען; די גאסען — לעדיג, טיר און טויער און לאדען פארמאכט, די געוועלבער פארהאמערט... וואס איז דאס אזוינס געשעהען? איך וויל לויפען אויף „אונזער" גאס. אויפ'ן וועג טרעף איך עטליכע ווייבער, וואס לויפען דורך אין ווייסע ספאדניצעס, מיט העל־בלויע בלומען אויף די קעפ און פארוויינטע פנים'ער... איך שטוים מיך, אז עס איז ראש־השנה. דער עולם איז אין שול, און די ווייבער לויפען פון קריאת התורה, אנזויגען די קינדער אדער מבקר חולה זיין די קראנקע...

מיין מאמע פלעגט אויך אלע יאהר אזוי טון, און איך לויף גלייך אין שול אריין.

אין דער ווייבערשער שול אריין האב איך מורא צו געהן, די מאמע דארף נישט מעהר, נאר איהר טויטען זוהן צו דערזעהן! אזוי חלש'ט זי איך יעדעס מאל, קוים צו דערמינטערן. איך געה אין שול אריין צום טאטען.

איך בין אין שול, און קיינער זעהט מיך נישט... דורכגעהענדיג, ריהר איך מיך אלע מאל אז איז אן אנדערען; קיינער פיהלט מיך נישט. איך האב דאך קיין צייט נישט זיך אויף דעם אלעם אומצוקוקען. איך לויף גלייך צו צו דער מזרח־וואנט און שטעל זיך קעגענאיבער דעם טאטען...

ער זעהט מיך אויך נישט! איך רוק איהם אפ דאס מחזור'ל, ער קוקט זיך אום, מיט א פארוואונדערט און אביסעל דערשראקען פנים, רוקט עס צוריק און זאגט ווייטער נאך דעם בעל־קורא...

איך זעץ מיך לעבען איהם אנידער, ער פיהלט נישט... ער פיהלט מיך נישט, כאטש איך שפאר מיך אנ'ם אן, שטעל מיך אויף אופ'ן בענקעל און קוש איהם אין מויל אריין, כאטש איך נעם איהם ארום און דריק מיך צו איהם צו, — ער זעהט מיך נישט, ער פיהלט מיך נישט... איך בין געשטארבען פאר דער וועלט... פאר'ן טאטען אפילו...

און עס כאַפּט מיך אָן אַ שרעקליך געוויין, און איך ציה מיך
אוים אויף דער וואַנט, און שפּאַר אָן דעם קאָפּ מיט'ן פּנים אַראָפּ
אויפ'ן טאַטענס שוים, און הויב אָן אַזוי צו שלוכצען, ביז —
דער טאַטע וועקט מיך אויף און פיהרט מיך אַ קראַנקען אהיים.

די לעזערין.

פרייטאג צונאכט.

אינ׳ם שטיבעל איז שרעקליך שטיל, אין ד׳ אמות שלאפען זיבען נפשות.

דער אלטער וואסער־טרעגער האט נישט געהאט: נישט קיין פלייש, נישט קיין פיש, נישט קיין בראנפען, נישט קיין חלה. ער האט קידוש געמאכט איבער ברויט. עס איז קוים אויף צוויי גראַ־שענדינע בענש־ליכט געבליבען. ער האט אפילו קיין פריש העמד נישט באקומען.

אן עונג שבת איז געבליבען: אויסשלאפען זיך פאר א גאנצע וואך.

דעם זעלבען עונג שבת האט דאס ווייב אויך... א גאנצע וואך לויפט זי ארום אין די דערפלעך, קויפט אויף אייער, חזיר־האר, שמאטעס. די וואך איז זי געלאפען אהן געלט, זי האט אומזיסט גע־בעטען קרעדיט, און איז אהיים געקומען פרייטאג פארנאכט אהן סחורה, א נע׳הרג׳עטע, א פאר׳חלש׳טע... קוים האט זי אפגעבענשט ליכט, איז זי אויך אנידערגעפאלען און איז איינגעשלאפען...

געוועהנליך שלאפט דער וואסער־טרעגער מיט דריי—און זי מיט צוויי קינדער צוזאמען. היינט זענען זיי ביידע צו פריה אנט־שלאפען געווארען, די קינדער האבען זיי נישט געוואלט וועקען, און זיי ליגען צולעגט און כראפען אויף דער גאלער ערד.

פון די בענש־ליכט צאנקט נאך איינס, און פון די שטוב־נפשות איז נאך איינע וואך.

די עלטסטע טאכטער.

די צופלאסענע האר זענען רויט. דאס פנים — געל: גענעהרט פון קארטאפעל נישט צו דער זאט. אין די אויגען דאך ברענט; די

איינגעפאלענע ברוסט הויבט זיך און פאלט, די דארע חענט צי־טערען...

זי לעזט ביים צאנקענדיגען ליכט שמר'ס א ראמאן. די ליפען ציטערען פאר אומגעדולד.

זי איז צ:רודערט. זי שרעקט זיך: טאמער געהט איהר אויס דאס ליכטעל, און זי וועט נישט געוואר ווערען דעם סוף פון פי־פערנאטער!

דער עפּעל.

(אַ מאָנאָלאָג פון אַ באַנקיער.)

די אַלטע פעלקער פלעגען זיך פאַרשטעלען וואונדערליך צו־זאַמענגעזעצטע ברואים. האַלב מענש האַלב פיש, אַ פערד — מיט פליגעל פון אַן אַדלער, אַ קעלבעריגען קאָפּ מיט אַ שלאַנגען־עק... צי ווערט היינט אַנדערש געפּאַרט?

צום ביישפּיל, איך און מיין ווייב פילאָמענע!

איך בין בריק־באַג עט קאָמפּ. און זי — פּי־לאָ־מע־נע! דער נאָמען אַליין איז גענוג!

מיט אַ וואָרט, מיט אַ מאַך מיט דער האַנט, מיט איין שטרייך מיט דער פעדער, טראַג איך איבער טויזענטער קאַרץ ווייצען, טויזענטער צענטער מעטאַלען, טויזענטער וואַגאָנען קוילען פון איין עק וועלט אין דער צווייטער! איך זיץ דאָ און מיין נעץ איז פאַר־שפּרייט אויף בערלין, פּאַריז און לאָנדאָן, אין ניו־יאָרק אַפילו קלינגט מיין נאָמען! אַז איך גיב אַ טופּ מיט'ן פוס, ציטערט די בערזע, פאַלען באַנקיערס, ווי פוילע עפּעל! דאָס בין א י ך, און זי קושט בלומען און וויינט פאַר דער לבנה!

אמת, אַ פּאָר?

און ווער האָט אונז געפּאָרט? אַ בערלינער פּראָפעסאָר האָט מיר געזאָגט, אַז יעדער מענש באַזונדער אַנטוויקעלט זיך פּונקט אַזוי, ווי די גאַנצע מענשען־וועלט. דאַמאָלט האָב איך געלאַכט: פון וואַנעט ווייסט דער פּראָפעסאָר, ווי אַזוי די מענשען־וועלט האָט זיך אַנטוויקעלט? היינט זעה איך — עס איז אמת... מיט פּופּצעהן יאָהר צוריק בין איך באמת אַ ווילדער מענש געוועזען... איהר וועט גלויבען? איך האָב אַפילו פּאַעטיזירט... אייגענט־

ליך האָב איך אַרויסגעשלעפּט אַביסעל פון דאַנען, אַביסעל פון דאָרט, נאָר פּאַעטיזירט האָב איך... אויגען, ווי שטערען, ווי בלימ־לעך, ליפּען, ווי קאַרמעלקעס און נאָך אַזוינע נאַרישקייטען... איך האָב אַפילו איבער׳ן בעט מיר אויפגעהאָנגען אַ פּיסטאָלעט, וואָרום טאָמער זאָגט זי „ניין“? נו, ווי אַזוי לעבט מען, ווי אַזוי ווייזט מען זיך אויף דער גאַס?

און היינט? זעה איך אַ קניפּעל צוויאָרענע נערוועז, קעלבערנע גרויסע אויגען... מיט דער צייט איז נאָך צוגעקומען אַביסעל רויטס און ווייס און אַביסעל גאָלד אין די ציין אַריין — און דאָס אַלץ צוזאַמען איז פּ י ל אָ מ ע נ ע!

איך האָב דאָך ביי איהר קיין קאָפּיקע נישט גענומען!...

אַ חלום, נאָר אַ ט י י ע ר ע ר חלום איז עס געוועזען!

פּי! פּי!

נאָר „טייערער“ איז וואַנצען! בריק־באַג עט קאַמפּ. קאָן זיך אַזוינס ערלויבען. און ווען באמת „אַ י י ב י ג ע ליעבע“, וואָלט עס גאָר קיין שלעכט געשעפט נישט געוועזען! פּילאָמענע אַליין אַרט מיך נישט. איך געה מיר מיין וועג — פּאַרדאָן — איך פאָהר מיר אויף גומי־רעדער מיט ווייסע אַראַבער מ י י ן וועג. און זי בלאָזט זי קעגען דער לבנה איהר וועגס! דאַרף מען, מאַכט זי דעם האַנער איז סאַלאָן, ווי אַן אמת־געבוירענע גרעפין... ביי־נאַכט, ביי עלעקטרישער באַלייכטונג און נאָך שאַמפּאַניער, געפי־נען זי טייל נאָך היינט פּיקאַנט און נישט איינעם קומט די סלינע אין מויל אַריין!

נאָר — וואָס וועט אַרויס פון טראַנספּאַלגער, פון י ו נ ג ע ן בריק־באַג עט קאַמפּ?

וואָס פאַר אַ בריאה וועט אַרויס פון אַלטען בריק־באַג עט קאַמפּ. מיט דער אייביג יונגער פּילאָמענע?

הו! אַ קעלט געהט מיר דורך די ביינער, אַז איך דערמאָן מיך, ווען איך לאָז איבער דאָס הויז! נישט איינמאָל חלום׳ט

זיך מיר, אז אלץ פאלט צוזאמען, אלץ, אלץ, און איך כאפ מיך אויף באדעקט מיט'ן קאלטען שוויים!

נעכטען האב איך איהם א נאוואליע געבראכט, א שעהנעם עפעל.

— אך, ווי שעהן איז דער עפעל! — צאפּעלט ער.

איך דערצעהל איהם, אז ער איז געבראכט פון איטאליען און קאסט דרייסיג קאפּיקעס.

ער הערט מיך נישט, און רופט די מוטער און ווייזט איהר „ווי שעהן, ווי פּראכטפול שעהן דער עפּעל איז". הונדערטער ווערטער האט ער געהאט פאר'ן שעהנעם עפעל, און די אויגען האבען איהם געגלאנצט, געפלאקערט!

— ווירקליך שעהן, — מאכט פילאמענע מיט איהר זיסער שטימע.

— א, עס! — זאג איך.

— ניין! — מאכט ער — ניין!

דער עפעל איז צו שעהן, דער עפעל, זאגט ער, לעבט. עס וועט איהם וועה טאן, אז ער וועט אריינבייסען!

— נאר, — ווער איך בייז, — דער עפעל לעבט נישט, עס וועט איהם נישט וועה טון.

— ניין, ער לעבט! ער האט אליין געזעהן, ווי עפעל וויינען, אז מען בייסט זיי, אדער אז מען שניידט זיי מיט א מעסער! דעם עפעל וועט ער עס נישט טון!

— נאר, עס! ווער איך בייזער.

— ניין, ניין, ניין!

ער וועט דעם עפעל קיינמאל נישט בייסען! אייביג, אייביג וועט ער איהם האלטען ביי זיך (ער האט איהם צום הארץ צוגעדריקט). ער האט דעם עפעל ליעב באקומען! אייביגע ליעבע!

— נאר, אז דו וועסט איהם צו דער צייט נישט אויפעסען, וועט ער פארפוילט ווערען!

די ווערטער האבען איהם שווער געטראפען! ער האט א ציטער געטאן, איז בלאס געווארען און מיט טרערען אין די אויגען

צוגעלאָפען צו דער מוטער, באַהאַלטען דאָס בלאַסע גע‍זיכט אין איהר שויס.

— אמת, — שטאַמעלט ער, וויינענדיג, — אמת... דער עפּעל לעבט שוין נישט... מען האָט איהם אָפּגעשניטען פון בוים...

און זי האָט אויך טרערען אין די אויגען... זי גלעט איהם די האָר און די האַנט ציטערט איהר...

— גאָט, טראַכט איך, זאָל איך אַ סקאַנדאַל מאַכען ?!

— נאַר, — שריי איך אין איין כעס; מען זאָל דעם עפּעל נישט אָפּרייסען, וואָלט ער אַליין אַראָפּגעפאַלען!

און ער האָט זיך ערשט צואווײנט אויף אַ קול!

וויים איך, וואָס זי טוט מיט א י ה ם ? וואָס זי זאָגט איהם? וואָס זי רעדט איהם איין? וויל איך איהם אוועקשיקען — חלש'ט זי!

גאָט, גאָט, וואָס וועט אַרויס פון איהם!

פילאָמענע האָט מיר אָפּגעשטאַט אַ וויזיט אין קאַבינעט. וואָס איך האָב פון איהר געמאַכט, זאָגט זי, איז שוין פאַר־פאַלען. זי וויל, איך זאָל ווענינגסטענס אויפ'ן קינד רחמנות האָבען!

געפעלט אייך דער פּלאַן ?!

מיר האָבען זיך צורעדט...

— האָסט חרטה ? — פרעג איך זי.

— וואָס העלפט חרטה ? — ענטפערט זי טרויעריג און פאַר־חלש'ט, — האָסט דאָך אַליין געזאָגט, אז דער עפּעל מוז שטאַר־בען, מוז אָפּגעריסען ווערען פון בוים...

— דאָך וואָלסט דו געוואָלט אַנדערע הענט —

זי האָט נישט געענטפערט, איז אַרויסגעשוואומען פון שטוב און איבערגעלאָזט עפּעס אַ מאַטען זיס־זויערען ריח...

נאַר וואָס וועט זיין פון א י ה ם ? פון טראָנ־פּאַלגער? פון יונגען בריק־באַג עט קאַמפּ?

דאָס זיבעטע בענש-ליכטעל.

דער דרייצעהן־יעהריגער שטערן קנייטשט זיך איין פאר צער. דאָס יונגע, קינדישע פּנים איז בלאַס פאר שרעק, פון די אומשולדיגע אויגען פאַלט א טרער נאָך א טרער. נאָך פאַר אַכט־טאָגען פרייטאָג איז איהר אַזוי וואויל, איז איהר אַזוי לוסטיג געוועזען! עס איז געוועזן דער קורצער פרייטאָג. די באָבע האָט זי געוועקט אַביסעל פריהער. א גאַנצען טאָג איז זי פאַרנומען מיט שבת מאַכען. פאַרנאַכט האָט זי זיך, זינגענדיג און טאַנצענדיג אָפּגעוואַשען, איבערגעפלאָכטען די לאַנגע צעפּ, איבערגעטאָן זיך און געגאַנגען מיט דער באָבען אין שול אריין. די באָבע צינדט זיך איהרע ליכט און זי — איהרע...

דאָס ערשטע ליכטעל — די באָבע זאָל געזונט זיין. דאָס צווייטע—דער טאַטעשי זאָל געזונט זיין, האָבען אסך „דיעלעס“ און פאַרדינען אסך געלט, ער זאָל נישט אלע מאָל געבען א זיפץ, אז די צייטען זענען שלעכט; דאָס דריטע — די מאַמעשי זאָל געזונט און שטאַרק זיין, דערנאָך — פאַר שוועסטערלעך און ברידערלעך, יעדען א ליכטעל... עס דויערט ביז דער עולם הויבט אָן צוזאַמען צו קומען צום דאַווענען...

ווי ליעב האָט זי די שול, און ווי ליעב דאָס ליכט־בענשען!

זי איז שוין צוויי יאָהר ביי דער באָבען... זי בענקט נישט אהיים... דאָרט איז נישט דער מנהג פון ליכט־בענשען... זי וואָלט נישט איין מאָל גערן זעהן די מאַמעשי, ארומכאַפּען דעם טאַטען ביים האַלז און שפּילען זיך מיט זיין שוואַרצזיידענער באָרד, אביסעל ארומלויפען און טאַנצען מיט די אינגערע קינדער... מען טאָר נישט די אַלטע באָבע אליין לאָזען... זי איז שטענדיג אַזוי גוט, זי האָט זי אויסגעלערנט ליכט־בענשען... זי האָט זי אַזוי ליעב, —

דאס ליכט־בענשען אויך... זי בענקט א גאנצע וואך, זי צעהלט די טעג... נאר היינט איז עפעס אן אומגליקליכער פרייטאג.

אין דערפריה איז געוועזען ווי אלע מאל... זי האט שבת גע־מאכט... די באבע האט אויף איהר געקוקט און געקוואלען... זיי האבען זיך שויןביידע אנגעטאן, די באבע האט שוין גענומען דעם שטעקען אין האנט אריין...

„האט דער שווארץ־יאהר אנגעטראגען דעם בריף־טרעגער..." די באבע האט איבערגעלייענט דעם בריף, געווארפען זיך צוריק אויפ'ן בעט און ליגט שוין אזוי צוויי שעה מיט'ן פנים צו דער וואנט...

זי איז שווארץ ווי קויל... די אויגען פארמאכט, אין דער האנט האלט זי נאך דעם בריף... פון מויל יאגט זיך איהר א שוים...

זי לאזט צו זיך נישט צו, לאזט נישט עמיצען רופען, שטופט זי אוועק פון בעט. קוים וויל זי די טיר עפענען, דערהערט זי און שרייט:

— ניין!

זי שטעהט ביים בעט און קלערט, עס צאפעלט איהר דאס הארץ; גאט ווייסט, וואס מען האט דער באבען געשריבען פון דערהיים... אפשר... אפשר... און זי קאן זיך גארנישט איינשטעלען איבערצוקלערען, וואס עס האט געקאנט פארפאלען.

זי פאלט אנידער אויף די קני, כאפט אן קראמפפהאפט די באבען ביי דער האנט...

— באבעשי! באבעשי! וואס איז אזוינס געשעהען?... רעד אווארט מיט מיר, זאג מיר עפעס, וואס איז געשעהען?... באבע, איך וועל שטארבען פאר שרעק!

די ווערטער האבען זיך איהר אויסגעריסען, נישט ווילענדיג, פון הארץ.

די באבע האט זיך צו איהר איבערגעדרעהט, געריהרט מיט די ליפען, געעפענט די אויגען... און קוים האט זי זי דערזעהן — גע־ענטפערט הארט:

— שטארב!

זי האט זיך איבערגעדרעהט צוריק צו דער וואנט.

— ער אוים'ן אויג, — זאגט זי, — שטארב, באשע, שטארב!

באשע איז שטיל געבליבען. עס איז איהר ראפטום פינסטער געווארען. זי האט אויפגעהערט צו קלערען און צו פיהלען.

עס האט אזוי געדויערט אן אנדערטהאלבען שעה.

זי דערהערט דער באבעס קול:

— שטעה אויף!

באשע איז אויפגעשפרונגען.

די באבע האט זיך אליין אויפגעהויבען, צוריק גענומען דעם שטעקען, וואס זי האט פריהער אוועקגעווארפען.

— וויפיעל האסט דו ליכט? — פרעגט זי הארט.

— אכט, ווי תמיד! — ענטפערט באשע ציטערענד —

— איינס לאז איבער!

באשע ריהרט זיך נישט.

— איינס לעג אוועק! — שרייט די באבע נאך הארטער.

באשע ציטערט, נאר ריהרט זיך נישט.

די אלטע איז אליין צוגעגאנגען צום טיש, אויפגעוויקעלט דאס פעקעלע ליכט, איינס ארויסגעלעגט, די רעשט פארבונדען און אריינגעשטופט באשע'ן אין דער האנט אריין.

— קום!

באשע איז איהר נאכגעגאנגען אויטאמאטיש; ביידע האבען פארגעסען צו פארשליסען די טיר.

באשע געדענקט נישט, ווי אזוי זי איז צוגעקומען צום עמוד מיט די ליכט.

— צינד איינציגוויים, פאר וועמען איך וועל דיר הייסען! זאג מיר נאך!

— זאג! די מאמע זאל געזונט זיין און לעבען!

באשע ציטערט ווי אין א פיבער; דאס ערשטע ליכטעל איז שטענדיג דעם טאטענס.

— זאג! — שרייט די באבע.

באשע זאגט נאך.

— דאס צווייטע: חיים'ל זאל זיין א פרומער איד...

באשע ציטערט נאך מעהר, זי הערט נישט דעם טאטענס נאמען. די פיסלעך שאקלען זיך אונטער איהר, דאס הערצעל צאפעלט, די שלייפען שלאגען, די אויגען ברענען... די באבע איז אהן רחמנות, זי שרייט אלע מאל העכער: זאג! זאג! זאג!

— פּאַרוואָס געהט נאָך נישט דעם טאַטענס ליכטעל ?
— אָט צינדט זי שוין דאָס לעצטע

— זאָג: שרה זאָל געזונט זיין ! — שרייט די באָבע.
ניין ! זי וועט עס נישט זאָגן. וואו איז דער טאַטע ? ניין !
זי קאָן עס נישט, אַלץ אין איהר אמפּערט זיך געגען דער שלעכ־
טער באָבען... ניין ! און ניין !

— זאָג ! זאָג ! — שרייט די באָבע, נאָך העכער, נאָך האַרטער.
באַשע וויל אָבער נישט פאָלגען. דאָס לעצטע ליכטעל מוז
שוין זיין דעם טאַטענס — זי הויבט אָן:

— דער טאַטעשי —

— שטיל ! — שרייט שרעקליך די באָבע. — שטיל ! שטיל !
דיין טאַטע איז שוין קיין איד נישט ! ער איז שוין אַ „פּריסאַזשני“...

ס'הערצעל צאפּעלט.

פריילין מאריע איז געוועזען האלב ראמאנטיש, האלב פּראקטיש און אינגאנצען א גאנץ שעהן מיידעל; אביסעל פיאנע, אביסעל פראנצויזיש; געשמאקפול געקליידט, אן אויפגעריסען נעזעל, און אויגען, וואס זענען אמאל העל און אמאל טונקעל־בלוי געוועזען.

איינמאל האט זיך איהר גע'חלום'ט א זעלטענער חלום.

זי האט געזעהן פון הימעל אראפּהענגען א וואגשאל. זי האט זיך געוואקעלט אהין און אהער, נישט געפינענדיג קיין גלייכגעוויכט —

און וואס איז געלעגען אין די שאלען?

צוויי מלאכים האבען אויף זיי געשיט און געשיט...

אין איין זייט א שווארצער מלאך (אין צילינדער און פּראק) האט געשיט פּערעל, בריליאנטען און גאלד.

אין דער צווייטער זייט, א ווייסער פארקלערטער מלאך — טרערען, זיפצען און ליעדער...

אויפ'ן צינגעל אין דער הויך איז געוועזען אויפגעשטאכען איהר אייגען הערצעל... זי האט עס באלד דערקאנט...

און עס האט געצאפּעלט און געווארפען זיך איהר הערצעל און אלע מאל זיך צוגעבויגען צו אן אנדער וואגשאל...

„וואס ווילסטו הערען?

געלדער קלינגען,

ליעדער זינגען, —

ווילסט דו פּערעל אדער טרערען?"

אזוי זינגען די מלאכים און דאס הערצעל צאפּעלט און ווייסט נישט, וואס צו קלייבען. —

ראפּטום איז זי געפאלען אויף א שכל (אונזערע דאמען האבען אין חלום אויך שכל!) זי איז ארויפגעשפּרונגען רייטענדיג אויף דער וואנשאל מיט די פּערעל, בריליאנטען און גאלד, און, נישט אראפּצופאלען, האט זי זיך, תוך כדי דבור, מיט'ן קאפּ געווארפען אויף דער צווייטער וואנשאל...

דאס ג ע ז ע ס איז געוועזען אויף גאלד, זילבער און בריל־יאנטען, דער ק א פּ — אויף טרערען, זיפצען און ליעדער; נאר דאס הארץ האט א י י ב י ג, א י י ב י ג געצאפּעלט אין דערמיט...

די ווילדע בריאה.

דאס ערשטע מאל אטעמט זי אפ פריי; דאס ערשטע מאל לאזט מען זי ארויס אין גאס אריין... און זי טאנצט ארום אין שניי! וואס זומער איז געווען, געדענקט זי נישט. אונטער'ן קור־צען שטערן, מיט דער גרינליכבער הויט באדעקט, איז דא ווייניג פלאץ אויף א גוטען זכרון. די ליכטיגסטע איינדריקע ווערען באלד טונקעל און פארלאשען. זי אליין ווייס אפילו נישט, ווי אלט זי איז. און קוקענדיג אויף איהר, איז אוממעגליך איהרע יאהרען צו שאצען. זי זעהט אויס דיק — דאס איז אבער נאר דאס בייכעל אויפגעלאפען. — די ברוסט איז איינגעפאלען, דאס קעפעל קליין, די הויט אויף'ן פנים קנייטשט זיך, נאר זי איז אינגאנצען צו דין און קליין, מען זאל זי רעכענען עלטער ווי ניין—צעהן יאהר. דאס אויסזעהן טוישט זיך ביי איהר אלע מינוט: נאך א קינדיש־ליב־טיגען שמייכעל, לעגט זיך אויף'ן אלטען פנים אן איינגעשפאנטער קנייטש; טיילמאל פארקרימען זיך איהר די ליפען און די אויגען ברענען אומהיימליך אונטער צוזאמענגעצויגענע, כאטש ווייניג באוואקסענע ברעמען. איהרע געראנקען בינדען זיך נישט איינער אן צווייטען, נאר ווארפען זיך דורך און טוישען זיך אהן א שום צוזאמענהאנג...

און זי איז נישט אזוי געבוירען... די באבע, וואס האט זי אפ־גענומען, האט געזאגט: „א שעהן קינד!" די ערשטע פאר יאהר האט זי גוט געוואקסען. זי האט פריהער די ברוסט, דערנאך די מו־טער, דערנאך דעם פאטער און שפעטער אלץ אין שטוב דערקענט; די שווארצע אויגעלעך זענען איהר אלע טאג העלער און ריהרעוו־דיגער געווארען. נאר דאס האט ניקשט לאנג געדויערט. אין א צייט ארום הויבט זי אן געהן צוריק... דער שכל'דיגער פונק וועקט זיך

איהר אין די אויגען אלע מאל זעלטענער... ווייניגער געדענקט זי די זאך. דער פאטער איז שוין אוועק א יאהר פינף, דאך געדענקט זי גאנץ גוט, ווי ער פלעגט זי האלטען אויף דער שויס און קושען און די מוטער האט זי איהם אויסגעריסען פון דער האנט, ער זאל איהר נישט אויסקושען די נשמה. טיילמאל געדענקט זי, איז זי ביי דער מוטער געזעסען און דער פאטער איז געשטאנען ביי דער מוטער הינטער די פלייצעס און האט זיך באוויזען אלעמאל אין אן אנדער זייט: קוקו! קוקו! — די שטוב, די פנים'ער זענען אזוי ליכטיג און ווארעם געווען...

דערנאך האט דאס אבער אויפגעהערט. עס איז עפעס געווארען שטיל און טרויעריג און טונקעל. די שטוב איז עפעס לעדיג געווארען, דער פאטער פלעגט אסך מאל שרייען, די מוטער וויינען; טיילמאל האט מען אזוי הויך געשריען, אז זי פלעגט אנטלויפען אין א ווינקעלע און באהאלטען זיך פאר שרעק. אין א צייט ארום האט מען זי אנגעהויבען שלאגען, דערביי אלעמאל ווייניגער צו געבען עסען... דערנאך איז דער פאטער געשטאנען אין שטוב פארפינסטערט מיט אראפגעלאזטע אויגען, די מוטער האט באהאלטען דאס פנים אין די הענט און האט זיך געווארפען מיט'ן גאנצען קערפער... דער פאטער האט שטיל געזאגט: „איך וועל שיקען געלד!" און האט זיך איבערגעדרעהט און ארויסגעגאנגען... ער איז באלד נאך אמאל אריינגעקומען, נאר זי האט איהם שוין קוים דערקענט, אזוי בלאס, אזוי איינגעבויגען איז ער געווען... ער האט געקוקט א פאר מינוט אויף ביידען און איז נאך אמאל שוין אויף שטענדיג ארויס פון שטוב...

פון דאמאלט אן, איז די צייט פאר איהר א שטיק וועגס אין א פינסטערער נאכט, א מין שלעפען זיך אין א וויסטעניש. אהן א בוימעל, אהן א בלימעל... הונגער און קעלט אדער א הייסע קארטאפעל און קוים דערווארעמט זיך אין בעט...

נאר אצינדערט שמייכעלט זי... דאס ערשטע מאל (דאכט זיך איהר), האט מען זי ארויסגעלאזט פון דער תפיסה.

א גאנץ ווינטער האט זי די מוטער נישט ארויסגעלאזט פון שטוב. ווען זי האט זיך אויפגעכאפט, איז די שטוב געווען לעדיג. די שויבען פארקאוועט, די טיר פארשלאסען, נאר ביים בעט, אויף א שטיקעל לייווענט איז געווען גרייט פאר איהר עפעס צו

עסען: א שטיקעל ברויט, טײלמאל א בײגעל, א נעכטיג געבראַ־טענע קאַרטאָפעל... דאָס אַלץ איז געװעזען קאַלט און זי פלעגט עס צו דערװאַרעמען אין בעט און דערנאָך עסען... אַזױ פלעגט זי אַפּלינען א גאַנצען טאָג. בײנאַכט ערשט איז געקומען די מוטער, געמאַכט אביסעל פײער און אָפּגעקאָכט אדער געבראָטען פרישע קאַרטאָפּלעס. טײלמאָל פלעגט די מוטער אהײם קומען גאָר שפּעט. װאַרטענדיג אױף איהר, פלעגט זי טײלמאָל װאַרפען זיך און שרײען פאַר הונגער, אַרױסשפּרינגען פון בעט און באַרװעס אַרומלױפען אין שטוב און רײסען זיך די האָר, נאָר פאַר דאָס פלעגט איהר דאַ־מאָלט די מוטער ברענגען עפּעס גוטע, זיסע אדער פעטע זאַכען. אַם בעסטען איז געװעזען בײנאַכט. די מוטער האָט זיך צו איהר געלעגט, פריהער איז געװאָרען שרעקליך קאַלט, נאָר עס איז אַלע־מאָל װאַרעמער געװאָרען און זי פלעגט זיך צודריקען צו דער מוטער אַלץ פעסטער און פעסטער. מיט דער צײט האָט זי זיך צוגעװעהנט צו שלאָפען בײטאָג און צו װאַכען בײנאַכט. אין אנהױב נאַכט איז נישט גוט געװעזען; פאַר'ן אײנשלאָפען האָט די מאַמע שטאַרק גע־װײנט, נאָר דערנאָך איז געװאָרען װאַרעם און שטיל און זי איז געלעגען און געלעקט די פינגער און געקוקט אין פענסטער אַרײן... אױפ'ן פענסטער זעהט זי אַלערלײ בױמער. דורך זײ רײסט זיך אָפּט אַרײן א ליכטיגער שטראַל און איהר דאַכט זיך, אַז דער פאָטער שטעהט אונטער'ן פענסטער און שמײכעלט.

טײלמאָל איז זי בײז געװאָרען אױף דער מוטער, װאָס לױפט אַרום א גאַנצען טאָג אין גאַס און האַלט זי אין תפיסה; דאַמאָלט האָט זי נישט געװאָלט עסען, נישט אַרײנגעלאָזט די מוטער אין בעט און טײלמאָל געװאָלט זי נאָך דראַפּען און בײסען... נאָר איהר אײגענער הונגער און די מוטערס טרערען האָבען זי איבערגע־דבר'ט... זי עסט, װאָס די מוטער האָט איהר געבראַכט און פרעגט נאָך אַלץ אין כעס: — װאָס לױפסטו — הא? (זי רעדט שלעכט און שװער). אומזיסט װיל איהר די מוטער געבען צו פאַרשטעהן, אַז דאָס לױפען איז נישט פאַר נחת, אַז זי לױפט אַרום צו „פאַר־דינען“, עס זאָל זײן װאָס צו עסען. די קלײנע פאַרשטעהט נישט, װאָס מען מײנט „פאַרדינען“, נאָר זי האַלט זיך נישט לאַנג בײ אײן זאַך און פאַרגעסט אַז אַלץ. טײלמאָל װעקט זי דאָך אױף די מוטער אינמיטען דער נאַכט: „װאָס פאַרדינען?“ עס גערױערט

לאנג, איידער די מוטער רייסט אויף די אויגען, דערנאך בעט זי זיך ערשט: טאכטער, לאז מיר שלאפען. נאר אפזאגען טאר מען איהר נישט, זי איז איינגעשפארט און וועט באלד אנהויבען צו בריקען. די מוטער מוז איהר דערצעהלען, אז זי געהט ארום פון הויז צו הויז, און זוכט, אויב עס איז נישטא עפעס אן ארבייט: פאמיעס ארויסצוגיסען, ביי דער קיך העלפען, א גאנג געהן... זי הערט נישט אויס איינגאנצען און האקט פלוצלונג איבער מיט א נייער שאלה:

— קרעפלעך — אדער האניג בעסער? די מוטער האט זיך שרעקליך צוואויינט. „ווען האט זי קרעפלעך, ווען האניג געגעסען?“ זי האט דאך אמאל געמוזט ביידע זאכען עסען און דאס זענען צוויי מאכלים, וואס זענען איהר ראפטום ארויסגעשוואומען אין זכרון. די מוטער ווארפט זיך אין בעט אזוי ווי דאמאלט, ווען דער פאטער איז ארויסגעגאנגען...

באלד פארגעסט זי איינגאנצען. די מוטער בארוהיגט זיך און נעמט זי ארום און קושט זי און האלזט, נאר אין דער פריה איז זי ביי דער מוטערס אוועקגעהן נישט געשלאפען און געזאגט: מאמע — קרעפלעך — האניג — ברענג. די מוטער איז ארויסגעלאפען פון שטוב.

איינמאל האט מען זי אויפגעוועקט בייטאג. פרעמדע מענשען האבען געעפענט די טיר. אריינגעבראכט די מוטער, אויסגעטאן זי און אריינגעלעגט צו איהר אין בעט. זי האט זיך דערשראקען — נאר עס איז איהר באלד גוט געווארען: דער מוטערס לייב האט געברענט ווי א פייער! עס איז איהר נאך קיינמאל אזויווארעם, אזוי טרוקען נישט געווען!

ביים לעגען אין בעט אריין האבען די פרעמדע געוואלט עפעס ארויסנעמען ביי דער מוטער פון דער האנט, נאר זי האט נישט גע־לאזט... מן הסתם א קרעפעל! זי לאזט זיך ארונטער אונטער דער קאלדרע און געפינט די האנט, זי עפענט זיך לייכט און זי שווימט ארויס פון אונטער דער דעק מיט עפעס ווייסעס, דינס און הארטס. זי כאפט עס אין מויל אריין, — עס עסט זיך נישט... זי נעמט עס ארויס פון מויל, באקוקט און דערזעהט עפעס א פארטרעטעל, א קליינס אין עק פונ׳ם ווייסען...

— וואס — איז — דאס — מאמע? — וועקט זי די מוטער, נאר זי ענטפערט נישט.

עס קומען אריין צוויי ווייבער, איינע דערלאַנגט איהר עפּעס צו עסען א לעקעכעל — און נעמט ביי איהר ארויס דאָס ווייסע מיט דעם פּאָרטרעטעל פון דער האנט. עס איז א בריף, נאָר ביידע ווייבער קאָנען נישט לייענען.

דערווייל קומט אַן אן מאנספּערשוין, דעקט אויף די מוטער, באַקוקט זי, נעמט ביי איהר די האנט...

זי הויבט אָן שרייען, זי האָט מורא מען זאָל איהר די מוטער נישט צונעמען, און עס ווערט איהר אויך קאַלט. נאָר מען דער־לאַנגט איהר עפּעס אין מויל און זי שווייגט.

— ר׳ מרדכי! — מאַכט איינע פון די ווייבער, — לייענט נאָר דעם בריף.

דער פרעמדער טוט עס און שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

— דער מאַן — זאָגט ער — שרייבט, אז ער איז קראַנק גע־וואָרען פון דער שווערער ארבייט. א שניידער איז ער, ארבייט אי־בער אכטצעהן שעה א טאָג... ער בעט זי, זי זאָל איהם שיקען געלט צוריקצוקומען...

— נאָך! נאָך! זים! — האַקט די קליינע איהם איבער און שטרעקט אויס די הענט.

די ווייבער הערען זי נישט.

— אויף שעהנע צרות געקומען — זאָגט איינע.

אין בעט איז געוועזען היים, דערנאָך האָט מען נאָך איינגע־הייצט אין אויווען.

וואָס פאר א גאָלדענע נאַכט עס איז געוועזען. די מוטער וואַ־רעמט... ביים בעט זיצט א פרעמדע און דרעמעלט און ווען זי כאַפּט זיך אויף, דערלאַנגט זי עפּעס דער מוטער אין מויל אריין. זי וויל אויך דאָס איינענע. זי וויל שוין אָנהויבען שרייען, נאָר די פרעמדע האָט מורא פאר איהר קול און דערלאַנגט איהר עפּעס זיסעס, זי רופט עס לעקעכעל און זעצט זיך צוריק און דרעמעלט ווייטער. און דאָס לאָך פון אויווען איז אָפען, עס ברענט... ווּעה, וועה, אזוי רויט, אזוי שעהן. עס דרעהט זיך, עס טאַנצט ציק־ציק־ציק! ערשט שוואַרץ, אצינד רויט, אוי, ווי שעהן־רויט..

איינמאָל ביינאַכט האָט מען זי איינגעוויקעלט אין א וואַרע־מען שאַל און געטראָגען פריהער ערגעץ ווייט, דערנאָך הויך אויף טרעפּ און מען האָט זי אריינגעבראַכט אין א פרעמדע, קאַלטע שטוב

אריין. אינמיטען שטוב איז געזעסען א קליינע אלטע ציטעריגע אידענע און האט געפליקט פעדערען, אין די זייטען אויף שעניקעס אויף דער פאדלאגע זענען קינדער געשלאפען...

די פעדער־פליקערין האט זיך נישט געריהרט פון ארט, נאר געפרעגט מיט א פישטשענדיג אפגעריסענעם קול:

— ווער וועט צאהלען?

— מען וועט שוין צאהלען! — האבען געענטפערט די אידענעס, וואס האבען זי געבראכט.

— מאמע! — האט די קליינע ארויסגעלאזט א געוויין, פאר שרעק און קעלט צוזאמען.

נאר קיינער קוקט זיך אויף איהר נישט אום.

— א יתומה? — פרעגט ווייטער די פארפערערטע אלטע.

— נאך נישט...

— מאמע!

— שריי נישט, בהמה, — ענטפערט איהר איינע פון די אידענעס, — די מאמע איז אוועקגעפאהרען.

פלוצלונג איז איהר פרעהליך געווארען און א שכל'דיגער פונק האט זיך איהר באוויזען אין די אויגען.

— צום... צום... טאטען? — נאר מען ענטפערט איהר נישט.

— וואו וועט זי שלאפען?

— היינט מיט מיר.

די אידענעס לעגען זי אין א קאלט בעט אריין, דעם שאל נעמט מען צו און זי הויבט אן ציטערען.

— מאמע! — צולאזט זי זיך אויף א קול.

— נעמט זי איין, פריידעל, — זאגען די אידענעס.

— געהט נאר, געהט! — ענטפערט די פארפערערטע, — דאס איז שוין מיין זאך.

די, וואס האבען זי געבראכט, געהען אוועק און די אידענע פון די פעדערען הויבט זיך אויף און געהט צו איהר צו.

— שווייג! — מאכט זי הארט און טרוקען. און זי דערשרעקט זיך און בלייבט שטיל.

זי קריגט אין דערפריה, גלייך מיט נאך פיער קינדער, א שטי־

קעל ברויט מיט טיי — טיי האָט זי שוין לאנג נישט געטרונקען. זי האָט עס גאָר פארגעסען. בייטאָג קריגט זי אביסעל קארטאָפּלעם אדער קאשע, ביינאכט ווייטער טיי מיט ברויט... זי איז כמעט זאָט, נאָר עס איז איהר נישט גוט. זי האָט פיינט די קינדער און מורא פאר פריידלען און בענקט...

— מאמע!

נאָר פריידעל גיט א קוק אויף איהר און זי שווייגט. פריידלען האָט זי שרעקליך פיינט.

איינמאָל, ביינאכט, (זי האָט נאָך אלץ נישט איהר שעניק און שלאָפט נאָך אלץ נישט ביינאכט נאָר בייטאָג) קריגט זי חשק זיך איבערצודרעהען צו דער אלטער און צו בייסען און דראפּען די שלעכטע, די מרשעת... נאָר פריידעל שלאָפט מיט האלב אָפענע אויגען און זי דרעהט זיך צוריק איבער דערשראָקען.

— וועסט איינליגען אמאָל? — פּישטשעט פריידעל׳ס קול און דערלאנגט מיט דער בייניגער פויסט אין די פּלייצעס.

מיט דער צייט האָט זי די מוטער פארגעסען! דאָך בענקט זי און שרייט אלץ איניינעם: ארויס! ארויס!

זי האָט איהר שעניק באקומען און פון דאמאָלט אָן האָט זי פאר פריידלען וועניגער מורא: זי אנטלויפט פאר איהר, און אין לויפען קערט זי אום און שלאָגט די קינדער, צוויאָגט די פעדערען, צוברעכט דעם טאָפּ פון זיי... פריידעל כאפּט א בעזים, נאָר זי פארלירט דעם אָטעם נאָכיאָגענדיג די „ווילדע בריאה", פאר דאָס איז זי זיך אָן איהר שפּעטער נוקם. זי מאכט זיך רוהיג און שטיל. פאר דאָס, אז די „ווילדע בריאה" שלאָפט שפּעטער אויף דעם שעניק, וואַרפט זי זיך אויף איהר ארויף און צוהאקט איהר דעם לייב מיט די נעגעל. זי ווייגט נישט, נאָר פארבלוטיגט בייסט זי די ליפּען. די יעשט גרינע קינדער באהאלטען זיך אין די ווינקעלעך און אָטע-מען פאר שרעק...

נאָר היינט האָט דאָס אלץ אויפגעהערט. א אידענע איז גע-קומען צו פריידלען און געזאָגט, אז מעהר וועט מען שוין פאר דער ווילדער נישט צאָהלען: „נישטאָ פון וואַנען".

פריידעל האָט זיך אויפגעשטעלט, אין די אויגען האָט איהר אויפגעבליצט די רשעות. זי האָט אָנגעכאפּט די „ווילדע בריאה" און ארויסגעשטופּט פון שטוב.

די ווילדע בריאה איז אראפּגעקראַכען אויף אלע פיער פון די טרעפּ (געהן אויף טרעפּ האָט זי נישט געקאָנט) און אצינד, הא, הא! זי זעהט די גאס! אזוי ווייס, אזוי שעהן! א גלייכער, ווייסער, בלישטשענדיגער שניי! הו הא!

און זי לויפט איבער'ן שניי באָרוועס און לאכט...

די לבנה דערצעהלט.

מיך פון קוקען אויף ווייסע: מארמאר און אויערם ווייסע גאז־באלייכטונג, האב איך מיך אוועקגעדרעהט און געווארפען א בליק אויף אן הינטערגאס.

פון אן איבערגעבויגענעם הייזעל געהט ארוים א בארוועס אינגעל, שלעכט געקליידט (די שמאטעס האלטען זיך אויף איהם קוים) און קעגענאיבער, פון א צווייטען הויז כמעט א מפלת, קומט אויך ארוים אזא אינגעל.

קוים זענען זיי איינער צום צווייטען צוגעקומען, האב איך שוין: נישט געוואוסט, וועלכער עס איז ארוים פון וועלכען הויז.ביידע אויסגעדארט, מיט ברענענדיגע אויגען, ביידע ציטערען פאר קעלט, אפשר פאר הונגער אויך.

איך הער, ווי זיי שמועסען.

— פארטיג?

— און דו?

— אויך!

— האסט געגעסען?

— ניין... דער טאטע האט נישט געבראכט.

— מיינער — קראנק; די מאמע וויינט...

— געהען מיר?

— בעסער לויפען... ס'איז קאלט...

— נו!

זיי לויפען פייל פון בויגען אין שטאדט אריין.

איך קוק זיי נאך.

ביי איינעם פון די שענסטע הייזער שטעלען זיי זיך אפ.

— זעהסט! מיין פעטערס הויז! — מאכט איינער שטאלץ.

דער צווייטער ווייזט אויף א הויז קעגענאיבער!

— דאס איז מ י י ן פעטערס!

— מיין פעטער האט מען אבער געבראכט אז אראביש פערדעל
פאר זעכצעהן טויזענט !
— מיינער האט א קארעטע מיט פיער פערד, ווי די לייבען !
— מיינער האט אפשר טויזענט דערפער !
— מיינער — אפשר הונדערט שטעדט !
— שוטה ! ביי מיין פעטער זענען די מעבעל פון גאלד !
— בהמה ! ביי מיין פעטער — סאמע בריליאנטען !
— אבער מיין מוהמע מיט איהרע פערפומען ! די נאז רייסט
עס אויף !
— א וואו ! מיין מוהמע געהט אלע טאג אין טעאטער אריין...
— און אז מיין פעטער שפילט יעדע נאכט אין קארטען —
הא ?
זיי האבען זיך לאנג געשפארט און שיער נישט געפאלען זיך
אין די האר אריין...
איינער איז דאך פריהער אפגעשטאנען.
— קאלט, — מאכט ער מיט א ציטער.
דער צווייטער שטעהט אויך אף :
— איך בין זעהר הונגעריג, — זאגט ער, — עס נאגט מיך!
קלינג אן ביי דיין פעטער...
— ניין — ענטפערט יענער דערשראקען — ער האט אנגע־
זאגט דעם שווייצער, ער זאל מיר העגט און פיס צוברעכען !
— מיין פעטער — דאס זעלבע ! — ענטפערט דער צווייטער.
זיי לאזען ביידע טרויערינ אראפ די קעפ.
— געהען מיר ?
— בעסער לויפען...
און אויפ'ן וועג :
— מארגען ביינאכט נאך אמאל...
— יא... איבערלויפען... איך וועל געבען א סימן... איך וועל
א קרעה טון ווי א האן ..
— איך וועל דיר ענטפערען מיט א מיאוק פון א קאץ.
— גוט...
זיי זענען מיר פארשוואונדען געווארען.

קינדער־שפּיל.

1.

א גאָלדענער טאָג...

די זון אויבען אין בלויען הימעל, די קאַפּולע פון דער צערקווע אונטען אין דער בלויער לופט — פלאַקערען... שפּריצען פייער.

די אַלעע אין סקווער ארום צערקווע איז איבערפול, דער אויסגעשפּרייטער זאמד בליצט גאָלדיג, דאס ליכט רייסט זיך אריין צווישען די געוויקסען, באזוכט די פּארוואקסענסטע ווינקעלעך און באַשיינט א חברה קינדער, וואס ליגט ארום קלאַמב פון אויסגעמישטע פלאַמענדיג־רויטע רויזען און אפגעמאַטערטע, האלב־געבויגענע ווייסע ליליען.

— סקוטשנאַ!*) — רופט זיך אָן א איינגעל פון א יאָהר פופצעהן, אין א גענעראלסקין מונדיר מיט א רויטען אונטערשלאַג, רויטע קלאַפּען און זילבערנע טראָלבען. ער שפּרינגט אויף.

עטליכע „מאַטראָסען" טוען דאַסזעלבע, גענעצענדיג, און ווישענדיג זיך דעם שוויס. —

די רעשט קינדער שטעהט אויך אויף, — אָרעמערע קינדער, אין איבערגעמאַכטע זאכען, אָן וועלכע מען דערקענט די פאַטערס: א פּאָליציי־מאַן, א צערקווע־דינער, אן אָרעמער טשינאָווניק...

די האַלטען זיך אביסעל פון ווייטען, מיט אויסגעשפּיצטע אויערען, גרייט צו דערפילען יעדען באַפעהל

— קומט ווייטער שפּילען! — זאָגט דער גענעראל מיט א שטימע, אין וועלכער עס קלינגט שוין א קאָמאַנדאַ־טאָן.

— אין וואס? — פרעגט א מאַטראָס.

---

*) לאַנגווייליג.

— איז אן אביסק! 1) — רופט זיך נישט דרייסט אן איינער פון ארעמען עולם.

— בילא! 2) — גענעצט דער „גענעראל!“ —

— וויענטשאניע! 3) — פראפאנירט א מאטראס.

— די בארישניעס 4) קאנען נאך נישט ארויס פון פריאיוט 5).

— זיי וועלען אנקומען.

— אבער דערוויל? — סקוטשנא! — גענעצט דער גענעראל. א קליינע פויזע.

— וו סוד! 6) — הערט זיך א שטילער פארשלאג, וויטער פון ארעמען עולם ארויס.

— כאראשא! 7) — שמייכעלט דער גענעראל —

— נא, קאווא סודיט טא? 8) — פרעגט א מאטראס.

— ווזיאטאטשניקא! 9)

— ניע סטאיט! 10)

— ראזדענסטוויענקאווא!

— עטא גערא! צאר יעווא זשאלויעט 11)

— שמיטא! מאשעננניקא 12) שמיטא! ראזבאיניקא 13)...

— כאראשא... — רופט מען ארום.

— ווער וועט זיין שמיט? — פרעגט דער גענעראל.

אלע ציהען מיט די אקסעל; קיינער וויל נישט... אלע קוקען מיט רחמנות פנים׳לעך און האלב מיט שרעק צום גענעראל, ער זאל, חס ושלום, נישט הייסען...

— וואניא בודיעט! 14) — רופט אויס דער גענעראל.

וואניא, דער אינגסטער, לויט די קליידער אויך דער ארעמס־טער, א גענלבליך בלאסער, מיט א גרויסען קעפעל, אויפגעשוואומע־נעם בייכעל און פיילענבויגענדיגע פיסלעך, באקומט טרערען אין די אויסגעזעצטע אויגען.

— יא ניע כאטשיע! 15) — שטאמעלט ער, וויינענדיג.

---

1) אונטערזוכונג. 2) שוין געווען. 3) חופה, קדושין. 4) פריוי־ליונס. 5) אזיל. 6) געריכט. 7) גוט. 8) נאר ווער מען משפט׳ן? 9) לאפאווניק, שוחד נעמער. 10) נישט כדאי. 11) דער קייזער האט׳ן ליעב. 12) שווינדלער. 13) מערדער. 14) וואניא וועט זיין. 15) איך וויל נישט.

דער גענעראל טופּעט מיט׳ן פוס.

— דו מוסט...

— ניין, ניין! — דאָס אינגעל וואַרפט זיך אויף דער ערד.

— איך חיים!

— ניין און ניין! — און דאָס אינגעל גראָבט אַריין די הענט־לער און די פיסלעך אין זאַמד — כאָטש טויט מיך.

— חברה הייסט! אמת?

— יאָ! יאָ! — רופען זיך אָן אַלע אַרום...

— אַניט, טרייבט מען דיך אַרויס פון חברה!

— טרייבט! — שרייט וואַניאַ מיט פאַרצווייפלונג.

— וואַניאַ, — רופט זיך אָן דער גענעראל ווייכער — וואַניאַ

— און געהט צו צום לינענדיגען — הער, וואַניאַ, — ער באַמיהט זיך וואָס מעהר ליעבשאַפט איינצופליסען אין דער שטימע — באַ־קומסט, ווייסט וואָס?

— וואָס? — העשעט וואַניאַ, און הויבט דאָס קעפּעל אויף העכער אביסעל און קוקט צום גענעראל אַרויף מיט אַ הונגער־בליק.

דער גענעראל קלערט אַ ווײַלע און פּלאַצט אַרויס, — שאָקאָ־לאַד!

וואַניאַ׳ס הונגער־אויגען בליצען אויף.

— אַ גאַנץ טעוועלע?

— אַ האַלבס! — דינגט זיך דער גענעראל.

— אַ גאַנץ! — שפּאַרט זיך איין וואַניאַ.

— אַ גאַנץ! — גיט דער גענעראל נאָך, נישט אָהן פאַרדרוס.

נאָר וואַניאַ׳ס אויגען לעשען זיך צוריק אויס.

— גענאַרסט מיך?

— ניין... מיין גענעראַלסקע וואָרט!

— גיב פאַראויס!

— נאַ! — און דער גענעראל נעמט אַרויס. נישט אָהן חרטה, אַ טעוועלע שאָקאָלאַד און דערלאַנגט וואַניאַ׳ן.

וואַניאַ גראָבט אויס דאָס רעכטע הענטעל פון זאַמד און כאַפּט אָן דאָס טעוועלע פון דער אויסגעצווייגענער זייט.

דער גענעראל פאַרהאַלט די צווייטע זייט, ווערענדיג אָפּברע־כען כאָטש אַ שטיקעל.

וואניא באמערקט דעם מאנעווער, רייסט געשווינד אויס דאס גאנצע טעוועלע.

— פרעסער! — זידעלט דער גענעראל, און איבערדרעהענדיג זיך צו חברה:

— אצינד קלייבט אויס א וואיענע סוד*).

— דו — פרעדסיעדאטעל!**) — רופט מען צום גענעראל.

נאר וואניא, וואס האט זיך שוין געהאט אויפגעזעצט, מיט ציטעריגע הענטלעך אפגעשיילט דאס טעוועלע פון בליצענדיגען בלייערנעם העמדעל און געכאפט צום מויל, נעמט עס נאכ'ן ערש־טען אפלעקען צוריק ארויס פון מויל און צוואווייענט זיך.

— וואס ווייטער? — דרעהט זיך אויס דער „גענעראל“ צו־קאכט.

— איהר וועט מיך שלאגען!

א שטילע רחמנות'דיגע פויזע.

— נו, — רופט זיך אן א מאטראס — אביסעל שלאגען מוז מען דאך!

— אבער נישט קאפען מיט די פיס! — בעט זיך וואניא...

— גוט! — גיבען אלע נאך.

— נישט רייסען ביי די האר...

— נאר אביסעל!

— ניין, גארנישט, עס טוט וועה! — צוהעשעט זיך וואניא.

— און נישט שטעכען מיט שפילקעס! — גיט ער צו.

דאמאלט גערט צו איהם נעהנטער צו דער גענעראל, און טוט א טופ מיט'ן פוס און א געשריי:

— פרעס!

וואניא ווערט פארציטערט, כאפט די שאקאלאד אין מויל אריין און לעקט.

— פרעס! — זאג איך.

---

*) קריגס־געריכט.

**) פארזיצענדער.

וואניא הויבט אן קייען פאר שרעק.

— געשווינדער!

וואניא פאלגט; א רגע, און דאס גאנצע טעוועלע פארשווינדט.

— אצינד מוזט דו! — שרייט דער גענעראל, און אויסדרע־הענדיג זיך צו די חברה:

— קלייבט זאסיעדאטעליעס!

2.

אינמיטען הויף ליגט אן אלטער באלקען.

ערגעץ איינגעמויערט, האט ער, גאט ווייס ווי לאנג, דאס הויז געשטיצט; ארויסגעווארפען, פוילט ער אינמיטען הויף.

עס פרעסען איהם די ווערעם, מען צופט פון איהם העלצלעך פאר עדות צו די נעגעל פארברענען, מען רייסט פון איהם שטעכער צו די ציין, מען כאפט פון איהם א קינדעל א פייער אנצולעגען... איינמאל האט אין איהם א דונער אריינגעשלאגען — און — ער פוילט ווייטער!

* * *

אין דער פריה האט געכאפט א פראסט.

ארום קלאץ הענגען ארום דינע אייז־צאפען פון אויסגעקרימ־טע זייטען.

עס עפענט זיך א טיר, און א ווייבערשע האנט שטופט ארויס א האלב־נאסען קינד.

— געה, געה, קער מיר נישט איבער די וועלט!

דאס קינד בלייבט שטעהן ביי דער טיר און וויל אנהויבען צו וויינען, נאר ער דערזעהט דעם אייז־צאפען און דערפרעהט זיך.

ער לויפט געשווינד אריין אין אן אנדער שטוב און קומט ארויס מיט נאך א חברה קינדער.

מיט א געלארם לויפט דער יונגער עולם צו צום קלאץ.

דאס געלויף האט ארויסגערופען נאך אנדערע קינדער פון די

שטיבער; טייל מיט שטיקלעך ברויט אין די הענט.

— שפּילען אין אייז־צאַפּען! — ווערט אַ געפּישטשעריי.

און דער עולם לעגט זיך אויס אויפ'ן פאַרפרוירענעם הויף מיט די קעפּ אונטער דעם אונטערגעפּוילטען קלאָץ. יעדעס קינד נעמט אַן אייז־צאַפּען אין מויל אַריין...

— נאָגט! — קאָמאַנדירט איינער פון דער חברה.

און דער עולם נאָגט.

ווער עס וועט פריהער אויסנאָגען זיין צאַפּען, וועט געווינען אַן אַלטע פעדער, אַ שטאָלערען קנעפּעל...

וועלען אויסנאָגען צוויי אין איין צייט, וועט ווערען אַ גע־שלעג...

אויך אַ קרבן.

(ווי אַזוי אַ פּרוש, אַן אַלטער מיט אָפּגענומענע פיס, איז געפאַלען אין קלויז בשעת מלחמה...)

אַ קלויז־זיצער איז ער שטענדיג געווען, אַ תם אַ קלויז־זיצער... נאָר אַ דירה געהאַט, אַ רווישענדיגע דירה מיט זיהן און שניר, טעכטער און איידעמס. פאַר'ן גערויש פלעגט ער טאַקע אַנטלויפען פון דער היים און אָפּזיצען גאַנצע טעג אין קלויז איבער אַ ספר. דאָס הויזגעזינט האָט געשפּייזט זיין אשה חנה'לע פון שפּייז־געוועלב...

פיער ווענען האָט דאָס שטעדטעל אין דער וועלט אריין: אין צפון־זייט אַ בריק איבער'ן וואַסער, מזרח אין מערב — אַ שאָסיי, וואָס לויפט איבער דער שטאָדט, דורכשניידענדיג דעם מאַרק, אין דרום־זייט — אַ פּוילישען שליאַך. אין אויף די אַלע פיער ווענען זענען איהם איינציגוויז די קינדער אין דער וועלט אריין... דערנאָך חנה'לע אַן אַ וועג צום בית־עלמין... אַ קרובה האָט זיך אין שפּייז־געוועלב געשטעלט און איהם געשפּייזט... דערנאָך האָט איהם עפּעס די פיס אָפּגענומען, הילצערנע פיס באַקומען. דאָס ביסעל סחורה אין שפּייז־געוועלבעל האָט זיך אויסגעלאָזט, און דער בעל־הבית פון הויז, אַ איד מיט אייזערנע הענט, האָט איהם גענומען מיט'ן געלעגער און געטראָגען אין קלויז אריין און געלעגט אויף אַ באַנק הינטער'ן אויוון; מילא, ער האָט די דירה באַדאַרפט... און קיין רעה האָט ער איהם נישט געטאָן... די קלויז האָט איהם אויסגעהאַלטען בכבוד. זעלטען אַ טאָג, למשל, אַ יריד, אַ טאַרג — אַז מען האָט אַן איהם פאַרגעסען. די אינגלעך פון קלויז—וואוילע בחורים — האָבען איבער איהם משמורת געמאַכט. יעדען טאָג האָט אַ משמר פון צוויי אינגלעך אין דער פריה אַראָפּגענומען

איהם פון געלענער הינטער'ן אויווען צום כיור און אפגעגאסען די נעגעל און פון כיור צו דער דרום־וואנט ביים פענסטער און דער־לאנגט א ספר אין דער האנט אריין... „טעג" האט מען איהם פון שטעדטעל געשיקט, אויך א משמר געמאכט... אזוי פלעגט ער זי־צען גאנצע טעג, קוקען אין ספר אריין און רעדען מיט די, וואס זענען נעהנטער צוגעקומען... מען פלעגט אמאל פון שטאדט זיך אן עצה האלטען... א זקן און בן־תורה און „אויסגעטוענער"...

לעצטענס האט מען אן איהם אנגעהויבען צו פארגעסען...

רעדלעך האבען געוואַרט: מלחמה, מלחמה.

זייער דאגה: מלחמה....

דערנאך: היי און האבער, ווארעמע זאכען, רובעלס, מאר־קען, קראנען...

זייער באבעס דאגה...

ציגד זעהט ער, זיצענדיג ביים פענסטער, ווי דאס גאנצע שטעדטעל לויפט... אנשים, נשים וטף... אלע לויפען און אויף איין וועג...

אז פארטאג איז אויפגעשפרונגען די בריק איבער'ן וואַ־סער פון צפון־זייט, זענען די אינגלעך, וואס האבען איהם אויפ־געהויבען און נאר וואס געזעצט, אנטלאפען און איהם אפילו קיין ספר אין האנט אריין נישט געגעבען — האט ער געמאכט:

„שכחו וגבורותו" איבער א דונער, א שטארקער דונער גע־ווען... צו שחרית איז קיינער נישט געקומען... ציגד לויפען זיי... וואוהין? ער מוז אבער צוריק אויסדרעהען דעם קאפ צו דער קלויז. ריהרען קאן ער זיך נישט, און דער אויסגעדרעהטער האלז, טוט שוין צו שרעקליך וועה... און קיין ספר אין דער האנט אריינצוקוקען האט ער נישט, און עפעס קלערען קאן ער אויך נישט. ביים קלערען איז ער געוואוינט די בארד צו צופען, און אהן א ספר האט ער נישט וואו די האר פון דער באָרד אהין צו טון. כאפט ער איין האנט אין דער צווייטער, פארפלעכט די פינגער, וואס עס וועט זיין — וועט זיין... און אין אלטען מח קריכען דאך ארום געדאנקען. אליין... פון זיך.

פארגעסען האט מען איהם ציגד גאר אינגאנצען...

וועט איהם אויסקומען, הייסט עס, אויסצוגעהן... איז נאר א קלער: פאר הונגער צי פאר דורשט?

אין כיור מוז נאך זיין אביסעל וואסער... קענענאיבער אויף דער וואנט הענגט דער ערוב תבשילין... נאר וואו נעמט מען פים?

סיי ווי סיי, פאר הונגער צי פאר דורשט — מיתה, און מיתה משונה. צי קומט עס איהם? אז עס וועט קומען, קומט איהם, ער געדענקט נישט פארוואס, א בשר ודם האט שכחה...

אבער נישט אזוי געשווינד! שמייכעלט ער.

ער וועט זיך לאנג ראנגלען מיט איהם, דעם מלאך המות. שני וחמישי פאסט ער מנעוריו... לעצטענס פלעגט צוקומען א תענית איבער א וואך, אמאל צוויי... ביי חנה׳לען פלעגט זיך עס נישט טרעפען. די שטאדט פארגעסט!

דער האלז האט זיך אפגערוהט, ער וויל אויסדרעהען דעם קאפ צום פענסטער, צי מען לויפט נאך, דערהערט ער אבער גערויש פון רעכטס און לינקס... טריט, מענשען־טריט, פערד־טריט... רעדער פון וועגען שווערע. עס מוז זיין חיל... פון רעכטס חיל און פון לינקס חיל... ווייט נאך ווייט, נאר עס ציטערט שוין די ערד... צוויי חיילות קומען זיך אקעגען... פון איין זייט אונזערער, פון דער צווייטער — דער שונא. פון וועלכער זייט עס קומט דער און פון וועלכער זייט יענער, ווייסט ער נישט... אבער אין דער מיט צווישען צוויי חיילות איז ער... און עס קאן זיין, אז ער וועט אומקומען נישט פאר הונגער און נישט פאר דורשט...

ער הויבט אן שטיל צו זאגען ודוי און פלוצלונג:

טראך, טראך!

עס האט זיך אנגעהויבען טרוקענע קלעפ פון ביידע זייטען. דאס, א פנים, שיסט מען פון ביקסען... קוילען מוזען פליהען פון איין חיל צום צווייטען. אז מען כאפט נישט אוועק דעם קאפ...

טראך, טראך, טראך...

א ציטער פאר שרעק איז איהם דורכגעלאפען דורך די אפגע־שטארבענע קני און א ציטער פון פריידיגער האפנונג דורכ׳ן אל־טען בלוט און די ענגע אדערען. די פים כאפען זיך. ער האט גע־הערט, עס טרעפט זיך פאר שרעק; נאר ביידע ציטערען זענען פאר־ביי. צוריק אפגעשטארבען די פים. און צו וואס פחד? ממה נפשך, איז ער חייב מיתה, מילא! אויב נישט...

טראך, טראך, טראך... גערדיכטער, פעסטער. און: בום, בום, בום! שוין הארמאטען. ער געדענקט, ווי הארמאטען זעהען אויס.

ווי דאס הילכט! און עס קומט אלץ נעהנטער און נעהנטער, אט ריהרט זיך די קלויז, עס ציטערען די ווענט, די גאנצע קלויז פון גרונט ביז'ן דאך ציטערט, וויגט זיך, וואקעלט זיך, שטיקער ציגעל פאלען ארויס פון ווענט. אביסעל ארויס, אביסעל אריין, און אלץ מעהר... ווען א ציגעל טרעפט, איינער, א צווייטער און מעהר, וואלט געוועזען: —

סקילה!

קומט איהם סקילה? — ווער ווייסט? —

א פנים נישט. די קלויז וואקעלט זיך, וויגט זיך, ציטערט אין אויער און האלט זיך. א פארצייטיג בנין... א זעצעריי פון דרויסען. אנדערע הייזער פאלען. א מערכה — לעדיגע. די קלייט האלט! אפשר אין זכות פון ארון קודש, פון די ספרים הקדושים, אין ארון קודש... סיי ווי סיי — נישט סקילה...

טררר!

א שטיק פייער פון איבער דער קלויז האט דורכגעריסען דעם דאך און געפאלען פאר'ן ארון קודש. אנגעצונדען די פאדלאגעס אלט האלץ, אנגעכאפט זיך. פייערדיגע צונגען לאזען זיך אראפ צו די טרעפלעך. אנדערע הויבען זיך און כאפען ארום די טירלעך... זיי פלאצען, פראלען אויף. די פייערדיגע צונגען כאפען ארום די מענ־טעלעך... כתרים פאלען אראפ אין פייער אריין. פארמעט הויבט אן ברענען... מען דארף מציל זיין די ספרים הקדושים. נישטא קיין פּים. און זיי — אנטלאפען... איהם פארגעסען, די ספרים הקדושים פארגעסען... און די פייערדיגע צונגען שפרייטען זיך רעכטס און לינקס און אראפ אין קלויז אריין. די ספרים־שענק רעכטס און לינקס צום ארון קודש ברענען... דאס פייער קריכט צו איהם נעהנ־טער. האט ארומגעכאפט די שטענדערס... אויסגע'חלב'טע, זיי פלא־קערען... עס געהט צום שלחן... אויך דאס זעלבע... און עס געהט נעהנטער...

שרפה וועט זיין! שרפה!

— בום־בום!

א נייער קלאפ אין דאך אריין!

— נישט שרפה!

עס קומט איהם, באשיינפערליך, נישט קיין שרפה. דער דאך פון ארון קודש ביז איבער'ן שלחן איז אראפגעפאלען און דאס

פייער באַגראַבען... אָבער אינ'ם הויפען ברענט ווייטער. פון צווי־שען די שטיקער סופית געהט אַ רויך, און פאַרפולט פאַמעלער, פאַמעלער די קלויז. אַסך געהט אַרוים דורכ'ן דאַך: אַסך בלייבט און שפּרייט זיך... עס בייסט איהם די אַלטע אויגען אוים, אַ פול מויל מיט בימערקייט, אַט אַטעם פאַרפּעהלט, נישט אפצ׳חוסטען...

— חנק וועט זיין, חנק!

נישט באַשערט געווען קיין חנק.

די טיר פּראַלט אויף. אַ ווילדע בריאה, אַ קורצע נאַז, צו־קאַכט־בלוטיגע אויגען אין געשויבערטען קאָפּ — אונזערער צי אַ שונא... ער ווייסט נישט...

פאַלט אריין, חרב שלופה אין דער האַנט. אַ ווילד געשריי:

שפּיאָן! שפּיאָן! און —

אַ זעץ אין אַלטען האַרץ אריין.

וואָס „שפּיאָן" איז טייטש, ווייסט ער נישט, נאָר איינס ווייסט ער אויף זיכער, די אויגען זאָגען!

הרג—און בסייף.

מעשה׳לעך

וואָס מתים דערציילען.

עטליכע טעג נאָכאַנאַנד האָב איך געהונגערט.

און אַז דער קאָפּ איז שוין צו־שווער געוואָרען, דאָס בלוט האָט מערדעריש אין די שלייפען געהאַמערט, און פאַר די פינטעל־דיגע אויגען האָבען ווערימלעך געווימעלט, און איך האָב מיך, אַנ־האַלטענדיג זיך ביי די ווענט, אַרויסגעוואַקעלט פאַר דער טיר ב ע ט ע ן ברויט, איז פּונקט געווען תשעה־באָב, ווען אַלע פאַסטען.

די זון איז געשטאַנען הויך איבער'ן מאַרק, געגאָסען ליכט און היץ אין די פאַרבאַרגענסטע ווינקעלעך אַריין... און עס געהען די פאַסטער אויפ'ן בית־עלמין אַרוים, זיך קיהלען.

געה איך מיט.

בוימלעך וואַקסען צווישען די קברים, נאָגען זיי די טויטע אוים. צום הימעל רייסען זיי זיך נישט, האָבען זיי דערפאַר שטאַ־מען פעסטערע, צווייגען דיקערע, צושפּרייטערע, און בלעטער — פעטערע און גרינערע, און גיבען שאָטען אַסך. —

געקומען בין איך, דער הונגעריגסטער, אַמשפּעטסטען.

פאַרדריסט עס מיך; אַלץ פאַרדריסט אַ הונגעריגען.

אויך פאַרדריסט מיך, פאַרוואָס געהען די לעבעדיגע צווישען די קברים און וואַקלען זיך, און וואַלטען געשטרויכעלט און געפאַ־לען, ווען עס זאָל זיך וואָס אַמאָל אַ לעבעדיגער נישט אָנכאַפּען אַן אַ מצבה פון אַ טויטען...

און פאַרוואָס, אַרומדרעהענדיג זיך צווישען די קברים, רע־דען זיי אַזוי שטיל? פאַרוואָס זאָלען די טויטע נישט הערען?

ווערען זיי מיר פאַרהאַסט, די לעבעדיגע, מיט זייער סוד'ען און וואַקלען זיך, לאָז איך מיך פון זיי צום שטיק א ל ט ע ן

בית־עולם אוועק, וואו די לעבעדיגע געהען שוין נישט, וואו זיי קאנען זיך שוין קיין קרובה׳שאפט נישט אויסרעכענען, און זייער פוס טרעט נישט. און ווארף מיך אין הויכען גראז אריין, וואו איך זעה־אלע און מיך זעהט קיינער נישט. און אז איך וויל אויך נישט זעהן, לאז איך די ברעמען אראפ, מאך די אויגען צו פעסט, דריי־מעל איך איין — —

געדענק איך נישט, וואס מיך האט אויפגעוועקט: א חלום א בייזער, צי א בייסענדיגער קאמאר. נאר אז איך האב מיך אויפגע־כאפט — א גרויסע לבנה שווימט, א שטילער בית־עלמין, טויטע שטערען נישט, שפעטער אוועגט, פון שטאדט זעהען זיך נאר די באלייכטע פענסטער פון שול, דארט זאגט מען „ויחל״.

ווייסע פלעקען שוועבען דורך. דאס געהען מתים פארביי. מיט די פנים׳ער צו דער שול, מיט די רוקענס צו מיר און זעהען מיך נישט.

נישט ווייט פון מיר, הער איך זיי.

— איך געדענק — זאגט א לאנגער מת — שוין נארנישט. שאקלען יענע צו מיר מיט די קעפ.

שטעלט מען זיך אפ.

— נאר איין חלום — גיט דער לאנגער צו — איז מיר אין זינען געבליבען; פון די יונגע יאהרען.

— דאמאלט נע׳חלום׳ט. און אפשר ערשט אצינד, און דאס לעבען דארט איז נאר דער באשייד צו דעם חלום געווען?

זאגען זיי:

— דערצעהל!

„ער געהט אויף א וועג, איינער אליין, און אין א פינסטער־ניש. וואס ה י נ ט ע ר מיר, וואס ר ע כ ט ס איז אין ל י נ ק ס, ווייס איך נישט״...

ג ע ו ו א ו ס ט, איינגענטליך, האט ער: סעדער געווען, גערטנער געווען. אין די סעדער און גערטנער זענען הייזער געשטא־נען, אין די הייזער האבען מענשען געוואוינט; יונגנווארג — אין די סעדער און די גערטנער שפאצירט. פון בוים אראפ, אין די סע־דער, פריש אויבס אין מויל אריין זיך געריסען. בלומען — אין די גערטנער. און אין די גערטנער האט מוזיק געשפילט, האבען זיי ארום דער מוזיק שפאצירט; צום טאקט. אין די זייטען־וועגען — האר־

ציג געפלוידערט. אין די טונקעלע ווינקעלעך — זיך געקושט. אין די אלטאנעו — געטרונקען און געלאכט — — נאר ג ע ז ע ה ע ן דאס אלץ האט ער נישט. פאר איהם איז אלץ ארום איינגעזונקען געווארען אין חשך. ג ע ה ע ר ט האט ער אויך נישט — פאר זיין אייער איז אלץ פארשטומט געווארען... זיינע אויגען האבען נאר געזעהן דעם וועג פ א ר ז י ך, און די אויערען האבען נאר א געזאנג פון ו ו י י ט ע ן געהערט. און אפשר האבען נישט די א ו י ע ר ע ן געהערט, נאר דאס ה א ר ץ; א שטיל־פאר'כשופ'טער געזאנג געווען, א ליעד, וואס האט געצויגען... די ווערטער פון ליעד האט ער נ י ש ט פארנומען; אפשר נאר אויף א פרעמדער שפראך געווען, נאר די מעלאדיע. געפיהלט האט ער, אז ווען ער זאל די ווערטער פ א ר נ ע מ ע ן, וואלט ער א ל ץ געוואוסט, אויף אלץ באשייד באקומען. — אזוי האט איהם דאס הארץ געזאגט... און דער וועג גלאנצט אויך פאר'־כשופ'ט, עפעס א שימערירענדיגער שארף ציהט זיך אין חשך, אויס־געצויגען ביז אהין, ביז צום ווארט פון דער מעלאדיע...

ער זעצט זיך. יענע שטעלען זיך ארום איהם.

— היינט, זאגט ער, ו ו י י ס איך, וואס דער וועג האט באטייט...

„אסך, אזוינע, ווי איך, זענען פ א ר מיר געווען, האבען זיי מיט די פיס דעם וועג אויסגעטראטען. קיין גרעזעל, קיין בליי־מעל געבליבען...

„איך האב מיך גאנץ אפט אפגעשטעלט און געוויינט פאר צער און צארן, פארוואס מען קאן נישט דערגעהן; זיי אויך...

פאלען די טרערען פון פנים אראפ, ווערען זיי אויפ'ן וועג פארגליווערט, גלאנצען זיי, שימערירען זיי, — די איינציגע טרייסט...

„דערגעהן קאן מען נישט.

„ו ו ע ר עס זינגט און רופט, ווייסט מען נישט.

„אמאל האט זיך מיר געדאכט — א ווייטער שטערן אין הי־מעל רופט, זינגענדיג. איך געה א זינגענדיגען שטערן נאך. און בארג ארויף געהט דער וועג, צו הימעל צו...

„אמאל — אז ז י רופט...

„זי האט שוין ל א נ ג נישט געלעבט. דאס האב איך גע־וואוסט, אבער אז זי רופט...

„און טיילמאל, אז א פ ו י ג ע ל זינגט, נאר עפעס אז א נ ד ע ר ע, נ י ש ט ווי א ל ע..."

ער לאזט אראפ דעם קאפ, פארטראכט זיך און עס דערהערט זיך א פרויען־שטימע:

„איך האב אנדערע וועגען געהאט — אין א גארטען! — גיט זי צו אביסעל באריהמשריש! —

און זיפצט באלד אפ:

— אויך א חלום פון יונגע יאהרען... און אפשר — גע־חלום׳ט ערשט אצינד... איך קאן נישט וויסען...

און זי פארצעהלט:

„א קליין מיידעלע בין איך געווען, און איינע אליין אין שטוב.

„עפעס זענען אלע אוועקגעגאנגען, אויף א לויה, אויף א שמחה?...

„ניין, געמוזט א קונצענמאכער געהן אין מארק איבער א שטריק; די דינסטען זענען אויך אוועקגעגאנגען.

„קיין ניאניע שוין נישט געהאט; לאנג צוריקגעגאנגען אין דארף אריין.

„אבער גלייך ווי געהאט. איך האב נאך אלע איהרע מעשה׳לעך געדענקט. א גאנץ ניאניע־וועלטעל האט אין יונגען הערצעל גע־לעבט — און דאס שפילצייג, וואס איך האב געהאט: העלדען אלערליי, פערדלעך פלינקע, א בת־מלכה, וואס האט געקאנט די אוי־געלעך עפענען און פארמאכען, ווען איך האב געוואלט. און א האן מיט א רויטען קאם און א הון, וואס האט געקוואקעט, ווען איך האב געהייסען... דאס אלץ איז געווען די באפעלקערונג פונ׳ם וועלטעל... אפילו דאס טראמפייטערל מיט׳ן פייקעל האבען אריינגעפאסט אין דער מלוכה פון די מעשה׳לעך... בין איך ווירקליך א גוט און שטיל קינד געווען, קיינמאל נישט געוויינט... לעב איך מיר, אליין גע־לאזט, אין מיין ניאנעס וועלטעל און שפיל מיך...

„שפיל איך מיך אזוי.

„פאלט מיר פלוצלינג איין, גיב איך איינעם פון די העלדען א פרעג:

— האסט מיך ליעב, הוסאר?

„און דאָס ערשטע מאָל באַמערק איך, אַז ער ענטפערט נישט.

„זאָג איך: קוש מיך! און לעג־צו מויל צו מויל, און צום ערשטען מאָל דערפיהל איך א קעלט פון'ם בלעכעל...

פּאַפּט מיך אַן א פלוצלינגער צאָרן.

„וואַרף איך דעם הוסאַר אויף דער פּאָדלאָגע; די אַנדערע העל־דען — נאָך. צוריס איך דאָס פערדעל; שיט זיך שטרוי. די בת־מלכה געשליידערט — פּאַרצעליי פּלאַצט. אַזוי די פּייקלעך, דאָס טראָמפּייטערל — טרעט איך זיי מיט די פיס און שריי:

— ניאַניע! ביסט א ליגנערין, ניאַניע!

„ווערט מיר א שאָד: אַ וועלטעל טויט געוואָרען...

„באַווייזט זי זיך, די ניאַניע.

„די טיר נישט געעפענט — אַריינגעקומען.

„שמייכעלט זי אַזוי ליעב, יעדעס שרימפּעלע שמייכעלט; פאַרגעס איך אַלץ. אויגעלעך האָב איך שוין טרוקענע, די הענטלעך אַרום איהר האַלז, קוש איך זי —

— קום, — זאָגט זי, — קינד מיינס, שפּאַצירען.

— וואוהין?

ענטפערט זי:

— פּאַר'ן הויז! אין גאָרטען אַריין, שפּאַצירען.

„וויים איך, אַז פאַר'ן הויז איז קיין גאָרטען נישט פאַראַן; נאָר אַז די ניאַניע זאָגט...

„עפענט זי די טיר אויף.

— „דיר, זאָגט זי — מוז מען עפענען.

„געהען מיר אַרויס פאַר דער טיר — א גאָרטען.

„אַרום גאָרטען — א מויער; אין דער מויער — אַ טירעל פאַראַן.

„עפענט זי מיר דאָס טירעל, שטופּט מיך פּלוצלונג אַריין, זי בלייבט אין דרויסען און פאַרמאַכט מיך איינע אַליין אין גאָרטען... גיב איך אפילו א געשריי! אַזוי שעהן איז ער, דער גאָרטען. וועגען — גלאַנצענדיגע."

און צום לאַנגען, וואָס האָט פריהער דערצעהלט, זיך וועני־דענדיג:

„און נישט פון טרערען, ווי דיינער!"

און ווייטער באַריהמעריש:

— „מיט גאָלדענעם זאַמד אויסגעשיט!...

„און אַרום זיי — גאַנצע פעלדער בלומען, אַזוינע זאַפטיג־ליכטיג־פאַרביג, אַזוינע מיט וואוילגערוך רייצענדיגע, און אַזוינע ליעבליכע...

„און זיי ווינקען מיר, זיי עפענען חנ'עוודיג די בעכערלעך און בויגען זיך, און נייגען זיך פאַר מיר, און יעדעס בלימעלע, דאַכט זיך, לאַדט מיך איין, בעט זיך פיין:

— מיידעלע פיינס, קום צו מיר! רייס מיך מיט דיינע ווייסע הענטלעך אָפּ... איך פּאַס צו דיר, באַשאַפען פאַר דיר!

„טו איך עס, און רייס אַ בלום, — גאָט מיין איינציגער! אַ ברענענדיגער שטאַך אין האַנט; אַ דערנדעל, נישט קיין בלום!

„נישט דערזעהן, טראַכט איך מיר, טועה געווען, און רייס אַ צווייטס — דאָס זעלבע, — דאָס דריטע, דאָס פיערטע — דערנד־לעך אין דערנדלעך, און איינס פאַר'ן צווייטען שטעכעדיגער, ברע־נענדיגער...

„דערשרעק איך מיך. טראַכט איך מיר: אַ פאַלשען וועג גע־נומען! געה איך, לויף איך אויף אַן אַנדערען.

„בלימעלעך נאָך שענערע, פאַרבען נאָך רייכערע, נאָך שמע־קענדיגערע בשמים; פאַר דאָס, אין דערנדלעך אויף דער האַנט פאַרביטען, שטעכען זיי מעהר, ברענען זיי שטאַרקער.

„וויל איך שוין וויינען, די ניאַניע רופען... שוין אויפ'ן צעהנ־טען וועג, אויפ'ן צוועלפטען.

„פליהט אַ מחנה זומער־פייגעלעך פאַרביי. זיי שמעקען נישט. לעבען זיי! און ליכטיגער זענען זיי, און פאַרביגער. לויף איך נאָך, כאַפּ איך איינס — —"

„אַ ווערימעל אויף דער האַנט!"...

— ניין מאָס רייד! — באַמערקט דער לאַנגער.

איילט זי זיך צו:

— לויף איך און לויף, פון ווערים געעקעלט, פון דערנער צו־שטאָכען, די הענטלעך צוהאַקט און פאַרברענט... און לויפענדיג, אַלע מאָל אויף נייע וועגען אַרום גאַרטען, בין איך פּלוצלונג צוריק צום טירעל געקומען...

— געלויבט איז גאָט! — עטעמט אָפּ דער לאַנגער.

מאַכט זי עס נאָך קורצער:

— עפענט זיך דאס טירעל אליין פאר מיר אויף. קום איך ארויס — א וואסערל פאר׳ן טירעל! פריהער נישט געווען — א קלאר קריסטאלען וואסערל...

זאגט יענער אונטער...

— „שפיגעל איך מיך!“

באשטעטיגט זי: יא!

און צוריק אין טאן אריין פאלענדיג:

— דערזעה איך מיך: אן אלטע, א גרויע, אן איינגעשרומפענע...

„רוף איך דערשראקען: גיאניע! גיאניע!

„באווייזט זי זיך.

„נעמט זי מיך, ווי אמאל, אויף דער שויס, צו זיך, און רוימט מיר עפעס איין. אזוי זים גלעטענדיג און שטיל קושענדיג. און זינגט מיר עפעס וואס, און וויגט מיך אזוי איין, און שלעפערט מיך איין — —

„אויפגעכאפט האב איך מיך דא!...“

עפעס טונקעלער געווארען. די לבנה האט געמוזט פארנעבעלט ווערען, אפשר פון דינסט פון די טויטע מעשה׳לעך; איך קוק אויף די מתים, נישט ארויף. געהט נאך א מת, א נידעריגער, א דיקליכער, מיט א האלז א קורצען — געמוזט שטארבען אויף אסטמא... און זעצט זיך, נישט ווייט פון מיר, אויף א שטיק אלטער מצבה און זאגט:

— אויך ביים וואסערל געווען! א שטילס, א קריסטאלענס... גאלדענע פישלעך אינ׳ם וואסערל פאראן... בין איך מיט א ווענטקע געקומען... געשטעלט זיך, כאפען געוואלט.

„איידער איך לאז די ווענטקע אין וואסער אריין, באווייזט עם זיך!

„א קינד, א הערליך קינד! —

„פון הימעל אראפ, פון אונטער דער ערד ארויסגעוואקסען— א מלאכ׳ל א קליינס.

„און וואונדערליכע אויגעלעך: אהן שווארצאפלען — מאטע פערעלעך אזוינע... זעהט אלץ, נישט קוקענדיג. שטראלט מאט, נאר עפעס גלייך אין הארץ אריין. און האט א קליין זעקעלע אין דער האנט.

— זאמען אינ'ם זעקעלע! — זאגט עס, און דאס קול'כעל שפילט.

„און עס יטשרעקט דאס הענטעל אויס:

— נא, — זאגט עס, — נעם.

„ווארף איך די ווענטקע פון דער האנט ארויס און נעם דאס זעקעלע.

— זייה, — זאגט עס, — זאמען פון דעם זעקעלע ארויס, זייה אויפ'ן וואסערל... ווילאנג דו וועסט ז י י ה ע ן, אזוי לאנג וועסטו לעבען.

„און פארשווינדט.

„פאלג איך. ווארף איך א קערענדעל נאך א קערענדעל אי־בער'ן וואסער לאנגזאם. עס ווילט זיך ווי אמלענגסטען לעבען... וואס עס וואקסט ארויס דערפון, ווייס איך נישט; עס טראגט דאס שטילע וואסערל, ראש און ווייט אוועק... מיט'ן אויג דעריאג איך נישט, דערזעה איך נישט... זייה איך אזוי, ביז דער זאמען האט זיך אויסגעלאזט..."

ער פארשווייגט, ארפלאזענדיג דעם קאפ, און נאך אן אנדע־רער נעמט דאס ווארט:

— א קינד האב איך א ו י ך געטראפען, נאר אין וואלד, אבער נישט קיין שעהנס, און גאר, גאר א קליינס —

„נאר פריהער האב איך אין דעם זעלבען וואלד א גרויסען גע־טראפען, גאר א גרויסען. און ער איז מיר נאך אין די אויגען גע־וואקסען, ארויף און ארויף...

„וואס איך האב אין וואלד געטאן? געזוכט!

„וואס? האב איך אליין נישט געוואוסט. נאר ג ע פ ע ה ל ט עפעס האט מיר!

„איך האב געפיהלט, אז מיר פעהלט עפעס א ת ו ך און אן ע י ק ר, אהן וועלכען דאס לעבען האט קיין טעם און קיין ריח נישט און עס איז קיין לעבען נישט; זוך איך און ווייס נישט, וואס...

„געה איך און טרעף איהם, דעם גרויסען, נאר דעם גרויסען.

„אן אלטער, א גרייז־גרויער, נאר מיט אזוינע גרויסע און קלארע אויגען, אז איך האב גאר קיין פחד נישט געהאט צוצו־געהן —

„צוגעקומען, דערגרייך איך איהם שוין נישט צו די קנעבעל, פונדעסטוועגען רייס איך ארונטער דעם קאפּ, און קוק איהם גלייך אין די אויגען אריין.

„שמייכעלט ער.

„פאַלט מיר איין צו פרעגען, ווי אלט ער איז, לויט דער גרויס...

„זאגט ער: פון דעם קאן מען נישט וויסען... ער וואקסט ארויף און וואקסט אראפּ. ער נעמט צו און נעמט אפּ. ווי די לבנה... נאר געבוירען איז ער גלייך מיט דער צייט...

„וואונדער איך מיך און פרעג: ווי לאנג ער רעכענט אזוי צו לעבען?

„ענטפערט ער:

— אזוי לאנג, ווי די צייט! מיר זענען א צווילינג!

— און פון וואנען, פרעג איך, קומסט דו?

— פון גארנישט, גלייך מיט אלעם...

— און וואו אהין געהסט דו?

— צו ג א ר אדער גארנישט, אויך גלייך מיט אלעם.

„זאג איך:

— דו מוזט זיין שרעקליך קלוג און געלערענט, אז איך פאר־שטעה נישט קיין איינציגס פון דיינע ווערטער! אפשר קאנסטו מיר זאגען, ווי עס הייסט ד א ס, וואס איך זוך?

„ענטפערט ער:

— וואס עס ווערט געזוכט, האט קיין נאמען נישט... ערשט דערנאך, אז מען געפינט, באקומט עס א נאמען.

— און איך וועל געפינען?

— אויב דו וועסט געהן...

— אויף וועלכען וועג?

— אלץ איינס, אז מען געהט, געפינט מען. אויף אלע ווע־גען —

„געה איך...

„און אין א צייט ארום האב איך דאס קינד געטראפען.

„גאר א קליינס. נישט אפּצומאלען, ווי קליין. אבער נ י ש ט שעהן. איינגעשרומפּען, געל. אין די אויגעלער ברענט עפּעס. אמאל

פלאמט עס אויף ווילד, אמאל טליעט עס, ווי אין אש... די שטים הייזעריג; אמאל שארף, ווי א מעסער.

„דערשרעק איך מיך:

— ווער ביסטו?

— „פינגערל“.

— א נאמען?

— דאס פינגערל פון מעשה׳לע!

„ווער איך שוין בייז:

— דו זאגסט נישט אמת! דאס „פינגערל“ פון מעשה׳לע איז שעהן. עס שטראלט, און עס בלאנקעט זיך נישט ארום צו־פוס אין די וועלדער... עס וויגט זיך אין דער לופט, אויף זילבערנע אדער גאלדענע שפינוועבס וויגט זיך עס, אדער אין די גערטנער, אין בעכער פון רויזען און ליליען...

— אזוי דערצעהלט א י ה ר! איהר קאנט קיינמאל קיין ריינעם אמת נישט דערצעהלען... איך בין דאס אמת׳ע „פינגערל“, דער אמת׳ער ט ע ם פון לעבען, דער ר י ח פון לעבען, דאס, וואס דו זוכסט, וואס דער ג ר ו י ס ע ר האט געזאגט, אז די ועסט געפינען, אויב דו וועסט געהן... און אויף אלע וועגען.

— דו קענסט דעם גרויסען?

— איך בין זיין לייבליכער ברודער... נאר דער עלטערער! אונזער מאמע, דאס מעשה׳לע, האט מיך געבוירען פ א ר דער צייט! און שטארבען וועל איך דערפאר נ א ך דער צייט... איך בין — צער...

— ניין! — פרואוו איך מיך נאך שפארען — דער גרויסער האט געזאגט, אז דאס, וואס איך זוך, האט קיין נאמען נישט — —

— איך בין טאקע ד ע ר צ ע ר א ה ן א נ א מ ע ן...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

ווי להכעיס, האט זיך מיר פלוצלונג פאר הונגער דער קאפ פארדרעהט. און האב שוין מעהר נישט געהערט.

א פאר׳חלש׳טען האט מיך צומארגען געפונען דער קברן און קוים אפגעמונטערט. טהרה־וואסער אויף מיר געגאסען...

יענקעל פעסימיסט.

איינמאל גיט יענקעל א רוק מיט בעם דעם „חֹבת הלבבות“, ווארפט ארונטער דעם קאפ אויף דער אנלעהן פון באנק און פאר־גלאצט די אויגען צום סופים.

דערביי האט ער געמאכט אזא זויער־לאנגווייליגע מינע און האט זיך אזוי פארקרימט, אז עס האט זיך געדאכט, אז דאס לעבען קריכט איהם אוים׳ן האלז ארוים.

— דאס גאנצע אומגליק איז, — זאגט ער — וואס ב ע ל כ ר ח ך א ת ה ח י ! —

— יענקעל, וואס איז מיט דיר? וואס פעהלט דיר? א מאנ־מאנ צי א דאנערשטאג?

— ער וויל מיר איינרעדען — ענטפערט יענקעל בייז, אנ־ווייזענדיג אויפ׳ן אוועקגערוקטען „חובת הלבבות“,—אז א י ך בין די קרוין פון דער גאנצער טבע, אז מען מיינט נאר מיך. איך וואוין מיר אין דער שענסטער דירה, די ערד איז מיין פארלאגע, זון און לבנה — מיינע הענגעל־לייכטער, די שטערען — מיינע העסעם; די חיות, עופות און בהמות און אפילו ווערים זענען מיינע משרתים! נו, פעהלט מיר עפעס?

— וועלכער מאג פעהלט דיר פארט?

— ע! עס געהט נישט אין די טעג — האט יענקעל געענט־פערט, — איך האב א שבת ביי בערעל קצב, איז ער מעהר ווערט, ווי ערגעץ אנדערש א גאנצע וואך...

זיין ווייב, די גראבע שפרינצע, שרייט נאר: עס! עס! עס!
זי וואלט מיך איינגאנצען אנגעפילט ווי א קישקע!

— עס, עס, יונגערמאן, — זאגט זי, — וועסט דו כח האבען צו לערנען; וועט דער זכות פון דיין תורה אונזביישטעהן!

איך מוז שטודירען יוייטער קישקע, ווייטער קוגעל! אבי יוצא

זיין, אבי דער זכות פון מיין תורה זאל זיי מציל זיין מדינו של גיהנום פאר א ביין א צולאג, פאר א פאלשע וואג, און אפשר נאך פאר א גוט אויג... ווייל איך זעה, אז זי ווארפט אמאל אן אויג...

— וואס פעהלט דיר פארט, יענקעל? גאט איז מיט דיר!

— עס פעהלט מיר גארנישט, נאר דאס לעבען איז מיר נמאס ומאוס, דאס לעבען!

— נו, ווער לאזט דיך נישט, יענקעל? מאך אן עק!

— ב ע ל כ ר ח ך א ת ה ח י! — דאס זאג איך דאך! און ער לאזט נישט אראפ קיין אויג פון סופית.

— ווי הייסט ב ע ל כ ר ח ך? און וואו איז א מעסער, א חלף, א טייך, א שטריק? ווילסט א זיסען טויט? — קויף דיר א צוקער־שטריקעל! א פרומען טויט? — הענג דיך אויף א הענגעל־לייכטער קעגען ארון־קודש!

יענקעל האט זיך ביטער צולאכט.

— הערט, — זאגט ער, — איך האב שוין דאס געקלערט, נאך אין דערהיים... איך האב מיך געוואלט, איינמאל פאר אלעמאל, אפ־גט'ן מיט דער וועלט! פארוואס — וועל איך אייך אן אנדערש מאל דערצעהלען. די שאלה איז נאר געווען ווי אזוי?

אמבעסטען — האט זיך מיר געדאכט — איז שיסען זיך!

איך האב מיך געקענט מיט א אידישען זעלנער. נאר אז ער האט געהאלטען די ביקס אין דער האנט, פלעגען מיר די פיס אזוי ציטערען, אז איך האב באין אופן נישט געקאנט צוגעהן.

גלייך עמיץ האט מיך צוריקגעשלעפט ביי די האר.

א טיר אקעגען א טיר האט מיט אונז געוואוינט א שוחט; איך האב אמאל געפרואווט ביי איהם אוועקניפען דעם חלף... איך האב מיך תוך כדי דבור סקאליעטשעט א פינגער און שיער נישט געבליבען חלשות.

פאר קאלט וואסער, ווייסט איהר, האב איך עד היום מורא. איז ביי מיר געבליבען, איך זאל מיך הענגען.

איך בין ארויפגעגאנגען אויפ'ן שול־בוידעם, דערלאנגט א שטריק און האב שוין אפילו געהאט די פעטליע אויפ'ן האלז, בין איך אבער פלוצלונג אזוי דורשטיג געווארען, אז איך האב געמוזט לויפען טון א טרונק וואס.

דערווייל האָט מיך די מאַמע געשיקט קוילען אַז עוף און איך האָב מיך ער היום נאָך נישט געהאַנגען.

מיר האָבען זיך אַלע צולאַכט: „ווער איז דיר שולדיג, אַז דו ביסט אַ בעל־פּחדן?“

— ווער? אפשר בין איך שולדיג? איך וויל עפּעס מורא האָבען? וואָס איז, איך ווייס דען נישט, אַז וואָס פריער איז געזונטער? איך גלויב באמונה שלמה, אַז דאָס איז דאָס בעס־טע, וואָס אַ מענש קאָן טון אויף דער וועלט.

איך נעם צוזאַמען אַלע מיינע כחות, איך זאָל קיין מורא נישט האָבען; דער „ב ע ל כ ר ח ך א ת ה ח י“ ליגט אָבער ערגעץ טיף פאַרבאַרגען אין האַרצען, און אַז עס קומט צו עפּעס— שווימט ער אַרויס, איז ער דאָ!

מאַכט ע ר, עס זאָלען מיר ציטערען די פיס.
שלעפּט ע ר מיך ביי די האָר.
רוימט ע ר מיר איין אַ סוד, אַז איך בין דורשטיג...
נ י ש ט א י ך ב י ן שולדיג! —

— און אַמאָל — זאָגט וויטער יענקעל — האָב איך אַן אַנדער מין מורא: איך טראַכט מיר: ווער ווייסט? אפשר דאַרף איך ווייטער לעבען אויפ'ן עולם הדמיון? זיין דאָרט אַ ישיבה־בחור; עסען דאָרט איין מאָל אין דער וואָך אויף זעקס טעג קישקע, אבי מזכה זיין בערעל קצב'ס ווייב! אַ קשיא אויף אַ מעשה? און אפשר נאָך, נאָך די יסורי מות, נאָכ'ן ביטערען טראָפּען און נאָך חבוט הקבר, וועל איך ערשט מגולגל ווערען אין אַן אָקס, אין אַ קאַלב, און מען וועט מ י ך פּיהרען, הונגעריגערהייט, אויף אַ שטריק אין שחיטה־הויז אריין?...

א י ך וועל אַרויסשטעקען די צונג צו יעדען גרעזעל, צו יעדען טראָפּען וואַסער אין דער בלאָטע, און עמיץ אַ בערעל קצב וועט נאָכ־געהן מיט אַ פּאַלקע און וועט טרייבען, טרייבען...

ערשט שפּעטער וועט קומען אַ פרומער איד... וועט פאַרגלאָ־צען די אויגען, מאַכען אַ ברכה, און — כיק!

יענקעל איז געוואָרען בלייך, ווי די וואַנט; אַ קאַלטער שוויס האָט איהם באַדעקט דעם שטערן.

— איהר לאכט, — זאגט ער מיט א הייזעריגען קול, — איהר לאכט? באשר דער רמב"ם זאגט נ י י ן? דער אר"י זאגט דאך אבער יא! און שלמה המלך, דער אמת'ער חכם, זאגט פארט נישט מעהר ווי „מי יודע?!"...

ווער ווייסט? ווער קאן עס וויסען?...

ביים פּאַקיִער.

צו אַ פּאַקיער קומט אריין אַ מענש, וואָס לאָזט זיך זעהר שווערליך באשרייבען: בארוועס, מיט אלט־צוריסענע קליידער אויפ'ן דארען לייב, און דאָך איז יעדע באוועגונג זיכער, כמעט שטאָלץ. די נערונצעלטע פּארמעט־הויט אויפ'ן געזיכט זאָגט, אז ער איז אלט, זעהר אלט, און דער בליק פון גרויסע, שווארצע אויגען איז שטרענג און פול קראפט פון אַ יונגען מאַן. די ליפּען בלויליך און צופּלאַצט, און ביי די ווינקלען פון שמאָלען מויל בלאָנדזשעט דאָך אַ שמייכעל פון בעננשאפט, איראָניע און גוטקייט צוזאמען.

דער פּאַקיער שטעהט אויף און געהט איהם אקעגען, וואָס ער טוט זעלטען פאר רייכע און גרויסע לייט.

— איך האָב צו דיר אַ בקשה. — זאָגט דער גאסט.

— זאָג, וואָס דיין פארלאַנג איז, — ענטפערט דער פּאַקיער.

— וועסט דו מיר טון, וואָס איך וויל?

— אויב איך וועל וועלען, — ענטפערט דער פּאַקיער, און גיט צו מיר עניוות: — און אויב איך וועל קאָנען.

— דו קאָנסט, דאָס ווייס איך, — זאָגט דער גאסט, און זיין שטימע קלינגט וואָס אמאָל העלער און ערנסטער צוזאמען. — איך האָב עס פון דיר נישט איינמאָל געזעהן, נאָר נישט א ו מ ז י ס ט...

— און דו קאָנסט נישט באַצאָהלען?

— פיליייכט... דאָך...

— מיט וואָס? — פרעגט דער פּאַקיער און מוסטערט נאָך אמאָל דעם אָפּגעריסענעם שטאָלצען גאסט... — האָסטו נישט, מיין קינד, ערגעץ...

— גע'גנב'עט? ניין... נישט מיט געלט וויל איך דיר באַצאָהלען... מיט מיין אייגענער געשיכטע.

— זי איז אַזוי וויכטיג? זי וועט מ י ר צונויף קומען?
— וויכטיג, ווי פּאַר איינעם... צי זי וועט דיר צונויף קומען, ווייס איך נישט... דאָך וועט זי דיך באַפרייען פון מיה און מאַטער.
— ווי אַזוי?
— מיין אַריינקומען, מיין פּערזאָן, האָט אויף דיר אַן איינדרוק געמאַכט. איך האָב דיך פאַראינטערעסירט... אַז איך וועל אַוועקגעהן מיט אַ פאַרשלאָסען מויל, וועסט דו נישט איינמאָל פאַרטראַכטען זיך און קלערען: ווער איז ער געוועזען? וואָס האָט ער געקאָנט וועלען? און אַ פּאַקיערס צייט איז טייער, זיינע געדאַנקען — נאָך טייערער! פון צייט און געדאַנקען לעבט אַ פּאַקיער!
דער פּאַקיער האָט געקלערט אַ ווייל, ער האָט זיך געפּרואווט, ווי ווייט ער איז ווירקליך פאַראינטערעסירט מיט'ן גאַסט, צי ער וועט ווירקליך דעריבער קלערען. —
די צייט באַנוצט דער גאַסט און זאָגט ווייטער:
— דו ביסט אַלט, פּאַקיער, זעהר אַלט! אַלע דיינע געפיהלען זענען אויסגעטריקענט... דיין האַרץ געפינט שוין אין גאָרנישט קיין פרייד... מיט'ן קאָפּ לעבסט דו נאָך... דאָס געהירן איז נאָך דאָס איינציגע גליד אין דיר, וואָס לעבט, נישט נאָר אויס לויטער געוועהנהייט; נאָר דיין מח האָט נאָך זיינע ליידען און פריידען, ער קלערט און וויל וויסען... טו ־יין קאָפּ צוליעב, — זאָל ער האָבען נאָך איין איינדרוק פון דער וועלט, איידער ער וועט אויך בלייבען מיד און פויל צו שטאַרבען...
— גוט! — באַשטעהט דער פּאַקיער.
זיי זעצען זיך, דער גאַסט פאַרצעהלט:

— קליינערהייט האָב איך אַמאָל שפּאַצירט מיט מיין פאָטער צווישען די בערג הינטער'ן שלאָס...
— איהר האָט אין אַ שלאָס געוואוינט?
— יאָ, מיר האָבען איבערגעשראָקען אַן אָדלער, און ער איז אַרויפגעשאָסען צום הימעל. „איך וואָלט אויך געוואָלט אַזוי פליהען" — האָב איך הויך געטראַכט. „דו וועסט עס אויך טון", — האָט מיר דער פאָטער געענטפערט, — „נאָר נישט אין דער לופט,

די לופט איז נישט אונזער עלעמענט; מיר קאָנען א י ן איהר, און דעריבער — פ ו ן איהר, נישט לעבען“...

„און פליהען — זאָגט ער ווייטער — וועסט דו צום הימעל — דאָס זענען די בלויע, די זיידענע בלויע, מיט גאָלדענע שטערען אויסגעשטיקטע טאפעטען אין אונזער קעניגליכען פּאַלאַץ... און גלייך צו דער זון — דאָס איז דער קעניג אליין... די שטראַלען פון זיין גנאַד זענען ליכטיגער און ווארעמער, און זיי זענען נישט פאַר אַלע, נישט פאַר יערען בעסטען“...

איך האָב די ווערטער דערנאָך איבערגעגעבען מיין לעהרער, אויך א פאַקיער, ווי דו. זיין געזיכט האָט זיך דערביי נישט געענדערט. קאַלט און שטרענג האָט ער מיר געזאָגט: „דער אַדלער, אויב ער וויל לעבען, מוז ער עסען, און עסען — מוז ער אַראָפּ אויף דער ערד... עסען־וואַרג ליגט נידעריג, אַפט אין בלאָטע.“

— זעהר קלוג.

— איך האָב איהם דאָך נישט פאַרשטאַנען און אינ׳ם גאַנצען געשפּרעך פאַרגעסען.

צוריק אויף די געדאַנקען זענען מיר די ווערטער געקומען ערשט דאַמאָלט, ווען איך בין ערשטער מיניסטער געוואָרען.

— מאַנציפּוצי?

— אַזוי פלעג איך הייסען —

— און היינט?

— האָב איך קיין נאָמען נישט.

— ווען איז עס געשעהען?

— שוין אייניגע יאָהר... עס פרעהט מיך פאַר דיר, אַז דו האָסט פון דעם אַלעם נישט געוואוסט, אַז דו האָסט געלעבט אַזוי הויך, אַזוי טיף אָדער אַזוי ווייט פון מיין געוועזען לעבען!

איינמאָל בין איך געשטאַנען אַזוי לאַנג און אַזוי טיף געבויגען פאַר דער זון, אַז עס איז מיר, נישט ווילענדיג, געקומען דער געדאַנק אין קאָפּ אריין, מקנא צו זיין די זיילען אין פּאַלאַץ, וואָס האַלטען איהם אויך אונטער און בויגען זיך נישט...

— דו האסט עס געזאגט?

— ניין; מיינע ליפּען זענען נאך נישט געוועהנט געוועזען דערצו; נאר דער מארך־ביין!... אן אומגעדולדיגע באוועגונג האב איך געמאכט... די זון האט עס באמערקט...

— און דו לעבסט?

— גרוים איז געוועזען זיין ליעבשאפט צו מיר; מען האט מיך נאר פאר א לבנה געמאכט, א פראווינץ איבערגעגעבען...

— ביסט צופרידען געוועזען?

— א צייט... ביז די זון איז דורכגעפאהרען און די לבנה האט זיך ווענינ געבוקט...

— און?

— מען האט מיך דעגראדירט אויף א שטערן... א שטאדט האב איך באקומען...

— און האסט רעגירט, ביז די לבנה איז געקומען...

— ריכטיג... דער מארך־ביין האט וואס אמאל זיך וועניגער געבויגען... איך בין אריין אין דער מילך־שטראסע; צווישען מיליאר־נען קליינע שטערענדלעך —

— און?

— אלץ דער מארך־ביין!... מען האט מיך באקאנט געמאכט מיט'ן באמבוס און ארויסגעווארפען פון — הימעל!

— און דיין פאטער, דער שטאלצער שלאס־הער?

— ער האט עס נישט אויסגעהאלטען, און האט מיר א גרויסע ירושה געלאזט; איך האב מיר געקאנט פאר זיך אליין א קליינעם הימעל מאכען...

— האסט עס נ י ש ט געטאן?

— ניין, איך האב אן אנדער ליידענשאפט געהאט. איך האב געוואלט, וואס אלע, אייגענטליך, ווילען: אנדערע זאלען עהנליך זיין צו מיר; מען זאל זיך אויפהערען בוקען.

— א געפעהרליכע ליידענשאפט...

— איך האב איינגעקויפט עסענווארג און קליידער, געעפענט די טויערען פון שלאס און אויסגערופען אויפ'ן לאנד: ווער עס וויל, זאל קומען נעמען, וואס ער וויל... נאר א באדינג האב איך גע־שטעלט: קיינער טאר נישט דאנקען. ווער עס וועט עס טון, וועט מוזען באצאהלען...

— פיעל האבען געקאנט?

— ווענינ, דאך מיט דער צייט איז די צאהל פון נישט־דאנ־קענדיגע געוואקסען, גרעסער געווארען; נאר מיט דער צייט האט מען מיך — —

— ארעסטירט?

— ניין, אין דול־הויז געשיקט...

— ריכטיג, אלס פארשווענדער...

— אז איך בין ארויס פון דול־הויז, איז פון מיין ירושה קיין צייכען נישט געבליבען... פריינד און באקאנטע האבען זיך באמיהט; שולדען האבען זיך באוויזען. דאס אויפהאלטען אין קעניגליכען דול־הויז, איז גענוג טייער...

„געה ארבייטען" — האט מען מיר ביים ארויסלאזען גע־זאגט...

— און דאס איז, נאטירליך, דעם געוועזענעם מיניסטער נישט געפעלען.

— אימגעגענטייל, נאך אזויפיעל רוהען האב איך געבענקט נאך ארבייט... נאר אויסבעטלען זי האב איך נישט געקאנט... בעט־לען און בוקען זיך איז מיר שוין אוממעגליך געווארען...

דער גאסט שווייגט א ווײלע, און דער פאקיער פרעגט:

— ווילסט, איך זאל דיך אויסלערנען?

— דאס, — ענטפערט שטאלץ דער גאסט, — וועסט דו נישט קאנען; הונגער און דורשט האבען עס נישט געקאנט... נאר דאס לעבען איז מיר שוין איבערדריסיג...

— ווילסט, איך זאל דיך דערפון באפרייען?...

— א, ניין! צו דעם דארף מען נישט דיין חילף... דאס ערש־טע בעסטע וואסער, דעם ערשטען בעסטען צווייג... זיי וואלט איך זאגאר נישט געדארפט קיין מעשיות דערצעהלען...

— וואס דען?

— איך גלויב, פאקיער, — יעדער מענש האט זיין גלויבען, דאס איז דער פאדים, מיט וועלכען די געטער בינדען אונז צו צום לע־בען — איך גלויב, אז עס וועט קומען אמאל א צייט פון גראדע

מענשען, מיט הארטע מארך־ביינער; פון מענשען, וואס וועלען נישט וועלען און נישט קאָנען זיך בויגען... איך וויל עס דערלעבען!

— אזוי לאנג לעבען ווילסט דו?

— ניין... פאר דעם שפּעטערען גליק, וואלט איך אזויפיעל נישט געצאהלט... שלאָפען וויל איך, איבערשלאָפען!...

דו קאָנסט עס! שלעף מיך איין, פאקיער!...

דער פאקיער שווייגט.

— ווילסט דיין ווארט נישט האלטען? — פרעגט דער גאסט.

— נישט דאָס, — ענטפערט דער פאקיער, — איך קלער נאָר, ווער וועט דיך וועקען? איך — נישט, מיינע קינדער און קינדס־קינדער — אויך נישט... ווער וועט דיך געדענקען?

— שרעק נישט... מיך וועט וועקען די צ י י ט; גאָר שטיל וועט זי נ י ש ט קומען!

באנייט א תלית.

אין א געוויסער מדינה זענען געוועזען, ווי געוועהנליך, גע־וועהנליכע מענשען, נישט איינגאנצען גוט און פרום, נישט גאר איינגאנצען שלעכט, נאר אזוי — מיטעלמעסיג; איינער אביסעל ערגער, איינער אביסעל בעסער, ווי א מענש און ווי אמאל.

און דער מלך פון דער מדינה איז געוועזען זעהר א קלוגער שופט, וואס האט פארשטאנען, ווי אזוי שלום צו מאכען צווישען גאט און לייט, צווישען לייט און לייט, און עס איז קיינמאל נישט געקומען צו קיין שארפע שטראפען. ער האט שוין אין זיך א כח געהאט צו שטילען דעם כעס פון מענשען: איינצוהאלטען דעם בייזען, איבערצורעדען דעם איינגעשפארטען, און נישט נאר וואס אין זיין צייט האט מען קיינעם נישט געקעפט, נישט געהאנגען, נאר פון תפיסה אפילו האט זיך די מלכה געמאכט א הינער־שטייג — קיינער איז נישט געזעסען. א זינדיגען מענש פלעגט ער הייסען ארייננווארפען אין פושקע פאר ארעמע לייט, שענקען אויפ'ן שפי־טאל און — געגוג.

— עס וועט קומען א צייט, — האט דער מלך געזאגט, — ווען מענשען, קוקענדיג אויף דער תליה, וואס שטעהט אינמיטען מארק, וועט בשום אופן נישט פארשטעהען, נאך וואס מען האט ארייננגעשטעקט אין דער ערד אזא קלאץ!

נאר דאס זאגענדיג, האט דער מלך אפגעקרעכצט, און קיינער האט נישט געוואוסט, וואס דער קרעכץ באטייט.

דאס האט אבער באמערקט די בת מלכה, דעם מלך'ס איין איינציגע טאכטער, און האט זיך איינגעשפארט, דער פאטער זאל איהר אויסזאגען, וואס ער מיינט מיט'ן קרעכץ.

און דער מלך האט איהר נישט געקאנט אפזאגען און האט איהר אויסגעזאגט בסוד סודות, אז ער קרעכצט, ווייל ער האט מורא פאר צוויי מענשען! די גאנצע מדינה, זאגט ער, קאן מען פיהרען, ווייל דאס זענען מענשען, וואס אין זיי איז דאס גוטע מיט דעם שלעכטען אויסגעמישט, און ווען זיי קומען צו איהם, פאלט דאס שלעכטע אראפ און דאס גוטע קומט ארויף... צוויי מענשען אבער האט ער אין דער מדינה, וואס איינער האט אין זיך סאמע גוטעס אליין און דער צווייטער רשעות אליין. אז די ביידע — האט דער מלך מורא — וועלען זיך אמאל צוזאמענטרעפען, וועט זיין גאנצע חכמה נישט העלפען, וועט מען ווייטער הענגען און קעפען.

די בת מלכה האט זיך פארטראכט, געקלערט און געקלערט און נישט פארשטאנען, וואס דער מלך מיינט.

— עט, — מאכט זי, אוועקווארפענדיג מיט דער האנט, — פארט אן אלטער!

איינמאל איז אין דער עיר־המלוכה, אין דער רעזידענץ, גע־ וועזען א גרויסער יריד און עס זענען זיך צוזאמענגעפאהרען און צוזאמענגעקומען אלע מענשען פון דער מדינה. צווישען זיי זענען אויך געוועזען די צוויי מענשען, פאר וועלכע דער מלך האט מורא געהאט: דער גאר גוטער, און דער גאר שלעכטער.

און עס איז געשעהען אזא מעשה:

אי דער גאר שלעכטער האט דערזעהן די לערע תליה איני־ מיטען מארק, האט ער געזאגט הויך פאר אלע:

— עולם, עס איז א רחמנות אויף אייך! איהר האט שוין לאנגע יאהרען נישט געזעהן דעם נחת, ווי פושעים הענגען און דריגען זיך אין דער לופטען...

— אמת, אמת! — האט אנגעהויבען דער עולם צו מורמלען.

דאס האט געהערט דער גאר גוטער און האט זיך אנגערופען:

— עולם, מזל מיט ברכה איז מיט אייך! גאט און שעהנע מלאכים זענען מיט אייך; איהר לעבט אזוי גוט און פרום, אז קיי־ נער פון אייך האט נישט פארדינט מען זאל איהם הענגען.

— אמת, אמת! — האט דער עולם ווייטער געמורמעלט.

— ניין, — האט זיך אנגערופען דער נאר שלעכטער, — די וועלט איז קיין הימעל נישט, דא וואוינען קיין מלאכים נישט! עס איז בלויז זינד; נאר דא זענען אזוינע פושעים, אזוינע רשעים. אזוינע זינדיגע פאר גאט, אז איינער יהאט מורא דעם צווייטען צו פארקלאגען, עס זאלען זיינע אייגענע זינד נישט ארויס אויף דער זון און דעריבער שטעהט די תליה לעדיג!

דער עולם שווייגט, און איז אפילו אביסעל אין כעס.

דער גוטער וויל אנהויבען צו רעדען, נאר דער שלעכטער לאזט איהם נישט קומען צום ווארט...

— רבותים! — האט ער ווייטער אויסגעשריען, — אויב איך זאג נישט אמת, באווייזט! לאמיך זעהן, עמיץ פון אייך זאל זיך פיהלען אזוי גוט, אזוי פרום, אזוי ריין פאר גאט און פאר לייט, ער זאל קיין מורא נישט האבען און אנווייזען מיט'ן פינגער, וועמען מען דארף הענגען! מען זאל ק י י נ ע ם נישט דארפען הענגען איז אוממעגליך!

דער עולם רוקט זיך צוריק, ווי דערשראקען.

— איהר זעהט, פושעים! — שרייט דער שלעכטער, — איהר זעהט, ווי אמת מיינע ווערטער זענען! הא! נו, וועל איך אייך באווייזען, אז איך בין ריין! אז איך האב קיין מורא נישט!

— אט דעם דארף מען הענגען! און ער האט אנגעוויזען אויף גאר דעם גוטען.

דער עולם האט זיך נאך מעהר דערשראקען.

דער גוטער וויל ווייטער רעדען, נאר דער שלעכטער לאזט איהם ווייטער נישט קומען צום ווארט.

— נישט אומזיסט האט ער אייך געלויבט! נישט אומזיסט! די תליה וויל ער אונטערברענגען! די תליה, אהן וועלכער איהר וואלט אראפ פון גוטען וועג און אייערע קינדער וואלטען אז גאט פארגעסען. ווערגט איהם! ווער וויל באווייזען, אז ער איז נישט זיין קרוב, נישט זיין גואל — נישט זיין שותף, נישט זיין גלייכען, — ווער עס וויל נישט פארדעקען פרעמדע זינד, כדי מען זאל זיינע אויך פארדעקען, דער זאל העלפען הענגען!

און אז דער שלעכטער האָט אַרויסגענומען אַ שטריק פון בוזעם, האָבן זיך אויסגעשטרעקט הונדערטער הענט צו הילף און אין אַ רגע אַרום איז דער גאָר גוטער געהאַנגען...

נישט אומזיסט האָט זיך דער מלך געשראָקן — מען האָט די תליה באַנייט...

וועגן אַ שווימער, אַ דאַך־באַשלעגער און אַ פּאָרצעלייען מיידעלע.

(דריי טרויעריגע געשיכטען).

פאר אונזערע היימיש־געבאקענע פילאזאפען מאמריסטען, דאס הייסט פאר די אלע, וואס רעדען פיעל, און הערען אזוי וועניג, האב איך דריי טרויעריגע געשיכטען צו דערצעהלען: וועגען אן אויסטערלישען שווימער אויפ'ן היימישען טייכעל, וועגען א בלעכער, בעסער געזאגט, א דאך־באשלעגער, וואס האט נישט געוואלט אראפלאזען קיין אויג פון דאך, און וועגען א שטיקעל פארצעליי, וואס מען האט ארויסגעווארפען פון א הויכען פענסטער...

און ראשית, דער שווימער איז אן אויסטערלישער שווימער געווען. א פרייד געווען צו קוקען, ווי ער מאכט מיט די הענט אויפ'ן וואסער־שפיגעל, טיילמאל נאר מיט די פ י נ ג ע ר פון די הענט, למשל, ביים שווימען אויפ'ן רוקען, און טיילמאל נאר מיט די פינגער פון די פיס אליין. מאנכע פאליטישע מענשען שאקלען מיט זיי, על פי סוד, אין די שטיוועל, און דער — פראנק און פריי איבער'ן היימישען טייך, וואס פליסט שטיל און געלאסען אונטער דער קהל־שטוב, מיט דער מקוה, שול און בית־המדרש צוזאמען. און לאזט זיך העט, העט ווייטער, פון וואנען דאס אלץ זעהט זיך ארויס, ווי שווארצע, ציטערדיגע פינטעלעך. נאר נישט וועגען די פינטעלעך געהט עס; וועגען שווימער, וועגען דעם גרויסען, אויסטערלישען שווימער פון אויבען, איבער'ן שפיגעל פון היימישען טייכעל, אונטער'ן שפיגעל פון הויכען הימעל! א פעט מענשעל איז עס געווען, און ווי באקאנט איז פעטס לייכטער, ווי וואסער, און דעריבער שווימען פעטע אזוי לייכט פון אויבען, און

אז ער פלעגט נאך אננעמען פולע לונגען מיט לופט, פלעגט ער בלייבען שטיל אויסגעצויגען אויפ'ן שפיגעל פון טייך; אפילו מיט די פינגער פון די פים נישט געריהרט! און אזוי שטיל, אזוי בשלום־ושלוה'דיג, אז פון ווייטענס האט זיך געדאכט: א טויטער וויגט זיך שטיל איבער'ן וואסער... א דערטרונקענער שווימט צום ברעג... נאהנט ערשט האט מען געזעהן, אז ער לעבט און האט אפענע אויגען; אפענע בלויע, כאטש נישט טיפע אויגען, וואס קוקען ארויף, ארויף גלייך אין הימעל אריין... און נישט נאר אויפ'ן רוקען שווימט ער! באריהמט איז אויך געווען זיין „קלאפטער": א האנט נאך א האנט, אהן גערויש, אהן א שפריץ — קוים, קוים פון אויבען דאס וואסער גענלעט! אדער „פראש־פראש", געשווינד, אייַלענדיג... נאר דאס פלעגט ער באנוצען ביים אוועקשווימען ווייט, ווייט פון קהל־שטוב, פון מקוה, שול און בית־המדרש, צו וועלכע ער פלעגט דערנאך צוריק קומען „קלאפטער", אויפצוזוכען זייגע מלבושים צוריקצוקומען צו קהל...

מיט איין ווארט: ש ע ה ן פלעגט ער שווימען. אמאל אויך ווייט; אבער קיינמאל נישט טיף! אונטערטוקען זיך, אדער ווי מען רופט עס: „נורקיווען" איז נישט געלעגען אין זיין נאטור! ער האט זיך איבער'ן טייכעל ווי געגליטשט... פון אויבען, פון אויבען...

וואס אונטען טוט זיך, ווי עס לעבט זיך אונטען, צווישען זאמד און שליים און אהן א ליכטיגען שטראל, — דאס האט איהם קיינמאל נישט אינטערעסירט... אונטען איז נישט שעהן, אפשר נאר — צו טיף...

אבער בשעת ער פלעגט ארומשווימען פון אויבען, האט אונטען נישט גערוהט! גאט ווייסט פון וואנען עס איז אויפ'ן זאמד א זאמען געפאלען, א לעבעדיגער זאמען, און דערפון איז א וואסער־פלאנץ ארוים... קיין ציטרין, קיין פאמעראנץ, קיין אתרוג— דאס מוז שטעקען אין פעטער ערד און באדען זיך אין לופט, נאר א קבצנ'ישע וואסער־פלאנץ, וואס איז יוצא מיט'ן גרינעם ציטריגען וואסער־שיין און צוואוואקסט זיך אין דער נאסער פינסטערקייט פון שעה צו שעה... און וואקסענדיג צושפרייט זי זיך, פארוויקעלט זיך און ציטערט ביי יעדער באוועגונג פון שטילען וואסער, און דאך ארבייט זיך עס פאמעלעך, פאמעלעך ארויף א גע־

מיינע, נאר א פרוכטבארע וואסער־פלאנץ... אין דער לענג און איז דער ברייט וואקסט זי... דערפון אבער האט דער אויסטערלישער שווימער נישט געוואוסט. און פון וואנען? ער פלעגט זיך נישט אונטערטוקען, נישט טיפער אראפלאזען, האט די וואסער־פלאנץ אהן זיין ווילען זיך צוואוואקסען און אהן זיין ווילען זיך געמעהרט, און אז דער אויסטערלישער שווימער האט פלוצלונג אנגעריהרט זי מיט א פוס, איז עס נישט צו זיין גוטען געוועזען!

עס איז איהם פלוצלונג איינגעפאלען: „טריט וואסער!" ער פרואווט און געהט טריט וואסער, און טרעפט צו דער וואסער־פלאנץ און פארטשעפעט א פוס אין עפעס קאלטעס, ווייכעס און לענגליכעס. ער דערשרעקט זיך: פון וואנען? וואס? קען ער דען נישט דעם טייך? און שרעק איז דער ערגסטער יועץ!... ער האט זיך אנגעהויבען ארויסצוארבייטען, ארויסצוואוויקלען זיך פון די לאנגע, קאלטע, ווייכע שלאנגען, און האט זיך אליין אין זיי וואס אמאל מעהר פארפלאנטעט... וואס מעהר ער האט זיך געווארפען פאר שרעק, מעהר פארוויקעלט האט ער זיך אין דער ארעמער קבצנ'ישער וואסער־פלאנץ, וואס וואקסט פון אונטען ארויף, און אלץ שטארקער און שטארקער האט עס איהם אראפ און אראפ גע־צויגען!... אט זעהט שוין דער הימעל נישט מעהר פון גרויסען, ווייטען שווימער, ווי א קאפ; דער שעהנער לייב איז שוין פאר־שוואונדען... אט נישט מעהר, ווי שרעקליכע, אפען־געריסענע שווי־מער־אויגען... אט שוין נישט מעהר, ווי עטליכע לענגערע האר, וואס קריכען איבער'ן וואסער, ווי שווארצע ווערעמלעך, ענדליך ווערט דאס אויך פארשוואונדען...

אוים שווימער!

נישט בעסער האט אויסגעפיהרט א געוויסער דאך־באשלעגער, וואס האט זיך, נאך יאהרען פון מיה און מאטערניש, צו א הויך הייזעל דערשלאגען. ביליג האט ער עס געקויפט און באלד זיך גענומען דעם דאך צו באנייען. פארוואס גראד דעם דאך? ווייל דאס ק א ן ער, דאס איז זיין מלאכה, צו דעם ברויך ער קיי־נעמס האנט, קיינעמס עצה נישט!

פּרעמדס האָט ער פיינט!

און אז ער האָט באַנייט דעם דאַך, האָט ער שוין פון איהם קיין פּוס און קיין אויג נישט אראָפּגעלאָזט. ער און מוז בלייבען דער רייכסטער, דער שענסטער און דער שטאַרקסטער דאַך אין שטאָדט. וואָס אין קעלער טוט זיך, איז נישט זיין זאָרג; דערויף איז ער קיין מבין נישט. וואָס עס הערט זיך גאָר טיפער, ביים פונדאמענט, איז נישט זיין זאך. אויפ'ן דאַך, אין דער העכסטער הויך, איז פאַר א דאַך־באַשלעגער, אַזוי פריי, אַזוי גוט... און א דאַך פאַרלאַנגט אַן אויג! ווינטער מוז ער אָפּקערען דעם שניי... קוים עס פאַלט אביסעל שניי, ער שטעהט שוין אויבען מיט'ן בעזעם! זומער־צייט האָט ער נאָך מעהר צו טון מיט'ן דאַך! אָט באַווייזט זיך א גרעזעל (גאָט ווייסט, פון וואַנען דער זאָמען דערצו האָט זיך גענומען) אין א שפּעלטעל צווישען צוויי בלעכען — רייסט מען עס אויס... אַניט צוּוואַקסט זיך דער קבצן און צושפּאַרט די בלעכען פון אויבען! אָט באַווייזט זיך ערגעץ אויף א בלעך א שטיקעל שפּרענקעלע, א פלעקעל א געלס, דאָס איז געפעהרליך! עס הויבט אָן ראָסטען; און ער האָט מיט זיך א קליין טעפּעלע סמאָלע מיט א פּענזעל און פאַרכאַפּט, און פאַרשמירט... אמאָל בויגט זיך אויס אַן עק פון א בלעך, פון ווינט, צי פון דער זון, עס וועט זיך באַלד איבערלעגען, ווי א „פּאַפּלינִיק" — געשווינד לויפט ער נאָך בליי און לייט־אייזען — די בלעך וועט זיך שוין נישט ריהרען!...

און אַזוי טאָג אויף טאָג, טאָג אויף טאָג! זאָל דער הימעל זעהן, ווי ער היט אָפּ זיין אייגענעם דאַך און נחת האָבען פון זיין גלאַנץ...

אונטען האָט זיך דערווייל אויך עפּעס געטאָן...

אין קעלער אַריין איז וואַסער גערונען. רעגען־וואַסער, שנייוואַסער און אַזוי פון גאַס — רינשטאָק־וואַסער... פון דעם ווייסט קיין דאַך־באַשלעגער נישט. פונדאַמענט און קעלער זענען נישט זיין פאַך... און ווען ער איז פּלוצלונג געוואָר געוואָרען... נישט צו זיין גוטען איז עס געווען!

פּאַמעלעך, פּאַמעלעך, כאָטש אָהן זיין וויסען, איז דאָס וואַסער צו די פונדאַמענטען צו, און האָט זיי אונטערגעוואַשען, דורכגע־

נעצט, צווישען ציגעל און ציגעל זיך אריינגעדריקט און דעם גאַנ־צען פונדאַמענט צורודערט...

אויבען שטעהט דער דאך־באַשלעגער און קלערט: ווי גלאַנצט דער דאך! ווען ער האָט לבנה און שטערען, וואָלט ער אַ הימעל געווען! און אין דערזעלבער רגע: טראַך! נאָך אמאָל: טראַך!
צי דונערט פון רייגעם, בלויען הימעל?

ניין, דער ריינער, בלויער הימעל איז רוהיג; נאָר דאָס הייזעל פּלאַצט און פאַלט און באַגראָבט דעם דאך־באַשלעגער אין זיך!

מיר בלייבט נאָך די דריטע, די לעצטע מעשה.

אמאָל איז געווען אַ קאַרטאָפעל־קינד... אין אַ חייל אין דער ערד איז עס געבוירען געוואָרען (גאָט ווייסט, פון וואַנען דער זאַמען האָט זיך דאָרט גענומען!) און דאָרט האָט עס געלעבט און גע־קווענקעט, געלעבט און געקווענקעט.

דער זאַמען, וואָס גאָט ווייסט, פון וואַנען ער האָט זיך גענו־מען, האָט נאָר אַ מוטער געהאַט. און די מוטער האָט איהם קוים מיט קאַרטאָפעל און נישט צו דער זאַט געשפּייזט, מעהר האָט זי איהם נישט געקאָנט געבען, אפילו קיין נאָמען נישט! קאַרטאָ־פעל — דאָס ווייסט יעדער דאָקטאָר — פּאַרמאַגט אין זיך ווענינ פאָספאָר און אָהן פאָספאָר קאָנען זיך די ביינער רעכט נישט אַנט־וויקלען. ביינער דאַרפען: פיש, פלייש און דער עיקר—מילך. די האָבען אַסך פאָספאָר אין זיך און דערפון ווערען די ביינער גע־בויט. דאָס קינד, וואָס האָט זעלטען אמאָל אַביסעל וואַסערדיגע מילך געזעהן, — און פלייש און פיש אין דער שענסטער שמחת־תורה־נאַכט אפילו אין חלום נישט געזעהן! האָט דעריבער שמאָלע שוואַכעביינדלעך געהאַט... און ווי מאָגער און ווי דאַר עס איז נישט געווען, ווי ווענינ פלייש עס האָט אויף זיך נישט געהאַט, האָבען עס די שוואַכע פיסלעך נישט געקאָנט דערטראָגען, זיי האָ־בען זיך געבויגען אונטער דער לאַסט; ווי צוויי פיילענבויגען האָ־בען זיי זיך אויסגעדרעהט... און דאָס קאַרטאָפעל־קינד האָט זיך אין דער נאַסער, פינסטערער הייל אויף אלע פיער גערוטשט...

טײלמאַל האָט זיך עס אויך פון דער הײל אַרויסגערוטשט. בפרט אין אַ שעהנעם זומער־טאָג... עס האָט געבענקט אַרויס און אַרויס... און געבענקט האָט עס: נישט צו דער זון, נישט צו ליכט און וואַרעמקייט אָדער צו פרייער ליכט... נאָך וואָס? עס האָט געבענקט צום קאַלך, וואָס מען האָט אַלס מיסט אויפ'ן פרייען פעלד פאַר דער הײל צושפּרייט... דעם קינדס אינסטינקט האָט איהם אונטערגעזאָגט: עס קאַלך! עס האָט איהם געיאָגט צום פּאַס־פּאַר אינ'ם קאַלך!...

און עס האָט זיך גערוטשט אויף אַלע פיער דאָס קאַרטאָפּעל־קינד אין דער נאַסער, פינסטערער הײל, און טײלמאַל האָט זיך עס אויך אַלע פיער אַרויסגערוטשט פון דער הײל, און אַהן דער מוטערס וויסען — קאַלך געלעקט... זי וואָלט עס נישט דערלאָזט!

מיט אַמאָל אָבער האָט זיך דעם קינדס לעבען פאַרבעסערט. די מוטער איז נישט רייכער געוואָרען, האָט אויך קיין בעסערע אַרבייט נישט באַקומען. געשעהען איז עפּעס אין דרויסען: אַ שטאָדט־עושר האָט זיך, נישט ווייט פון דער הײל, אַ זומער־וואוי־נונג, אַ קליין פּאַלאַצעל געבויט; — די קיך פון פּאַלאַץ איז אויס־געקומען פּונקט קעגען דער הײל; און פּ אַ ר דער קיך איז זיך אַ בערגעל מיסט נעוואַקסען, פון טאָג צו טאָג, פון שעה צו שעה, און אין דעם בערגעל איז פאַר'ן קאַרטאָפּעל־קינד אַ גן־עדן, אַן אוצר געווען, אַן אוצר פון אַלערליי שיריים פון רייכען טיש...

דאַמאָלט האָט עס דעם קאַלך פאַרגעסען, און האָט זיך, ווי אַ וואָרעם, אין מיסט געגראָבעלט, איבער'ן בערגעל מיסט געצווייגען און געשפּייזט זיך...

אויף יענער זייט פּאַלאַץ האָט זיך אַ גאָרטען צוואָוואַקסען, אַ גאָרטען מיט בלומען... נאָר אַזוי ווייט האָבען דעם קאַרטאָפּעל־קינדס פיסלעך נישט געטראָגען... און: נאָך וואָס בלומען? אי־בער'ן קאָפּ האָט זיך אַ ליכטיגער, בלויער הימעל געצווייגען; וואָס האָט עס צום הימעל? אַזוי הויך הויבט דאָס קאַרטאָפּעל־קינד דאָס אנגעלאָפענע קעפּעל מיט די וואַסעריגע אויגען נישט אויף!... אין בערגעל פאַר דער קיך האָט עס געגראָבעלט, גאַנץ אָפט אפילו די הענט נישט באַנוצט, און גלייך מיט'ן הונגעריגען מויל געשלונגען... אויפגעהויבען דעם קאָפּ האָט עס שפּעטער, שפּעטער, ערשט

אינמיטען זומער, ווען עס האט זיך שוין געהאט אנגעגעסן כמעט צו דער זאט, ווען די פיסלעך האבען זיך אביסעל געשטארקט און אויסגעגלייכט... און אויך דאמאלט, נישט צום הימעל, נאר צו די פענסטער פון פאלאץ, פון איבער דער קיך... און דערזעהן האט עס — ווייסע פארהאנגען...

איינמאל דאך האבען זיך די פארהאנגען צורוקט און צווישען זיי האט זיך עפעס באוויזען —- א קליין, ראזיג קינד, מיט גרויסע, גרויסע אויגען אין א ווייס, מיט שטערענדלעך באשאטען, קליי־דעלע... פארציטערט איז דאס קארטאפעל־קינד אדער דאס מיסט־קינד געבליבען... און האט לאנג, לאנג פון פענסטער קיין אויג נישט אראפגעלאזט. נישט געקאנט אראפלאזען! דער פארהאנג האט זיך צוריק פארמאכט, און ער האט אלץ געקוקט און גע־קוקט... אין די וואסעריגע אויגען האט אנגעהויבען א ליכטיגער שטראל צו בלאנדזשען... ביינאכט האט ער וואונדערליכע, נישט פארשטאנענע, חלומות געהאט; דאס קליינע מיידעלע (עס איז א קליין מיידעלע געווען) איז פארשוואונדען געווארען, נאר דאס קארטאפעל־קינד האט שוין אויפגענומען אין ארעמען הערצעל איהר זיסע געשטאלט. ער האט זי שוין נישט פארגעסען! ער האט זי פארשלאסען אין זיך, ער זעהט זי בייטאג, ער חלום׳ט פון איהר ביינאכט... א הייליגען סוד האט ער אין זיך איינגעשלאסען, און ער פלעגט זיך שוין ארויסרוטשען פון דער הייל נישט צוליעב דעם קאלך, אפילו נישט צוליעב שיריים אין מיסט, נאר צוליעב דעם פענסטער מיט די ווייסע פארהאנגען, צווישען וועלכע ער האט א אמאל דאס בעסטע און דאס שענסטע געזעהן און ער האפט, און הערט נישט אויף צו האפען, נאך אמאל עס צו זעהן...

און ער האט זי דערזעהן נאך אמאל.

נאר דאס איז שוין נאר, גאר סוף זומער געווען... און אויך נישט צו זיין גוטען...

מען האט זיך פון פאלאץ ארויסגעצויגען... צוריק אין שטאדט אריין... מען האט די פארהאנגען אראפגענומען, מען האט א פענס־טער געעפענט און פלוצלונג האט א האנט אנגענומען דאס קליינע נעהאפטע, גע׳חלום׳טע מיידעלע און פאר׳ן קארטאפעל־קינד אין מיסט אריינגעשליידערט...

און דאס קליינע געהאפטע, גע׳חלומ׳טע האט אויף א ביין געטראפען, און עס האט געפלאצט דאס געהאפטע, גע׳חלומ׳טע פארצעלייענע מיידעלע, און עס איז ארוים — אביסעל זעגעכץ!...

און דער מוסר דערפון?

1) נעמט טיפער!

2) קוקט אויף די פונדאמענטען און זייט וויסען, אז —

3) פארצעלייענע אידעאלען, וואס מעןווארפט פון דער חויך פאר קארטאפעל־קינדער זענען פול מיט זעגעכץ...

דער באָרד.

אין די ערגסטע צייטען זענען פאַראַן גוטהאַרציגע מענשען, וואָס האָבען ליעב, ווענינגסטענס, גוטע בשורות אָנצוזאָגען, און אַז דעם דיכטער איז געבוירען געוואָרען דער ערשטער לעזער, האָבען זיך געפונען גוטע לייט, וואָס האָבען זיך אויפגעהויבען אויפ׳ן העכסטען שטאָק און זענען געקומען אין דיכטערס דאַך־שטיבעל אַריין, אָנזאָגען איהם אַ מזל־טוב.

— מזל־טוב דיר, דיכטער, מען הויבט דיך אָן לעזען און פאַר־שטעהן.

און אַז דער דיכטער האָט זיך נישט דערפרעהט, האָבען זיי צוגעגעבען:

— אמת, איין שוואַלב מאַכט קיין זומער נישט. דאָך איז ער נישט ווייט; עס וועט קומען דער טאָג, ווען דיינע ליעדער וועלען אַרויסקלינגען פון אַלע פענסטער, דיינע מעלאָדיען וועלען געזונגען ווערען, און די הויף־מוטער וועט מיט דיין ליעב־זיס געזאַנג איינ־שלעפען איהר ליעב קינד. דיינע געפליגעלטע ווערטער וועלען זיין אין חתן־כלה׳ס מויל און דער אָרעמער בלינדער בעטלער אין גאַס וועט פאַרהאַלטען די פאַרבייגעהער מיט דיינע זיס־קלינגענדיגע ריימען.

אַזוי האָבען די גוטע מענשען געזאָגט און דער דיכטער איז דאָך נישט פרעהליך געוואָרען און האָט זיי מיט אַ טרויעריגער שטימע געענטפערט:

— איך האָב אייך פאַר דער גוטער בשורה נישט מיט וואָס אויפצונעמען. נעכטען האָב איך מיך מיט מיין קאַנאַרעק מיט׳ן

לעצטען שטיקעל צוקער צוטיילט. פאר דאס, אויב איהר ווילט, וועל איך אייך א מעשה'לע דערצעהלען...

זיי האבען א זיס־זויערליכע מינע געמאכט און זענען באַר שטאַנען.

— אין אלטע צייטען איז אין אז אלטער שטארקער בורג א יום־טוב געוועזען — א דרייפאכיגער יום־טוב. דער הער פון דער בורג האט זיין נאמען־טאג געהאט, ער איז צוריקגעקומען פון שלאכט־פעלד אלס זיגער און — ער האט זיך מיטגעבראכט א יפת־תואר — א געפאנגענע.

אילומינאציע.

אויף די גרינע, קאלטע בריסט פון וואסער, וואס רינגעלט ארום די בורג, זענען ברענענדיגע פעסער סמאלע געשוואומען. די אלטע מויערען זענען באהאנגען געווען מיט גירלאנדען און פאר־שידען־פארביגע לעמפלעך ביז די העכסטע שפיצען. די איינ־וואוינער פון טאל האבען די גאנצע נאכט אויף די קליינע דעכלעך וואך געהאלטען און די פונקען, וואס זענען אויף זיי פון דער בורג געפלוינען — אפגעשארט, ווי מיט בלוט אנגעגאסענע רוחות־אויגען, האבען די גאטישע פענסטער געפלאמט...

און אין סאלאן, וואו די גרויסע סעודה איז געווען, בליצט! עס פלאמען די שמעקעדיגע וואקס־ליכט. עס פינקלען דיאדעמען אויף די דאמען־קעפ, די גארטעל ביי די העלדען. עס בלאנקט זילבער, גאלד און קריסטאלען־געשיר אויפ'ן טיש און פלאקערען די פנים'ער פון וויין, די דאמען־אויגען שלאגען פונקען — — — —

און דאך איז נישט היימליך ביים טיש.

— וויין, ווייב איז דא — זאגט מיט א גרונצעלטען שטערן דער בעראן — וואו איז געזאנג?

— גרויסער, מעכטיגער זיגער — האט מען געענטפערט — עס זענען אין דיין לאנד בארדען געווען... האבען זיי פאר דיר פרעכע ליעדער געזונגען און מיר האבען אויף דיין באפעהל, זיי געהאנגען!

— איז קיין איינציגער געבליבען, ער זאל זינגען ביים טיש?

די הויף־לייט שווייגען, נאָר אַן אַלטער קאָמערדינער גענעהנט זיך בוקענדיג און זאָגט:

— איינער, וואָס האָט נאָך נישט די עהרע געהאַט פאַר דיינע אויגען צו זינגען, איז געבליבען; ער איז אין טאָל... זיין מוטער שטאַרבט, און ער זיצט ביי איהר בעט און פאַריאָגט מיט זיין געזאַנג די שרעק פאַר'ן טויט פון איהרע אויגען.

— ברענגט'ן! — קלינגט דעם באַראָנס קורצער באַפעהל — און מען האָט'ן געבראַכט אין קייטען געשמידט.

— ווילסט מיך טויטען, — זאָגט דער באַרד — טו עס באַלד, זאָל זיך מיין נשמה מיט מיין מוטערס נשמה טרעפען אויפ'ן וועג...

— זינג! — באַפעהלט דער באַראָן.

— נעמט איהם די קייטען אַראָפּ! — ווענדט ער זיך צו די חאַלאַבאַרדען, וואָס האָבען איהם געבראַכט.

— וואָס זאָל איך דיר זינגען? — פרעגט דער באַרד.

— זינג פון מיין זיג — פון די שטעדט, וואָס איך האָב פאַר־ברענט, פון די שלעסער, וואָס איך האָב צושמעטערט, פון העלדען־העלזער, אויף וועלכע איך האָב מיין פוס געשטעלט, פון די בלוטיגע קעפּ אויף די שפּיצען פון אונזערע שפּיזען — פון גלאַנץ פון די טייערע אוצרות, וואָס מיר האָבען גערויבט!

— דאָס קאָן איך נישט, באַראָן! פאַר'כשופ'ט איז מיין ציי־טער, און ריהר איך אָן איהרע סטרונעס, וועלען די טייכען בלוט, וואָס דו האָסט פאַרגאָסען, אָנהויבען זידען... און דאָס געקרעכצעריי און געשילטעריי פון די געטויטעטע וועט זיך וועקען, און דאָס געפּייפעריי פון די פייערדיגע שלאַנגען, און דאָס פאַרשטיקטע כאָרכלעריי פון געשענדעטע פרויען און די שרעק־רופען פון געשפּאָלטענע קינדער — דאָס אַלץ וועט זיך וועקען — און נישט פרייד וועל איך אייך געבען, נאָר שרעק — שרעקליכע אַנגסט. אייערע אויגען וועלען אייך פון די קעפּ אַרויסקריכען, אייערע האָר וועלען זיך, ווי די שלאַנגען צוזאַוואַרפען —

— שווייג! באַפעהלט דער באַראָן און זיך איינהאַלטענדיג, זאָגט ער ווייטער:

— נו, זינג די שעהנהייט פון מיין געפאַנגענער ליעבשאַפט. זינג איהרע אויגען, און פאַרגלייך זיי צו די שטערען, איהר בלאַס געזיכט — און פאַרגלייך עס צום ריינסטען מאַרמאַר, איהר שלאַנקען קערפּער — און פאַרגלייך עס — נו, געפין דו דעם פאַרגלייך.

— הייליג איז מיין צימער און ריין — ענטפערט דער באַרד,— קיין שאַנד און זינד שפּילט זי נישט... עס וועט איין סטרונע פּלאַצען נאָך דער צווייטער... איהר אומגליק נאָר קאָן איך זינגען — די וואונדען, וואָס וועלען איהר אַרויסשפּראַצען אונטער דיינע זינדיגע קושען, דאָס פאַרלעשען פון איהרע אויגען, וואָס דו וועסט אויסזויגען מיט דיינע שאַנד־דורשטיגע ליפּען.

— שווייג! — נאָר ער האַלט זיך ווייטער איין, ער וויל דעם דרייפאַכיגען יום־טוב זיך נישט צו שאַנדען מאַכען — זינג פון פרייד — פון וויין, וואָס פּערלט זיך אין גאָלדענע — —

— בלוט פּערלט זיך אין דיין בעכער — האַקט איבער דער באַרד — שוויים און בלוט זופּען דיינע ליפּען — —

און דער באַראָן גיט אַ ווינק, ער זאָל שווייגען, און ווענדט זיך צו זיינע הערען:

— דריי מאָל האָט מיר געענטפערט דער באַרד, צי האָט איהר פאַרשטאַנען זיינע רייד?

— קיין וואָרט, — ענטפערען אַלע, ווי איין מאַן.

— איהר האָט איהם דאָס לעבען גערעטעט — זאָגט דער באַראָן — און איהם פאַרשליסט!

און אין פינסטערען קעלער זיצט דער באַרד. דריי מאָל אין טאָג דערלאַנגט מען איהם דורך אַ לאָך אין דער וואַנט ברויט מיט וואַסער. אין דער פינסטערקייט זעהט ער אַפילו נישט די האַנט, וואָס דערלאַנגט עס איהם...

— נעבעך! — זיפצען אָפּ די גוטע לייט, וואָס האָבען די בשורה געבראַכט.

— און דאָך — דערצעהלט דער דיכטער — איז ער גליקליך געוועזען. ווייל גליק שטעקט אין דער מאַכט. וועה, האָט ער גערעכענט, איז שטאַרקער פאַר איהם?

נישט קיין העלד געבוירען, קיין וואָפען נישט געטראָגען, קיין

הערשער־רעכט פון קיינעם נישט גע׳ירש׳נט, און דאך ציטערט פאר איהם די בורג, ציטערט איהר הערשער! מען ציטערט פאר זיין ווארט, פאר׳ן שטילסטען קלאנג פון זיין צימער!

ער זיצט אין דער פינסטער און זיין נשמה באדט זיך אין ליכטיגען נחת: איך בין דער שטארקער, מיך איינעם מוזען זיי אלע היטען, זיי, די שטארקע, די באוואפענטע, די הערשער!

און עס פליסען אוועק שטונדען, טעג, וואכען, מאנאטען און יאהרען — ער צעהלט זיי נישט; ער פיהלט נישט דעם גאנג פון דער צייט! איהרע שטילע פליגעל באריהרען נישט זיין געזיכט, און זייער גערויש קומט נישט אין זיינע אויערען אריין — ער פיהלט נאר זיין אייגענע קראפט און נאגט פון איהר שטילען און זיכערען תענוג! ארמאטען און טראמפייטען קאנען זיין שוואכע שטימע נישט פארשטילען! מען ציטערט פאר איהם, פאר שרעק האט מען איהם איינגעמויערט —

ער שלאפט נישט, דער באראן! לענדער האט ער איינגענר־מען, בורגען צושטערט — וועלדער ציטערען פאר איהם און זיינע הערשער, און ער ציטערט פאר מיר; כל־זמן איך לעב שרעקען איהם ווסטע חלומות, וואקעלט זיין טראן, איז פארגיפטעט זיין זינדיג לעבען...

— איך בין די קראפט!

קענען וואס דערצעהלט ער עס? וואונדערען זיך די גוטע לייט, וואס האבען די גוטע בשורה געבראכט. און דער דיכטער רוהט זיך אפ א ווייל און ענדיגט זיין ערצעהלונג:

אויף אלץ קומט דאך זיין צייט! און, נאך לאנגע לאנגע טעג און נעכט, וועקען איהם טריט אין קארידאר און א געקלאנג פון אייזען.

— זיי קומען מיך טויטען! מיינט דער באָרד און וויל אקעגען געהן דעם טויט מיט פרייד. דער טויט פון שטארקען איז שטאר־קער פון זיין לעבען. פאר זיין באפרייטען גייסט, וועלען זיי מעתר ציטערען — איך וועל זיי צו חלום קומען!

נאר ער האט א טעות געהאט.

— מיר זענען געקומען דיך באפרייען! — רופט מען צו איהם מיט פרייד און מיט אייזען ברעכט מען די טויער — א שטראם ליכט יאגט אריין —

— ווי אלט ער איז געווארען! — באמערקען די באפרייער.

— ווי ווייס זיינע האר!

— דאך די אויגען ברענען!

נאר די אויגען לעשען זיך און מיט א געבראכענער שטימע פרעגט דער בארד:

— באפרייען ווילט איהר מיך? מען האט שוין פאר מיר קיין פחד נישט? אזוי אלט בין איך?

און די באפרייער ענטפערען:

— נישט מורא האט מען פאר דיר; מען האט זיך צו דיר פאר־בענקט! יעצט פארשטעהט מען דיך, און מען וויל עס הערען פון דיין מויל אליין! דער באראן אליין האט זיך אן דיר דערמאנט... ער אליין שיקט נאך דיר. זיין נאמענס־טאג איז היינט און ביים טיש איז אנגעגרייט, ביי זיין רעכטער האנט, אן עהרען־שטול פאר דיר און גאלדענע בעכער אויפ'ן טיש. און די הויף־דאמען זענען זיך אין די גערטנער צולאפען זוכען בלומען אויף א קראנץ פאר דיר... און די הערען זאמלען אויף א געשענק פאר דיר — אן אייביג געדעכעניש... אזוי הויך שעצט מען דיך. מען האט דיך ליעב באַ־קומען — דיינע ליעדער פון טאל ווערען אין הויף געזונגען — —

— קום מיט אונז, דו האסט דיין גליק דערלעבט...

— איך ווייס נישט, — ענטפערט דער דיכטער — ווי לאנג איך האב אויף דעם גליק, פון וועלכען איהר רעדט, געווארט — איך האב די יאהרען נישט געצעהלט; נאר איבער די צייט בין איך ווילד באוואקסען געווארען...

— מען וועט דיך שערען און קרייזלען און מיט שמעקענדיג וואסער באגיסען — —

— און צופוילט זענען מיינע קליידער —

— נייע, זילבער און גאלד־געשטיקטע קליידער ווארטען אויף דיך — קום, געליעבטער דיכטער מיט אונז —

— ווי קאן איך אנטון — קלאגט זיך ווייטער דער בארד — די קעניגליכע קליידער, אז מיין לייב איז פארנאכלעסיגט געווארען

און אומריין! — גוטע לייט, פיהרט מיך פריהער צום וואסער, וואס פליסט ארום שלאס, און לאזט מיך פריהער זיך באדען און וואשען!

דערויף זענען די גוטע מענשען בעשטאנען.

דער בארד איז אין וואסער אריין, אבער מעהר ארויפגעקומען איז ער נישט.

— ער האט זיך דערטרונקען? — פרעגען די לייט דערשראקען.

— געוויס!

— פארוואס?

— נאך וואס האט ער נאך געזאלט לעבען?

דער שטראַל
(מעשה'לעך).

1.

די אָפּטרינינע.

און גאָט, וואָס וועט אייביג זיין, איז אייביג געווען, און האָט אייביג זיינע חלומות געהאט. און מקוים און פּארקערפּערט פלעגען ווערען די חלומות, נאָר אויך באלד פארלוירען אין דער פינסטער־ניש פון אנגעשיטען תהו ובהו...

חלומ'ט זיך גאָט א טורעם, שטעלט ער זיך, דער טורעם, אין דער פינסטער אויפ'ן שפּיץ, און פאלט, און פּלאצט, און צופלאצט, און עס ווערט פון איהם אש און שטויב און זיי צושפּרייטען זיך אי־בער'ן אומענדליכען תהו ובהו...

און חלומ'ט זיך גאָט א ים, פאלט ער אין דער פינסטערניש פון תהו ובהו פון געלעגער ארוים, שלאָגט זיך אָן פעלזען און בערג פון אנדערע געטליכע חלומות, און צופאלט אויף וואלען; די וואַ־לען אויף וואסערלעך, אויף וואסער־צונגען און וואסער־שטראלען; קומען ווינטען פון נאָך אנדערע געטליכע חלומות, צוברעקלען און צוויאָגען זיי ביז איינציגע טראָפּען... קומען שווערע, שוואַרץ־דורש־טיגע נעבעל און טרינקען זיי אויס...

און די נ י ד ע ר הויבט זיך אין דער פינסטער איבער דער ה ו י ך און שלינגט זיי איין... און וועלטען לויפען קעגען וועלטען, און שלאָגען זיך אָן, און פּלאצען, און צופאלען זיך אין די אָפּגרונטען פון תהו ובהו, און פארשווינדען, גלייך זיי וואָלטען קיינמאָל נישט געווען, און איבער די חורבות פון איינגעפאלענע וועלטען, גיסען

זיך איבער די פינסטערע תהו־ובהו־וואלען, און זיי לאכען צו זיך, און שפעטען פון באשעפער און זיינע חלומות, און קראַהען — מער־דער־געדאַנקען פליהען אויף די שווארצסטע פליגלען איבער שטי־קער מפולת פון איינגעפאלענע חלומות, און שטעכען אויס, וואו עס עפענט זיך אין דער פינסטערניש ערגעץ אן אויג און וויל שיי־נען... און בייזע ווינטען יאגען, קאלערען זיך אין דער פינסטער־ניש, און פארשיטען מיט תהו־ובהו־אַש, וואו עס וועקט זיך און עס וויל אויפפלאַמען אַ פונק פון ווילען, פון לעבען.

ביז גאט האט אויף זיינע חלומות רחמנות באקומען און אַ טראכט געטאָן: זאָל זיין ליכט!...

און עס איז געוואָרען ליכט; פון זיך אויסגעשטראלט האָט ער עס, פון שענסטען חלום, פון דער טיפסטער נשמה אויסגעשטראלט... געטליך ליכט.

און אין דער ליכטיגקייט האט זיך יעדער באשאַפענער חלום אויף זיין אָרט געשטעלט.

און אין דער פיינסטער אָרדנונג איז אריבער אַ טאָג נאָך אַ טאָג, און גאָט האָט דערזעהן, אז עס איז גוט. לעבען גוטען אָבער האָט ער אויך דאָס שלעכטע דערזעהן; שאָטען געהען נאָך דעם ליכט... איז איהם, דעם גערעכטען גאָט, באנג געוואָרען אויף זיין פון זיך זעלבסט אויסגעשטראלט ליכט, עס זאָל לייכטען דעם ביי־זען, ווי דעם גוטען. און ער האָט באשלאָסען דאָס ליכט נאָר פאר גוטע, נאָר פאר צדיקים צו באהאלטען, זאָל עס זיין דער לוין פאר זייערע מעשים טובים...

און דאמאָלט האָט ער די ליכטער אין הימעל באשאַפען: די זון זאָל רעגירען בייטאָג, לבנה און שטערען — ביינאכט, און די שטראַלען, וואָס ער האָט געהאט אויסגעשטראלט פון זיך, האָט ער צוריקגערופען — — —

און די שטראלען פליהען צוריק אין זייערע קוואלען. נאָר איי־נער האָט זיך אָפגעריסען פון אלע; איז אָפטריניג געוואָרען!

— די שלעכטע — האָט דער אָפטריניגער געטראכט — זענען די אומגליקליכסטע, און אויב זיי ווערען אצינד פון אלע מיינע ברידער פארלאזט, וועל איך מיך, זיי צוליעב, אָפזאָגען פון הימעל און בלייבען ביי זיי...

און דער אָפטריניגער שטראל האָט זיך ערגעץ אויף אַ שפּיץ

בארג אין דארן־שטרוים באהאלטען. באלד האבען אויפ׳ן שטרוים רויזען אויפגעפלאכטט, און דערווייל — האט זיך דער הימעל צוריק פארשלאסען.

איינס האט דער שטראל נישט געוואוסט, אז, נ א ה נ ט צו דער ערד, איז די לופט אזוי געדיכט, אז ער וועט זי נישט דורכ־דרינגען, אז ער וועט צו דער נידער קיינמאל נישט קומען... אז ער וועט בלייבען נאך געננוג הויך, און וועט קיינמאל די נידער נישט זעהן...

ווען ער האט זיך דערפון דערוואוסט, איז שוין צו שפעט געווען; איז דער הימעל געווען שוין פארמאכט. און אז ער האט שטיל און פול חרטה, אנגעקלאפט מיט א ציטערדיגען פליגעל, האט איהם א רחמנות׳דיגער מלאך געענטפערט:

— געה! גאט וועט דיך דערזעהן און פארטיליגען. אפטרינינגע איז ער נישט מוחל...

און אראפ איז צוריק דער שטראל.

און קיינער ווייסט נישט פון דעם פארלוירענעם שטראל, פאר וועלכען די הויך איז פארשלאסען און די נידער צו טיף — און דאך חלום׳ט מען פון איהם, בענקט מען צו איהם... הערצער פיהלען, — נשמות לעכצען — נישט וויסענדיג...

2.

דער איינזאַמער שיפער.

דעם בארג צופוסענס — פליסט פארביי א וואסער. און אי־בער׳ן וואסער געהען שיפען, און פיהרען איבער פון לאנד צו לאנד — דעם פאַרגליווערטען מענשען־שוויים און מענשען־בלוט, אין גע־שטאלט פון אלערליי, אויפ׳ן אַרט איבעריגע סחורות. אויך מענשען שיפען זיך אַפּט איבער פון טריקעניש צו טריקעניש, פון לאנד צו לאנד... ווערט עמיץ מיד פון לעבען אין איין לאנד, שיפט ער זיך איבער צום צווייטען. און, ווערענד א געוויסע צייט, דאכט זיך איהם, אז ער האַט אָנגעהויבען א ניי לעבען, א פריש לעבען... און אנ־דערער האַט, גערן אָדער נישט גערן־וויליג, אין וואָס עס איז זיין נשמה באפלעקט, שיפט ער זיך איבער צו נייע שכנים, וואס ווייר סען נישט פון פלעק, און וועלען מיט די פינגער נישט טייטלען!

שיפען געהען איבער׳ן וואסער, גרויסע און קליינע, נאָר אלע פולע: פול סחורות. און אויך פול מענשען, וואָס קוקען מיט בענג־שאַפט צום באַרט, וואָס זיי פארלאַזען, און מיט שרעקיגער האָפ־נונג צום באַרט, וואוהין זיי ווערען געשיפט. נאר איין שיפעל געהט איינזאם, זיין קאַפּיטאַן איז אויך זיין איינציגער פאַסאַזשיר.

וואוהין רודערסטו, איינזאמער שיפער? וואו פיהרט דיין וועג?

דער איינזאמער שיפער ענטפערט נישט; מיט דער צייט האָט מען אויפגעהערט צו פרעגען, צו גריסען... נישט היימליך האָט אויסגעזעהן דאָס לערע שיפעל, נאָך וועניגער דאָס פינסטערע גע־זיכט פון איינזאמען שיפער און זיינע קאלט־שטראַלענדיגע אויגען, וואָס האָבען אַן בליצענדיגע מעסער דערמאַנט...

און א גאנצען טאָג רודערט דער איינזאמער שיפער. און ערשט ביינאכט, ווען דאָס שיפעל, וואָס האָט קיין איינציגען לאַמטערען נישט, ווערט איינגעהילט אין נעבעל, שיפט ער זיך צום בארג, אנ־קערט אין שאָטען פון פעלזען אָדער געוויקסען, און רוהט פארשלונ־

גען מיט׳ן שיפעל אין נעבעל, ביז דער מארגענשטערן זאגט אן די בשורה פון א נייעם טאג. אבער רוהען רוהט דאס ש י פ ע ל, נישט ער...

דער איינזאמער שיפער ווייסט נישט פון קיין שלאף; זיינע ברעמען פאלען נישט צו; זיינע אויגען פארמאכען זיך נישט...

ער האט געאנקערט. און אט נעמט ער פון טאש א גרויסען שליסעל ארויס און עפענט די איינאיינציגע קאיוטע אויפ׳ן שיפעל. דערנאך — א קלענערען און שליסט אויף די איינאיינציגע זאך אין קאיוטע — א שראנק.

און א פארצעלייערנער טאק — א פרויען־בילד באווייזט זיך. מיט אויגען בלויע, ווי דער הימעל. נאר דער הימעל, וואס איז פאר־כשופ׳ט געווארען אין זיי, איז אייביג ריין... ער קאן זיך קיינמאל נישט פארנעבלען; ער האט קיינמאל נישט געבליצט — א פאר־צעלייענער טאק. און פאר איהם האט זיך דער איינזאמער שיפער אויף די קני געלאזט. די גאלדענע שיכלעך פון קליין־פיסיגען טאק געקושט, און דערנאך דעם קאפ אויפגעהויבען, און מיט א שטיל און היים־פארגניגט געבעט אין די אויגען אריין פון טאק געקוקט...

לעב, לעב אויף! האבען זיך די אויגען געבעטען. איך בין אזוי עלענד, אזוי אליין...

און אז דער ערשטער מארגען־שטראל האט זיך א גליטש געטאן איבער׳ן שטילען וואסער־שפיגעל — לעשט זיך איהם דאס געבעט אין די אויגען אויס, הויבט ער זיך, זיפצענדיג, פון די קני אויף; פארמאכט — מיט׳ן קליינעם שליסעלע דעם שראנק, מיט׳ן גרויסען — די קאיוטע; און, מיט צוריק קאלט־שטראלענדיגע אוי־גען אין פינסטערען פנים, נעמט ער זיך צום רודער צוריק.

און אזוי געהען פארביי טעג, מאנאטען, יאהרען...

און איינמאל — עס איז א טריבער טאג געווען — און דער איינזאמער שיפער איז גראד ביים בארג צופוסענס געשוואומען. האט ער אויפ׳ן רוקען פון בארג א שטיל־שיינענדיגען גלאנץ דער־זעהן — ווי דער שמייכעל, פון וועלכען ער האט גע׳חלומ׳ט, און האט פול בענקשאפט געוואלט ארויסרופען אויפ׳ן אלבאסטער־פנים פון טאק. און צו זיך געצויגען האט׳ם פלוצלונג דער בארג; נעהנ־טער איז ער צוגעשוואומען...

„בארג אויף! בארג אויף!“ האט אין איהם דאס פארבענקטע

הארץ, ווי געשריען; און געדוכט האָט איהם, אז ער הערט די שטי־מע פון א גוסס, וואָס רופט נאָך א זיכערער הילף... און דאָס ערש־טע מאָל, נאָך טעג, מאָנאַטען, יאָהרען האָט דער איינזאַמער שיפער אין א טריבען טאָג געאַנקערט, און איז אויפ׳ן בארג־רוקען ארויפ־געשפּרונגען, און האָט אַנגעהויבען געהן...

און ער געהט. צווישען פעלזען און שטיינער שטייגט ער... שטיינער און שטיקער ערד קייקלען זיך איהם, רווישענדיג, פון אונ־טער די פיס, שטיינער שארפערע שניידען און פארוואונדען איהם די זוילען; ער דאָך שטייגט. און וואָס העכער, איז דער בארג גריי־נער, לעבעדיגער, פון וואָס העכער קוקען וואָס מעהר בלומען אראָפּ און גאר הויך טאַנצט ארום א שיין, ווי א געטליך בארמהארציגער שמייכעל, און רופט... רופט, און דאָס הארץ בענקט אזוי צום שמיי־כעל... צום געטליך בארמהארציגען שמייכעל...

שטארק איז דער איינזאַמער שיפער געוועזן! און שטייגענ־דיג, האָט די קראַפט אין איהם געוואקסען, און דאָס הארציגע גע־וויין אין איהם האָט זיך, וואָס אמאָל מעהר, אין פריידען־אויסגע־שרייען פארביטען...

און ער וואָלט דעם שפּיץ בארג דערגרייכט, צום קוואַל פון לעבען — צום שטראָל געקומען, ווען נישט א קליינער געדאַנק, וואָס האָט איהם פּלוצלונג אויפגעבליצט אין געהירן:

— ווי ווייט בין איך שוין אַפּגעגאַנגען פון איהר? ווי הויך בין איך שוין איבער י ע נ ע ר בענקשאַפט געשטיגען?

און ער האָט זיך אומגעדרעהט אויף א ווײלע, און זעהט!—

ביים ראַנד פון שיפעל שטעהט זי — דער טאָג — די הענט אויסגעשפּרייט. א לייטזעליג־פארקלערט־בעטענדיגער שמייכעל שי־מערירט איבער׳ן אלבאַסטער־ווייסען געזיכט, און אין די אויגען— אין די אויגען אזויפיעל בענקשאַפט, אזויפיעל וועה...

ווי אזוי איז דאָס וואונדער געשעהען?

און צוריק אראָפּ געהט דער איינזאַמער שיפער...

„דו ביסט פון מיר אוועק — האָט זי איהם געזאָגט, און די שטימע האָט ווי פון א פיינסטער הארפע געקלונגען — און אין מיר איז בענקשאַפט געבוירען געוואָרען, א וואונדערליכער שמערץ האָט זיך אויפגעוועקט אין מיר... און דאָס איז מיין נשמה געוואָ־

רען! און אט, זעה! איך לעב! לעב!" און היים־גאָלדענע שטראַ־
לען שפריצען איהר פון אונטער די זיידענע ברעמען אפיר.

באגליקט, האט ער זי אין זיינע אָרעם געשלאָסען; מיט ברע־
נענדיגע ליפּען איהר שטערן מיט די באַוועגליכע שלייפען געקושט
און מיט א גליק־פּאר׳שכור׳ט הארץ צו איהר הארץ־קלאַפּען זיך
איינגעהערט — — — אין די בלויע אדערלעך, וואס שפּרינגען
אונטער איהרע שלייפען, זיך איינגעקוקט, ער קאן פון זיי קיין אויג
נישט אפּרייסען.

— זי לעבט, זי לעבט! — יוויכצט דאָס הארץ — — — —

אָבער אין זיינע אָרעם האבען זיך איהרע ליפּען צוריק צוזאַ־
מענגעצויגען און געשלאָסען... אויסגעלייטערט, ווי אַן אייביג שטיל־
בלויער הימעל, האבען זיך די אויגען... שטיל שטעהען די שלייפען...
שטיל — דאָס הארץ. אין זיינע אָרעם איז זי צוריק א טאָקעל גע־
ווארען... און ער האט זי צוריק אין שראנק פון דער איינאיינציגער
קאיוטע פארשלאָסען! און איז געלאָפען בארג ארויף, אום נאָך
אמאָל זיך אומצוקוקען.

און פון דאמאָלט אַן האט קיין שיפער דעם איינזאמען נישט
געזעהן. קיינער האט נאָך איהם נישט געבענקט; „א נישט היים־
ליכער געווען — פינסטערע בליקען געהאט, איבער׳ן וואסער מיט
עפּעס א שרעקיגען סוד געשוואומען"... „אומגליק ברעננט ער!"
האבען אנדערע, וואס האבען שיף־ברוך געליטען, געמיינט — — —

צופוסענס דעם בארג, אין שאָטען פון ציפּרעסען איז דאָס שי־
פעל פאראנקערט... גרין מיט מושעלן אויסגעזעצט, פארוואקסען...
קיין פיש אין וואסער מיידט עס נישט; קיין מעווע אין דער לופט
שרעקט עס נישט איבער... פויגעל־נעסטען אין אלע זיינע שפּאַל־
טען, און דער איינזאמער שיפער וואנדעלט טאָג אויף טאָג; שטייגט
און נידערט, נידערט און שטייגט — — — קומט ער העכער און
ררעהט זיך אום — לעבט אויף דער טאַק, קומט ער אראָפּ און
שליסט זי אין זיינע אָרעם — ווערט דאָס וואונדער פארלאָשען...
און עס רופט דער שפּיץ־בארג!...

דער — וועט דעם שטראָל נישט דערגרייכען.

3.

דער אַלטער כשוף־מאַכער.

אמאָל איז א כשוף־מאכער געווען...

נאָר שרעקט אייך נישט, א גוטער געווען; נאָר צום גוטען האָט ער זיין קראפט גענוצט... דער ווילען איז געווען אין איהם שטארק, דער שטארקער ווילען ש א פ ט, און ער האָט נאָר מעשים טובים געשאפען... הונגעריגע געזעטיגט, דורשטיגע גע־טרענקט, טרערען פון אלמנה־ און יתומים־אויגען געטריקענט... און די קראפט האָט ער פון בארג גענומען...

ארויף האָט ער נישט געקאָנט, דאָס גוטע הארץ קאָן אליין נישט געניסען פון גוטען! דאָס רחמנות אויף דעם, וואָס קוועלט און מאטערט זיך אונטען אין ט אָ ל, טרייבט איהם... ער שטייגט, וויגט מיט די אויגען דעם געטליכען שמייכעל, וואָס שיינט אויפ'ן בארג־רוקען אין דער הויך, אין הארץ, אין דער נשמה אריין; די נשמה וואקסט, דאָס הארץ וואקסט, דער ווילען וואקסט, אבער דאָס רחמנות וואקסט מעהר פאר אלע, און ער לויפט אראָפּ: „עס זאָל זיין אין הייזעל ברויט!" — און עס איז געוואָרען ברויט! — „פון שטיין זאָל פאר'ן פאר'חלש'טען וואסער שפריצען", און א רעגען־בויגען־פארביגער וואסער־שטראל שיסט שוין ארויף און צושפריצט זיך גלייך די שענסטע פערעל... ער האָט פון ווילען אפילו שטעק־שיך פאר שוואכע און ביין־קליידער פאר נאקעטע געמאכט... און מענשען האבען געזאָגט ס'איז כשוף, און איהם האָט מען גערופען כשוף־מאכער... פארברענט האָט מען איהם נישט; ער האָט גרויסע טובות געטאָן!

ארויף איז ער נישט — דאָס רחמנות אויף דעם, וואָס מאָ־טערט און קוועלט זיך אונטען, טרייבט ארויף און טרייבט צוריק— און דעם קוואָל פון לעבען האָט ער נישט געקאָנט דערגרייכען און איז מיט דער צייט דעריבער אלט און יעדען טאָג שוואכער גע־וואָרען...

און וואס אמאל האט ער ווייניגער בארג געמאכט, טאג אויף טאג צו א קלענערער הויך געשטיגען... דער שאפענדער ווילען איז איהם איז פון טאג צו טאג קלענער געווארען... ער האט שוין גע־קאנט מאכען בלויז ליימענע פייפערלעך תאר ווייגענדיגע קינדער...

און מענשען האבען אן זייער כשוף־מאכער פארגעסען. מאנכע האבען איהם אויפגעהערט צו גריסען: „עס האט געמוזט זיין א שווינדעל!" יונגערע — האבען געלייקענט, — מאלע וואס אלטע דערצעהלען...

און בענקען האט אנגעהויבען דער כשוף־מאכער צו דער הויך. צו דער העכערער הויך, צום פרישען קוואל פון זיין קראפט; נאר שוואכער און שוואכער ווערט זיין לייב, מידער די פיס... די רחמנות־פליגעל, וואס האבען איהם געטראגען, זענען מיט יעדען טאג קירצער געווארען...

— נייע פליגעל דארף מען! — זאגט איהם דאס פארבענקטע הארץ.

— נאר די אומשולד קאן זיי געבען! — ווייסט ער.

און דער אלטער כשוף־מאכער לאזט זיך אראפ זוכען די אומ־שולד...

נישט לייכט איז זי צו געפינען... איהר ווייסט, ווי עס שטעהט היינט מיט דער אומשולד... איהרע פאפירען ווערען אויף קיין בער־זע ניט נאטירט...

„געווען, באנקראט געווארען"...

בלאנדזשעט ער אזוי...

איינמאל קומט ער ערגעץ אויף א קליין, ווילד־פארוואקסען בערגעל ארויף, טרעפט ער א קליין דארפס־מיידעלע, וואס פאשעט שווארצע ציגען.

— פארוואס דורכאויס שווארצע? — פרעגט ער זי זעהר מיטליידיג. — פארוואס געוועהנסט דו, אזוי יונג נאך, דיינע אוי־גען צום שווארצען?...

און שאקלענדיג מיט'ן קאפ, ענטפערט איהם דאס מיידעל:

— מענש, טריבע אויגען האסט דו! מיינע ציגען זיינען ווייס.

— אלע?

— ביז צום לעצטען ! און ווייס, ווי ערשט געפאלענער שניי !
— באשטעטיגט דאס קינד. —
„דאס איז די אומשולד אליין“ — טראכט ער און נעמט זי מיט מיט זיך צום רוקען פון בארג...
און זיי שטייגען...
— קינד, — זאגט ער איהר, — וואס העכער איז אלץ לייטזעליגער דער שיין פון געטליכען שמייכעל... ווייסער זענען די ליליען, רויטער זענען די רויזען, בלויער און קלארער ריזלען די וואסער־סטענגעלעך, העכער וואקסען די בוימער, שענער און פרעהליכער זינגען די פייגעל צווישען די צווייגען...
און זי הערט מיט א גליקליכען גלויבענס־שמייכעל. נישט ווייסענדיג דערפון, האט זי פליגעל, וואס טראגען זי, און ער האלט זיך מיט א פארציטערטער האנט אן איהר שירץ און טראגט זיך מיט...
— איך דאנק דיר — זאגט איהם דאס הארציגע קינד — פאר דעם וואס דו פיהרסט מיך ארויף... ארויף צום געטליכען לייטזעליגען שמייכעל צום קלארען, ריינעם גליק...
און ער האט שוין נישט די קראפט געהאט, זיך מודה צו זיין, אז ער האט נאר דאס וויסען פון דער הויך, און זי די פליגעל צו איהר — און דעריבער איז ער מיד געווארען... און וואס א טאג עלטער און מידער, און אז ער וויל רוהען און זי ווערט פון איהרע פליגעל ווייטער געטראגען, שלעפט ער זי איין...
פלאמענדיגע מאן וואקסט אויפ׳ן רוקען פון בארג, ער רייסט דעם מאן, צודריקט איהם אין דער פלאכער האנט, פיהרט זי איבער איהרע אויגען.
— ווי דו גלעטסט מיך ! — זאגט זי דאנקבאר פאר דער לאסקע און שלאפט איין... און ערשט ווען ער רוהט אויס, וועקט ער זי דערפרישט צום ווייטער געהן...
ער וועט נ י ש ט דערגעהן...
זי — ערשט ווען ער וועט פאלען, ווען זי וועט זיין טויטען קערפער פארלאזען... זי וועט׳ן באוויינען, פארגעסען און שטייגען...

4.

די טויטע האַנט.

און נישט מיט אמאָל מוז מען ארויפקומען...

מען קאָן שטאַרבען און ניי געבוירען ווערען און ווייטער שטייגען... איהר גלויבט געוויס אין תחית המתים? „ער“, וואָס איז מיט „איהר“ געשטיגען, האָט געגלויבט! און „ער“ און „זי“ שטייגען — די ליעבע טראָגט זיי צו פרייד, צו ליכט, צום געטליכען שמייכעל אויף די גאָלדיגסטע פליגעל... אויפ'ן באַרג־רוקען דורך א צווינגטען וואַלד שטייגען זיי, זינגענדיג מיט די פייגעל, וואַקסענדיג מיט די בוימער, בליהענדיג מיט די בליטען...

איינמאָל האָט ער זי פרעהליך געלאָזט, און, צוריק קומענדיג, מיט א טרער אין אויג געטראָפען...

— וואָס איז? — פרעגט ער, אויסקושענדיג איהר די טרער.

— איך האָב מיך מיט א שרעקליכען סוד געטראָפען...

זי שפּאַרט אַן דעם גאָלדענעם קאָפּ אויף זיין שויס, הויבט צו איהם די טיף־דערשראָקענע אויגען אויף, און דערצעהלענדיג, ציטערען איהר די ליפּען.

— איך האָב א בלאַט אין וואַלד געטראָפען, אויף דער ערד, צווישען גראָז איז עס געלעגען, און א גאָלדענע זוים האָט עס געהאַט...

— ווי גאָלדען־שיין דו ביסט, בלאַט! — האָב איך מיך צו איהם אראָפּגעבויגען.

— און שטיל זיפצענדיג, אַז מיין אויער האָט קוים קוים געהערט, — האָט מיר געענטפערט דאָס בלאַט:

— גאָלדיג איז דער בלעטער־טויט... אַזוי שטאַרבען מיר...

— וואָס איז טויט? וואָס איז שטאַרבען?

— איך ווייס נישט—ס'א סוד... אונזער גאָלדיגער, שרעקליך גאָלדיגער סוד, וואָס שלינגט אונז איין...

און אז אטעם פון א לייכט ווינטעל האט׳ס פלוצלונג אוועקגע־טראגען... וואוהין?

ער שווייגט.

— איך געה ווייטער — א וואונדערליכע שטונדע געווען — היפט א פויגעלע פון מיינע פיס, צווישען גראז היפט עס.

— פויגעלע, פויגעלע, פארוואס פליהסטו נישט?

— כ׳האב מיר א פליגעל פארוואונדעט! — ענטפערט עס נאך פיעל טרויעריגער פאר׳ן בלאט...

— וואס שמאכסטו? טוט עס דיר אזוי וועה?

ניין, נאר דער ווינטער קומט, די מייניגע וועלען אוועקפליהען, איך איינער וועל דא בלייבען און פארגעהן!

— וואס איז פארגעהן?

— א סוד... עפעס א ווייסער סוד... דאס ווייסט קיין פויגעל נישט... אבער עס שלינגט אונז איין דער ווייסער סוד... און ער היפט פון מיר אפ...

ענג איז מיר געווארען אין דער ברוסט, און דיך בין איך גע־גאנגען זוכען... און בין פון וואלד ארויסגעקומען... א שטיק פעלד דערזעהן... עס וויגען זיך די זאנגען... גאלדענע זאנגען אזוי שטיל, אזוי טרויעריג שטיל...

— וואס טרויערט איהר, גאלדענע זאנגען?

— פארטיג זענען מיר, פארטיג און זאגען וידוי, גרייטענדיג זיך צום טויט!

— וואס איז ט ו י ט?

— א סוד... א שרעקליכער סוד — אויף א בלאנק שנייד־מע־סער א בליצענדיגער סוד... און דעריבער שרעקען מיר זיך און טרויערען...

— ליעבער! — כאפט זי איהם אן ביי דער האנט — רעטע אונזער ליעבע און דאס שענסטע און בעסטע פון וואלד.

— ווי אזוי, קינד?

—א פעסטונג זאלסטו געגען ווינטער בויען... אן אומגעהייערע פעסטונג, אן אומגעהייער צימער פון דורכזיכטיג גלאז... און ווייט און ברייט זאל אונזער פעסטונג, אונזער ליעבע־שוץ אונזער היי־

ליגקייט זיין; מען זאל קיינמאל מעהר, ווי איין וואנט נישט זעהן... אין דער מיט קיין איינציגע... עס זאל קיין געפענגניש נישט זיין... און אהין װעלען מיר דעם „סוד“ נישט אריינלאזען, ער זאל אונזער ליעבע און געליעבטע נישט איינשלינגען?

נישט איינזאם וועלען מיר זיין... אלץ וואס גוט איז און שעהן וועלען מיר רעטען, צו זיך אין היילינגטום נעמען... די שענסטע בוי־מער, די שענסטע בלומען, די זינגענדיגע פייגעל, אלע, אלע!

— קינד — ארום היילינגטום וועט געהן דער טויט, און זיין אטעם וועט אלץ פאר׳סמ׳ען אויף טויט... עס וועט קיין ריכטיג לע־בען נישט זיין, נאר עפּעס ערגערס פאר׳ן טויט! — א געפאנגע־נער וועט זיין דער פויגעל, און גוסס׳ענדיגע ליעדער זינגען... שטאר־בען וועט דער בוים... אייביג קראנק וועט זיין די בלום... און א בלאסער, קרענקליכער שאטען, וועט זיך ארומדרעהען אונזער ליעבע צווישען טויטע; און פאלש וועט קלינגען אונזער ווארט, פאלש יע־דער קוש... ווער עס וויל לעבען, מוז שטארבען!

פארגעהן און אויפערשטעהן!

— אלע שטעהען אויף?

— די, וואס גלויבען!

— דו גלויבסט?

— איך גלויב! און ד ו?

— איך גלויב אין ד ע ם, וואס דו גלויבסט...

מיט שטראלענדיגע אויגען זאגט ער איהר:

— שטארבען איז נאר איין העלפט פון סוד: אויפערשטעהן די צווייטע... און וויפיעל מאל שטארבען און אויפערשטעהן מען האט אונז ביז׳ן שפּיץ בארג — ביז צום ריינעם געטליכען ליכט באשערט, דאס קאן מען נישט וויסען... עס ציהט זיך א גאלדענע שנור; וויפיעל מאל א פארבארגענע האנט וועט זי איבעררייסען און צוריק פארקניפּען — דאס איז א ו י ך א סוד — דער ג ר ע ס ט ע ר סוד...

איהרע אויגען טרענקען פארטרויט אין זיינע — און זי הערט זיך איין.

— א קבר וועל׳ן מיר זיך גראבען, דאס היילינגטום, דעם אי־

בערגאנג פון איין זייט סוד צו דער צווייטער... דאָרט וועלען מיר רוהען. גאַרדעקען, שיצען און וואַרעמען וועט אונז דער שניי, דער ווייסער, קלאָרער שניי, וואָס איז ווייס און קלאָר, ווי אַלע געטליכע סודות זענען... און שלאָפען וועלען מיר, רוהיג שלאָפען... רוהיג שלאָפען די, וואָס גלויבען... דער גלויבען אין אונז, — דער גלויבען אין אויפערשטעהן, — דער זאָמען פון נייע־געבוירען ווערען, פון אויפלעבען אויפ׳ס ניי, וועט אין אונז נישט שלאָפען... שטיל וועט ער געדייהען... שטיל וואַקסען, וואַקסען, און וועט אַרויסשפּראָצען אַלס אַ נייע געפליגעלט לעבען...

לאַנג האָט ער גערעדט, לאַנג! — זי גלויבט, נאָר אונטער׳ן גלויבען אין זיינע רייד נאָגט אַ וואָרעם. „זיין גלויבען איז זיין אייגענער, מיינער איז נאָר אַן אָפּגלאַנץ פון איהם — וועט ער נישט אויפערשטעהן אָהן מיר?“

זי פאַרהעהלט עס דאָך פון איהם, און מיט צוטרויען הערט זי ווייטער זיינע רייד:

— און אַז ער, דער ערשטער שטראַל פון דער זון, וועט דורכדרינגען די ערד, וועט זיך וועקען אונזער אויג, וועט זיך אויפהויבען אונזער ברעם... און אַז דער ערשטער טריל פון אַ צוריק־געקומענעם, אויף די פליגעל פון היים־וועה געטראָגענעם פויגעל וועט דורכקלינגען אין דער לופט, וועט ער וועקען אונזער אויער... און אַז פון געטליכען גנאָד וועט אויסשפּראָצען די ערשטע פריהלינגס־בלום, וועט אויפבליהען אונזער ליעבע, און וועקען אונזער הארץ, און מיר וועלען אויפערשטעהן...

— איך גלויב! — זאָגען איהרע קוש־דורשטיגע ליפּען — און אַ גערויק פליהט איהר דורך דעם גאָלד־פאַרהאַרטען קאָפּ:

— איך וועל מיין האַנט אויף זיין הארץ לעגען, ער וועט אָהן מיין וויסען נישט אויפערשטעהן!

און אַזוי איז געשעהען...

נישט איין ווינטער איז אַריבער, נישט איין פריהלינג איז געקומען... עס דרינגט דורך דער ערשטער שטראַל, ער הויבט די ברעמען אויף; עס טרילערט דער ערשטער פויגעל אין דער לופט, עס עפענען זיך זיינע אויערען... די ערשטע בלום שפּראָצט אַרויס, די

ליעבע וועקט ביי איהם דאָס הארץ, נאָר פריי אויפּאָטעמען קאָן דאָס הארץ נישט — א טויטע האנט ליגט אויף דעם הארץ, אויפ־לעבען קאָן עס נישט...

מיט אָפענע אויערען און אויגען ליגט ער איבער'ן זומער... ווינטער פאַרדעקט זיי צוריק דער שניי... שלאָפט ער טיפער איין...

5.

פ י י ג ע ל.

מאנכע, ס׳מעהרסט צופעליג, דערגרייכען דאך דעם שפיץ פון בארג...

איינער — נאכיאגענדיג א האז, א צווייטער נאכלויפענדיג נאך א זומער־פויגעלע... א שכור, זאגט מען איז אמאל אויף אלע פיער ארויף... נאר די קומען נישט צוריק אראפ...

די צופעליג־ארויפגעקומענע ווערען אין זינגענדיגע פייגעל פארביטען, בויען זיך נעסטען אין די צווייגען פון די העכסטע בוי־מער און — זינגען — פאר זיך, נאר פאר זיך!

אין חלום הערט זיך אמאל זייער געזאנג, — ווי פון די ווייטס־טע וועלטען קומט ער...

לבנה־פּערל און אַלטוואַרג.

אמאָל איז געווען אַ „בת־מלכה“...

איך וויל אייך אָבער נישט נענאַרען; עס איז קיין עכטע בת־מלכה נישט געווען...

דער פאָטער, אויב ער איז זיכער, איז אַ פּאַר/מרה־שחורה/־טער שוסטער געווען, די מוטער — אַ מאַרק־אידענע, וואָס האָט ליעב געהאַט דעם ביטערען טראָפּען... נאָר אויגען האָט זי געהאַט פון אַ בת־מלכה, מען האָט זיך טועה געווען...

און פאַרליעבט אין די אויגען האָבען זיך צוויי אָרעמע יונגע־לייט. זיי האָבען זי פאַר אַ ווירקליכע בת־מלכה געהאַלטען, און ביידע, כאָטש יעדערער באַזונדער, האָבען געזאָגט: „זי, אָדער — אַ שטריק אויפ׳ן האַלז“, די אייגענע ווערטער, כאָטש איינער האָט פון צווייטען נישט געוואוסט, זיי האָבען זי גאָר אפשר נישט גע־קענט.

און ביידע, כאָטש יעדערער באַזונדער, האָבען זיך באַשלאָסען די בת־מלכה צו באַקומען.

נאָר ווי אַזוי?

מען געהט דאָך נישט צו קיין בת־מלכה — בפרט, ווי זיי האָבען געמיינט, צו אַן אמת׳ער, מיט לעדיגע הענט. האָבען זיי ביידע אָנגעהויבען צו זוכען מיטלען, מיט וואָס נושא־חן צו זיין אין איהרע אויגען.

און ביידע האָבען געזוכט, נאָר יעדערער אויף זיין אופן:

איינער האָט אָנגעהויבען ארומגעהן גאַנצע טעג מיט די אויגען אַראָפּ, דער צווייטער נעכט — מיט די אויגען אַרויף.

דער „מיט די אויגען אַרויף“ איז געווען אַ ראָמאַנטישע נאַ־טור: ער האָט זיין גליק נישט געוואָלט אויפהויבען פון מיסט אין

גאס. ער האט זיין גליק אין הימעל געזוכט; דערהויפט — אין אויסגעשטערנטע לייטזעליג־פאר׳חלום׳טע נעכט...

און גאנצע נעכט האט ער הינטער דער שטאדט, אין וואלד, אין פעלד, צי ביים טייכעל פארברענגט אדער אפגעשטאנען ביים קליינעם פענסטערל אין דאך־שטיבעל ביי זיך, און אלץ מיט די אויגען אין דער הויך, אלץ צום הימעל ארויף, צו דער בלויער הויך, צו לבנה און שטערען. מיט הארציג־פייכטע אויגען האט ער זיך פאר זיי אויף זיין מזל געקלאגט, מיט ציטערינגע ליפען פון זיין ליעבע דערצעהלט און אלץ אין איינעם געבעטען זיך: שענקט מיר, הימעלשע לייט, פון אייערע גוטע זאכען עפעס ריינס און גוטס פאר א מתנה פאר דער שעהנער בת־מלכה; זאל איך נושא חן זיין אין איהרע אויגען, זאל זיך איהר הארץ ווענדען צו מיר, זאל זי מיר איהר ליעבע שענקען, ווארים, אז נישט, וואס איז מיין לעבען ווערט?

דער ערשטער אבער, דער „מיט די אויגען אראפ", האט אנדערש געטאן! ער ווייסט, אז עס וואלגערען זיך ארום אויף דער ערד אלערליי אוועקגעווארפענע און פארלוירענע זאכען. מען ווארפט ארוים פון א הויז א שטיקעל אלטווארג; עס גליטשט זיך אויס פון א האנט א צו־גלאטער גראשען; א פערד פארלירט אמאל א פאר־קאווע; עס וואלגערען זיך אויסגעקרימטע נעגעל, עס טרעפען זיך אמאל אויך כשר׳ע מציאות — און אז מען האט געדולד און א גוט אויג, און מען קלייבט לאנג, קאן מען צו עפעס קומען: פון גאר־נישט מיט גארנישט ווערט עפעס, פון עפעס און עפעס — א פאר גראשען; און די גרעסטע פארמעגענס באשטעהען אויך גאר פון גראשען. — און ביי א פארמעגען ווערען בת־מלכה׳ס הערצער ווייך ווי א וואקס...

חויבט ער אן זוכען אין גאס...

דאס זענען געוועזען די צוויי אופנים פון די צוויי ליעבי־האבער...

און פון וועלכען זאל איך אייך דערצעהלען פריהער? אין גאס, אין געשעפט, ווען איהר זוכט שדוכים פאר אייערע טעכטער, זענט איהר, נעווים, פראקטישע מענשען, איז דער „מיט די אויגען אראפ" וואלט אייך מעהר אינטערעסירט; צווישען טאג און נאכט אבער,

ווען איהר נעמט אייך צום לייענען, ווערט איהר סאמע רוחניות, סאמע נשמה, און אייער מיטגעפיהל איז אודאי אויף דער זייט פון דעם „מיט די אויגען ארויף“, לאז איך איבער, אויף א ווייליע, דעם „מיט די אויגען אראפ“ און וועל אייך פריהער דערצעהלען, ווי אזוי עס איז געגאנגען דעם פון „די אויגען ארויף“...

ער קוקט אין הימעל אריין, און ער האט אזוי לאנג געקוקט און געקוקט, און געקלאגט זיך אזוי הארציג אויף זיין מזל, און אזוי ריהרענד דערצעהלט פון זיין ארעם לעבען און רייבער ליעבע; ער האט אזוי פיעל שעהנע און הארציגע ווערטער געהאט פאר זיין איינזאמקייט, בענקשאפט און דער פלאם, וואס ברענט איהם אין הארצען, — ביז די גוטע שטערענדלעך מיט די קינדערש־ריינע הערצלעך האבען אויף איהם א רחמנות באקומען, און געמיהט זיך פאר איהם ביי דער קאלטער לבנה! — נישט איין שטערענדעל, האט געזאגט, אז עס געהט אוים פאר צער! — — אזוי לאנג, אזוי ברייט ביז די לבנה האט אויך אויף איהם רחמנות באקומען, און איינמאל אין א שעהנער העלער ענדע־נאכט, עס האט נאר וואס געזאלט אנהויבען גרויען דער טאג, האט זי אויף איהם א לייטזינ־ליג אויג געווארפען און אין דאך־שטיבעל אריין, דורכ'ן קליינעם פענסטער, אויף א לאנגען זילבערנעם שטראל — נישט מעהר און נישט ווייניגער, נאר א שנירעל לבנה־פערל דערלאנגט!

דער ארעם־בחור ווערט שיער נישט משוגע פאר פרייד, און כאפט תיכף ומיד, און לויפט צו דער בת־מלכה און קלאפט אן אין טיר.

— ווער איז דארט? — הערט זיך דער בת־מלכה'ס זיסער קול, נאר אביסעל פארשלאפען און דערשראקען — ווער וועקט עס מיך פון שלאף? ווער האט מיר מיינע שעהנע טויבען, די געפליגעלטע חלומות פאריאגט?

— איך! איך! —ענטפערט ער מיט א פארציטערטען קול,— בת־מלכה! איך האב דיר א הימלישע מתנה געבראכט, אזוינע, וואס קיין שרה שענקט זיין ווייב, און אפילו זיין געליעבטער נישט, וואס יענע האבען אין זייערע אוצרות נישט, וואס די וועלט, די גאנצע וועלט פארמאגט נישט, און איך האב פון הימעל באקימען און איך פארלאנג דיין ליעבע דערפאר...

„פון הימעל?" וואונדערט זיך די בת־מלכה און שפּרינגט אראָפּ פון בעט און שליסט אויף די טיר און עפענט א שמאָלע שפּארע, און שטעקט ארויס די ווייסע מארמארנע האנט נאָך דער מתנה.

און אז דער יונגערמאן דערמאָנט נאָך אמאָל זיין באדינג, הייסט זי איהם קומען פארנאכט, אז די זון וועט אונטערגעהן נאָך א תשובה...

איז ער, דער ליעבהאָבער מיט די אויגען ארויף, דערפרעהט געוואָרען און איז זינגענדיג און אונטערטאנצענדיג פון שטאָדט ארויס, צום פעלד, צום טייך, צום וואלד. אין די אויגען — די ווייסע מארמארנע האנט, אין אויער — דער זיסער קול... ער לויפט. די זאנגען אין פעלד, דאכט זיך איהם, ווינשען איהם גליק, דאס טייכעל רוישט: מזל־טוב! מזל־טוב! די בוימער שאָקלען צו מיט די קעפּ: יאָ, יאָ, עס קומט דיר, דו לבנה־פריינד! און די פייגעל, די באזינגען איהם שוין די כלה...

נישט געגעסען און נישט געטרונקען, איז ער אזוי, זינגענדיג און טאנצענדיג, ארומגעלאָפען הינטער דער שטאָדט. נאָר אַט לאָזט זיך די פלאמענדיגע זון אראָפּ, ווייכע קיהלע שאָטען לעגען זיך איבער טייך און פעלד, די בוימער־שטאַמען גילדען זיך, א שטיל ווינטעל צולאָזט די פליגעל און עפּעס אַן אויסטערלישער פויגעל קלאַפּט מיט'ן שנאָבעל אין בוים אריין, און רופט: צייט! צייט! און ער לויפט אין שטאָדט אריין נאָך א תשובה...

ער קלאַפּט נאָך אמאָל אַן אין דער בת־מלכה'ס טיר, נאָר שוין זיכערער.

— ווער איז דאָרט? — פרעגט די בת־מלכה שארף און אומגעדולדיג.

— איך, דער וואס האָט דיר פון דער לבנה'ס פערל געבראכט — נאָך א תשובה בין איך געקומען...

און עס הערען זיך לייכטע טריט, און אויף א שמאָלע שפּארע עפענט זיך נאָך אמאָל די טיר, און ווי אין דערפריה שטעקט זיך אַן אלבאסטער־האנט, נאָר שוין נישט קיין נאַקעטע, ארויס...

— „איך האָב דיינע פּערעל צו אלע גאָלדשמידען געטראָגען — קיינער וויל זיי אין האנט אריין נישט נעמען: נישט קויפען,

נישט טוישען... עפּעס פּרעמדע שטיינדלעך, זאָגען זיי, נאָר דאָ אהן א ווערט. איך בין אין א שנים־קראַם געלאָפען, געוואָלט כאַטש א ציצען קליידעל דערפאַר, — מען האָט מיך אויסגעלאַכט. מיך און הונגעריג בין איך צו א שפּייז־געוועלבעל געקומען, און האָב פאַר'ן גאַנצען שנירעל לבנה־פּערעל א קליין שטיקעל קעז געבעטען, האָט מען מיך, ווי א ווילד־משוגענע, ארויסגעטריבען."—

און די מאַרמאָרנע האַנט וואַרפט איהם די פּערעל צו די פיס און ציהט זיך צוריק און פאַרוואַרפט די טיר. און הייזעריג דרעהט זיך איבער דער שליסעל אין שלאָס...

נאָר אנדערש איז צוגעגאַנגען מיט'ן צווייטען, מיט דעם פון „די אויגען אראָפּ."

ער האָט געקליבען און געקליבען: טעג, חדשים, יאָהרען...

א קורצע צייט ארום, אז ער האָט שוין א פולע קאַמער שטיק־לעך און אלטוואַרג געהאַט, האָט עס א געהער פּאָר קליין געלט אָפּ־געקויפט, דער „קלייבער" האָט דאָס געלט אין א שפּאַרקאַסע גע־לעגט און ווייטער געקליבען און ווייטער פאַרקויפט... אמאָל האָט זיך איהם אויך א כשר'ע מציאה געטראָפען... אז מען זוכט, געפינט מען; גאָט העלפט... פון גאַרנישט מיט גאָרנישט ווערט עפּעס, פון עפּעס און עפּעס — א דרייער און ווי געזאָגט, דאָס גרעסטע פאַר־מעגען באַשטעהט פון דרייער. איז ער טאַקע צו א פאַרמעגען גע־קומען, צו כבוד אויך. אַנפאַנגס האָט מען זיך פון איהם אָפּגע־רוקט: א מענש זוכט אין דער בלאָטע!... דערנאָך גיטיג צוגע־שמייכעלט... שפּעטער — ערנסט באַטראַכט, און נאָר דערנאָך, אז ער איז שוין רייך געוואָרען, באַוואונדערט און פאַר א מוסטער גע־שטעלט!...

און אז ער איז שוין רייך געוואָרען, האָט ער זיך א פּאַלאַץ געקויפט ביי א שררה'ס א געליעבטער, אלט, נאָר גרויסאַרטיג מע־בעל אָפּגעהאַנדעלט און דאָס פּאַלאַצעל אויסגעציערט; אין דער שענסטער שטוב האָט ער א גאָלדען בעט, מיט אַטלאַס און סאַמע־טען בעטגעוואַנט געשטעלט און האָט פון פּאַלאַץ דעם גאָלדענעם

שליסעל גענומען און איז צו דער בת־מלכה געגאנגען און געפרעגט זי, צי וויל זי מיט איהם צוזאמען וואוינען אין פאלאץ און שלא־פען אין גאלדענעם בעט? און זי האט געענטפערט: יא.

און אין חופה־טאג, איז ביי דער ארעמער סעודה, ידער „מיט די אויגען ארויף" צווישען די ארעמע לייט געזעסען און געגעסען און מיט שלעכטען בראנפען זיך אנגע׳שכור׳ט... און ביינאכט, אז מען האט דאס פאר־פאלק לעגען געפיהרט, איז ער אנטלאפען אין וואלד אריין און — האט זיך אויפ׳ן ערשטען בעסטען בוים — אויפגעהאנגען...

דריי מאָל געררופען.

(איבערזעצט פון א גאָר אַלטען, נישט געענדיגטען כתב־יד).

1.

איך בין דאמאלט געשטאנען אין פעלד, ווייט פון באגראד, וואו איך בין געבוירען געווארען און מיין פאטערס הויז איז געשטאנען...

איך זעה זי דאָך, די שטאָדט, פון ווייטען... איהרע טויזענטער ליכטלעך שניידען זיך דורך דעם שווערען, פייכטען נעבעל דורך און קוקען אויף מיר, ווי טויזענטער אויגען, פול בארמהערציגקייט און זארג.

זי האט מיטלייד מיט מיר, אויפ'ן קליינעם, שוואכען אינגעל, וואס האט זיך פארבלאָנקעט אזוי ווייט פון דערהיים און שטעהט איינער אליין אויפ'ן פרייען פעלד...

מרויעריג שווימט אויך איבער מיין קאָפּ די לבנה...

אנדערש קוקען די שטערענדלעך! מיט מיליארדען פינקעלדיגע אויגען שמייכעלט צו מיר דער הימעל אראָפּ. ער ווייסט, אז איך בין נישט פאראירט נישט פון דער שטאָדט, נישט פון טאטענס הויז; אז איך ווייס, וואו איך בין, וואוהין איך געה און וואָס איך מוז טון!

און נעמליך: איך מוז ארויף אויפ'ן שפּיץ טורעם, די ריינע ווארהייט מוז איך וויסען!

אזוי האט מען מיך געהייסען!

וואונדערליכע געשיכטען דערצעהלט מען וועגען דעם טורעם; מעשיות — איינע שענער פאר דער צווייטער.

דא — זאגען טייל — איז אמאל א שטאדט און א פעסטונג געשטאנען; א שטאדט א גרויסע, א גרעסערע אלס באגדאד; און א פעסטונג, וואס האט געוואָרפען א דיקען, שווערען שאטען פון איהרע מויערען איבער שטעדט און לענדער... דער טורעם איז גע־שטאנען אין דערמיט פעסטונג, און ארום שפּיץ טורעם איז גע־וועזען א באלקאן, אויף וועלכען עס איז ארומגעגאנגען א וואך.

איינמאל האט זיך א פיינט צוגעשלייכט צו דער פעסטונג, און דער וועכטער איז געשלאפען און האט נישט באמערקט, קיין סיגנאל נישט געגעבען, דאס פאלק נישט גע־וועקט! דער פיינט האט געשטורעמט די מויער, אריין אין שטאדט, אויסגעקוילעט דאס פאלק, פארברענט די שטאדט און איינגע־ווארפען די פעסטונג... איין טורעם איז געבליבען... און נאכט אויף נאכט שטעהט דער וועכטער פון קבר אויף, געהט אויפ׳ן באלקאן פון טורעם ארויף, — געהט אויף דער וואך, ביז ער שלאפט איין... וועה־געשרייען וועקען איהם, ער עפענט די אויגען און זעהט, ווי מען קוילעט זיינע ברידער; ער ווארפט זיך פון טורעם אראפּ— דאס איז זיין אייביגע שטראף.

און אנדערע זאגען: עס איז א טורעם פאר שטערנזעהער געוועזען; פאר אזוינע כשוף־מאכער, וואס האבען מיט אפענע אוי־גען געקוקט אין הימעל אריין און געזעהן, וואס יעדען איז באשערט; וועמענס מזל עס צופלאקערט זיך און וועמענס שטערן לעשט זיך און פאלט, און יעדען געווארענט אדער בשורות אנגעזאגט — פאר קליין־געלט; גוטע מענשען געוועזן...

און ווער עס האט געהערט, געגלויבט, און, אויב א שלעכטע בשורה — תשובה געטאן, איז גוט! אדער ער איז געשטארבען א בעל־תשובה און געפונען אפען פאר זיך די טויערען פון גן־עדן, אדער ער האט פיעל געוויינט און געבעטען, ביז מען האט איהם פראלאנגירט אויף א צייט... האט אבער ווער נישט געגלויבט, — זענט איהר איהם זיכער נישט מקנא...

איינמאל האבען די מכשפים געשיקט א שליח מיוחד מודיע זיין דעם כליף, אז זיין צייט איז געקומען, אז מען רופט איהם אויף יענער וועלט... זיי האבען זיין ליכטיגען שטערן אין הימעל אונטער־געהן געזעהן און מורא געהאט, ער זאל נישט געהן פון דער וועלט אהן א צוואה, וועמען פון זיינע זיהן ער גיט איבער די קרוין און

וועלכע ברידער זאָלען ווערען געטויט... די טויזענט זיהן פון עטליכע הונדערט ווייבער זאָלען נישט צורייסען דאָס לאַנד, ווי אַן אַלטען מאַנטעל...

דער פרומער כליף האָט געגלויבט. דריי טעג און דריי נעכט האָט ער געפאַסט, אַפּגערייניגט די נשמה פון זינד, צוטיילט דאָס לאַנד צווישען אַלע פרומע קינדער, און נאָר די נישט פרומע אין וואַסער אַריינגעוואָרפען. און גרייט צו געהן אין זיין רוה אַריין, האָט ער געוואָלט מיטנעמען די כשוף־מאַכער; אָהן זיי וויל ער זיך אין גן־עדן נישט ווייזען; אָהן זיי וועט ער דאָרט נישט קאָנען קיין מויל עפענען. ער קאָן זיך בלאַמירען מיט וואָס עס איז פאַר אַ נישט פאַסענדיגען וואָרט. האָט ער זיי רויטע זיידענע שטריקלעך געשיקט.

נאָכ'ן טויט האָט מען דעם כליף געקרוינט מיט'ן נאָמען: „חכם". און אַזוי רופט מען איהם אין אַלע געשיכטע־ביכער ביז'ן היינטיגען טאָג. אָבער דער טורעם פאַר שטערענזעהער איז פון דאַמאָלט אָן געבליבען — לער!

די שטערענזעהער האָט מען נ י ש ט געקוילעט; זיי זע־נען, באַקומענדיג די שטריקלעך, אַנטלאָפען אין סטעפּ אַריין; און מענשען און כליפ'ען לעבען, נישט וויסענדיג, וואָס מאָרגען וועט זיין..., זעלטען עמיץ זאָל תשובה טון פאַר'ן טויט; אַז קיינער וואָ־רענט נישט!

אָבער נאָך אַנדערע זאָגען, אַז דאָס, וואָס אויבען איז גע־שטאַנען, איז „נישט געשטויגען, נישט געפלויגען". דעם אמת ווייסען ז י י...

דאָ — ווייסען זיי — ליגט נמרוד באַגראָבען! דער גרויסער יעגער נמרוד, פון וועלכען מען רעדט אין בראשית; פאַר וועלכען אַ וועלט האָט געציטערט!

אַז ער האָט דערפיהלט, אַז עס געהט זיין עק, האָט ער זיך איינגעשפּאַרט, ער מוז שטאַרבען, שטעהענדיג אויף די פיס! און אַזוי שוין בלייבען שטעהן! כאַפּט ער אויפ'ן קאַרק אַרויף אַ שטיי־נערנעם טורעם, ווי אַ קיווער, און אַ הויכען, מען זאָל איהם אין הימעל דערזעהן, מען זאָל זעהן, ווי נמרוד שטאַרבט שטעהענדיג, און בויגט זיך נישט, און פאַלט קיינעם נישט צו די פיס!

און דער טורעם, וואָס האָט איינגעשלאָסען אין זיך נמרוד'ס

לייב. זינקט — טאג און נאכט זינקט ער. שוין טויזענטער יאהר, און איז נאך נישט איינגעזונקען...

אבער מיידלעך און ווייבלעך יונגע דערצעהלען פון טורעם גאר א שעהנע מעשה... א בת־מלכה שלאפט אין טורעם... א גאלדענע שטוב איז דארט פאראן, א גאלדען בעט שטעהט אין שטוב, און א גאלדענע בת־מלכה שלאפט אין גאלדענעם בעט.

א כשוף האט מען איהר אנגעטאן, געשטראפט האט מען זי, ווייל זי האט קיין אלטען מאן נישט געוואלט, די קעניגליכע טאַ־טע־מאמע נישט געפאלגט, נישט געוואלט... פון ליעבע געטרוימט!

און שלאפען וועט זי אזוי לאנג, ביז איהר אויסלעזער וועט קומען! און איהר אויסלעזער וועט זיין א פרישער, אומשולדיגער יונגערמאן, מיט אויגען, ווי שטערען, קראפט פון א ריז, און אומ־שולדיג, ווי א לעמעלע...

ער וועט ארויפגעהן, וועט זי דערזעהן און צוריהרען זיך צו איהרע ליפען אזוי אומשולדיג, ווי א ברודער קושט זיין אייגענע שוועסטער...

פון דעם ריינעם קוש וועט זי דערוואכען... דער כשוף וועט פארשווינדען, מען וועט חופה שטעלען, א סעודה וועט זיין און נדן וועט דאס פאר־פאלק באקומען — אחשורוש׳עס מלוכה!

נעה, וויים!

מיין רבי, יוסעל דער פילאזאף, זאגט: הבל הבלים... נאראַ־נים דערצעהלען. נאראנים גלויבען!

שמעיה בטלן — אזוי רופט מען איהם, דעם חבר מיינעם— גלויבט, אז אלע מעשיות זענען משלים, זענען שאלען, אין וועלכע דער נמשל — דער סוד ליגט, ווי א נאמען באהאלטען; מען דארף׳ן נאר ארויסבאקומען...

— —

דאס הארץ ביי מיר קלאפט, די פים ציטערען... איך וויל ארויף אויפ׳ן טורעם, איך מוז! פון קינדווייז אן איז דער טורעם מיין פארלאנג, מיין איינציגער חלום... איך טראכט פון איהם, זי־צענדיג ביים ספר בייטאג, ליגענדיג מיט אפענע אויגען ביינאכט...

עס רופט מיך, עס ציהט מיך. איך וויל, איך מוז!

„עס צ י ה ט מיך, איך ו ו י ל און איך מ ו ז !“
אלץ איז אזוי... צווישען מיר און דעם טורעם וועבט זיך א געהייער פאדים. ער וועבט זיך יעדע סעקונדע דיקער און קירצער... ער ציהט, איך וויל און מוז צו איהם געהן...
נאר נישט שרעקען זיך!

אויפ'ן ערשטען שטאק...

אן אומגעהויער צימער, נאר לער, פינסטער... א פענסטער אין וואנט... דורכ'ן פענסטער פאלט פון דרויסען א פיעל־פארביג ליכט אריין און באלייכט די טרעפ קעגענאיבער: די טרעפ, וואס פיהרען העכער ארויף...

א נעץ פון פארביגע ליכט צווישען פענסטער און טרעפ ארויף און אין צימער איז לער! איך געה ארום און שלאג מיך אן גארנישט אן; קיינער און קיין זאך שטעהען מיר נישט אין וועג; אויסער די ווענט... די קאלטע, פייכטע, גליטשיגע ווענט... די הארטע, די פעסטע... אהן א מינדעסטען שפאלט, — אהן א ריץ; קיין נאגעל אריינצושטעקען...

איך געה צום פענסטער צו... גרוים איז עס און ברייט. איך קוק ארוים און זעה מעהר, ווי פריהער, ווען איך בין אונטען געשטאנען... גרעסער און ברייטער אנטפלעקט זיך פאר מיר דאס פעלד מיט די זאנגען, צווישען וועלכע איך בין געשטאנען...

און זיי באוועגען זיך, די זאנגען, שאקלען מיט די קעפ...

וואס האט איהר מיר צו זאגען, זאנגען? וואס ניקט איהר מיר צו מיט די קעפ? איהר באדויערט מיך אדער ווינשט מיר גליק?

אבער נישט איהר טוט עס, דאס אווענט־ווינטעל וויגט אייך... רעכטס און לינקס, אהין און צוריק...

מיך טרייבט עס ה ר ו י ף, אלץ ארויף; העכער און העכער!

און ווער באוועגט אונז?

נישט איהר ווייסט, נישט איך... און מיר וועלען עס, געוויס, קיינמאל נישט וויסען...

בלייבען זיי שטעהן, די זאנגען... האב איך זיי איבערגעשראָ־קען?

און איך דערזעה פון ווייטען מיין שטאָדט, מיין באַגדאַד... און צווישען די הייזער דערקען איך אונזער הויז...

דער טאַטע איז שוין געווים אהיים געקומען... ער האָט זיך געוואַשען, גאָט געדאַנקט און עסט זיין אָווענט־ברויט; זאָל איהם זיין צו געזונט... די מאַמע זעצט זיך קעגענאיבער... וויל איהם לע־זען פון די אויגען אַרוים, ווי עס שמעקט איהם... „צו געזונט!" — שעפּטשען איהרע ליפּען... מיין קליין שוועסטערל, מיין שעהן שוועסטערל, גראַבעלט זיך אויפ'ן טאַטענס קני אַרויף, און פאַר־האַלט זיך, פאַרוואונדערט, וואָס איך העלף איהר נישט, קוקט זיך ערשט אום, אַז איך בין נישט דאָ... זי פרעגט אויף מיר. דער טאַטע ווערט אומרוהיג... ער פרעגט: וואו איז ער? „לערענט אודאי מיט שמעיה בטלן ביי יוסל פילאָזאָף... — ענטפערט די מאַמע און רוי־טעלט זיך פאַר נחת... — פאַרשפּעטיגט זיך..." עס פאַלט זיי נישט איין, אַז איך האָב ביידע פאַרלאָזט און שטייג אויפ'ן טורם...

צוריקגעהן און זאָגען? א שטימע רופט פון אויבען אראָפּ!

— קום! קום!

דאָס איז זי, די שטימע, וואָס איך האָב נישט איינמאָל אין טרוים געהערט...

ווי זיס איז זי, די שטימע, און עס קלינגט דאָך אין איהר:

— איך היים!

ו ו ע ר הייסט?

— אַרויף! — רופט מען פעסטער.

און איך געה...

ווייטער א צימער, נאָר שמעלער און קלענער פאַר יענעם... ווייטער א פענסטער, נאָר אויך קלענער פאַר יענעם, און דאָס ליכט פאַלט אויך נישט איבער'ן גאַנצען צימער; א שטרייף געהט פון פענסטער צו די טרעפּ, וואָס פיהרען נאָך העכער...

אין צימער, אויב עס איז מעגליך, איז נאָך לערער, נאָך פינס־טערער, נאָך אומהיימליכער... די ווענט — פייכטער, קעלטער און פעסטער... אַן אַזאַ וואַנט איז זיך לייכט דעם קאָפּ צו שפּאַלטען...

אבער העכער — בין איך! איך קוק פון פענסטער ארויס און זעהר מעהר, נאך מעהר, נאך ווייטער! — ברייטער און לענגער איז געווארען די געגענד... עס האט זיך ארויסגעוויקעלט א טייך; איך האב איהם פריהער נישט געזעהן... און נייע בוימער, א נייער וואלד... פאר מיר ניי—; פאר די, וואס וואוינען דארט — אלט...

איך הויב די אויגען אויף אין דער הויך — א גרעסער שטיק הימעל — נאך א שטיק וואלקען, און שטערען פאר מיר נייע... ביי עמיצען זענען זיי געצעהלט!

איך פ ר ע ה מיך נישט דערמיט; אבער שטאלץ דערוויף ווער איך... דאס אלץ זעה א י ך...

פלוצים שטעלט זיך א שאטען פאר מיר... איך דערקען איהם— שמעיה בטלן!

— וואס ביסט דו אזוי גרויס ביי זיך? — שפעט אויס מיר שמעיה — דו זעהסט מעהר, אבער צי זעהסטו בעסער? זעהסטו טיפער? און אויפ'ן שפיץ טורם, צום הימעל נאהנט צו די שטערען, וועסט דו בעסער אדער טיפער זעהן?!

אייבינג ווערט זיך דיין בליק גליטשען א י ב ע ר די זאכען, פון אויבען ג ל י ט ש ע ן, נישט אריינדרינגען אין דער זאך אליין, אין עצם־זאך! אין דער נשמה פון איהר.

און ער פארלעגט די הענט אויף דער ברוסט און זאגט: אלץ האט זיין אייגענע נשמה — א מענש, א טיר, א געוויקס, א שטיין, א קערענדעל זאמד... נישט אלע נשמות אבער זענען גלייך לעבעדיג און וואך... דאס מערסט נשמות שלאפט, אין הארטע קערפער פאר־שלאסען און עס פאלט אויף זיי קיין טוי פון לעבען נישט, שפראצען זיי נישט ארויס די נשמות...

וועקט זיך אבער א נשמה, פון וואס עס זאל נישט זיין א נשמה, קאן פון איהר ווערען אלץ, אלץ — דאס שענסטע, דאס בעסטע, דאס העכסטע...

און קענען, זאגט ער — דארף מען נאר איין נשמה... פון וואס עס איז א נשמה... קען מען איינע, קען מען אלע... אלע נשמות זע־נען גלייך, זיי זענען נאר וואך און אויפגעלעבט נישט אויף איין מדרגה...

אבער דעם תוך, דעם עצם־זאך, די נשמה זעהט מען נישט מיט בלויסע אויגען... דערצו דארף מען ברילען...

— ברילען !

— פאראן אזוינע, דורך וועלכע מען זעהט נשמות... הוילע, נאקעטע נשמות...

— וואו זענען זיי?

— אין א הייל ! — אין א הייל הינטער ירושלים, אין אן אײ־זערנעם קאסטען מיט א קופערען באשלאג און שטאלענע שלעסער ליגט אן אלטער „כתב יד“, א שטיקעל פארמעט מיט א שם המפורש, מיט וועלכען מען קאן עפענען אן אנדער הייל, לעבען טייך גאנ־געס, לעבען גן־עדן — אין כינא... און דארט אין יענער הייל ליגען זיי—די ברילען. די הייל איז אבער באוואכט מיט לייבען, עגדי־שען און ברענענדיגע שלאנגען.

און פייניגט מען דעם גוף, ביז ער ווערט איינגעשרומפען, די חיות רעות זאלען קיין חשק נישט האבען ארייננצושטעקען א צאן, און האט מען מיט זיך דעם שם, צו עפענען דעם קאסטען —

— ארויף !

הערט זיך פלוצלינג די שטימע ; דער שאטען פארשווינדט...

אויפ׳ן וועג כאפט מיך יוסל פילאזאף, מיין רבי, ביי דער פאלע אן :

— וואוהין געהסט דו? נאך וואס שטייגסט דו? אלץ וויים דיין נשמה, אלץ שטעקט אין דיין נשמה... זעץ דיך נאר אין א ווינקעל, פינסטער ווינקעלע קלערען... נאר קלערען...

— ארויף ! — גיט א רוף די שטימע פון דער הויך ; ער פאר־שווינדט און איך שטייג...

און וואס העכער איך שטייג, קלענער ווערען די צימערען, קלע־נער די פענסטער, ארעמער דער שטראל, וואס פאלט פון זיי אויף די טרעפ קעגענאיבער... הארטער, נאסער און גליטשיגער ווערען די ווענט...

אבער זעהן זעה איך וואס אמאל מעהר, אלץ ווייטער און ווײ־טער ! —

די פינסטערניש אין צימער ווערט, וואס העכער, אלץ גע־דיכטער, און לעגט זיך מיר, ווי א שווערע לאסט אויף דער ברוסט... איך אטעם קוים... דאס בלוט אין די אדערען גליווערט פאר שרעק... איך אייל מיך אלץ צום פענסטער צו... איך וויל ליכט פון דרויסען און לופט. צו־לאנג אבער שטעהן לאזט מען נישט.

— העכער! — רופט מען אלץ אינאיינעם...

איך ווער בייז.

— ווער רופט מיך? ווער האט מיר צו באפעהלען? די פיס— געשוואלען, אטעם — פעהלט, און דו רופסט און רופסט, וואס אמאל שארפער, געביטערישער! מיט וואס פאר א רעכט?

— העכער! — רופט די שטימע.

איך געה אלץ העכער און העכער, און אין הארץ קוילערט זיך ארום ביי מיר א לעכערליכער געדאנק: דו אליין רופסט! באהערש נאר דיך אליין!...

און איך וויל מיך איבעררעדען און שטעל מיך אפ און רעד צו מיר אליין:

— און אז דו וועסט שוין זעהן נאך וועלדער און פעלדער, נאך טייכען, נאך בערג, נאך ערד... און אז דו וועסט שוין זעהן נאך טויזענט שטערען, נאך שטיקער וואלקען, נאך הימעל, וועט דיר געננוג זיין? די זאכען זענען א ר ו ם דיר און מיט העכער קומסט דו צו זיי נישט נעהנטער... זיי רינגלען דיך ארום, דו ביסט די מיט, ארום וועלכער אלץ דרעהט זיך אין א ראד... מיט העכער קומסט דו צו קיין קערענדעל זאמד נישט נעהנטער!...

און וואס העכער, אלץ קלענער ווערען זיי, די זאכען, ווייניגער דערקענסט דו זיי...

און איך לויף צום פענסטער צו, קוק ארויס: וואו איז באג־דאד, וואו מיין טאטע־מאמעס הויז, וואו מיינע גאסען, מיינע חברים, מיין בית־המדרש?

פינטעלעך זעה איך... גלייכע, אויסגעמישטע פינטעלעך... און — זיי ווילען מיר אויך פארשווינדען... אליין וועל איך בלייבען... און וואס העכער — איינזאמער, עלענדער...

— וואוהין אייל איך מיך?

— ארויף!

איך דערהער א געוויין... א היימיש־האַרציגע קול וויינט... צי איז נישט דארט וואס געשעהען? צי איז נישט דארט עמיץ פון

מיינע געשטארבען? א ברונען איז דא אויפ׳ן הויף, צי איז נ[illegible] מיין שוועסטערל אין ברונען אריינגעפאלען?

און איך הער דער מאמעס שטימע:

— קינד מיינס, וואס טוסט דו? דו שפּילסט מיט׳ן לעבען... אויפ׳ן שפּיץ טורם שטעהט דער וועכטער, ער וועט דיך פאר א שונא האלטען, שטעכען דיך!

— ברודערל, ברודערל מיינס! דארטען זענען כשוף־מאכער, זיי וועלען דיר שלעכטס טון! וועסט אין עפּעס משונה׳דיגעס מגולגל ווערען!

— ארונטער! — בייזערט זיך דער טאטע, — נמרוד וועט דערהערען, אז דו קריכסט איהם אויפ׳ן קיווער, וועט ער זיך א ריהר טון, פאלסט דו אראפּ, ווי א שטיין...

— א! די בת־מלכה ציהט דיך! די בת־מלכה...

איך ווער פארציטערט!

— קום! — רופט ווייטער די שטימע.

איך געה און אויף שטיקער רייסט זיך דאס הארץ. —

אט בליצט עפּעס אויף! א שפּיגעל! ווער האט דא אויפגע־האנגען א שפּיגעל?

און — דאס בין איך?

דאס ליימיגע, גערינצעלטע פּנים, די מידע, האלב־אויסגעריי־בענע אויגען, די ווייסע גרויע האר... ד א ס איז דער סוף?

— געוואים! — ענטפערען אלע מידע גלידער...

— אזוי איז... אקצענטירען די פיס...

— אזוי! בלוטיגט דאס הארץ.

איך רייס מיך מיט שרעק אוועק פון שפּיגעל און וויל ווייטער לויפען... ארויף, ארויף, וועניגסטענס דעם שפּיץ דערגרייכען, מיט׳ן לעצטען טראפּען בלוט, מיט׳ן לעצטען אטעם...

— אראפּ! — דונערט פּלוצלונג די זעלבע שטימע פון דער הויך.

— איך געה נישט אראפּ! — שפּאר איך פארצווייפעלט דעם פוס אין באדען!

— ווער עס געהט נישט, פאלט!
און איך קאלער מיך אראפ...

2.

איך בין זיכער, אז קיינער האט דערינען קיין טעות נישט געהאט; אז אלע האבען פארשטאנען, אז איך פארצעהל א חלום פון מיינע קינדער־יאהרען...

און, אויב עמיצער האט א טעות געהאט, איז אויך קיין אומגליק נישט... א חלום ווערט אויך נישט אויסגעטראכט, ער בינדט זיך נאר צוזאמען... שטעלט איבער, דרעהט אויס; אבער — אלע פון לעבען... וואס שאדט, אויב ער פארבט אמאל שענער, מאהלט פאנטאסטישער?

און ווער קען די גרענעץ צווישען חלום און לעבען?

און נאך א מעשה איז געשעהען...

און דאמאלט בין איך שוין געוועזען אין די מיטעלע יאהרען... און נישט אין דער היים... איך האב גלות געליטען... גע׳חלומ׳ט האט זיך מיר שוין אויף פרעמדע בעטען, וואו פרעמד אומפלוט האט געביסען, געוועקט און קיין איינציגער חלום האט זיך ביז צו ענדע נישט אויסגעשפינט! שוין לאנג ארויס פון די קינדער־שיך, פון קאליפען־לאנד... אויס ענוכען, קעבס־ווייבער, כשוף־מאכער, אויס נמרוד מיט׳ן קיווער, אויס בת־מלכה׳ס, וואס שיקען אמאל א לבנה־שטראל אין א מיד הארץ אריין...

א גלות־מענש בין איך; איך ארבייט, פיהר „מלחמה פאר׳ן לעבען". פאר מיר, פאר ווייב און קינד! אויס חלומות!

דאס לעבען, דאסווירקליכע לעבען איז צו הארט, צו פעסט איינדרינגליך, עס זאל בלייבען פלאץ פאר חלומות... קינדער אין וויגען חלומ׳ט שוין נישט...

און אווענט־צייט איז עס געוועזען, א שעהנער אווענט, און איך בין מיר פאר׳ן הויז אין גערטעל געשטאנען. אין פרעמדען גערטעל פאר׳ן פרעמדען הויז...

א וואונדערליכער אווענט געוועזען...

צו מיטאָג האָבען זיך אויפ'ן הימעל צוזאמענגעקליבען לייכטע, זילבערנע, דינע נעבעל, וואָס האָבען זיך צוזאמענגעהעקעלט, און ווי א פיין געשפּונען טישטוך אויסגעשפּרייט, און פון צווישען די לעכלעך זענען טראָפּען, ווי טרערען פון אויגען געפאלען... דערנאָך האָט דאָס טריפען אויפגעהערט, די לייכטע נעבעלעך צושווימען זיך...

די זון געהט אונטער, דאַרף ווערען טונקעלער; די לייכטע נעבעל צופליהען זיך — ווערט ליכטיגער —

בלייבט עס שטעהן! — נישט ליכטיגער ווערט, נישט טונקעלער... עס האָט זיך די צייט, ווי אָפּגעשטעלט! דער אומרוה פון וועלט-זייגער איז שטעהן געבליבען!

די בוימלעך אין גאָרטען וואונדערען זיך... די בלומען אין גראָז ווייסען נישט, וואָס מיט זיך צו טון... עפענען זיך נאָכ'ן רעגען, פאַרוויקלען זיך פאַר דער נאַכט?

איך שטעה דערשראָקען.

און וואָס וועט זיין, אויב דער פּאַדים, וואָס באַוועגט אלעס, האָט זיך ווירקליך אָפּגעריסען? אויב איך בין אויפ'ן גרענעץ פון דער צייט, עס שלאָגט אויס איהר לעצטע סעקונדע! און דאָס, וואָס עס איז, וועט שוין אזוי לעבען און דויערען אייביג; נישט פאַרענדערען זיך, נישט אויפהערען... אלץ וועט פאַרגליווערט, פאַרשטיינערט ווערען; אלץ וועט בלייבען אין דער זעלבער פאָרם!

דער אָקס, וואָס האָט דעם קאָפּ געבויגען און ארויסגעשטעקט די רויטע צונג צום גרעזעל, וועט עס נישט דערגרייכען...

דער אָדלער מיט'ן קינד, וואָס ער האָט אין די נעגעל, וועט בלייבען הענגען אין דער לופט, אונטער'ן הימעל, און די מוטער, וואָס קניט אויף דער ערד, מיט אויסגעשטרעקטע הענט, פאַרשטאַרט פאַר שרעק, וועט שוין בלייבען קניען... דאָס געשריי פון קינד און פון דער מוטער וועלען פאַרפריהרען אויף אייביג אין דער לופט!

געבויגען אונטער א לאַסט, וועט פאַרשטאַרט ווערען דער טרעגער, ער וועט קיינמאל נישט אויסגלייכען די אַקסעל... דער טראָפּען שוויים, וואָס האָט זיך איהם געלאָזט פון שטערן, וועט נישט דערגרייכען די באַק, וועט הענגען בלייבען איבער דער ברעם...

אַז אַלטע מויד וועט בלייבען ביי די קאָרטען, וואָס זי לעגט זיך; דער „אייבער" וועט איהר שוין קיינמאָל נישט ארוים...

און דער, וואָס קניט פאַר'ן פרעמדען ווייב, וועט שוין נישט אויפשטעהן; די ליפּען, וואָס זי טראָגט איהם אקעגען, בלייבען אין דער לופט. און דער מאַן, וואָס לויפט מיט'ן מעסער צו, וועטביידע נישט דערגרייכען...

אַ קינד כאַרכעלט אין וויג, דיפטעריט... עס וועט נישט שטאַרבען. נאָר אייביג כאַרכלען... דער קראַמפּף אויפ'ן פּנים פון דער מוטער, וואָס קניט ביי דער וויג, וועט נישט אראָפּ...

די אַלטע זעק־פּליקערין בלייבט מיט דער נאָדעל אין איין האַנט, מיט'ן פּאָדים אין דער צווייטער...

דער מערדער אין וואַלד, מיט'ן בילד פון זיין גאָפּפער אין אויג!

און די טויטע וועלען שוין נישט אויפשטעהן, די לעבעדיגע — נישט שטאַרבען... אַלץ וועט זיך איינציהען און איינגעצויגען ווערען אין איין סעקונדע — די אַלע בילדער פון שרעק, פון פאַרצווייפלונג, פון כעס, רציחה, רחמנות, געבעט — אויף תמיד!

הער איך פּלוצלונג אַ שטימע...

אייביגער נחת, אייביגער צער, אייביגע פרייד, אייביגע טאַרטורען...

— געה!

נישט ווילענדיג ריהר איך מיט אַ פוס, און אַלץ הויבט זיך אַן ארום מיר צו באַוועגען...

איז דאָס אויך געוועזען אַ חלום?

אָבער, די שטימע האָב איך דערקענט!

דיזעלבע!

— וואוהין געהן?

קיין ענטפער!

3.

אַלט בין איך אצינד און זעה אויס, ווי דאָמאָלט אין שפּיגעל...

די פיס ווילען שוין נישט טראָגען... איך האָב שוין לאַנג קיין

גערטעל, קיין בלומען, קיין הויז, אפילו קיין פרעמדס... איך וואנ־דער...

און צו חלום קומען: אייזערנע בלומען, קברים־קרענץ...

און פארגעסען פון אלע, עלענד, צוגעשלאָגען אין א גאסט־הויז צום בעט.

אינדרייסען, הינטער די ווענט, שטורעמט און זידט ווייטער דאס לעבען, נישט מ י י ן לעבען שוין!

רייסט זיך אמאָל צו מיר אריין א שטימע, פארשטעה איך זי נישט... א פרעמדע שפראך, און ווייס נישט, וועגען וואס עס געהט...

איך הער נאך: שווערדען קלינגען... הורא! עמיץ זיגט! אנ־דערע שילטען אין פאלען...

איך בין אויך אמאָל א קריגער געווען, א שווערד געהאט... וועגען עפעס געפאכטען, אבער וועגען וואס געדענק איך נישט...

דער קאפ איז צו שוואך; איך ווייס שוין נישט, צי מיר האָבען געזיגט, צי דאס פעלד גערייניגט...

צי גערענקט מיך נאך עמיץ דארט? געוויס נישט; איך האב זיי אויך פארגעסען!

אין אלטען הארץ שימערט נאר א קליין פלעמעל: דאכט זיך, א ליכטעל צאנקט, נאר עס האט שוין קיין קראפט נישט צו פאר־טרייבען די קאלטע, שווערע שאטענס, וואס לעגען זיך מיר אלץ מעהר אויף דער נשמה...

אמאָל אלטע שאטענס; באווייזען זיך אמאָל אין געהירן, איך דערקען זיי נישט... איך ווייס נישט, ביי וואס איך האב אמאָל געוויינט, פארוואס איך האב אמאָל געלאכט...

און די אויגען זענען פארמאכט אויף אייביג... נאר די אויערען הערען נאך עפעס...

נאך וואס? דאס גערויש פון לעבען פארשטעה איך נישט...

און אפען זענען זיי, איך זאָל נאך אמאָל ווערען גערופען! און די זעלבע שטימע וועט רופען... דאס ווייס איך...

— ווער ביסט דו, וואס דו וועסט רופען?

— איך וועל געהן, איך וועל פאלגען, ווייל איך מוז! נאר ווער ביסט דו?

בין איך נאָר דיין ווערקצייג געוועזען, נישט ווילנדיג, דיינע צוועקען געדינט, און צינד, אז איך טויג נישט מעהר, וועסט דו מיך צושמעטערען?

און איך זאָל אפילו קיין רעכט נישט האָבען צו פרעגען: **צו וואָס** איך האָב דיך גענוצט?

אַ רייזע אין דער צייט.

...און איך ווארף מיך ארום אין בעט; אַ געדאַנק מאַטערט און לאָזט נישט שלאָפען. אין דרעמעל פּלאָנטערט ער זיך אריין אין מיינע חלומות...

„מיר לעבען אין צ ײ י ט און אָ ר ט."

דעם אָרט קאָן מען נאָך באהערשען: ווילען מיר, ש ט ע ה ע ן מיר, ווילען מיר, ב אַ װ ע ג ע ן מיר זיך: טוישען מיר דעם פּלאַץ.

אָבער מיט דער צייט — צי מיר ווילען צי נישט, מיר ב אַ־ װ ע ג ע ן זיך; אפילו די רעליגיאָן רוקט זיך אויך פאָראויס!

און דער אָרט האָט פיער זייטען.

מיר קאָנען געהן אהין און צוריק, רעכטס און לינקס.

דער אָרט איז אָן אומפאַנג, אַ פאַרנעם.

אָבער די צייט איז אַ שטריך. נישטאָ קיין רעכטס און לינקס, נאָר אַ פאָרענט און אַ הינטען.

די היסטאָריקער קערען זיך אום צוריק, און מיט דער פאַנטאַ־ זיע דערגרייכען זיי אמאָל צוריק ביז אָ ד ם און ח ו ה, און זעהען זיי ארומגעהן נאַקעט און עסען גראָז...

אנטקעגען זיי שטעהען די פּראָפעטען, די טרוימער. נאָר פאָר־ ווערטס! שפּרינגען אמאָל אין דער צוקונפט אריין, גלייך צום לעצ־ טען גרויסען טאָג אָדער צום קליינעם אינגעל, וואָס פיהרט מיט אַ רויזען־שטעקעל אין דער האַנט וואָלף און שעפּס צוזאַמען.

די זענען אָבער אויסנאַמען, אויסטערלישע מענשען, און באַ־ גניגען זיך אָפט דעריבער מיט אַ זייפענבלאָז פון לעבען אַנשטאָט לעבען. אָבער גאַנס פאָלק, די גרויסע מאַסע, וואָס געהט טריט ביי טריט, און איך, נישט אויסגערעדט זאָל עס זיין, צווישען זיי, צוווי־ שען דעם ערב־רב... מיר וואָס? מיר ווילען לעבען, און נישט קיין

וועקסעל אויפ'ן לעבען. די ערינערונג פון טאַפּ פלייש איז עפּעס מעהר ווערט אלס די זיסע האָפנונגען פון מילך און האָניג...

מיינע אויגען זענען האלב פארמאכט, און איך פרעג זיך:

„פארוואס געהען מיר נישט און פאָהרען נישט אין דער צייט?

וואס אנבאלאנגט דעם אָרט, אנטוויקלען מיר זיך, ווערען מיר פאָלקאָמענער פון טאָג צו טאָג. אמאָל זענען מיר גע־גאנגען, (און פיליכט נאָך אויף אלע פיער), דערנאָך געקר־מען צום רייטען. האט א גוטער מענש ערפונדען דאָס ראָד, האָבען מיר צוגעשפּאנט דאָס פערד און געפאָהרען! איז געקומען דער דאַמפּף און האט באַזיגט דאָס פערד. איצט באשטרייט די עלעקטריציטעט דעם דאַמפּף און זיגט! ציגד בויט מען לופט־שיפען, און מיר וועלען פליהען, ווי די אָדלער!

נאָר מיט דער צייט? קיין עצה, קיין ראַט אנטקעגען דער צייט!

די ברעמען זענען שווער, ווי בליי. פאלען צו. קוים נאָך א קליינער, שמאָלער שפּאלט... און דער געדאנק הערט נישט אויף צו מאַטערען:

—„אז מיר איז קאלט דא, און איך האָב געלט, אנטלויף איך פון דער קעלט, פארבייט איך דאָס פינסטערניש מיט ליכט, ווינטער מיט זומער! און וויל איך און האָב געלט, מאַך איך מיר א גאַנץ יאָהר פריהלינג אָדער א זומער: דער געזאַנג פון די פייגעלעך הערט נישט אויף, און איך קוועל פון נחת — אין די ווארעמע לענדער.

אָבער, אז עס איז מיר קאלט אין דער צייט, איז נישט דאָ וואו צו אנטלויפען!

נישטאָ קיין רעדער, קיין דאַמפּף, קיין עלעקטריציטעט און קיין לופט־באַלאָן...

און — מען טאָר נישט בלייבען שטעהן! איך מוז מיך באוועגען, און באוועגען דורכאויס — אזוי וויל עמיץ — טריט ביי טריט!

צוריק, מיט די היסטאָריקער, קאָן איך זיך נישט אומקערען, מיך עקלען די דורות אהן ווייסע, געפּרעסטע העמדער...

און נביאות זאגען קאָן איך אויך נישט: זינט דער בית־המקדש

איז חרוב געווארען, ווייסט איהר דאך ביי וועמען איז די הענט דאס נביאות איז געבליבען!

איך וויל פ א ה ר ע ן אין דער צייט, איך וויל!

און דרעמעל איין און טראכט, אז עס איז גארנישט אזוי אומ־מעגליך.

מען דארף נאר ו ו ע ל ע ן! אליץ הענגט אפ פון ווילען. און איך וויל, איך וויל מיט אלע קרעפטען, מיט׳ן גאנצען הארץ.

און פלוצלונג — איך פאהר...

אוים! עס וואקסט שוין מעהר קיין ברויט נישט. און אויפ־געהערט האט די ערד צו זיין דאס אייגענטום פון „פריצים“ און פעלקער... די כ ע מ י ע מאכט ברויט פון דערנער, און מיר קאנ־קורירען נאר מיט די דערנער־פרעסער — די אייזלען. א רחמנות אפילו, וואס קאן מען אבער מאכען? אזא וועלט, ס׳רעדעל דרעהט זיך! הונדערטער יאהרען האבען ז י י געגעסען און מ י ר געהונגערט! און נישט נאר ברויט אליין ג י ט אונז די כעמיע— אויך פלייש און פיש, און געפליגעל און הערינג. ס׳הייסט — נאר דעם געשמאק דערפון. און דער גראבער בויך איז פארשוואונדען. דער טרעלבוך. דאס איבעריגע שטיק פלייש, וואס האט זיך נאכ־געשלעפט דעם מענשען הונדערטער יאהרען נאכאנאנד. און מיר עסען נישט, נאר מיר טרינקען. און אין פאריז טרינקט מען שוין אויך נישט, נאר מען שמעקט. די שפייזען געהען אריין דורכ׳ן נאז. די ענגלענדער טראגען קליינע זעקעלעך מיט שטויב, מיט פו־דער פון שפייז, אונטער דער נאז איבער די וואנסען און שמעקען ווען עס ווילט זיך זיי. און אויב דאס מויל איז נאך אינגאנצען נישט פארשטאפט געווארען איז עס נאר, ווייל עס קומט צונוץ — ווייבער קאמפלימענטען צו מאכען, צו פלירט!

און די ליעבע — איז פריי, אהן א בייז אויג, אהן אייפער־זוכט — גארנישט!

נישט דער מאן שפייזט דאס ווייב, ווי אין צוואנציגסטען יאהרהונדערט, און נישט די פרוי האלט אוים דעם מאן, ווי אין דרייסיגסטען! יעדער האט זיך זיין פלעשעלע מיט פודער, און

שמעקט, האָט די פרוי קיין באַזונדער רעכט איבער׳ן מאַן און נישט פאַרקערט — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— און דו, ווער ביסט ?

— איך ?

— יאָ, דו ?

— איך — דער קוטשער !

— דער קוטשער ?

— יאָ, כ׳פיהר דעם וואָגען אויפ׳ן צייט־וועג. ווילסט דאָך פאָהרען... פאַרוועריטם ? ! צו דער צוקונפט ?

— יאָ, צום קליינעם אינגעל מיט׳ן רויזען־שטעקעל. טרייב אַן !

און מיר פליהען...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— און וואָס פאַר א צייט זענען מיר איצט ? ווי הייסט זי ?

— זי האָט נאָך קיין נאָמען נישט ; זי איז נאָך נישט געבוי־רען געוואָרען...

— שנעל, ווייטער !

און מענשען לויפען הין און צוריק אַרום, ווי פאַר׳סמ׳טע מייז און שרייען :

— וואָס טוט מען ? נישטאָ גאָר קיין הונגעריגע, זיי צו גע־בען ברויט, קיין דורשטיגע צו דערקוויקען מיט א טרונק, קיין נאַ־קעטע צו באַקליידען, קיין קראַנקע צו היילען ? נישטאָ גאָר קיין אומגליקליכע, קיין דערשלאָגענע, פעלקער אָדער איינצעלנע מענ־שען, רחמנות צו האָבען ?

די קיה גיבען מילך און קיין קעלבער צו זויגען זענען נישטאָ...

אַלץ לעבט און שטאַרבט — נאַטירליך, צו דער צייט !

אַלץ לעבט און נעמט דאָס לעבען פון זעקעלע. שטאַרבען שטאַרבט מען בלויז פון אַלטקייט...

אַלץ לעבט אין א פאַלשטענדיגער האַרמאָניע מיט דער נאַטור און שטאַרבט אין א פאַלשטענדיגער האַרמאָניע מיט דער נאַטור.

נישטאָ קיין קראַנקהייט, נאָר עלטער...

מיט דער צייט שרימפּען זיך די גלידער איין ביז צום פאַר־שווינדען און אַלע אין איין צייט, אין איין מאָס—לויט מ ע ט ש־נ י ק אָ ו ו ׳ ס מעטאָדע.

קיין איין גליד שטאַרבט פאַר זיינע חברים נישט אָפּ און טויט זיי נישט מיט זיך פאַר זייער צייט. און אַהן ליידען, אַהן שמער־צען געהט מען פון דער וועלט.

זיי לעבען אין האַרמאָניע און שטאַרבען אין האַרמאָניע, אַהן וועהטאָג, אַהן לייד. און די נשמה און דער גוף געהען אויס אינ־איינעם. נישטאָ קיין לעבעדיגע נשמה אין א טויטען גוף, און נישט פאַרקערט. נישטאָ קיין ווילען גרעסער אַלס די מעגליכקייט, און קיין מעגליכקייט אַהן ווילען... נישטאָ קיין פאַרלאַנג, וואָס קאָן נישט דערפילט ווערען, און נישטאָ קיין איינגעהאַלטענע, אַנגעזאַמעלטע ענערגיע, וואָס גיסט זיך אין וועהטאָג איבער!

און מיט דער צייט איז אויך דער פלירט פאַרגעסען געוואָ־רען; נישטאָ קיין ווילען אַהן מעגליכקייט...

און קיין דיסקוסיען אויך נישטאָ! די ט ע מ מ אַ ס זענען פאַרשוואונדען. די מיינונגען זענען אַהן אינטערעס און די שטימען אַהן פאַרב. קיין צאָרן, קיין בארעדען; קיין שפּאַס, קיין וויץ! איינמאָל האָט זיך געמאַכט א צופאַל, „שלום עליכם" איז דורכ־געפאָהרען, מען האָט איהם איינגעלאַדען אויף א מאָלצייט — ער האָט געלעזען און אַלע — געגענעצט...

מיט דער צייט איז דאָס גענעצען געוואָרען אַן אַנשטעקענדיגע קרענק, אַן אַלגעמיינע וועלט־קראַנקהייט...

— און וואו איז דאָס אינגעל מיט'ן רויזען־שטעקעל?

— צו וואָס טויג ער אונז, צו וועלכע שוואַרצע יאָהר? די וועלף, די שלאַנגען און איבעריגע ווילדע חיות זענען דער'הרג'עט געוואָרען דורך עלעקטריציטעט... אפילו די פרומע פרעש, א ליכטי־גען גן־עדן זאָלען זיי האָבען!

— די ערד אפילו האָט שוין אַזוי לאַנג נישט געציטערט — האָט זיך איינער פון די אַלטע לייט געוואָלט באַקלאָגען, און האָט א גענעץ געטאָן.

און איך ווענד זיך צום קוטשער און רוף אויס מיט שרעק:

טרייב אָן, ווייטער! — — — — — — — — — — — — — — — —

— —

— וואס, א „יריד״?
— גאט באהיט! מען קויפט נישט און מען פארקויפט נישט!
— וואס דען? קאראנאציע?
— אויך דאס האט מען שוין פארגעסען! לאמיר אראפגעהן זעהן —

די גאס ווימעלט פון מענשען.
און מען דערצעהלט א געשיכטע:

אמאל, אז מען האט ארויסגעטריבען די יעזואיטען פון פראנקרייך, האט איינער פון די הייליגע, פאר צארן און לייד, זיך אנגעטרונקען מיט טארטארען. א שכור׳ער איז ער אנידערגעפאלען ביים פאס אין קעלער אין א לעטארגישען שלאף ביז אויף היינטיגען טאג. אהן יעזואיטען איז פראנקרייך געפאלען און געפאלען, ווי שפאניען, נאכדעם, אז מען האט ארויסגעטריבען די אידען. דאס לאנד האט זיך געבאדען אין שמוץ; פראַנקרייך האט א ציטער געטאן, א קראמפף האט די ערד געכאפט און — א בארג אש, צי א סטעפ. איצט האט איינער פון די, וואס גענעצען, זיך געוואלט אויסגראבען א קבר און לעבעדיגערהייט באגראבען, און גראבענדיג, געפונען דעם יעזואיט! האט ער איהם אריינגעבראכט אין שטאדט. מיט געווירצען האט מען איהם אויפגעמונטערט...

און ווי ער האט זיך אויפגעכאפט, האט איהם דער גאנצער עולם ארומגערינגעלט און געפרעגט: צי דאמאלט, אין דער יעזואיטען־צייט, האט מען אויך געגענעצט?

— יא, — ענטפערט ער — עס האבען געגענעצט לארדען אין ענגלאנד, מיליארדערען אין אמעריקא און דערגלייכען!

— און די איבעריגע? דער עולם?
— ניין, דאכט זיך: ניין!
— וואס האט מען געטאן?

— איידער מען האט פארבאט די יעזואיטען, האט מען אין אלע לענדער געדאווענט, גאט געלויבט, געבעטען...

— א געשעפט! לעדיג־געהער געווען? וואס?

— מען האט זיך געפרעהט מיט דעם אויפגאנג פון דער זון אין דערפריה, און מיט׳ן אונטערגאנג ביינאכט, צום ביישפיל: די פאַטען!

— מיר האָבען קיין מאָרגען און קיין אָוועגט. די עלעקטריש זון ביינאַכט לייכט נאָך בעסער, ווי די ביי־טאָג!
— עס זענען אויך געווען קאָנצערטען פאר וואוילטעטיגע צוועקען.
— מיר האָבען קיין „צדקה“ נישט; נישטאָ קיין אָרעמע לייט!
— קאָטערינקעס האָבען אין די גאַסען געשפּילט...
— מיר האָבען „קנעפּלעך“ — א דריק, און עס הערט זיך א געזאַנג, נאָר ווייל אַלע קאָנען דריקען און הערען — —
— א! — דערמאָנט זיך דער יעזואיט — ס׳זענען געווען אָרעמע, וואס פּלעגען צוליעב פּאַרגניגען, אַזוי אַמאָל, אין א קאַלטער ווינטער־נאַכט אַרויסשטעקען א פוס פון אונטער דער קאָלדרע און אריינכאַפּען צוריק!
— נישטאָ ביי אונז קיין קעלט און קיין ווינטער! א מיטעלמעסיגער קלימאַט אויף דער גאַנצער ערד!
— נאָך עפּעס געדענק איך, — זאָגט דער פאַרמאַטערטער יעזואיט, — כ׳וועל אייך זאָגען, נאָר — אביסעל ווייַן...
— אביסעל ווייַן־שטויב צום שמעקען, גוט!
— זעלנער פלעגען דורכגעהן אין די גאַסען, פאר זיי א קאַפּעליע מיט מוזיק, און דער עולם פלעגט זיי נאָכלויפען מיט פרייד.
— וואס טייטש „זעלנער“?
— אנגעטאָן אין אוניפאָרם, באַוואָפענט!
— וואס הייסט אוניפאָרם? און וואָס איז אַזוינס באַוואָפענט?
— גיב מיר נאָך א שמעק ווייַן, ווייל מיין געדעכניש ווערט שוואך.
מען האָט איהם געגעבען צו שמעקען, און ער האָט זיך אַלץ דערמאָנט און דערקלערט.
— גוט, זאָגט דער עולם, און גלייך זענען באַשאַפען געוואָרען זעלנער מיט אוניפאָרמען און געוועהר.
און די „זעלנער“ מאַרשירען איבער די גאַסען און גענעצען, און דער „עולם“ גענעצט מיט...
— זאָגסט ליגען, יעזואיט!
— ניין, כ׳זאָג גאָר קיין ליגען נישט... אבער דאָס זענען נישט קיין זעלנער.

— זיי געהען דאך אין אוניפארם?

— ריכטיג.

— זענען דאך באוואפענט?

— יא, אבער — —

— וואס „אבער“?

— זיי האבען נאך קיין בלוט נישט פארגאסען, און זיי האבען קיין צייכען פון קיין זעלנער אויף די פנים׳ער.

— פארגיסט בלוט! — האט דאס פאלק פלוצלונג אנגעהויבען ליארמען — שטעכט, שיסט, טויט!

— וועמען? — פרעגט דער גענעראל.

— אונז, אונז אלעמען, שיסט, אבי נישט געגעצען, שיסט! — דונערט די שטימע פון פאלק; און דאס פאלק איז די לעצטע אינסטאנץ!

— שיסט! — קאמאנדירט דער גענעראל...

איך האב מיך אויפגעכאפט.

פּאָעמען אין פּראָזע

געה נישט מיט מיט מיר.

געה נישט מיט מיר, גאָלדען, הארציג קינד; טרויעריג איז דעם איינזאמען וואנדערערס וועג...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

און ווער איך שוואך אמאָל —

און ווער איך שוואך אמאָל, פון הארץ־רייסענדיגער בענקשאפט באפאלען, פון שמערצען באזיגט, און איך קני פאר דיר, און בעט מיך, מיט נישט מענשליכע טרערען, ביי דיר: קום! — נויג נישט צו דיין אויער צו מיין געבעט.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

טרויעריג איז דעם איינזאמען וואנדערערס וועג; פון טרויער־ווייִדען געהים, מיט זייערע שאָטען אויסגעבעט...

דער הימעל האט זיי אפגעשטויסען, די ערד האָט זיי צוגע־צווינגען...

דער שטראַל פון העלסטען, פון גאָלדענסטען טאָג, וואָס רייסט זיך דורך די אבלים דוהך, ווערט פון פרייד און גלאַנץ בארויבט, און איבער׳ן וועג לעגט זיך מיד און בלייך א טויטער שטראָל, א בר־מנן — א שטראָל!...

נישט פאר דיר, גאָלדען, הארציג קינד, איז דעם איינזאמען וואָנדערערס וועג...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

צווישען צווייגען און בלעטער פון די אבלים, וואָס זעהען קיין הימעל נישט, וואו עס נעסטען קיין פייגעל נישט, — פארבענקען ווערט זיך דיין נשמה צו זאַנג און קלאַנג...

אויפ'ן שאטען־אויסגעבעטען וועג וואקסען קיין בלומען נישט;
אומזיסט וועט זיי מיט בענקשאפט זוכען דיין אויג...
א, געה נישט מיט מיר, גאלדען, הארציג קינד!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

לעש, קינד, די בארמהערציגע פונקען פון דיינע אויגען אויס;
אומהיימליך איז דעם איינזאמען וואנדערערס וועג.
טרויער־ווײדען היטען איהם פון אלע זייטען; נישט היימליך איז מיטער־נאכט דאס גערויש, וואס שלאגט זיך צווישען שווערע צווייגען און בלעטער...
אלט־פארשטומטע קלאגען, וואס דער הימעל נעמט נישט אויף... פלוכען און ציין־קריצעריי פון פארשטויסענע און פארשאלטענע... מיטער־נאכט וועקט זיך דאס אלץ און מישט זיך צוזאמען מיט'ן יאמער פון פארזינדיגטע נשמות, וואס פלאטערען ארום, און זוכען און געפינען נישט קיין תקון...
נישט פרעהליכער איז דער טאג... דורך אש פון פארברענטע, דורך שטויב פון צו קבר־ישראל נישט געקומענע, קוקט דורך א רויט צארניגע זון...
נישט פאר דיר איז דער וועג, גאלדען, הארציג קינד!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

געה נישט מיט מיר, גאלדען, הארציג קינד; שרעקליך איז דעם איינזאמען וואנדערערס וועג.
שארבען־קעפ וואלגערען זיך איבער'ן וועג, שארבען־קעפ וואלגערען זיך ארום אין זיינע שאטען, שארבען־קעפ פון לאנג געשטארבענע און נישט באגראבענע, און מיט הוילע אויגען־לעכער קוקען זיי ארום אויף דער וועלט און שרייען שווייגענדיג: פארוואס? פארוואס?
און איבער קברים פיהרט דער וועג; איבער פארגעסענע דערנער־באוואקסענע קברים...
דאס זענען די קברים פון די פאר'עקשנ'טע מלאכים, וואס האבען אמאל דעם כסא־הכבוד געשטורעמט און דערנאך, באזיגטע און פון הימעל אראפגעשליידערטע, אומזיסט געזוכט פארגעסעניש און טרויסט אין דער שוים פון ערד־געבוירענע טעכטער, ביז זיי זענען אויסגעגאנגען, ווי א ליכט...

צוגענומען האָט זיי די ערד, נאָר פאַרצעהרען זיי קאָן זי נישט!

און, הער, קינד! אפּט אין האַלבער נאַכט שפּאַלט'ן זיך די קברים, די פאַרגעסענע, דערנער־באַוואַקסענע קברים...

און זיי, די געוועזענע מלאכים, שטעהען אויף, געהען פון די קברים ארוים, שטעלען זיך אוים און קוקען מיט א ברענענדיגען האַס אין די אויגען צום הימעל אַרויף, און הויבען מיט גרימצאָרן די פויסטען קעגען כסא הכבוד אויף, און כאַפּען זיי באַלד צוריק צו די מיילער... און בייסען די פינגער פאַר צער און שאַנד, — פאַרוואָס זענען די הענט אזוי קורץ!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

געה נישט מיט מיט מיר גאָלדען, האַרציג קינד!

איך בעט דיך דאַרום, שאָקעל דיך אָפּ פון מיין געבעט, ווי פון א גרינעם וואָרעם, וואָס פאַלט דיר פון בוים אַראָפּ אויף דיין ברוסט!

דאָרט געהען אַרום די שאָטען פון נאָך נישט געשעהענעם, פון נאָך נישט באַשאַפענעם; אומרוהיגע שאָטען, וואָס רייסען זיך, קעגען גאָטס ווילען, צו ליכט און לעבען פאַר דער צייט, נאָך איידער ער האָט זיי מיט פליייש און בלוט באַקליידט.

לעבענס־הונגעריגע זענען די ווידערשפּענסטיגע גייסטער, און וועה איז דעם, וואָס זיי טרעפען אויף'ן וועג... זיי נעמען צו פון די באַקען די פאַרב, זויגען אוים דאָס ליכט פון די אויגען, און גאַגען אוים דאָס בלוט פון האַרץ... לעבענס־הונגעריג זענען זיי...

נישט פאַר דיר איז דעם איינזאַמען וואַנדערערס וועג...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

און ווער איך שוואַך אמאָל, פון שמערץ און בענקשאַפט פאַרמאַטערט, און קני פאַר דיר, און בעט זיך רחמים ביי דיר: קום, פאַרלאָז מיך נישט! — הער נישט מיין געבעט!

לעש די באַרמהערציגע פונקען אין דיינע אויגען אוים; און די בענקשאַפט, וואָס איך האָב פאַרזייהט אין דיר, רייס דיר, ווי א דאָרן פון האַרץ אַרוים! זעה, ווי צאַרניג עס שפּרייט זיך איבער מיר דער הימעלס־בויגען...

געה, קינד! זאָל דער דונער, וואָס ווערט פאַר מיר געשמידט, דיך אומזיסט נישט טרעפען...

נישט דאס האט דיין מאמע, איבער דיין וויג געבויגען, דיר געזונגען!

נישט דעם וויסטען חלום האבען לבנה און שטערען, אין די שטילע זיסע נעכט, דורכ'ן מיידעלשען פענסטער דיר אויסגעשפינט!

נעה אין דיין רוה אריין, קינד!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

זעה, צארניג פינסטער בויגט זיך איבער מיר דער הימעל...

און פון צווישען די בוימער, אין פינסטערניש, פאר שרעק צוזאמענגערוקטע, פינקעלט ארוים דיין היים, דיין זיסע שטילע היים!

מיט ווארעמע בליקען ווינקט זי צו דיר, צערטליך רופט זי דיך: קום! געה אין דיין רוה אריין, קינד!

נעה, צארניגער נאך ווערט דער הימעל...

נעה אין דיין רוה אריין, קינד, לעג דיך... לעג צו דיין קעפעלע צום קישען און קריאת־שמע לייען!

און הויב דיינע שטילע זיסע אויגען צום הימעל אויף און בעט!

בעט, ער זאל דיר אפציהען דעם שווארצען וואלקען, וואס האט זיך איבער דיין יונגען, אומשולדיג־בלויען הימעל געלעגט... אויסגע־ריסען זאל ווערען דער זאמען פון אומרוה און בענקשאפט, וואס איך האב מיט מיין זינדיגער האנט אין דיין הייליג שטיל הארץ פאר־פלאנצט...

און אפגעהן זאל דער שאטען, וואס דער פארבייגעהענדיגער איינזאמער וואנדערער האט אויף דיין ריין־געשטראלטע נשמה געווארפען. —

בעט, קינד! דיר איז דער הימעל נישט צארניג און וועט הע־רען דיין געבעט...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

געה נישט מיט מיר, גאלדען, הארציג קינד!

עס זענען קיין וואונדער געשעהען.

א, וויסטע, טויב־שטומע נעכט, נעכט אהן חלומות, אהן שלאף, אהן טרייסט...

פון זיין שטראלענדיגער צירונג בארויבט, ליגט מיר אויסגע־שפרייט דער בלאס־גרויער הימעל; אין אייגענעם, אויסגענבעלטען שוויים האט זיך איינגעהילט די ערד, און אין דער לופט שוועבט די אומפרוכטבארע מידקייט פון גאט און לייט, פון וועלט און באשעפער!

דורך פארדרעהטע צווייגען פון פארקריפעלטע בוימער קוקט צו מיר אריין די אומפרוכטבארע, טויב־שטומע נאכט; מיט די וואסע־ריג־גרויע אויגען זויגט זי מיר אויס דעם לעצטען טראפען ווילען...

פייכט און קאלט הויכט זי אויף מיר, און א פייכטע קעלט צוגעהט זיך אין אלע מיינע גלידער; איך פריר...

איך פריר ביז'ן מארך אין די ביינער, ביז'ן לעצטען טראפען בלוט אין הארץ...

נעם, אלטע פארפרוירענע נשמה, א פייער־טאפ, נעם און געה פון הויז צו הויז, פון טיר צו טיר, און בעט א פונק פייער... א פונק פייער זיך צו דערווארעמען.

מיר בין איך, שטערבליך מיר, נישטא מיט וואס און נאך וואס צו לעבען... און שטארבען קאן איך נישט: מיט וואס וועל איך קו־מען אהין?...

מיר בין איך, שטערבליך מיר, און דאך בין איך אמאל שטארק געווען — גאטס גענאד האט אויף מיר געשטראלט...

נאר פארזינדיגט האב איך מיך און די קראפט פארלוירען, און פארשלאסען האט זיך פאר מיר דער הימעל און וועט מיר שוין נישט אויסשטראלען קיין נייע קראפט...

א גאלד־געלאקטער, פון גאט געזאלבטער קעניג בין איך אראפ־געקומען פון די הויכע בערג. — א בליצענדיגע קרוין אויפ׳ן קאפ געהאט, אן אויסגעשטראלטען מאנטעל אויפ׳ן לייב געטראגען, מיט א גינגאלדענער קעניגליכער הארפע אין דער האנט — — —

איך בין אראפגעקומען און אלץ אין דער נידער פארשווענדט...

די גאלדענע לאקען זענען אראפגעפאלען אין דלילה׳ס פאל־שען שויס...

לילית האט מיך מיט איהר כשוף אין איהר נעץ געפאנגען; איך האב איהר לויב געזונגען און צוגעשפילט אויף דער גינגאלדע־נער הארפע, און עס האט געפלאצט א סטרונע נאך א סטרונע...

אין פאר׳כשופ׳טע נעכט, אויף פארבליהטע זומפען, האב איך מיט איהרע טעכטער רעדלעך געטאנצט, און אינ׳ם טאנץ די קרוין פון קאפ אראפ פארלוירען; און איינגעשלונגען האט זי דער זומפ.

אויף קרומע, פארלוירענע וועגען בין איך געגאנגען, און די דער־נער אויף די קרומע, פארלוירענע וועגען האבען מיר דעם קעניגליך־אויסגעשטראלטען מאנטעל פון לייב אראפגעריסען; צוויטען־וויין, פעדים־וויין...

א, נעכט אהן חלומות, אהן שלאף, אהן טרייסט...

גאט האט מיר א ליכטיגע נשמה געגעבען, און איך האב פון איהר גראשענדיגע ליכטלעך געצוינגען און אין לוסט־פארביגע גאר־טען־לעמפלעך אריינגעשטעלט, און פארברענט די ליכטיגע נשמה!

דאס גאלדענע הארץ, וואס איך האב פון זיין ליעבען־נאמענס האנט באקומען, האב איך צולאזט, אויף קליין געלט צומינצט, קראנקע שמייכלען אויף געשמינקטע פנים׳ער איינגעקויפט — און פארשווענדט דאס גאלדענע הארץ...

אַז אויסגעלאָשענער פלאקער בין איך. און דער הימעל האָט זיך מיר פארשלאָסען און וועט מיר שוין נישט אויסשטראלען קיין נייע ליכט, קיין נייע קראפט...

צום געבעט פון אומריינע ליפען, וואס האָבען לילית'עס לויב געזונגען און איהרע טעכטער געקושט, וועט גאָט נישט צונויגען זיין אויער...

מיד, שטערבליך מיד ליג איך.

נישטאָ מיט וואס און צו וואָס צו לעבען...

און שטאַרבען קאָן איך נישט; נישטאָ מיט וואס אהין צו קו־מען.

מען וועט מיך פרעגען: וואו זענען דיינע גאָלדענע לאָקען און די קרוין אויף זיי? דיין אויסגעשטראַלטער מאַנטעל וואו איז? פאַרוואָס האָבען געפּלאַצט די סטרונעס אויף דיין קעניגליכער האַר־פּע, מיט וועלכע מען האָט דיך אַראָפּגעשיקט?

אַ, די נעכט אָהן שלאָף, אָהן חלומות, אָהן טרייסט!

ווי אַ בר־מנן, וואס זוכט זיינע פארלוירענע נעגעל אויף, זוך איך די שטראַלען פון מיין פארלוירענער קראַפט...

מיט צושויבערטע האָר אויפ'ן קאָפּ, מיט פרעמדע אויסגעבעט־טעלטע קליידער אויפ'ן לייב, מיט אַן אויסגעדאַרטען וואלד־שטע־קען אין דער ציטערדיגער האַנט, וואַנדער איך און זוך מיין געווע־זען שטראַלענדיג גליק, און געפין נישט...

מיד, שטערבליך מיד וואַנדער איך! פון געדאַנקען, ווי פון רויב־פייגעל געיאָגט...

איבער באַרג און טאָל וואַנדער איך; איבער פעלד און וואַלד, אויף לאַנקעס און ביי ברעגען פון טייכען — טאָג אויף טאָג, טאָג אויף טאָג, און זוך אומזיסט...

צום נידעריגען גראָז בויג איך מיך אראָפּ, — זאָל איך כאָטש איינס דערקענען, וואס האָט אויסגעשפּראָצט פון מיין האַרציג בלוט — און דערקען נישט... און דאָך האָב איך אויף די לאַנקעס אויסגעטריפט מיין האַרץ!

אויף וואַסער־שפּיגלען קוק איך און קוק מיר די אויגען אויס...

טויזענטער גלאַנצען קאָליִרען, וויקלען זיך, פלעכטען און טאַנ־צען, שפּילענדיג אויפ'ן בלאַנקען וואַסער־שפּיגעל, — — קיין איינ־ציגער גלאַנץ פון מיין נשמה שמייכעלט מיר נישט אַקעגען; און דאָך האָב איך אויף דעם וואַסער־שפּיגעל מיין נשמה אויסגעהויכט...

נישט מיינע פאַרבען טראָגען די בלומען אין פעלד...

און הויב איך די אויגען צו די בוימער אויף, פליסט מיר קיין איינציגער טאָן פון מיין געבענשטער האַרפע פון זייערע צווייגען נישט אַרויס...

און די דערנער, וואָס איך פּרעג אויף צויטען און פעדים פון מיין קעניגליך־אויסגעשטראַלטען מאַנטעל, לאַכען מיך אויס שטע־כענדיג: צויטען און פעדים פון אַן אויסגעשטראַלטען קעניגליכען מאַנטעל זוכט ער, דער בעטלער!

נישט פריינדליך איז מיר דאָ די ערד!

וואו איך קום, דערקען איך: דאָ איז אויף אַ ווײַלע מיין היים געווען... דאָ האָב איך געבלוטיגט און געשטראַלט. נאָר די ערד האָט מיך קיינמאָל נישט גערן געהאַט און האָט מיר גאָרנישט באַהאַלטען!

קיין איינציגען טראָפּען בלוט פון האַרץ, קיין איינציגען שטראַל פון מיין נשמה, קיין קלאַנג פון דער קעניגליכער האַרפע, קיין פאָדעם פון מיין קעניגליך־אויסגעשטראַלטען מאַנטעל... און די קרוין האָט זי מיר איינגעשלונגען...

די שמעקענדיגע בלומען, וואָס איך האָב אויף איהר פּרוכט־באַרען שוים געשפּרייט, האָט זי, די שטיף־מוטער, נישט גענעהרט; נישט אויסגעשפּראָצט זענען מיינע בלומען...

אייפערזיכטיג איז די נידער...

אויף איהר זילבער־גלאַנציגען מאַך־געלעגער האָב איך גערוהט און פרעמדע חלומות געהאַט; צו די ווייטע, אין נעבעל איינגעהיל־טע בערג געבענקט... אונטער איהר הימעל האָב איך געוואַנדערט, און דאָך האָבען מיך פרעמדע שטערען געפיהרט...

נישט היימליך איז מיר דאָ די ערד...

און איהרע קינדער און שטיף־קינדער זענען מיר פרעמד...

ווען איך באַגעגען אויף מיין וואַנדער־וועג, קוק איך מיט

באַנגשאַפט און פאַרציטערטער האָפנונג אין די אויגען אריין — קאַלט און פרעמד זענען זיי מיר...

קיין איינציגער שטראַהל פון אַ ברידערליך־האַרציגער נשמה, וואָס זאָל אין מיר צוריק אָנצינדען דאָס פאַרלאָשענע ליכט...

קאַלטע, פרעמדע אויגען!

נישט מיין פרייד, נישט מיין לייד, גאָרנישט פון דעם, פאַר־וואָס איך האָב געליטען; גאָרנישט פון דעם, צו וואָס איך האָב גע־האָפט...

מיד, שטערבליך מיד, וואַנדער איך, און זוך מיין פאַרלוירען גוטס, און געפין נישט...

און קיינער שטעלט זיך נישט אָפּ, דעם אָרעמען וואַנדערער צו גריסען; קיינער שטרעקט מיר פריינדליך נישט אויס די האַנט!

קיינער פרעגט נישט: וואו פיהרט, וואַנדערער, דיין וועג?

פרעמד ביסט דו דאָ, טרויער און בענקשאַפט פאַרנעבלען דיינע אויגען. צי לעבסט דו און וואַנדערסט און זוכסט תקון פאַר דער זינדיגער נשמה?...

קיינער וועט מיר נישט ווינשען:

לעבעדיג צי טויט, זאָל דיך גאָט טרייסטען, וואַנדערער! מיט פרישע מאַנדלען זאָל אויפבליהען דיין וואַנדער־שטאָק!

און צוריק צו דער היים, אויף די הויכע בערג, אָהן קרוין און מאַנטעל, אין בעטלער־קליידער מיט דער פאַרשטומטער האַרפע — קאָן איך נישט...

אויף דער שמאָלער גרענעץ צווישען וואַלד און פעלד ליגט זי און דרימעלט...

ווער איז זי?

פאַרוואָס האָבען זיך אָפּגעשטעלט מיינע פיס? פאַרוואָס איז שטיל געבליבען מיין האַרץ?

אויף דער שמאָלער גרענעץ צווישען וואַלד און פעלד ליגט זי און דרימעלט...

אויף איהר ווייס־שטראַלענדיגען מאַנטעל ציטערט מיט באַנ־גער ליעבשאַפט אַ נעץ פון ליכט און שאָטען, אויסגעשפּינט פון פאַר'סוד'עטען וואַלד און געבענשטען פעלד...

ווער איז זי?

שווארץ איז זי און בלאס, און וואונדער־שעהן — ווענעמס וויין־גארטען היט זי, די שולמית?

קעניגליך־שטאלץ און שטרענג איז געוועלבט די פעך־שווארצע ברעם, און לוסטיגע ליכט־פלעקען גליטשען זיך שפילענדיג אי־בער איהר עבען־קרוין...

א ווילדער מאן פון פעלד ווארפט א הייסען גלאנץ איבער איהר בלאסען, הויכען שטערן; ארום די האלב־אפענע ליפען שוועבט א רעטעניש — א שמייכעל — טרויעריג און זיס!

מיט צוטרויען און ליעבע דריקט זיך דער שלאנקער לייב צום ווייכען, גרויען ערד־געלענער, דאך אומרוהיג, דאכט זיך, הויבט זיך און פאלט איהר ברוסט...

וואס חלום׳ט זיך איהר?

אויף דער אלטער הארפע ציטערט א ניי־אויפגעשפינטע סטרונע...

ציטעריג בליהט מיר א נייע האפנונג אין הארץ — און עס וועקט זיך דער לאנג געשטארבענער ווילען אין מיר: „זאל זי די אויגען עפענען!“ און מיין ווילען איז געשעהען!

עס הויבען זיך די שווערע ברעמען אויף, און עס עפענען זיך גרויסע, גרויסע אויגען, מיט א שטאלץ־פארוואונדערטען, האלב־צארניגען בליק...

וואס איך קוק אויף דיר?

ווער עס האט מיר ערלויבט?

א, שטאלצע! דאס האט מיך נאך קיין שטערן נישט געפרעגט. און די זון, ווען איך פלעג איהר גלייך אין די אויגען ארייננקוקען — אויך נישט!

צי איך וויים, ווער דו ביסט?

איך וויים!

דו ביסט די יאהרען־יאהרען־לאנג געהאפטע... אין די שטילסטע, טרויעריגסטע נעכט קוים אויסגע׳חלום׳טע...

דאָס אין טרערען צוגאָסען, אין בלוט צוגאַנגען, פאַר׳יתום׳ט הארץ האָט דיך אויסגעבענקט.

און אויף מיין וואַנדער־וועג, אין דער פינסטערער נאַכט, ווען דער לעצטער וועג־ווייזער אין הימעל האָט זיך פאַרלאָשען, האָט דיך אין אנגסטען און טויט־שרעק מיין נשמה קוים אויסגעבעטען, קוים אויסגעבעטעלט ביי גאָט!

טרייב מיך נישט אוועק.

לאָז דעם מידען וואַנדערער דיך צופוסענס זיצען און, ווי צו א היילינגער רייניגקייט, צולעגען הארציג און פרום די לעבצענדיג־צור־פּלאַצטע ליפּען צום זוים פון דיין קלייד.

איך וועל עס נישט באַפלעקען...

זינדיג בין איך... נאָר פאַר זינד־געפּאַרבטע פאַרלאַנגען איז דיין קעניגליך־שטאָלצע און שטרענג געוועלבטע ברעם קיין רעגענ־בויגען נישט...

אויף דיין בלאַס פּנים דער שמייכעל איז דער אָפּגלאַנץ פון ריינסטען בלויען הימעל אויף דעם אייביג־בליצענדען שניי אויפ׳ן חרמון־באַרג אין היילינגסטען לאַנד...

כרובים מיט בלאַנקע שווערטען אין די הענט היטען דאָס טויער פון גן־עדן פאַר׳ן זינדיג־פאַרטריבענעם מענש; דער גלאַנץ פון זייער שווערט בליצט אין דיינע אויגען...

לאָז דעם מידען וואַנדערער דיך צופוסענס זיצען און זינגען שטיל דיין לויב...

קוק נישט, וואָס איך בין אַזוי שוואַך און מיד; אויף מיינע צוריסענע קליידער קוק נישט; זאָל דיך מיין אָרעמער וואַנדער־שטאָק נישט שרעקען...

גאָט האָט מיר זיין טרייסט געשיקט... עס קוועלט אין מיר פרישע קראַפט; רויזען בליהען אויף אין הארץ; די סטרונעס פון דער אַלטער האַרפּע ציטערען, וועקען זיך צום נייעם הללויה... עס ציטערט אויך מיין וואַנדער־שטעקען אין מיין האַנט — ער וועט

אנחויבען בליהען, מיט פרישע מאנדלען בליהען...

איך בין שטארק, איך בין רייך!

פון די טייכען אין גן־עדן וועל איך אפשוימען די פערעל צו דיין האלז... פון אומבאטרעטענע טיפסטע וועלדער וועל איך דיר ברענגען זאנג און קלאנג... פעלדער און וויזען וועל איך בארויבען און די שענסטע בלומען שטרייען פאר דיינע פיס — — דעם כסא־הכבוד וועל איך פון די טייערסטע שטיינער בארויבען און דיין פוסען־בענקעלע צירען — —

איך וועל דיר וועלטען באשאפען — — —

ווער איך בין?

ווער איך בין, פרעגסט דו — —

ווילסט מיין נאמען וויסען?

טויזענטער טראגען איהם; דארפסט דו איינעם פון טויזענ־טער?

וואס איך בין?

— דאס ווענדט זיך: מיט אדער אהן דיר?

אהן דיר בין איך א צאנקענדיג לעמפעל ביי א גוסס צוקאַ־פענס, און פארדויכער מיין לעצטען טראפען צו באשיינען די העויות פון דער גסיסה.

מיט דיר בין איך א פלאקער אין ליכטיגען גאטס האנט, א פייערדיגע זייל, וואס פיהרט איבער סטעפען צום הייליגען לאנד...

אהן דיר בין איך א חורבה פון א פארלאשענעם מזבח, פון נאט און לייט פארגעסען... די ווינטען האבען שוין לאנג זיין אש צושפרייט... פארהונגערטע קראהען שטעלען זיך אפ אמאל און זו־כען שירים פון אלטע קרבנות, און נעפינען נישט און פליהען אוועק, און שילטען...

מיט דיר בין איך א כהן־גדול אין קדשי־קדשים — מיט א גאלדענער ווייראויך־פאן אין דער האנט, א בליצענדער קרוין אוי־נער'ן שטערן, די טייערסטע שטיינער אויף דער ברוסט, וועלט־הארמאניש קלינגען די גאלדענע גלעקלעך ביים זוים פון מיין קלייד און, אין גאטס וואלקען איינגעהילט, בעט איך פאר דער פאראומ־גליקטער וועלט...

אַהן דיר בין איך אַ געפאַלענער, אַן אָפּטריניגער...
פאַרביי איז געגאַנגען אַ העלדען־אַרמיי וועלטען חרוב צו מאַכען, נייע צו בויען; איך בין געווען איינער פון זיי, איינער פון די גרעסטע — און בין אויפ'ן וועג געבליבען... און איבערגעלאָזט האָבען זיי דעם שוואַכען... טייל—מיט אַ באַרמהאַרציגער טרער אין אויג, אַנדערע האָבען פאַר מיר נאָר שפּייעכץ געהאַט אין מויל, נאָך אַנדערע האָבען מיך מיט די פיס אַפּגעשטופּט און זיך דעם וועג באַפרייט. — —

און וויל — האָב איך גאָטס שופר אין האַנט; בלאָז איך, קומען נייע, נאָך נישט־באַשאַפענע גבורים פאַר נאָך נישט־אויס־געטראַכטע וועלטען, שטאַרקע, פלאַמענדיגע, שטראַלענדיג באַוואַפענטע, און זיי קניען פאַר מיר און בויגען פאַהן און געוועהר פאַר מיר, איך זאָל זיי בענשען...

זעה! עס וועקט זיך די אַלטע האַרפע, דער וואַנדער־שטאַק ציטערט אין מיין האַנט, אויפבליהען וויל ער... אַ ניי לעבען וועקט זיך אין מיר; דרעה נישט אַוועק דיין געבענשטען קאָפּ פון מיר, איבערענטפער מיך נישט צוריק דעם טויט און זיינע שרעקען...

— וואַנדערער, איך פאַרשטעה דיך נישט!
פרעמד קלינגט מיר אין אויער דיין שטימע; איך פאַרשטעה דיין שפּראַך נישט!

פון די הויכע, ווייטע, אין נעבעל איינגעהילטע בערג, קומסט דו, וואַנדערער; פון די בערג, וואו עס לאַרמט דער אייביגער קריג צווישען שטורמען און אַדלערס, קומסט דו; ביזט אפשר איינער פון זיי, פון די ברייט און שטאַרק געפליגעלטע; איך בין די שטילע שוואַלב פון טאָל — און פאַרשטעה דיך נישט...

דיינע ווערטער הער איך, און פאַרשטעה זיי נישט...

עס צאַפּעלט אין זיי אַ היים־פאַרבלוטיגט האַרץ — אַ פאַר־בענקטע נשמה צוגיסט זיך אין זיי — ווי רויטע בלוטיגע פלאַמען שוועבען זיי פאַר מיר אין דער לופט, זיי שרעקען מיך. נאָר איך פאַרשטעה נישט דיינע ליידען...

מיר זענען זיך אַזוי פרעמד, אַזוי פרעמד...

אוועקגעגאנגען איז דאס ריינע, שטראלענדיגע קינד פון טאל—
דו ביסט דער אדלער פון די הויכע בערג; איך — די שטילע
שוואלב פון נידעריגען טאל — וואס האסט דו צו מיר?
און זי הויבט זיך אויף און געהט...

מיר צופוסענס האט זי געלאזט דאס בליצענדיגע דיאדעם, מיט וועלכען איך האב איהר געבענשטען קאפ געקרוינט, און דעם אויס־געשטערענטען מאנטעל, מיט וועלכען איך האב איהר שלאנקען לייב באדעקט...

אוועקגעפלויגען איז דער ליכטיגער שטראל פון טאל...

זיי באגריסט!

זיי באגריסט, די צוריקגעקומענע שטאלצע, הייליגע אין זיל־בערנעם, שטיל־פאר׳כשופ׳טען אווענט־גלאנץ...

זיי געבענשט!...

און געבענשט זאל זיין דיין אומפארהאפט ערשיינען אין דער זילבער־פליסענדיגער געטליכער גנאד!

אין דער שטיל־פארחלומ׳טער, פאר׳כשופ׳טער אקציען־אלעע...
שטיל ציטערען די שנייעלעך־בליטען אויף די געבענשטע אקא־ציען־קעפ; און אויפ׳ם ניי הויבט אן צו בליהען מיין הארץ, וואס האט שוין געזאלט פארגעהן...

און נאך אמאל איז אויפגעגאנגען א ליכט אין מיר; אין מיין פאר׳יתומ׳ט פארשאטענטער נשמה... און אנטפלעקט איז מיר גע־ווארען דער סוד פון הייליג שטילען אווענט...

מיט מיר צוזאמען האט מיט באנגער ליעבשאפט די בלויע טי־פע הויך אויף דיר געוווארט...

מיט מיר צוזאמען האט די פרום־זילבער־פליסענדיגע לבנה און די קינדיש־ריינע, גאלד־שפינענדיגע שטערענדלעך צו דיר גע־בענקט...

און דיר וועבען זיי עס פון די צארטסטע גאלד־ און זילבער־פעדים דעם חלום פון גאט־געבענשטען אווענט...

זעה, אין זילבער־פּלוס פאַרזונקען, אָטעמט צו דיר איהר שמע־קענדיגע נשמה אויס די פאַר׳כשופ׳טע אקאַציע...

דער זיסער אָטעם פון ליכט־באַגאָסענעם טאָל הויבט זיך צו דיר אויף די שטילע אווענט־פליגעל אויף, און קושט פאַרליבט פון דיין מאַנטעל דעם זוים...

און הויבט זיך העכער, און רייסט די שנייעלער־בליטען פון די פאַר׳חלומ׳טע אקאַציען־קעפּ און שטרויט פאַר דיינע טריט...

און ווייסט דו, וואָס דער זיסער פויגעל זינגט?

ער זינגט פון זיסען בליטען־טויט אונטער דיינע פיס...

פאַרציטערט טשעפּעט זיך דאָס פון דער בלויער הויך אויס־געפלאָסענע ליכט צו דיין געבענשטען קאָפּ... באַגליקט ציטערען די גלאַנצען אויף דיין עבען־קרוין, נאָר די, וואָס טרעפען זיך מיט דיין אויג, פאַלען צוריק פאַרשעמט און דערשראָקען פאַר׳ן שעפּפער־ליכט, פאַר׳ן ליכט פון די וואונדערליכע ערשטע זיבען טעג, וואָס שטראַלט אַרויס פון זיי...

דו ביסט געקומען, און זעה — מיט פרישע מאַנדלען האָט אויפגעבליהט מיין וואַנדער־שטאָק און וואונדער־בלומען שפּראָצען מיר אין האַרץ...

פון ניי־געבוירענע וואונדער־שטראַלען האָבען זיי אויסגע־שפּינט סטרונעס אויף דער גינגאָלדענער האַרפע, פון זיי וועט זיך אַפּרייסען דאָס הייליגע ליעד פון אויפערשטעהן!

דו ביסט שוין נישט די שוואַלב פון טאָל...

אין דער שטילער נאַכט זענען וואונדער געשעהען...

צוריק בליצט דאָס דיאַדעם אויף דיין געבענשטען קאָפּ, און דער אויסגעשטערענטער מאַנטעל שטראַלט אויף דיין שלאַנקען לייב — —

קום, ליעבע, ריינע, שטאָלצע, הייליג־שטראַלענדיגע! אין דער וואונדער־נאַכט וועלען מיר וואַנדערען און ביים שעפּפער־ליכט פון דיינע גרויסע, גרויסע אויגען אויפזוכען סצעפּטער און קרוין —

אין דער שטיל־געבענשטער, מיט גאָטס גענאָד באַפלאָסענער נאַכט, מוזען וואונדער געשעהען...

— מאָן, פון די הויכע בערג, עס וועלען קיין וואונדער נישט געשעהען...

בענקשאַפט האָסט דו פאַרזייהט אין שטילען שוואַלבען־האַרץ;

דאָס באַנגע האַרץ האָט מיך צו דיר געטריבען; איצט שרעק איך מיך פאַר דיר, לאָז מיך געהן!

— אַ, שרעק דיך נישט, קינד!

וויל נאַר, און דיין ווילען וועט געשעהען! געהויכט וועסט דו ווערען! פון דער נידער, מיט איהרע טרויעריגע שאָטען, צו די הויכע, זיך אין ליכט באַדענדיגע בערג...

— מיך שרעקט די הויך; מיר האָבען, געהענדיג, אַ שטיק נאַכט פאַרבראַכט, און מיד זענען מיינע פיס...

— זאָרג נישט, קינד, פאַר די מידע פיס... און שרעק דיך נישט פאַר דער הויך!

אין דער שטילער, פון גאָט געבענשטער נאַכט זענען שוין מאַנכע וואונדער געשעהען... זעה, ביי דיינע רעד, אין שטראַל פון דיינע גרויסע, גרויסע אויגען, זענען מיר ווייטע, ברייטע און שטאַרקע פליגעל אויסגעשפּראָצט; אויף זיי וועל איך דיך טראָגען צו די ווייטע, הויכע און ווייסע בערג...

— אַ בענקשאַפט, ליעבער, האָסט דו אין מיין שטילען האַרץ פאַרזייהט, און זי האָט געוואַקסען... און האָט מיך געטריבען צו דיר. אין מאַנכע שטילע נעכט האָב איך וואונדערליכע חלומות געהאַט... עס האָט זיך מיר דיין היים גע׳חלום׳ט, די ווייטע, הויכע בערג, און איך האָב געבענקט צום אָפּגלאַנץ אויף זייער אייביגען שניי און צום עדעל־וויים, וואָס בויגט זיך איבער׳ן שווינדעלדיגען אָפּגרונט...

און איצט שרעק איך מיך!

נאַר נישט קיין עדעל־וויים ווילען מיר זוכען; און נישט קיין שניי בליצט אויף זייערע שטילע רוקענס...

דאָס בליצען ווייסע תכריכים...

עס האָבען דאָרט מענשען געלעבט, אַ שלעכט לעבען געפיהרט און דאָס גלויבען אין לעבען פאַרלוירען. זיי האָבען געגלויבט נאַר אין טויט, אין ווייסען טויט, וואָס רייניגט אַלע זינד...

און זיי האָבען זיך לעבעדיגערהייט תכריכים גענעהט, לעבעדיגערהייט זיך אין תכריכים באַקליידט, אויף די שטילע בערג־רוקענס זיך געלעגט און די אויגען פאַרשלאָסען צום שטאַרבען...

און גאָט האָט אויף זיי פאַר רחמנות אַ שטילען שלאָף גע־

שיקט... און זיי שלאָפען... ביז דער שופר אין משיח'ס האַנט וועט זיי וועקען, — האָט גאָט געזאָגט — זאָלען זיי שלאָפען!

— קום, קינד, מיר וועלען די טויטע וועקען...

זעה, גאָטס שופר האָב איך אין דער האַנט; בלאָז איך, ער־וואַכען די טויטע!

קום! ריינער שטערן־געזאַנג איז דיין שטימע! מיט וואונדער־שטראַלען איז אויפגעצויגען די גאָלדענע האַרפּע — —

קום! מיר וועלען זיי זינגען און שפּילען דאָס הייליגע ליעד; דאָס ליעד פון אויפערשטעהען!

אין דער שטילער, מיט גאָטס גענאָד באַפּלאָסענער נאַכט, מו־זען וואונדער געשעהען!

— ליעבער, ליעבער מאַן, עס וועלען קיין וואונדער געשעהען!

נישט דאָס, וואָס דו מיינסט, בין איך — מיך שרעקט די שווינדעלדיגע הויך; מיך שרעקען דיינע וואונדער...

די בענקשאַפט, וואָס דו האָסט פאַרזייהט אין מיין האַרץ, האָט אויסגעשפּראָצט און זי האָט מיך געטריבען צו דיר; פון דער זי־סער, שטילער היים געיאָגט צום מאַן פון די הויכע בערג; דאָך ג ע ה ן מיט דיר, קאָן איך נישט!

שוואַך איז מיין ברוסט, ליעבער, מיט וואָס וועל איך אָטעמען אויף די הויכע בערג?

פון בוימער גאָל זענען זיי, די הויכע בערג, וואו וועט רוהען, אויף וואָס וועט נעסטען די שוואַכע שוואַלב — די שוואַך־געפלי־געלטע שוואַלב פון טאָל?

און רעד מיר פון אויפערשטעהען נישט — ווייסע תכריכים־פלעקען בלענדען מיר די אויגען; זיי שווימען פאַר מיר אַרום אין דער לופט און שרעקען מיך!

שוואַך איז דאָס קינד פון טאָל; אויף בערג געהן קאָן זי נישט, די שוואַכע...

און טראָג מיך נישט אַרויף, נעם מיך נישט אויף דיינע פלי־געל; עס שווינדעלט אין דער הויך; איך וועל מיך אַראָפּגליטשען פון זיי; איך וועל פאַלען, ערגעץ אין אַן אָפּגרונט אריין פאַלען;

און דו, אין שלאכט מיט ווינט און שטורעם, ווערסט עס נישט מער־קען; ווערסט גארנישט וויסען. ווען און וואו דו האסט מיך פאר־לוירען!

הער, מאן פון די הויכע בערג, די רעד פון קינד פון טאל!

ליעב ביסט דו מיר, מאן פון די הויכע בערג, נאר געהן מיט דיר קאן איך נישט...

מיט טויזענטער פעדים בין איך צוגעבונדען צום טאל, צו מיין שטילער היים; רייס זיי נישט איבער; עס וועט מיר וועה טון דאס הארץ!

די קליינע שטערענדלעך, די זילבער־שטראלענדיגע, פינקעל־דיגע שטערענדלעך, וואס שווימען איבער מיין היים, מיין שטילער היים, זיי האבען מיין נשמה אויסגעשפינט; רוף מיך נישט אוועק פון זיי, אויסגעלאשען וועט זי ווערען אונטער פרעמדע הימלען. אויסגעהן וועט זי, ווי א ליכט...

און מיין שטימע, וואס וועקט די בלומען אין דיין הארץ, איז נאר דער אפקלאנג פון די קליינע, שטיל־רוישענדיגע וואסערלעך אין טאל... און דער גאלדענער שטראל, וואס בליצט אמאל פון מיין אויג ארויס, איז דער אפגלאנץ פון גאלדיגען זאמד פון דער נידער....

נישט דיין פרייד איז מיינע; נישט דיין לייד איז מיין!

אין פונקען — פון גליה־ווערים צושפריצט זיך מיין פרייד; און מיין שטילע טרויער קומט פון די שיטערע, פארהונגערטע זאנגען, וואס קלאגען זיך אין שטילען גערויש אויפ'ן ארעמען, זאמדיגען פעלד!

מיט טויזענטער שטראלענדיגע פעדים בין איך צוגעבונדען צום טאל; איך האב די נידער ליעב...

איך האב ליעב דאס גאלדיג־פינקעלדיגע זאמד און די קליינע, פארקריפעלטע בוימעלעך, וואס היטען דאס גאלד!

איך האב ליעב די נידער אין גרינעם מאנטעל אין געלע שוואם־פלעקען געהילט; און די שטילע ברידערלעך, די שטיל־שמעקענדיגע,

הימעל־בלויע ברידערלעך, וואָס שמייכלען מיר אַרויס פון שטיל־רוישענדיגען גראָז...

און בענק איך אַמאָל, לעג איך מיך אויף דער גרענעץ צווישען פעלד און וואלד, אויף דער ווייכער שויס פון טאָל, באַהאַלט דאָס פּנים אין לילאַ, רייך אויפגעבליטען היידע־קרויט, זאַפּ איין דעם שטילען, פייכטען אָטעם פון דער אויפגעבליטער ערד, און זיס־רו־היג ווערט מיין שוואַלבען־האַרץ; און קומט אַמאָל אַ פרעמדער חלום — אַ רעטעניש, אַ בענקעניש — לאָז איך מיך נישט אויס— געה איך אין וואַלד צו דער היימישער כשוף־מאַכערין, און זי גיט מיר באַשייד: קוקו, קוקו, קוקו....

ליעב ביסט דו מיר, פרעמדער מאַן פון די בערג, אַ בענקשאַפט טרייבט מיך צו דיר, נאָר ביי דיר בלייבען, מיט דיר געהן — קאָן איך נישט!

אונזערע וועגען לויפען נישט צוזאַמען... דו ביסט דער אַדלער פון די בערג, איך נאָר די שוואַלב פון טאָל...

מיט טויזענטער פעדים בין איך צוגעבונדען צו מיין שטילער היים; נישט איבערצורייסען...

לאָז מיך רוהען דאָ... איך בין מיד פון לאַנגען גאַנג, פון קרויז און סצעפּטער זוכען — זעץ דיך לעבען מיר...

האָסט אַ גאָלדענע האַרפע, זינג אַ צויבער־ליעד דער שוואַ־כער שוואַלב פון טאָל, דעם שוואַכען גלות־קינד...

נאָר זינג מיר נישט פון הויכע בערג, זינג מיר נישט פון אויפערשטעהן — נאָר פון מיין זיסער, שטילער היים...

זינג מיר אַ ליעד, אַ גאָלדען ליעד, פון גאָלד־שטראַלענדיגען זאַמד, פון קליינע, שטיל־רוישענדיגע בוימעלעך געהיט...

זינג מיר פון די שטיל־שמעקענדיגע ברידערלעך, וואָס קוקען אַרויס אַזוי ליעב צו מיר, מיט די הימעל־בלויע אויגעלעך, פון זייער באַהעלטעניש אַרויס אין שטילען גרינעם גראָז...

זינג מיר פון דער גרויער, ליעבער שוואלב אין טאל, וואס שוועבט אויף שוואכע, נאר ליעבליך־רווישענדיגע פליגעלער, און נעסט אין אלע חורבות־לעכער, וואו זי באהאלט זיך פאר שטורעם און ווינט!

זינג מיר פון מזל'דיגען שטארך, וואס שפרייזט אויף דער נאס־ער לאנקע, הינטער'ן שטילען דארף, אויף די לאנגע פיס און וואוינט אויפ'ן נידעריגען דאך פון קליינעם פויערען־הויז...

פון פארלאזטע, ווילד־פארוואקסענע פארקען זינג; פון חורבות, פון אלטע פאלאצען, וואו פאר'כשופ'טע זייגערס וועקען זיך און קלינגען האלבער נאכט...

אדער פון פאר'כשופ'טע בת מלכה'ס זינג, וואס ווערען אויס־געלעזט און אויפגעוועקט מיט א ליעב־הארציגען קוש...

און שלאף איך, ליעבער, איין, זיי מיר גוט...
נעם מיר דיין געשאנק — דעם שטראלענדיגען דיאדעם פון קאפ נישט אראפ; אייביג טרויערען וועל איך נאכ'ן דיאדעם...
און ציה מיר דעם אויסגעשטראלטען מאנטעל אראפ; פאר־צייה דעם שוואכען גלות־קינד — דער שוואלב פון טאל...

געשלאסען זענען די געבענשטע אויגען — פארשוואונדען איז דער כשוף פון דער שטילער נאכט... צוריק פארלאשען איז מיין נשמה; פארציטערט הילט זי זיך צוריק אין איהרע שאטען איין, און די ניי־אויפגעשפראצטע בלומען אין הארץ וועלקען אפ און שטארבען...
צורונען איז דער זילבער־פּליסענדיגער כשוף פון דער גאט־געבענשטער נאכט; די קראפט, זי אויף הויכע בערג צו טראגען, האט מיר גאט פארזאגט!
ער האט זיך אויף מיר נישט דערבארעמט; נישט פארגעבען מיינע זינד...

שטום, אָהן סטרונעס, ליגט די האַרפע; דאָר און אָפּגעשיילט דער וואַנדרער־שטאָק...
שלאָף זיס, ליכט־שטראַלענדיג קינד פון טאָל; זיסע, שטילע חלומות אויף דיין קעפּעלע, און פאַרצייה!
פאַרצייה דעם וואַנדערער, וואָס האָט דיך אויפ׳ן וועג געטראָ־פען און בענקשאַפט אין דיין שטילען האַרץ פאַרזייהט...

עס בלייכט זיך די נאַכט, עס לעשט זיך אַ שטערן נאָך אַ שטערן — —
שטיל ציטערט די נאַכט — —
גאָט האָט איהר אומפּרוכטבאַרע שוים געבענשט; זי האָט אַ גאָלדענעם שטראַל געבוירען; עס רויטעלט זיך דער מזרח־זוים...
אויף די פרישע פריה־מאָרגען פליגעל שווימט אַ הימליש־זי־סער האַרפען־קלאַנג; אַ בשורה פאַר דער וועלט: געבוירען ווערט דער טאָג...
אויפפלאַמען, אויפפלאַקערען וועט דער נייער טאָג, און וועט אויסלעזען די וועלט. די פאַרמאַטערטע וועלט, נאָר — נישט מיך!
אויף מיר וועט זיך גאָט נישט דערבאַרמען, נישט פאַרגעבען מיינע זינד, און נישט אויסלעזען פון טויט און זיינע שרעקען!
נעם, וואַנדערער, דעם וואַנדער־שטאָק און געה...
מיט אַ נייער וואונד אין האַרץ, מיט אַ נייעם וועה...
עס זענען קיין וואונדער געשעהען...

צום נייעם יאָהר.

— און דו וועסט אלץ שווייגען?
— ווילסט, איך זאָל רעדען?
— היינט וויל איך. מיך שרעקען דיינע רייד, ביטער און שטע־כענדיג זענען זיי; ערגער אָבער איז דיין שווייגען. עס פּאַרמאַ־טערט.

זעה, עס טראָגט זיך איבעראַל א טרויער ארום...

אין דער הויך טראָגען זיך פאַרוואָגעלטע, פאַרגליווערטע שטי־קער וואָלקען; אזוי נאָהנט צו דער זון, און זיי פרירען!

אונטען — די פאַרגעלטע בוימלעך; שעהן זענען זיי, נאָר טרויעריג איז זייער שעהנקייט, ווי א שטילען ודוי רוישען די בוימ־לעך אוים...

און די ווייןְ־לויבע פלאַמט; פלאַמענדיג שטאַרבט דער וויין.

און א יאָהר שטאַרבט...

רעד צו מיר!

— טרייסט דיך, ליעב קינד, — א נייעס ווערט געבוירען!
— נו, ווינש מיר צום נייעם יאָהר!
— אויף דער טאָץ פאַר דיר ליגען געגנוג ווינש־קאַרטען...
— און דאָך — נישט גענוג...
— וואָס ווינשען דיר אנדערע, קינד!?
— א טראַדיציאָנעלע, געדרוקטע קאַרטע שיקט דער טאַטע: „לשנה טובה תכתבי“...

אזא קאַרטע שיקט אויך די מאַמע; זי שרייבט נאָך צו: „זיי, טאָכטער, געזונט און שטאַרק, און גליקליך“...

— א שווער וואָרט!
— „און עלטער דיך אין פריידען“ —
— און דיך שרעקט עס?

— וואס?
— דאס עלטערען זיך! דיין שטימע האט געציטערט...
— מעגליך... אט קארטען פון חבר'טארינס... געדרוקטע, פאר־שידענע שפראכען...
— און — — באקאנטע? די בעסערע פון זיי?
— אט איינער, א בעסערער...
מיט טרוקענע פיס, ווינשט ער מיר, זאל איך געהן איבער די פאליעס פון לעבען...
— איבסען!
— אז אנדערער הייסט מיר דורכגעהן דאס בלוטיגע לעבען אומבאפלעקט, ווי א ווייסער שוואן...
— דאס פאלק זאגט: א ווייסע גאנז. און דאס לעבען איז נאך ביי אונז מעהר שווייסיג, אלס בלוטיג...
— ביטערער מענש! ווינש מיר ד ו!
— איך? איך קען דיך צו ווייניג... איך קאן מיר דיין מאר־גען און איבערמארגען קוים פארשטעלען... דיין שמייכעל, ווען דיין וויין האט געבליהט און דער עפעל־בוים האט זיך אונטער זיין לאסט געבויגען, האט מיך צו דיר געצויגען, און דיין יעצטיגער טרויער בינדט מיך צו דיר, נאר פרעמד ביסט דו מיר נאך!
— דאך, ווינש מיר!
— ווי דו ווילסט...
איך קען דיינע וועגען נישט...
נאר הער, קינד, וואס טוסט דו, ווען דו געהסט פארביי פאר א שמידערייי?
— וואס פאלט דיר איין?
— דאך!
— בייטאג שטעל איך מיך נישט אפּ... פארנאכט האב איך ליעב מיך אויפ'ן גראז פאר דער שמידערייי צו לעגען און קוקען אויף די פונקען, אויף די גליה־ווערים, וואס צושפריצען און צו־פליהען זיך אין דער הויך...
— א קליין פארגעניגען... פון דיינע אויגען שפריצען זעהר און שענערע פונקען...
איך ווינש דיר בעסער: געה אריין צום שמיד, דריק איהם די

שווערע האנט און פרעג איהם, וואס ער טוט...

און ענטפערט ער, ער קאוועט גראב־ און אקער־אייזען, זאג איהם: עס איז ניצליך. דאך איז פאראן ניצליכערע ארבייט... עס איז צייט אויף ברעך־אייזען, אויף האק און האמער; פאראן אזוי פיעל מויערען צו ברעכען!

— ער וועט מיך פאלגען?

— קוק אויף איהם, וועט ער פאלגען; אין דיינע אויגען ליגט די הערשאפט...

— דו שפאסט...

— ניין... און וואס טוסט דו, קינד, ביים ברעג פון ים?...

— אך, דעם האב איך ליעב!

איך האב ליעב צו ליגען אויפ'ן זאמד ביים ברעג פון ים, און אויסצושטרעקען די נאקעטע פיס, ער זאל זיי מיר וואשען און גלעטען...

— און איך ווינש דיר, קינד, האב נישט ליעב דעם ים, ווען ער לאשטשעט זיך צו דיר, ווי א קאץ, נאר ווען ער וועקט זיך אויף אלם לייב! געה מיט מיט די, וואס בארען זיך מיט אט דעם לייב! קוק אויף זיי, ווען זיי פיהרען די שיף, און שטראל־אויס אויף זיי די ליכטיגע קראפט...

— דו האלסט מיך אזוי שטארק!...

— און טאנצען, קינד, קאנסט דו?

— ווייטער דער ביטערער טאן!

— ניין, קינד! דאס נייע יאהר מאכט מיך אויך ווייך, ווע־ניגסטענס — ביי דיר... נאר הער, א שעהן ווייב קומט גאנץ אפט פאר צווישען שווערדען צו טאנצען...

— וואס דו רעדסט!

— ווינש איך דיר, קינד! בלייב שטעהן, רייס אויס איינע, די שארפסטע, און פאר דעם, וואס הייסט טאנצען צווישען שווער־דען...

— דו שרעקסט מיך, מענש!

— איך האב דאך דיין ווילען געטאן...

און אויב דו ווילסט, האב איך פאר דיר א לייכטערן וואונש!

וועניג בלוט האסט דו, קינד! דער העלער, הייסער טאג איז דיר צו לעסטיג, צו רוישענדיג, ער באטויבט דיך!

— געוויים...

— האָסט ליעב דעם שטילען אָוועגט...

— דעם שטילען, טרויעריג־שטילען אָוועגט; דאָס שטילע אויפשטראַלען פון די שטערענדלעך...

— און דעם בליצענדיגען זיג־זאַג פון די, וואָס פאַלען...

— אך, מענש!

— און איך ווינש דיר, אויב דער טאָג מיט זיין אַרבייט איז דיר צו לעסטיג, האָב ליעב דעם פריה־מאָרגען... דאָס אויפשטראַ־לען פון נייעם טאָג...

טרויעריג ביסט דו, קינד. און דאָס פאַרגעהן פון זינקענדיגען טאָג מאַכט דיך נאָך שוואַך און באַנג... פאַרשלאָף דעם זיסען סם פון גוסס׳דיגען אָוועגט, און לעב צו־מאָרגענס, ווען עס וועקט זיך דאָס נייע לעבען, ווען עס שפּינט זיך אויס דער נייער ווילען צום לעבען... עס וועט דיך מיטרייסען, קינד!

איז דאָס אויך איבער דיין קראַפט?

אינהאַלט:

ערצעהלונגען.

זייט

וועגום און שולמית — — — — — — — — — — — — — — 7
פון וואנען נעמט זיך: „ער שפּילט פּאר'ן טייוועל?“ — — — 14
צוריקגעקומען — — — — — — — — — — — — — — 17
אן אומבאַקאַנטע — — — — — — — — — — — — — — 21
זינדיג בלוט — — — — — — — — — — — — — — 24
אויפ'ן געלעגער — — — — — — — — — — — — — — 37
אהן נדן איז ערגער ווי פּאַקען — — — — — — — — — 40
דער סימן — — — — — — — — — — — — — — — 49
נישט גוט — — — — — — — — — — — — — — — 52
ווי אזוי די וואלד־ישיבה איז בטל געווארען — — — — — — 64
דער חשוב ביים קאַניאַק — — — — — — — — — — 74
א קלעזמער־טויט — — — — — — — — — — — — — 87
אין חדר אריין שקצים — — — — — — — — — — — 92
דער חלום — — — — — — — — — — — — — — — 96
די לעזערין — — — — — — — — — — — — — — 104
דער עפּעל — — — — — — — — — — — — — — — 106
דאַס זיבעטע בענש־ליכטעל — — — — — — — — — — 110
ס'הערצעל צאַפּעלט — — — — — — — — — — — — 114
די מילדע בריאה — — — — — — — — — — — — — 116
די לבנה דערצעהלט — — — — — — — — — — — — 124
קינדער שפּיל — — — — — — — — — — — — — — 126
אויך א קרבן — — — — — — — — — — — — — — 132

מעשה׳לעך

	זייט
וואס מתים דערצעהלען	3
ביים פאקיר	17
באנייט א תליה	23
וועגען א שווימער, א דאך באשלעגער און א פארצעלייען מיידעלע	27
דער באדד	35
דער שטראל	42
לבנה־פערל און אלטווארג	58
דריי מאל געריופען	64
א רייזע אין דער צייט	79

פּאָעמען אין פּראָזא

געה ניט מיט מיר	3
עס זענען קיין וואונדער געשעהען	7
צום נייעם יאהר	24